ЧУМАЦЬКІ ПІСНІ

КИЇВ — 1976

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР

ІНСТИТУТ
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА,
ФОЛЬКЛОРУ
ТА ЕТНОГРАФІЇ
ім. М. Т. РИЛЬСЬКОГО

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

«НАУКОВА ДУМКА»

УФ+78С(С2)1
Ч90

«Чумацькі пісні» — п'ятнадцята книга в серії «Українська народна творчість». Том містить пісні, в яких змальовується своєрідний побут, праця, дорожні злигодні і переживання чумаків, безталання бідних наймитів при чумацьких валках та їхніх сімей вдома. Пісні відзначаються яскравою соціальною спрямованістю. Переважна частина творів публікується вперше і подається з мелодіями.

Упорядкували:

О. І. ДЕЙ, А. Ю. ЯСЕНЧУК (тексти),
А. І. ІВАНИЦЬКИЙ (мелодії)

Редакція мистецтвознавства та літературознавства

Ч $\frac{70700-122}{М221(04)-76}$ 117—75

ВІД УПОРЯДНИКІВ

«Чумацькі пісні» — книга, що узагальнює півторастолітню історію записування та публікування чумацького циклу соціально-побутової пісенності. Як соціальне явище чумацтво здавна відоме на Україні, але особливо жваво воно розвивалося у XVII—XIX ст.

Однією з найдавніших відомих пісень, що показує кмітливість і відвагу чумаків при взятті Азова в 1637 р., є пісня «Ой що то за крячок». Окремі чумацькі пісні (про чайку-небогу та ін.) потрапляють до рукописних співаників першої половини XVIII ст. На початку XIX ст. ці пісні привертають все більшу увагу збирачів народної творчості. В 1810 р. у «Новейшем всеобщем песеннике», виданому в Москві, та інших гоочасних співаниках була надрукована пісня «Да чумаче-бурлаче, молодий козаче, да що заробляєш, то і те пропиваєш». Серед записів З. Доленги-Ходаковського з 10-х років XIX ст. зустрічаємо десять чумацьких пісень. П'ять пісень цього циклу вміщено у збірнику М. Максимовича «Малороссийские песни» (1827), а в його збірці «Украинские народные песни» (1834) вперше в фольклористиці запроваджено для них спеціальну рубрику. Одна з найперших спроб створити окремий збірник чумацьких пісень належить І. І. Срезневському. В архіві (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321) зберігся складений ним рукописний збірничок «Чумацкие песни» із записів О. Хиждеу, В. Пассека, Росковшенкової та його власних.

Перша музична публікація чумацьких пісень пов'язується з іменем М. Максимовича, за ініціативою якого було споряджено нотний збірник, що складався виключно з українських пісень,— «Голоса украинских песен, изданные Михаилом Максимовичем» (М., 1834). 25 пісень цієї збірки були аранжировані російським композитором О. Аляб'євим. Під номером 25 тут вміщено мелодію «Та іде чумак дорогою». Пізніше рубрики чумацьких пісень зустрічаємо у збірниках Е. Руліковського («Opis powiatu Wasylkowskiego, Ed. Rulikowski», 1853), А. Метлинського («Народные южно-русские песни», 1854), М. Маркевича («Южно-русские песни», 1857). Як для свого часу, в останній збірці записи мелодій виконано ретельно, навіть з увагою до особливостей співу (див. випадки «огласовки» в піснях «Ой ясно, ясно», «Та ізпід гори»); у ній загалом представлено розспівний стиль Східної України і Подніпров'я.

У 1860—1861 роках вийшло «Собрание малорусских народных песен» А. Єдлічки (у двох випусках), де знаходимо шість чумацьких пісень. На відміну від збірника Маркевича, тут три пісні представляють моторну течію в

музиці чумацьких пісень, а інші (як і весь збірник) — наближаються до пісенно-романсового стилю, який користувався увагою тогочасних аматорів.

По дві-три мелодії чумацьких пісень вміщено у збірках 60-х років XIX ст. А. Коціпінського, О. Балліної, С. Карпенка, Марко Вовчок та О. Гулака-Артемовського.

Це — основні музичні видання долисенківського періоду.

Тексти окремих чумацьких пісень без мелодій надруковано також на сторінках відомих збірок того часу: Вацлава з Олеська (1833), Жеготи Паулі (I, 1839; II, 1840), І. Сахарова (1838—1839), М. Гатцука (1857), М. Костомарова — Д. Мордовця (1859), М. Закревського (I—II, 1860), Д. Лавренка (1864), А. Червякова (1866), Я. Головацького (1863—1867), а також у широких етнографічних працях [1]. Часом з'являлися добірки пісень цього циклу і в періодичній пресі («Киевские губернские ведомости», 1856, № 40; «Библиотека для чтения», 1857, т. 142, 143; «Основа», 1862, V, VI, та ін.).

У 60-х роках вивченням чумацької пісенності зайнявся відомий фольклорист-демократ І. Я. Рудченко. В 1866—1867 роках він надрукував у газеті «Киевлянин» статтю «О чумаках и чумачестве», в 1872 р. у журналі «Вестник Европы» (за вересень і жовтень) — нарис «Чумак в народных песнях», де дав соціально-історичну оцінку чумацтву, змалював на основі пісень широку панораму його життя та побуту. Підсумком і узагальненням усієї попередньої історії збирання чумацьких пісень стала збірка дослідника «Чумацкие народные песни» (1874). В ній І. Я. Рудченко широко використав свої власні записи та рукописні збірки Т. Шевченка, Д. Пильчикова, П. Куліша, І. Новицького, Л. Ільницького, О. Штангейма, К. Кибальчича, О. Русова, П. Рудченка (Панаса Мирного), які містили пісні з Київської, Чернігівської, Полтавської, Харківської, Катеринославської, Херсонської і Таврійської губерній. Якщо додати ще й друковані матеріали, записані в інших місцевостях, то можна сказати, що ця книга представила народні твори майже з усієї української етнографічної території. Всього І. Я. Рудченко мав у своєму розпорядженні понад 250 варіантів пісень. Провівши *послівне* зіставлення варіантів і друкуючи найповніший зразок (А), він при кожній пісні вказав на всі розходження в інших її записах (Б, В і т. д.). При цьому упорядник надавав перевагу недрукованим творам. Всі опрацьовані варіанти (рукописні й друковані) таким чином звелися до 65 пісенних тем.

В основу систематизації пісень був покладений їх зміст. «...Оскільки, на мою думку, ясне уявлення про якесь явище, оспіване народом, або про почуття, що викликало поетичний порив народної творчості, може бути досягнене при вивченні кожної пісні в сукупності її варіантів і у зв'язку з іншими *однорідними* піснями, то це й визначило систему мого збірника,— писав І. Я. Рудченко.— Я згрупував у ньому пісні за провідним їх змістом» [2]. Такий принцип систематизації є головним і в сучасній фольклористиці.

---

[1] Слід назвати, зокрема, такі, як «Быт русского народа» А. Терещенка (СПб., 1848); «Ужинок рідного поля» М. Г. (М., 1857); «Lud ukraiński» А. Новосельського (Вільно, 1857); «Быт подолян» К. Шейковського (К., 1859); «Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym» Т. Стецького (Львів, 1864).

[2] И. Я. Рудченко, Чумацкие народные песни, К., 1874, стор. IX—X.

З початком музично-етнографічної діяльності М. Лисенка, а потім і П. Демуцького розкрилися нові грані чумацької пісенності. Для записів М. Лисенка характерна велика точність фіксації ритму, інтонації, форми. Обробляючи народні пісні для голосу чи хору з фортепіано, композитор завжди дбав про життєву достовірність наспіву. Виконувалися ці пісні переважно одноголосно. Новою тематикою і широкою мелодичною варіантністю відзначаються записи П. Демуцького. В опублікованих ним зразках відчувається рука редактора-аранжирувальника

Понад два десятки чумацьких мелодій знаходимо в записах О. Рубця. Переважна їх більшість — з Чернігівщини. Але його записи, як зауважив у свій час М. Лисенко, не завжди достатньо точно відтворюють народний спів.

Серед записувачів чумацьких мелодій слід згадати поляка О. Кольберга та чеха Л. Кубу. Записи Кольберга, для яких властива певна фрагментарність,— це ілюстративний матеріал з його етнографічних праць «Wołyń» та «Pokucie». Наспівна мелодика і традиційна чумацька тематика переважають у записах Куби з Полтавщини й Чернігівщини. Більше десяти записів належить А. Конощенку. Його нотація відзначається достатнім професіоналізмом. Як унікальні зразки багатоголосних построфних розшифровок варті уваги два записи Є.Ліньової («Ой горе тій чайці», «Ой ходив чумак»).

До даного тому входять також три записи поета С. Руданського та шість — історика і письменника Д. Яворницького. Хоч і виконані з окремими огріхами, вони засвідчують увагу до цих пісень обох авторів.

Після виходу узагальнюючого збірника І. Я. Рудченка помітно зріс інтерес до чумацьких пісень. Почали з'являтися нові публікації окремих текстів цього циклу, переважно варіантів до введених у згадану книгу. Зокрема, ряд чумацьких пісень зустрічаємо в п'ятому томі «Трудов» П. Чубинського (1874), в «Сборнике материалов для описания местностей и племен Кавказа» (1884, вип. IV), в третьому томі «Этнографических материалов» Б. Грінченка (1899), в книгах — М. Довнара-Запольського «Белорусское Полесье» (1895), Д. І. Яворницького «Малороссийские народные песни, собранные в 1878—1905 гг.» (1906) та ін. Увагу чумакам, їх побуту й пісням приділяє М. Сумцов у своїх «Очерках народного быта» (Харків, 1902); статті й матеріали про них друкують журнали «Киевская старина», «Зоря» та газети «Харьковские губернские ведомости», «Одесские ведомости» тощо. У 1913 р. в «Известиях общества любителей изучения Кубанской области» (вип. VI) Г. М. Концевич виступає з статтею «Чумаки в народных песнях». До цієї теми звертаються й видавці лубочної літератури, зразками чого є книжечка С. Ф. Легасова «Молодой чумак» (М., 1890) та збірка пісень під заголовком «Чумак», видана в Москві у 1901 р. книгопродавцем А. Сазоновим.

Немало зроблено для висвітлення чумацтва як суспільного явища та зібрано чумацьких пісень в радянський період, коли проблеми вивчення соціальної природи мистецтва стали провідними в науці. Цінні записи здійснили Г. Танцюра, М. Гайдай та інші. Зокрема, М. Гайдай у 20—40-х роках зібрав понад 60 зразків чумацьких мелодій. Його записи можна характеризувати як блискучу фотографічність, що являє цілком індивідуальний стиль нотації. Багато з них уперше друкується в цьому виданні.

До нашого тому ввійшло також півтора десятка записів відомого вченого-фольклориста К. Квітки. Головна особливість його нотацій — максимальна

документальність, прагнення до якнайточнішої фіксації ритму, інтонації і вимови.

У післявоєнні роки ряд найновіших записів з усіх областей України здійснили співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР. Окремо слід відзначити ті з них, в яких відображено багатоголосні розспіви.

У радянський час чумацькі пісні включалися до ряду збірників, серед яких передусім слід назвати «Українські народні пісні» (К., 1936), «Українські народні пісні» (в двох книгах, К., 1954) та «Українські народні пісні. Пісні суспільно-побутові» (К., 1967). В 1968 р. у серії «Із джерел української пісні», що виходить у видавництві «Музична Україна», опублікована невеличка популярна збірочка «Чумацькі пісні», до якої включено близько ста зразків пісень та їх варіантів. Однак вони подані без мелодій та паспортизації, що знижує вартість цього збірника.

За сторіччя з часу виходу в світ збірника І. Я. Рудченка, що нині став раритетним виданням, нагромадилася велика кількість нових записів чумацьких пісень, з яких у друк потрапляли тільки поодинокі варіанти. Отже, назріла потреба науково систематизувати та узагальнити весь рукописний і наявний друкований матеріал чумацької пісенності в окремому томі серії «Українська народна творчість».

Даний том «Чумацьких пісень» підготовлено на основі опрацювання близько 2000 варіантів пісень цієї тематики. До друку відбиралися найзмістовніші та художньо найдовершеніші зразки. Перевага надавалась записам з мелодіями. З них розпочинається подача варіантних розгалужень кожної пісенної теми.

Метод послівного зіставлення, застосований І. Рудченком для 250 варіантів, не міг бути використаний, оскільки це б завантажило книгу великою кількістю цифрово-літерних схем, які і важкі для прочитання та проведення реконструкції варіантів, і не дають змоги відобразити всі найдрібніші розходження.

Систематизація чумацьких пісень у томі проведена на основі їх змісту; вони подаються групами, кожна з яких відображає в життєвій послідовності певні сторони чумацького побуту, діяльності, переживань. Відкривають том пісні, що змальовують підготовку до чумакування, організацію валок, виїзд чумаків із дому, прощання з родиною. Далі йдуть твори про перебування чумаків у дорозі з усіма пригодами довгого шляху і т. д. У даному разі упорядники тому використали досвід подачі пісень, вироблений І. Я. Рудченком і обумовлений характером самого об'єкта зображення. При визначенні місця пісні в томі доводилось керуватися її провідним мотивом, який, як правило, виступає в комплексі з іншими, проте менше розвиненими.

Як відомо, мандрівне життя чумаків у розлуці з милими, родиною тощо подібне в загальних рисах до побуту козаків, а життя чумака вдома, у своєму селі майже нічим не відрізнялося від селянського, хліборобського. Тим-то значна кількість пісень про чумаків була простим пристосуванням уже готових народних творів про козаків, селян тощо. Замінювалась лише назва героя пісні («козак», «хлопець», «вівчар», «мужик» і под. на «чумак») — і вона переходила в цикл чумацьких суспільно-побутових пісень. Скажімо, пісня «Та орав мужик край дороги» в багатьох варіантах має форму «Та орав чумак край

дороги», а далі — про торбу з пирогами, вкрадену дівками. Жодних інших ознак відображення чумацького побуту в ній нема, та й, до речі, орання — зовсім не характерна риса саме чумацької діяльності. Таких пісень, за поодинокими винятками, ми не вносили до даного зібрання, вони представлені в інших томах серії. Зокрема, не включені до книги пісні «Ой по горі, по горі чумак вівці (або й гуси) зганяє» (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 15; ф. 29-3, од. зб. 280, арк. 26 та ін.), «Де ти, чумак, волочився» (замість «наймит»: Довнар-Запольський, Белорусское Полесье. Вып. І. Песни пинчуков, К., 1895, стор. 122, № 535), «Ой по горі та женці жнуть, під горою та чумаки йдуть, попереду Дорошенко» і под. Зустрічаються загальновідомі жартівливі і танцювальні пісні з приспівом «Гей! Лучче жить-бить, жить-бить козаком, в Крим по сіль ходити, зваться чумаком» (Г. Концевич, Чумаки в народных песнях, стор. 25), однак у них цей приспів штучний і випадковий, тому й такі твори не ввійшли до тому.

Подібне стосується і деяких балад, в окремих варіантах яких виступають замість козаків, чужоземців тощо чумаки. Йдеться про балади на теми: а) про підмову козаками (чумаками) попаді Марусі, шинкарки Насті та сотнички Марини; б) про мандрівку з козаками (чумаками) підмовленої шинкарки; в) дівчини Галі, спаленої потім під сосною; г) про отруєння парубка (чумака) дівчиною; д) про вбивство розбійниками (чумаками) чоловіка Марусі; е) про розправу донця з жінкою, обмовленою матір'ю («Ой ходив донець сім год по Дону»); є) про одруження брата й сестри — дочки шинкарки і козака (чумака). Багато варіантів цих балад записано в дуже скороченому вигляді, часто без драматичної колізії. У зв'язку з тим, що в серії «Українська народна творчість» балади вийдуть окремим томом (до нього будуть включені й «чумацькі» варіанти), а також маючи на увазі, що чумак виступає героєм цих балад не органічно, а по аналогії, що їх зміст не відображає типових рис і обставин саме чумацького життя й побуту, ми не вносимо цих зразків до даного тому.

Зважаючи на те, що окремі віршовані імпровізації на теми чумацьких пісень були зроблені, очевидно, народними співаками на замовлення записувача фольклору П. Мартиновича, ми не знайшли за потрібне подати їх у даній рубриці, оскільки ці зразки, по суті, не побутували (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 778, арк. 15, 18, 23—24; од. зб. 738, арк. 110; од. зб. 938, арк. 10 та ін.).

Ще на початку XIX ст. П. Шафарик ставив такі вимоги до збірників: «Ми мусимо дбати, аби всі збірки витворів нашої народної словесності були повні чистого зерна і щоб нічого з цього багатства не було поминуте» [1]. Ці міркування не втратили свого значення й досі. Упорядники даного тому серії прагнули дотримуватися такого принципу.

Варіанти, які не ввійшли до тому, згадані у примітках.

Назви населених пунктів подаються відповідно до адміністративного поділу, що існував на час запису пісенних зразків.

У кінці тому подано алфавітний покажчик пісень, де на першому місці йде сторінка друку пісні, а на другому — примітки до неї.

---

[1] P. Šafarik, Slovanské národné písne. Literni spravy.— «Casopis českého muzeum», 1833, p. VII, ч. IV, стор. 447.

При редагуванні нот по можливості проводився принцип узгодження з текстом. Однак там, де бракувало певних критеріїв підтекстовки, або де це вело до надмірного перевантаження нотного стану, мелодії залишалися в тому вигляді, який вони мали у записувачів.

Тексти публікуються за нормами сучасного правопису із збереженням окремих діалектних лексичних і синтаксичних форм.

Кожен з упорядників виконав конкретну ділянку роботи: А. Ю. Ясенчук підібрала матеріали з рукописних та друкованих джерел, склала алфавітний покажчик; О. І. Дей опрацював і систематизував весь текстовий матеріал, склав примітки на основі зіставлення варіантів; А. І. Іваницький відібрав з різних джерел та підготував нотну частину тому, розшифрував ряд мелодій з магнітофонної стрічки. В процесі публікації тому коректуру нотної частини провів А. Ф. Омельченко, за що упорядники висловлюють йому подяку.

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ ПІСНІ ЧУМАЦЬКОГО ЦИКЛУ

Чумацькі пісні — своєрідний за тематикою та змістом цикл української соціально-побутової лірики — відобразили типове, самобутнє для суспільного життя України XV—XIX ст. явище — чумакування, торгово-візницький промисел періоду феодалізму. Відіграючи протягом майже п'яти століть важливу роль в економічному житті народу, цей промисел захоплював у свою сферу порівняно значну масу селянства, впливав на його матеріальний побут і духовне життя, вражав несподіваними поворотами долі багатьох чумаків та їх родин, що й створювало життєвий грунт для виникнення та широкого побутування в численних варіантах народних чумацьких пісень. «Щоб яке діло відкликалося в пісні народній,— писав І. Франко,— до цього треба: 1) щоб те діло було йому близьке, дотикало часто його життя, вражувало ненастанно його увагу; 2) щоб воно дотикало не певні вибрані одиниці, але цілу масу народу чи то в цілім краю, чи тільки в певній місцевості, т. є., звівши це на інші слова, щоб було діло більше економічне, ніж політичне, і 3) щоб діло те було для народу ясне і зрозуміле» [1]. Чумацтво і належало до таких явищ.

Впливаючи на економічне життя, чумацтво стало вже в період феодалізму, особливо в час розкладу феодально-кріпосницької системи, одним із чинників соціального розшарування в українському селі. Тим-то соціальні мотиви є наскрізними в піснях чумацького циклу. Цей кардинальний момент залишився поза увагою багатьох дожовтневих дослідників чумацького промислу й чумацьких пісень, в тому числі й авторів грунтовних праць та відомих збірників — І. Я. Рудченка [2] та Ф. А. Щербини [3]. Під впливом утопічних народницьких теорій про вирішальну роль общини в суспільному розвитку І. Рудченко, наприклад, вважав чумацтво «однією із цікавих економічних рис демократичного життя Малоросії» [4], називав чумаків «виключно народними торговцями», прагнучи представити їх як безкласову дружну асоціацію. Подібним

---

[1] І. Франко, Вибрані статті про народну творчість, К., 1955, стор. 142.
[2] И. Рудченко, Чумацкие народные песни, К., 1874.
[3] Ф. Щербина, Очерки южно-русских артелей и общинно-артельных форм, Одесса, 1881.
[4] И. Рудченко, Чумацкие народные песни, стор. IV.

згладжуванням соціального розшарування в чумацькому середовищі і на селі позначені також праці М. Сумцова [1], Г. Концевича [2] та інших дореволюційних істориків і фольклористів.

Справжнє наукове висвітлення чумацького промислу та його ролі в соціально-економічному розвитку, «в зміцненні економічних зв'язків між окремими районами України та між Україною в цілому й іншими місцевостями Росії», «у поглибленні майнової нерівності й соціальному розшаруванні селянства України» [3] здійснене лише радянськими дослідниками. Особливий інтерес з цього погляду становить монографія І. С. Слабєєва «З історії первісного нагромадження капіталу на Україні». Наявність ряду історичних досліджень, в яких також говориться про чумацтво (І. Гуржія [4], В. Голобуцького [5], О. Нестеренка [6] та ін.), звільняє нас від необхідності подавати тут детальну характеристику процесу виникнення, розвитку й занепаду чумацького промислу та соціальних відносин серед чумаків, тобто того соціально-історичного і побутового грунту, що породив багату пісенність чумацького циклу.

Чумаками називали людей, що їздили до Криму за сіллю та до Чорного й Азовського морів і на Дін за рибою, зрідка — на південь за вином і дерев'яною олією [7]. Саме слово «чумак» зустрічається в документах з середини XVII ст., але його існування більш давнє. М. Максимович (а за ним Г. Данилевський, Д. Яворницький та ін.) вважав, що воно походить від відомого вже в староруські часи слова «чум» («чюм»), зафіксованого ще Іпатіївським літописом під 6758 (тобто 1150) роком («И присла [Батий князю Данилу] вина чюм»). М. Максимович [8] та І. Срезневський [9] перекладали його як «ківш», проте їх сучасник В. Даль, наводячи згаданий вислів з літопису, переклад слова «чюм» як «ковш» ставить під запитання [10]. Справді, сумнівно, щоб Батий у такій невеликій відкритій посудині, як ківш, міг посилати вино з словами «не обыкли пити молока (тобто кумису.— *О. Д.*), пии вино», адже йшлося про значне число людей, яких слід було на-

---

[1] Н. Сумцов, К истории слободско-украинского чумачества.— КС, 1884, № 3.

[2] Г. Концевич, Чумаки в народных песнях.— Известия общества любителей изучения Кубанской области, вып. VI, Екатеринодар, 1913.

[3] І. С. Слабєєв. З історії первісного нагромадження капіталу на Україні, К., 1964, стор. 10—11. У вступі до цієї книги див. критичний історіографічний огляд праць про чумацький промисел.

[4] І. Гуржій, Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України першої половини XIX ст.. К., 1954, стор. 271—283.

[5] В. Голобуцкий, Черноморское казачество, К., 1957, стор. 362—363.

[6] О. Нестеренко, Розвиток промисловості на Україні, ч. І, К., 1959, стор. 225—227.

[7] Потім це слово перейшло й на візників, що на далекі відстані перевозили чужі товари.

[8] М. Максимович, Украинские народные песни, М., 1834, стор. 136.

[9] И. И. Срезневский, Материалы для словаря древнерусского языка, т. III. СПб., 1903, стор. 1552.

[10] Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля, т. IV, СПб.— М., 1909, стор. 1377.

поїти вином, для чого ковша явно недостатньо. Як відомо, татари та деякі інші народи Азії зберігали рідину в бурдюках. Можливо, «чюм» саме й означав таку шкіряну посудину (характерно, що і в окремих північних народів зшите зі шкіри шатро зветься чумом). У тюркських мовах «čum» — це «бочка», отже, теж посудина для рідини [1].

Важливо, що слово «чум» зафіксувала й чумацька пісня «Їздив джумак, їздив джумак сім літ по долу», записана на Львівщині. Тут хворий чумак звертається до свого приятеля:

Ой товариш, товаришу, не жалуй мене,
Бери воли та чум солі та й рятуй мене.

Звичайно ж, у даному випадку йдеться про велику посудину солі, співвідносну по значенню з волами, а не про ківш.

Таким чином, є підстави виводити назву «чумак» від слова «чум» в значенні великої шкіряної (бурдюк, міх — пор. старовинний вислів «молоде вино в старих міхах») або дерев'яної (бочка) посудини, яка постійно використовувалась чумаками для перевезення солі й засоленої риби та збереження їх від негоди.

Проте може бути й інший, але споріднений з попереднім, варіант пояснення назви «чумак» — від того ж слова «чум» у значенні «ківш». У своїй грамоті з 1328 р. великий князь Іван Данилович Калита зазначив, що «дал есмь ему (одному з синів.— *О. Д.*) 2 *чума* золота», а другому — «2 *чумка* золота меншая» [2]. Виходить, «чум» — це була певна міра і рідини, і сипучих речовин. Чумом, як можна зрозуміти з акту 1615 р., черпали вино, тому виночерп і звався «чюмаком» [3] (пор. і рос. чумак — кабатчик). Згадаймо, що ківш (чум) мав форму, подібну до ложки (подекуди ложку теж називали чумичкою), тобто це була посудина з довгою ручкою. Своїми зовнішніми обрисами вона іноді нагадувала булаву, або, по-тюркському і турецькому, «čomak» [4]. Отож, назва «чумак» могла виникнути на основі того, що як торговець сіллю він користувався спеціальною мірою при обліку її й продажу — тією ж, якою князь Іван Калита на початку XIV ст. міряв золото.

Є й інше пояснення слова «чумак» — від хвороби «чума», про яку нібито першими дізнавались чумаки, коли вона поширювалась з півдня (Криму та інших місцевостей), і яку вони часом звідти заносили. Проте це, як відзначив і М. Фасмер,— чисто народна етимологія назви «чумак». Відомо, що в XV—XVII ст.

---

[1] М. Фасмер, Этимологический словарь русского языка, т. IV, М., 1973, стор. 382. Виведення «чумак» від «čum» (бочка) М. Фасмер невиправдано ставить під сумнів, адже і російський «чумак» («кабатчик»), і український торговець рибою та сіллю за своєю професією і роботою міцно зв'язані з такою тарою, як бочка.

[2] Собрание государственных грамот, I, СПб., 1813, стор. 31—32.

[3] Акты исторические, собранные и изданные археографической комиссиею, кн. II, СПб., 1841, р. 75.

[4] М. Фасмер, Этимологический словарь русского языка, т. IV, стор. 382

таку хворобу документи не називають «чумою», а «мором», «моровою язвою», «моровым поветрием»[1]. Крім того,— і це слід особливо підкреслити — в живій народній мові атрибуція та найменування певного явища ведеться за постійними найяскравішими й найсуттєвішими його ознаками, а не за побічними й тимчасовими[2]. До перших належать чуми (посуд для перевезення чи для міри товару), а до других — зіткнення із страшною хворобою, яка бувала не щорічно, а повторювалася часом із значними проміжками в чимало років. І ще: в жодному з численних східноукраїнських варіантів пісень про хворобу і смерть чумака не зустрічаємо слова «чума», яке ввійшло в живу мову, очевидно, тоді, коли основний склад чумацької пісенності вже був сформований[3].

У документах з XV ст. натрапляємо на назву «соленики» — синонім до «чумаки», але вона не ввійшла в народну пісенність. Відома ще одна назва — «коломийці», що зрідка зустрічається і у фольклорі. Це — ті ж чумаки, але вони їздили по сіль не до Криму, а в Галичину — до Коломиї та інших підгірських місцевостей, де здавна видобувалась виварна сіль.

У західноукраїнських варіантах чумацьких пісень головний герой називається «джумаком». У даному разі — це народна етимологія східноукраїнського «чумак», що виникла під впливом польської мови, в якій давніше, ніж в українській, з'явилось слово dżuma (чума) і перейшло в живу мову галичан (його зафіксував Є. Желехівський у своєму відомому словнику, пояснивши: джума — чума, моровиця).

Чумацтво було поширене серед різних верств населення. Солепромислом займалися козаки, які нерідко вступали в бойові сутички за сіль з татарами Криму, а особливо — заможніші селяни і міщани. Не цуралися вигідного чумацького промислу і представники козацької верхівки та духовенство, вони часто посилали свої валки по сіль та рибу. Як правило, ці ж валки везли на продаж у Крим, на Дон та інші південні осередки тютюн, масло, горілку тощо. Проте, як пише на основі аналізу документів XVIII ст. І. Слабєєв, в цьому промислі «ступінь участі різних груп населення був далеко не однаковий. Найбільше поширення чумацтво мало серед козаків та селян різних категорій (монастирських, поміщицьких та державних). Питома вага чумаків, що належали до інших верств населення, була порівняно невелика. Все це дає підставу вважати чумацтво в XVIII ст. насамперед козацько-селян-

---

[1] І. С. Слабєєв, З історії первісного нагромадження капіталу на Україні, стор. 26.

[2] Від слова «чумак», очевидно, утворене похідне слово «чуманка», або «чумарка»,— назва своєрідного одягу із шерсті, що його носили переважно чумаки (пор. у пісні: «Прокинувся чумак вранці — нема грошей у чуманці» — ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 133).

[3] Винятком є пісня «Ой не п'ються пива-меди», створена на слова Т. Шевченка,— «Із Одеси преславної завезли чуму», але це твір літературного походження і написаний він 1848 р.

ським промислом»[1]. Приблизно таким же був склад чумацтва на протязі всієї його історії, аж до середини XIX ст., коли воно вже йшло до занепаду під впливом розвитку залізничного транспорту.

Соціальний козацько-селянський характер чумацького промислу визначив і природу пісенності даного циклу соціально-побутової лірики: це творчість трудових верств, що відобразила побут, повну небезпек працю, переживання й поневіряння зубожілої частини чумацтва та наймитів-бурлаків, яких завжди було багато при чумацьких валках. Звідси — яскрава соціальна спрямованість чумацької пісенності, звідси — тісне переплетіння мотивів та образів козацьких і чумацьких пісень. Останнє пояснюється не тільки тим, що чумацтво в XV—XVIII ст. розвивалося поряд з козацтвом (І. Рудченко вважає, що «оригінальний тип чумацтва», якщо не за назвою, то фактично, «існував значно раніше від козаччини»[2]), що одним з основних джерел поповнення чумаків були козаки, але й значною подібністю їхнього побуту, для якого характерні життя в розлуці з родиною, почуття колективізму, гурту, постійний рух, далекі походи, дорожні пригоди та небезпеки і т. ін. До того ж слід мати на увазі, що чумаки перебували в постійних контактах із запорізькими і донськими козаками. Вони возили продукти на Запорізьку Січ, яка була в XVI—XVIII ст. своєрідним посередником у торгівлі між Україною, Польщею, Литвою і Кримом[3], купували рибу в козаків-бурлаків; козаки-запорожці за плату супроводжували в небезпечних місцях чумацькі валки, зокрема при переїзді їх через Дніпро (особливо на переправах Кодацькій, Микитиному Розі та Кам'янці), часто захищали від нападу татар; нерідко в Лузі, в козацьких поселеннях зимували чумаки тощо.

Чумацьких шляхів на Україні було багато: вони з'єднували Лівобережжя й Слобожанщину із Запоріжжям та Кримом, вели на Азовське море та на Дон; інші єднали північно-західне Лівобережжя й Правобережжя з Галичиною і Молдавією, куди також їздили по сіль. Головніші шляхи мали свої назви: Чорний (від Умані до Запорізької Січі), Царгородський, Бакаїв, Муравський, Харківський.

У XVII—XVIII ст. чумацький промисел набрав значних розмахів. «Приблизна межа району, де серед населення був поширений

[1] І. С. Слабєєв, З історії первісного нагромадження капіталу на Україні, стор. 26.

[2] И. Рудченко, Чумацкие народные песни, стор. 7. Твердження М. Костомарова в його дисертації «Про історичне значення руської народної поезії» (1843), що чумацький промисел був «перехідним етапом» українського народу від войовничої стадії — козацтва до мирної — землеробства, хибне (Етнографічні писання Костомарова, Харків, 1930, стор. 77—80). В одній з останніх, не друкованих досі праць з 70-х років XIX ст. М. Костомаров заперечив цю свою думку, пишучи: «При глибшому дослідженні старовини виявляється, що поява чумака не належить новішим часам; чумак існував і в епоху панування козацтва в південноросійській історії і, мабуть, ще раніше» (ЦНБ, XXII, № 9).

[3] И. Рудченко, Чумацкие народные песни, стор. 10.

чумацький промисел, на кінець XVIII ст. проходила: на півночі — по р. Сейм до впадіння її в р. Десну і далі по р. Десні до впадіння її в р. Дніпро і від Києва на Радомишль — Житомир — Острог; на півдні чумацтво поширилось аж до узбережжя Азовського і Чорного морів; на сході — по р. Оскол до впадіння її в Північний Донець; на заході — до передгір'їв Карпат і до Дністра. Ці межі приблизні і охоплюють переважно території, де промисел набув найбільшого поширення. Але і за межами цієї території зустрічаються окремі села і містечка, жителі яких займалися чумацтвом» [1]. Щорічно чумаки привозили майже у всі куточки України кілька мільйонів пудів солі та риби, а на південь — до Чорного та Азовського морів — доставляли хліб, шкіру, мед, солонину, віск та інші продукти. Дві третини експортованого з України зерна чумаки переправляли на своїх мажах (возах спеціальної конструкції).

Труднощі чумацьких доріг змушували чумаків організовуватися на час поїздки в групи (від 10 до 100, а то й більше возів), або валки, для керівництва якими обиралися з досвідчених чумаків отамани, що діяли за неписаними звичаями і правами. На кожну валку обирався також кашовар, він готував їжу із взятих у дорогу продуктів. У валках, де воли й мажі належали господареві-багатієві, а обслуговувались наймитами, панувала повна воля власника-отамана. Рухаючись великою групою, чумаки легше долали природні перешкоди (неупорядковані шляхи, несподівані холоди в степу і т. ін.), мали можливість оборонитися від нападу кримських татар і ногайців (західної, буджацької орди), а також різних розбійників; їм дешевше обходилася охорона і митна плата, встановлена з метою наживи запорізькою старшиною, тощо.

У процесі розвитку чумацького промислу на Україні відбувалося все гостріше соціальне розшарування чумаків. Великі прибутки від перевезення та продажу солі, риби й інших продуктів ставали джерелом збагачення окремих чумаків і козаків, селян та міщан. Вони почали користуватися постійною найманою силою. Багато з них ставали своєрідними лихварями, до них в економічну залежність попадали бідні чумаки та селяни. Заможні чумаки з кріпаків наймають замість себе робітників для роботи на пана або платять панові оброк, а дехто відкуповується з кріпацтва. З'являються в кінці XVIII — на початку XIX ст. чумаки-підприємці. У цей час особливо активно відбувається процес економічного розшарування серед чумацтва, а також — під значним його впливом — і серед селянства взагалі. В результаті цього процесу основна, найчисленніша маса чумаків, власників пари або двох пар волів, зубожіла, потрапляла в скрутне становище. Чумацтвом та перевезенням вантажів (так звані фурщики) багато селян у першій половині XIX ст. прагнули підтримати своє господарство та вря-

[1] І. С. Слабєєв, З історії первісного нагромадження капіталу на Україні, стор. 28.

туватися від злиднів. Однак більшість з них, не витримавши конкуренції, припиняли свій промисел або попадали в кабалу до багатіїв і працювали на них з своїми паровицями [1].

Всі ці характерні для соціального, громадського й родинного побуту чумаків явища знайшли своєрідне віддзеркалення в чумацькій народній пісенності, що супроводжувала історію даної соціальної верстви протягом майже півтисячоліття.

* *
*

Чумацькі народні пісні — винятково важливе джерело для висвітлення не тільки зовнішньої, а й внутрішньопсихологічної історії чумацтва на Україні. Як правдиві художньо-пізнавальні документи, вони, кажучи словами відомого їх дослідника І. Рудченка, «нерідко розповідають про те, чого не в змозі висловити жодні стародавні фоліанти... В них такою мірою яскраво і повно відбилися не тільки дух чумацтва, але й склад його життя, з характером побуту, вдачі, звичаїв і обрядів, що ці пісні повинні стати грунтом при вивченні оригінальної постаті українського торговця» [2].

Єдиним джерелом виникнення чумацьких пісень була жива дійсність — побут і доля тисяч і тисяч чумаків, які роками верстали довгі й нерідко небезпечні одвічні шляхи, що снувалися по українських землях у всіх напрямках, особливо ж із півночі на південь. Постійні мандри, розлуки з рідними, дорожні пригоди — іншими словами, величезний життєвий матеріал і досвід — дали можливість народним творцям і співакам у процесі колективного шліфування пісень відтворити типові риси чумацького життя й промислу, змалювати своєрідний образ чумака в різних його соціальних відмінах (звичайного пересічного чумака, чумака-багатія, наймита, бурлаки при чумацькій валці тощо) і життєвих ситуаціях.

Виходячи з реального життя, чумацька пісенність (як і взагалі народна поезія) прагне представити типові явища дійсності в узагальненому трактуванні, в такому емоційному освітленні, яке б несло в собі й загальнолюдські риси. Це надало багатьом темам і образам чумацьких пісень неперехідного звучання або ж універсального символічного змісту, тому і досі багато з них по-справжньому хвилюють наших сучасників. Разом з тим чумацькі пісні не цураються конкретних життєвих подробиць. Їх повно в цій пісенності, але вони — теж типові для чумацького побуту й життя. Досить порівняти зміст пісень та їх реалії з детальними етнографічними описами чумацьких звичаїв і побуту, зі спогадами самих

[1] Детально про це див. розділ «Соціальне розшарування чумаків» у праці І. Слабєєва «З історії первісного нагромадження капіталу на Україні» (стор. 83—105).

[2] И. Рудченко, Чумацкие народные песни, стор. VI.

чумаків, щоб переконатися в глибокій життєвій правдивості чумацької народної поезії.

Тематика чумацьких народних пісень охоплює як життя чумака в колі родини, його відносини з дівчиною, так і дорожні будні. Останнє особливо широко відображене в народній пісенності, причому переважно у сповнених драматизму ліричних малюнках. Тут — і знегоди мандрівного життя, і бурлацькі поневіряння, і сутички з татарами та розбійниками, і хвороба та смерть чумака в дорозі, і соціальні суперечності серед чумаків, і втрата волів, і наймитське горювання, і гулянки зубожілого чумака з горя та журби, й сирітське бездолля. Тут — і розкриття причин, що спонукали до чумакування: в одних — це втеча від панщини та солдатчини, в інших — намір заробити і вибратися з нужди, в декого — інстинкти до наживи та збагачення. Часом у чумацтві шукали розради нещасливо закохані чи ті, в кого склались важкі сімейні відносини; нерідко йшли чумакувати, переважно наймитуючи в чумаків-хазяїв, бездомні сироти. Не забула народна пісня згадати мимохідь і властивий людській натурі потяг до мандрів та зустрічей з новим і незвіданим, хоч ніде й ніколи він не ставав причиною чумакування:

Весна-красна наступає, із стріх вода капле,
Молодому чумакові шлях-дорога пахне.

Такі в своїй сукупності суб'єктивні спонуки до чумакування, відображені народною поезією. Головні з них були породжені об'єктивним суспільно-економічним процесом первісного нагромадження капіталу на Україні в період розкладу феодально-кріпосницької системи.

По-своєму засвідчила це народна пісня, вихваляючи Одесу, один з пунктів, куди стікались чумаки і де особливо давали себе знати нові, капіталістичні відносини:

А в Одесі добре жити —
Мішком хліба не носити,
На панщину не ходити,
Подушного не платити.
Ні за плугом, ні за ралом —
Називають мене паном!

Чумацькі народні пісні ввібрали в себе все головне з побуту та звичаїв чумацького життя й промислів. Ці неписані звичаї («робити по закону») починаються ще в сільських умовах, до виїзду в дорогу. Зимою досвідчені чумаки готують мажі, добре вгодовують худобу. Тоді ж, кому треба, купують воли й вози для чумакування. І про це по-діловому просто інформує народна пісня, оспівуючи автологічним стилем, тобто без жодних тропів, з винятковою реалістичною прозорістю буденну чумацьку працю напередодні дороги:

Задумали чумаки в дорогу,
Покупили собі нові вози,

Поробили ярма кленові,
Поробили занози дубові,
Покупили воли полові.
Покупили да й попаровали,
Попаровавши, да й повиїжджали.

Інша пісня в такому ж стилі змальовує формування ранньою весною чумацької валки, фіксуючи і її кількісний склад, і торговельну мету:

Стоять верби конець греблі
Зеленесенькі,
Збирайтеся, хлопці-молодці,
Молодесенькі.
Збирайтеся, хлопці-молодці,
Півтораста молодців,
Та зробимо-змайструємо
Півтораста возів.
А будемо, хлопці-молодці,
Різний товар набирать,
Да поїдем, хлопці-молодці,
У той город торговать.

Згідно з усталеним звичаєм виїздові в дорогу передувала кількаденна підготовка: пристосовували збрую, випробовували паровиці, слухали на дорогу молебен, який накинула чумакам церква і за який дорого платилось (чумаки мали привезти попові баликів, тарані, чехоні, червоної солі, ще й бочонок кав'яру, тобто засоленої риб'ячої ікри), прощалися з родиною і т. ін. Все це послідовно, день за днем, викладено в народній пісні, де без жодних художніх засобів, тільки простим переліком дій, кожна з яких наближає розставання чумака з рідними, досягається емоційна глибина малюнка, підсилена отим частим задумливо-протяжним «гей»:

Гей, ішли наші чумаки в дорогу,
Гей, в понеділок ярма паровали,
Гей, у вівторок вози підчиняли,
Гей, а в середу воли годували,
Гей, а в четвер воли напували,
Гей, а в п'ятницю з родом попрощались,
Гей, а в єуботу молилися богу,
Гей, а в неділю рушили в дорогу,
Гей, а з неділі прийшли к перевозу.

Виїзди чумаків із села, як свідчать і їх спогади, відбувалися переважно в неділю дуже рано, ще затемна, щоб ніхто не перейшов з порожніми відрами дорогу (ознака невдачі) [1]. Саме цю життєву деталь одностайно відображали пісні — інколи традиційним інформативним заспівом («Ой у неділеньку рано-пораненьку сонечко зіходить, ой уже син, син Гавриленко в дорогу виходить» або «Ой у неділю рано не в усі ще дзвони дзвонили, а у вдовинім

---

[1] ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 384, арк 377.

домі уже гомоніли»), рідше — цілою картиною: чумаки вирушають так рано «в неділеньку до схід сонця»,

Щоб кури по селу не піли,
Щоб голуби на степ не летіли,
Щоб лебеді на тихій воді та й не клекотіли [1].

Вірність життєвій правді в типових її моментах високо підносить пізнавальне значення чумацької пісенності. Водночас у цьому полягає й секрет художності: змальовується найголовніше й типове певного постійного явища побуту, не конкретизуючи осіб, місця і часу, найпростішими, найекономнішими засобами. «Народна поетична мова,— зауважив ще Л. М. Жемчужников,— завжди стисла, завжди висловить тільки необхідне, і ні слова більше. Тут немає підробки, нема обману наших почуттів. Вмійте тільки насолоджуватися народною поезією, як природою» [2].

Епічній народній творчості взагалі властиво зосереджувати увагу на рисах та обставинах, притаманних всім або більшості явищ одного ряду. Приглянься, наприклад, до пісенної картини походу чумацької валки:

Та йдуть воли дорогою — та все бедратії,
А за ними чумаченьки — та все жонатії.
Та йдуть воли дорогою — та все круторогі,
А за ними чумаченьки — та все чорноброві.
Та йдуть воли дорогою — та все половії,
А за ними чумаченьки — та все молодії.

Серією епітетів тут відображено найосновніші ознаки життєвого об'єкта: як відомо, для чумакування купували так званих «бассарабських» волів переважно полової або голубої масті з довгими, на півтора аршина, рогами, розверненими на боки, та закрученими назад кінчиками. Чумакуванням займались переважно жонаті люди молодого ще віку, витривалі, дужі, тверді вдачею, міцного здоров'я, чого вимагав важкий чумацький промисел. Постійні для даного циклу пісень епітети («воли половії», «воли круторогі», «чумаченьки молодії» і т. ін.), таким чином, визначені самою дійсністю. Однорідне нанизування їх (воли — бедратії, круторогі, половії; чумаченьки — жонатії, чорноброві, молодії), поєднане з однотипним трикратним повторенням «Та йдуть воли дорогою», «А за ними чумаченьки», створює зорове враження панорамності й динаміки картини, викликає відчуття повільного руху валки по довгій-довгій дорозі. Так навдивовижу просто й майстерно досягає народна пісня збігу життєвої достовірності з художньою довершеністю образу.

---

[1] И. Рудченко, Чумацкие народные песни, стор. 32.
[2] Л. М. Жемчужников, Мои воспоминания из прошлого. Выпуск второй. В крепостной деревне. 1852—1857, Л., 1927, стор. 133.

Є в наведених рядках ще один художній елемент — користування пестливою, зменшувальною формою — «чумаченьки». Вона виражає глибоку народну повагу до чумаків. «Славні чумаченьки», «хлопці-молодці», «панове-молодці», «бурлаченьки», «люде пригожі», «добрі молодці», «козацька врода» — такі глибоко прихильні визначення чумаків постійно зустрічаються в народній пісенності. В них відчувається захоплення мужністю, згуртованістю, силою й витримкою чумаків на далеких шляхах, де їх постійно підстерігають різні «пригодоньки». Ці ж почуття виражає й пісенна картина повороту валки додому, серцевина якої — слов'янська антитеза — спільна з спорідненою козацькою піснею:

Ще й по горах сніги лежать,
По долинах води стоять.
Та по дорогах річки течуть,
Понад шляхом маки цвітуть.
То ж не маки — то чумаки
Везуть рибу — все судаки.
Та по три вози солі везуть,
По чотири риби женуть!

Проте цей дещо ідеалізований малюнок відобразив не стільки реальну дійсність (вона була далеко не такою мальовничою), скільки почуття радості рідних і близьких, викликане поверненням чумаків додому. Справжні ж обставини самого чумацького побуту, а також життя залишених дома родин відтворені в піснях суворими тонами. Як правило, образи тут соціально чіткі й місткі, що надає їм реалістичності, життєвої правдивості.

Характерно, що чумацька пісенність байдужа до чумаків-багатіїв, їх життя й заробітків. В її полі зору — чумак-трудівник, що переносить злигодні й небезпеки свого промислу, а особливо нещасливий або бідний чумак-бурлак, наймит, сірома. І це — зрозуміло: усна творчість трудових мас завжди цікавилася передусім долею соціально рідних їй постатей і героїв, мотивуючи їх поведінку та вчинки, як правило, соціально-економічними обставинами. Як і належить справжньому мистецтву, ця мотивація подається в художніх образах та картинах. Чумацькі пісні, скажімо, знаходять різні художні форми для розкриття злиднів як головної причини, що штовхає до чумакування. В одних випадках це досягається звичайним загострено-«холодним» переліком цілеспрямовано дібраних деталей живого побуту, без спеціального художнього їх узагальнення, на перший погляд, чисто інформативно:

Поїхав чумак в дорогу,
А чумачку лишив дома:
Ані солі одробинки,
Ані хліба окришинки,
А в колисці дві дитинки —
Ні на еднім сорочинки.
На чумачці ні спіднички,
На чумаку ні шапчинки.

У ряді варіантів цієї пісні такий малюнок злиденного життя чумацької родини підсилюється ще й застережливою дидактичною тенденцією, що довершує соціальну картину:

Ой милі сусідоньки,
Не пускайте свої доньки,
Щоб по полях не ходили,
Щоб чумаків не любили.
За чумаком горе жити —
Нічим борщу закришити,
Нема хліба ні кришинки,
Ані солі одробинки,
А на дворі — ні шерстинки,
А на жерді — ні фантинки,
А в колисці дві дитинки.
Чумак ходить по дорогах,
А ти, бідна, бідуй вдома.
Чумак ходить, чумакує,
А я, бідна, та бідую.

Нарікання на гірке життя в наведеній пісні передається, попри образні життєві деталі, й прямолінійно — «жити горе», «а я, бідна, та бідую». Це — одна з характерних рис чумацької пісенності: лексика такого змісту («біда», «горе», «нещастя», «бездолля», «безталання» та ін.) — постійний складовий елемент словесно-пісенної тканини; він несе в собі соціальний її заряд, відображаючи важку дійсність прямо, оголено.

Проте не можна твердити, що чумацькі пісні обходяться без художніх тропів, малюючи важкі матеріальні умови й ситуації. Ось, скажімо, яким містким образом стала літота в картині бідування чумацької родини:

Та поїхав чумак у дорогу,
Та покинув три колоса в стозі:
Первий колос — дітей годувати,
Другий колос — челядь приймати,
Третій колос — караван курити.

Ще гостріше відтворено бідування чумакової жінки, поки її чоловік в далекій дорозі, засобом контрасту — протиставленням особистого життя героїні навколишньому, її безщасної долі — прекрасному світові. Ступінчастим нагнітанням емоційності через повтори і контрасти пісня досягає виняткової вражаючої сили цілої картини:

Ой вийду я за ворота
Та гляну попівз двор'є:
Усім людям хороше живеться,
А я плачу на бездоллі.
Ой вийду ж я за ворота
Та гляну попідтинню:
Усім людям хороше живеться,
А я в нещасті й загину.
Ой вийду ж я за ворота
Та гляну в провалле:
Усім людям хороше живеться,
Тільки ж моє безталанне.

Ой вийду ж я за світлоньку
Та гляну по світоньку:
Світе мій ясний, світе прекрасний —
Моя доленька безщасна!

Усю глибину туги й жалю за чумаком пісні передають яскравим динамічним малюнком погоні за ним милої, яка і «воли зупиняє, і занози виймає, ще й серденьком називає», просячи повернутись додому, де вона відчуває себе без господаря такою безщасною і одинокою. З неперевершеною майстерністю й простотою висловлюють пісні ці почуття образами самітної праці, припалих пилом подушок та німої стіни:

Болять ручки, болять ніжки, пшениченьку жнучи,
Вже ж мені надокучило, миленького ждучи.
Нема ж мого миленького, нема ж мого пана,
Уже ж моя біла постіль та пилом припала...

Або в іншому варіанті:

Ой сама ж я, сама пшениченьку жала;
Ой як прийшла додомоньку — нема мого пана.
Челядонька в дому, ой що ж мені по тому?
Дала ж би я білі ручки, та немає кому.
Ой піду я до кімнати постілоньки слати;
Постіль біла, стіна німа — ні з ким розмовляти.
Ой постіль біленька, а стіна німенька;
Зжалься, зжалься, милий боже, ще ж я молоденька.

Схрещення соціальної і родинної площин зображення — типова риса чумацької лірики. Зіткнення родинних почуттів із становим обов'язком — це одна із частих драматичних колізій чумацьких пісень. Вона відображає реальні обставини і сувору правду чумацького життя, обмеженого, незважаючи на безкраї степи й безкінечні дороги, тісними рамками соціальної залежності: то від багатія-господаря, то від отамана валки, то від одкупщика або підрядчика. Традиційним художнім образом-паралелізмом важкого туману, що не дає піднятися чорним галенятам, малює чумацька пісня скована чумацьку волю:

— Ой чорнії галенята, підніміться вгору,
Молодії чумаченьки, верніться додому.
— Ой раді б ми піднятися, туман налягає,
Ой раді б ми вернутися, врядчик не пускає.
Ой рядчику, наш братчику, вчини ж нашу волю,
Пусти ж ти нас хоч й у термін на врем'я додому!
— Ой рад би я, мої браття, да всіх попускати:
Хура строчна, край далекий, треба й доставляти.

Вже у свій час І. Рудченко відкинув романтичні уявлення про чумакування як про потяг до мандрівок, прагнення вільного життя та жадоби слави. Самі пісні рішуче заперечують це. Особливо важким було чумакування для наймитів та чумацької сіроми. В постійних дорогах вони глибоко відчували своє безправ'я, що

відгукнулось і в чумацькій пісенності першими висловами протесту — прокльонами тим, хто тримає їх у «великій неволі»:

Ой щоб рядчик щастя не мав, а отаман — долі!
Пішли наші чумаченьки в великій неволі.

Збірним образом, що відтворює важкі перипетії чумацького життя, є в цьому циклі пісенності образ долі — «хвортуни». Він несе в собі стихійно-атеїстичне зерно і не залишає місця для будь-яких сподіванок на бога. Взагалі, відсутність найменшого релігійного забарвлення в зображенні чумацького світосприймання, майже повна байдужість до релігії — одна з світоглядних основ чумацької пісенності, одна з характерних рис її соціального звучання.

Ой хвортуно, ти, небого,
Послужи мені немного.
Служила ж у хазяйстві,
Та й служила у бурлацтві,
Ще й послужи у чумацтві,—

така часта формула звертання чумака в піснях до своєї долі. Образ фортуни, очевидно, з'явився під впливом світських літературних пісень і віршів. У Калуському співанику XVIII ст., наприклад, одна з пісень починається зверненням до фортуни:

Щаслива фортуно, где же ся поділа,
Як мні во панєнстві вірно єс служила?
А тепер в малженстві послужи мні мало,
Даби моє серце болше юж не в'яло[1].

Тугою за доброю долею пройнята вся чумацька пісенність, породжена самою дійсністю, самим сповненим різних несподіванок чумацьким життям. Чумакування для переважної більшості було своєрідною погонею за долею, прагненням поліпшити своє важке матеріальне становище. Тільки вдача не всім судилася, більшість же й чумакуючи залишались бездольними. Прекрасно це висловила народна пісня таким, пройнятим символічним звучанням, малюнком:

Пішов чумак, да пішов бурлак да й щастя шукати,
Ой не знайшов щастя-долі, знайшов синє море.
Синє море да виграває, чумак потопає,
Шовковая да хустиночка до верху спливає.

З особливою художньою силою й соціальною гостротою відображено бездолля наймитів при чумацьких валках. Зойком змученої і приниженої душі, тугою за доброю людською долею звучать їх пісні-монологи:

Гей же! Та журба мене зсушила,
Та журба мене скрушила, та гей!
Гей же! Та по дорогам ходячи,
Та чужії воли глядячи, та гей!
Гей же! Та чужії воли пасучи,
Та чужії вози мажучи, та гей!

---

[1] ЗНТШ, т. XXXVIII, 1900, стор. 149.

Зростання свідомості наймитів при чумацьких валках, певне згуртування їх сприяло неодноразовій участі бідних чумаків у соціальних рухах і протестах. Відомо, наприклад, що безземельні наймити, експлуатовані чумаками-хазяями, тікали від них до гайдамацьких загонів. Микита Швачка, один з популярних гайдамацьких ватажків, оспіваний у народній пісенності, займався чумацьким промислом перед 1768 р.[1] Певною мірою до участі у соціальних рухах спонукували й чумацькі пісні. Змальовані в них у мінорному ключі вражаючі картини життя чумацької бідноти, широкий степовий розгін, роздуми над гіркою долею чумака не могли не будити потягу до справедливості, не викликати соціальних думок. Звідси — медитаційна ліричність як одна з характерних ознак чумацької пісенності:

Ішов чумак з Дону да й сів над водою,
Да й сів над водою, проклинає долю:
— Доле ж моя, доле, чом ти не такая,
Чом ти не такая, як доля чужая?
Що люде не роблять, да хороше ходять,
А я заробляю да й світа не маю!
Озоветься доля, на тім боці стоя:
— Не винная доля, винна своя воля:
Що за день заробиш, а за ніч проходиш,
За день загорюєш, за ніч прогайнуєш.

З другого боку, конкретизуючи абстрактне поняття долі і бездолля, ілюструючи їх випадками з життя, пісні прагнули до осмислення причин чумацького зубожіння. Повчально-критична оцінка дій чумака, який «з горя та з печалі» йде до шинку, шукаючи розради, також свідчить про ріст народної свідомості, про глибоку трудову основу пісенної моралі. Хоч чумацький розгул і є темою значної кількості пісень, проте вони сповнені розвінчувальної тенденції, спрямованої як проти чумака, що гайнує важко запрацьоване добро, так і проти шинкарів та шинкарок, які обдирають чумаків, наживаючись на їхній біді. Постать чумака в таких піснях змальована з осудом, непривабливо: він мовчки терпить приниження й насміхи з боку шинкарки, а далі докочується до того, що потрапляє і в поліцію. Та й зовнішній вигляд чумака-п'яниці подається сатирично.

Епітетом «проклятий» («проклятий трактир», «проклята шинкарка» і т. ін.) пісенність лаконічно й чітко висловила ставлення трудящих до цієї форми експлуатації; свою ж оцінку того, хто «п'є-гуляє, лиха-біди забуває», народна пісня подала хай і грубувато, зате недвозначно: «чумак-дурак». Щоб підсилити художнє викриття п'яниці, докори на його адресу вкладаються навіть у вуста шинкарки:

Пропив воли не знать за що,
Пропив воли, пропив вози,

[1] Н. І. Букатевич, Чумацтво на Україні, Одеса, 1928, стор. 34—35.

Пропив ярма і занози,
А сам ходиш по дорозі —
Проливаєш гіркі сльози.

Як бачимо, чумацька пісенність відзначається яскравими соціальними акцентами, пильною увагою до відображення гіркої долі чумацької бідноти, процесу зубожіння чумацтва під тиском економічних обставин життя. Пісенні картини цього характеру пройняті лірично-емоційними роздумами, багаті на психологічні контрасти та переживання. Часто-густо це обумовлювало й своєрідну композицію їх у формі «Ich-Erzählung-a» (переважно монологу-скарги чумака на долю) або діалогу (розмови чумака з жінкою, з волами, з шинкаркою).

Не цураються чумацькі пісні і прийомів комічного при змалюванні гіркого бідування:

Де яр в полі — пасе воли,
Чумак лізе під віз голий.
Вітер і сніг випадає,
Чумак в полі пропадає.
Огонь креше, комиш пале,
Пшоно віє, кашу варе.
Гаман, люльку без кресала
В казан кинув замість сала.
В мішок кинув — думав сало,
Оглядівся — аж кресало.
Не наївся, не нагрівся...

Такими рисами соціального звучання відтворено в народній пісенності побут і життя чумака, його роздуми та переживання. Вона відзначається насиченим емоційно-психологічним ліризмом.

* *
*

Інша велика група чумацьких пісень — твори переважно епічного складу. Головними темами їх є драматичні пригоди далекої дороги: напади татар або розбійників і боротьба з ними; трагічна загибель чумака, забитого обвалом солі; хвороба і смерть у степу тощо. Для цих пісень характерні розгорнені сюжети, наявність поряд з центральним персонажем побічних, різноваріантна модифікація певних мотивів, широке користування поетичними прийомами епічного зображення.

Однією з найдавніших у цій групі пісень є тема захоплення чумаків у ясир. Вона глибоко співзвучна історичним темам народної пісенності про турецько-татарські наїзди на українські землі, тому й розробляється подібними поетичними засобами або з допомогою контамінації. Досить порівняти нижченаведену чумацьку пісню з історичною піснею «Зажурилась Україна, що ніде прожити», щоб переконатися в цьому:

Їхав чумак сім літ, їхав додому,
Не зазнав він розкошоньки на ділі свойому.

Ой вертали чумаченьки, вертали,
Але їх тяжкі вороженьки в дорозі напали.
А вороженьки тяжкії — то турки лихії,
Порубали чумаченьків, на їх налетіли.
Зажурились чумаченьки, що ніде прожити,
Витоптала орда кіньми маленькії діти.
Малих вона вирізала, великих забрала,
А чумаків з України у ясир погнала.
Ой погнала в світ далекий, в далеку чужину,
Чи побачать чумаченьки свою Україну?

У деяких піснях даної тематики дія розгортається з допомогою епічних її свідків — орла або сокола; часом діалог між ними стає прологом до широкої сумної картини:

Ой на морі на синьому
Сокіл з орлом купається,
Сокіл орла питається:
— Чи не був, орле, на Вкраїні,
Чи не бачив, орле, чумачії?

Далі орел малює жахливу подію, як «чумаків орда зайняла, а котрих старих *вирубала*, а молодих в полон *взяла*, а маленьких *витоптала*, а Вкраїна *сумовала*, своїх діток *оплакала*».

Нагромадження однотипних за формою заримованих дієслів створює, як і в думах, враження широкої панорамності; з кожним новим присудком розширюються епічні обрії малюнка, чому допомагає і уточнення місця події («над річкою над Самарою»), і введення в сюжет родиноньки та матері, що оплакують чумаків, і звернення до символічного образу вітру, який «з Криму прилітає, матці сльози утирає», та до типових для народнопоетичних епічних батальних сцен епітетів («порубані, почорнілі і кровію обкипілі» тощо).

Серед пісень на цю тему особливо виділяється багатством епічного зображення пісня зі згадкою історичної постаті князя Довгорука, який обіцяв чумакам безпеку з боку Кримської орди, але остання порушила умову і винищила чумацьку валку. Своєю поетикою згадана пісня стоїть дуже близько до народних дум. Вона починається у властивому думам часовому ключі:

Ой в неділеньку рано-пораненьку, як стало світати,
Стала орда, вся чорная, з-під моря вставати.

Та ж епічність — і в просторовому зображенні, з характерною для дум географією:

Орда руки ізняла, чумаченьків зайняла.
Ой зайняла та погнала різними шляхами —
На *Нікополь*, на *Азов*, на третій *город Козлов*...
З *Перекопу* до *Салгирі* — там неміряні милі,
Ой там лежать чумаченьки де три, де чотири.
Ой лежать наші чумаченьки, як в'ялая риба,—
На них плаття і одежа кров'ю окипіла.
Од Перекопу до Салгирі покопані шанці:
Стоять вози, насторч ярма, паровиці чумацькі.

Споріднення з епічним думовим епосом відчувається і в повільному розгортанні зображення з використанням характерних для дум стилістично-поетичних прийомів та засобів — типових словосполучень-тавтологій («плаття і одежа»), прикладок («німці-компанійці»), повних форм займенників та прикметників («теє зачували», «неміряниї милі»), дієслівного римування, частих повторів і паралельних структур.

У багатьох пісенних варіантах розробляється тема зайняття татарами чумацьких волів. Никаючи по степу або пасучи свої отари, татари підстерігали, коли не було варти або коли вони переважали силами чумаків, і забирали їхні воли. Чумакам доводилось самим відбивати свою худобу або ж звертатись за допомогою до козаків, сільських громад, охоронних загонів тощо. Ці випадки й стали однією з популярних тем чумацької пісенності. Розкривається вона широко, епічно, в драматизованому сюжеті. Більшість варіантів починається спокійним малюнком чумацьких буднів:

Ой та йшов чумак та дорогою, та дорога влягає;
Ой зайшов же він та до шинкарки — мед-горілку кружляє.

Детально, з типовими для епічного стилю риторичними питаннями й відповідями ведеться тут опис події, гальмований повторенням одних і тих же реалій:

Ой да одсуває та кватирочку, на воли поглядає:
Чи стоять воли, чи стоять вози, чи сидять погоничі?..
Ой та нема волів, та нема возів, та нема й погоничів.

Подекуди епічність цієї картини посилюється ще кличками волів — «та нема Орла, та нема Сокола, що попереду ходять...». Як правило, далі вводиться в сюжет образ малого хлопця (це — типовий персонаж епічної історичної й козацької пісенності, де він виступає як джура). Чумак велить йому сідлати коня й давати знати панові (громаді, рідному батькові і т. д.), щоб рятували чумацьке добро й худобу. Частина варіантів цієї теми завершується щасливо: волів повертають і забирають у полон бусурмана, якого тут же під дзвін усіх дзвонів (теж типовий епічний образ) карають. Інша група варіантів змальовує невтішну кінцівку, даючи винятково колоритний образ чумацького нещастя й зубожіння. Типовими засобами поетики, за допомогою яких досягається тут епічний розмах і драматичність, є часті повтори (серед них особливо — анафори й лексичні акромонограми), послідовне чергування запитальної та ствердної інтонацій, градація епітетики (чумаки — обідрані — піші — босі — голі):

...Та побіг хлопка, побіг малий, та й не забарився,
А черкеси, яретичні сини, за Кубань подалися.
А полягли густі трави, куди волів гнали,
Ой погнали бусурмани різними шляхами.
Ой різними все шляхами, густими тернами,
Отепер же сірі воли навіки пропали.

Іде чумак дорогою та й сів собі к речі,
Дере поли та рукава та латає плечі.
Чи тим тая Алтань славна, що жовтії піски?
На Алтань йшли — по шість пар волів вели, а з Алтані — пішки.
Чи тим тая Алтань славна, що густії лози?
На Алтань йшли у сап'янах, а з Алтані — босі.
Чи тим тая Алтань славна, що крутії гори?
На Алтань йшли у каптанах, а з Алтані — голі.

Важливим фактором підсилення епічності картин (а одночасно і їх достовірності) є подача імен дійових осіб та відтворення їхньої поведінки й діалогів у всіх подробицях. Зокрема, часто зустрічаються персонажі з прізвищами Цимбал та старий Байдар. Розмова їх між собою стає своєрідною епічною експозицією до драматичної картини:

Сидить Цимбал під вербою, горілку кружає,
Прийшов к йому старий Байдар, словце промовляє:
— А годі, годі, да старий Цимбал, горілку кружати!
Превражії бусурмени негаразд зробили —
Усі воли позаймали, кривого лишили...

Ще ширше й сконцентрованіше використовуються епічні засоби зображення в піснях про бойову сутичку чумаків з нападниками-розбійниками. Деякі варіанти пісень цієї теми за характером своєї епічності також наближаються до дум, являючи собою своєрідну перехідну ланку між епічною строфічною піснею і класичною народною думою. Як своєрідний колір у спектрі народної поезії і проміжний складник між піснею та думою в системі поетичних жанрів ця частина чумацької пісенності (подібно до деяких епічних історичних та козацьких пісень) заслуговує на спеціальну увагу. Наведемо один з таких варіантів, наскрізь перетканий спільними з думами стилістичними та поетичними формами епічного зображення дійсності:

Ой ясно, ясно та сонечко сходить,
А темненько заходить,
А чумацький отаман, *козак молоденький*,
Та по табору ходить.
По табору ходить і він *словесно говорить:*
— Ви, чумаки, ви, *добрі молодці*,
Та вставайте, вози мажте,
І вози мажте, і ярма наривайте,
І сірі воли запрягайте.
Чумаки, *добрі молодці*, рано уставали,
Вози мазали, ярма наривали і сірі воли запрягали.
А вози риплять, а ярма бряжчать, а воли ремигають.
Із-за крутої гори гайдамаки виглядають,
Чумаків бити наступають.
Гайдамаки наступали,
А чумаки табором ставали.
І приходить гайдамацький отаман,
До чумаків *стихенька промовляє:*
— Ой ви, чумаченьки, ви, *добрі молодці*,
Та й скажіте, де ваш найстарший отаман?

— Наш,— *каже,*— найстарший отаман
Та по табору ходить,
Та по табору та й поміж возами.
Та вмивається сльозами.
І по табору ходить, він *словесно говорить:*
— Ой ви,— *каже,*— чумаченьки, ви, *добрі молодці,*
Та беріте дрюки в руки, та бийте ж того *превражого сина*
Та й у *білії груди.*
Як приходить гайдамаків *сорок душ і чотири,*
А чумаків десяти не побили.
Гайдамаків пов'язали, і в *город в Полтаву* одігнали,
І в *темную* їх посаджали.
За чумацьке здравіє,
За чумацьке здоров'я,
На много їм літа
До кінця віка.

Підкреслені форми й кінцівка майже живцем взяті з арсеналу народних дум. Це ж стосується й ритмічної структури наведеного зразка. Відтворення даної теми в деяких варіантах ведеться ще й шляхом збагачення картини епічним поєдинком (спершу словесним, а потім збройним) конкретно названих чумаків із здобишниками (при цьому число останніх подається епічною формулою — «сорок ще й чотири»), змалюванням невразливості чумацького отамана, гіперболізованим показом переможців-чумаків.

Так, у багатьох піснях чумацький отаман називається Гавриленко, в окремих — Гаврилко, в деяких — Каврієнко, Корнієнко тощо. Він — неприродно могутній, його не вражає ворожа зброя. Характерно, що в одному з варіантів названо й ватажка розбійників — «проклятий Мазепа»; це ім'я стало символом злочинця в народній творчості. Ось як подано його герць з чумаком Гавриленком:

Переймає проклятий Мазепа
Гавриленка копієм у груди.
А йому копій у грудях зігнувся,
А Гавриленко усміхнувся.

Або в іншому варіанті:

Ех, як розбігся ох да пан ватажка
До молодця Гавриленка.
Ей, як ударив штихом в його груди,
Аж срібний штих зігнувся,
А Гавриленко стоїть коло воза,
Тільки з цього усміхнувся.
Ей, як ударив ох да Гавриленко
Та батогом по шкурі,
Ех, попадали з коней здобичники,
Так як з сідала кури.

Як бачимо, мірило сили й хоробрості тут наскрізь тенденційне (чумак — велетень, вороги — мізерні), що є однією з ознак фольклорної епічності. Надзвичайно тонко відображає пісня впевненість чумаків у своїй силі, їх зневагу до розбійників. Ось на якому пре-

красному художньому контрасті побудована в одному з варіантів картина зустрічі ватажка-розбійника з чумаком Гавриленком:

Грає, грає під ватажком коник,
Грає він, гарцює;
Чумак Гавриленко, сидячи на возі,
Занози малює.
Грає, грає під ватажком коник,
Та грає, він не вдерже;
Чумак Гавриленко, сидячи на возі,
Занози мереже.

Інша пісня не без іронії підкреслює кількісну перевагу розбійників над чумаками, подаючи гіперболізоване епічне зіставлення числа одних і других, щоб відтінити силу і велич переможців:

Повеземо в город, город у Полтаву
Да на вішнюю славу,
Гей, що їх сорок ще й чотири,
Да нас десяти не побили,
Гей, тільки ж собі, превразькії сини,
Да славоньки наробили.

Як важливу рису майстерності епічних чумацьких пісень слід відзначити їх уміння органічно поєднувати матеріал живої специфічно чумацької дійсності з вимогами фольклорних естетичних законів епічного зображення. Внаслідок чимало сцен у цих піснях захоплюють своєю реалістичністю та неповторністю. Ось, зокрема, сцена покарання грабіжників:

Ой підіймайте, хлопці, війя вгору,
Таганами підопріте,
Ой беріть з возів, беріть шнурування,
Ще й ватажку почепіте!

Або:

Ой возьміте, хлопці, возьміте ви, молодці,
Підніміть війя вгору,
Ой та повісьте його, превражого сина.
Та униз головою.

А найчастіше:

Хлопці, не зівайте,
З волів налигачі здіймайте,
Будемо їх (розбійників.— *О. Д.*) в'язати, на нові
вози складати
І в місто доставляти.

Подібних оригінальних сцен багато зустрічаємо і в численних піснях, що розробляють тему хвороби та смерті чумака в дорозі («Ой ходив чумак сім літ по Дону», «Ой мороз, мороз та й люта зима», «Було ж літо, було літо, да й стала зима», «Ой заслаб чумак, заслаб, сіромаха», «Ой їздив джумак сім літ по долах», «Забілілись сніги, забілілись білі», «Да зайшов чумаченько на кримський базар», «Ішли чумаки сорок три роки», «З Берeслава до Перекопу — все мальовані верстви», «П'ють чумаки, п'ють, бо в дорогу йдуть», «Ой помер чумак та й в чужій стороні», «Ой у полі криниченька, з неї вода протікає», «Котилося ясне сонце понад горою» та ін.). До цієї теми близько примикають варіанти

пісні «Ой чумаче, чумаче, в тебе личко козаче» («Ой чумаче, чумаче, чом нерано з Криму йдеш», «Ой чумаче, чумаче, життя твоє собаче» або «життя твоє ледаче» і т. д.) — про трагічну загибель чумака, а також велика група пісень, в яких оспівується лиха година й нещастя в чумацькій валці — хвороба й смерть чумака та нестача корму худобі восени й зимою в дорозі («Ой косить хазяїн та на сіножаті», «Їхав чумак із Криму додому, на драбиночку схилився», «Їхав, їхав та чумак Макара», «Ой котилося да яснеє сонце да понад могилками», «Ой летів пугач та понад возами, як «пугу» та й «пугу», «Ой сидить пугач в степу на могилі», «Ой гей, був Харко та й ще Захарченко» тощо). «Можна сказати без перебільшення,— відзначив М. Костомаров у своїй неопублікованій статті про чумацтво,— що половина існуючих чумацьких пісень стосується такої події» (хвороби й смерті чумака.— *О. Д.*) [1].

Художнє втілення цієї теми також пов'язане з широким використанням поетичних засобів епічного зображення. Багато варіантів відкриваються віщуюче-бентежачим образом з сфери природи, що є одним із типових емоційно-настроєвих засобів східнослов'янської епіки ще з часів «Слова о полку Ігоревім». У чумацьких піснях — це передусім властивий тільки даному циклу образ волів, що передчувають біду («Заревіли сиві воли, з поля ідучи», «Ой ревнули воли в мальованім ярмі, з Криму й ідучи», «Гей, воли ревуть та води не п'ють, в Крим доріженьку чують, гей, чи на мою, чи на свою та голівоньку звіщують», «Бодай же ви, сірі воли, та в Крим по сіль не сходили, ой як ви мені, та молодому, ой та жалю наробили», «Ой ви, сірі, сірі, полові, чом води не п'єте, нащо ж ви мені, парню молодому, серцю жалю завдаєте?», «Воли не п'ють та тільки ревуть, бо щось прочувають, а що в Криму на риночку та чумаки умирають» та ін.).

У подібній функції виступає в деяких варіантах породжений чумацькими враженнями і відчуттями степової природи символічний образ сонця:

Котилося ясне сонце понад горою,
Понад тою чумацькою да й дорогою.
Покотилось ясне сонце, стало примеркати,
Стали вози чумацькії, стали приставати,
Стали його товариші, стали покидати.

Функцію зловіщості несе в собі образ пугача (часом ворона), що в інших циклах пісень (козацьких, історичних тощо) також виступає як елемент епічності. В чумацьких піснях він часто ще підсилюється образом могили, і в такій сполуці малюнок набуває особливої тривожності:

Ой котилося да яснеє сонце да понад могилками.
Ой як же мені не чумакувати поміж сіми чумаками.
Ой злетів пугач да на могилоньку, да як «пугу», «пугу»!
Ой поспішайтесь, молоді чумаки, ви до зеленого лугу.

[1] ЦНБ АН УРСР, XXII, од. зб. 9, арк. 8.

Зображення самої події в більшості пісень цієї тематики відзначається наявністю розгорненого сюжету, послідовністю епічного викладу з драматичними подробицями та узагальнюючою емоційно-мінорною кінцівкою. Якщо тривожні зачини відсутні, настроєвий колорит створюється відповідним аспектом показу випадку (передусім постаттю чумака, що «упав та й лежить, ніхто його не спитає, що в його болить... бо роду нема»), а особливо діалогом хворого з отаманом або з товаришами-чумаками, а також прощальним звертанням вмираючого до своїх волів. Тут народна фантазія не відходила від живої дійсності й скупо, але дуже проникливо відтворила передсмертне прохання чумака (продати воли й по-людському поховати його та сповістити рідних). Глибоко вражає остання турбота вмираючого, передана риторичним звертанням: «Воли ж мої полові, хто вам буде пан?»

Багато варіантів користуються притаманним для пісенної поетики прийомом зміщення часової й просторової площин, введенням до сюжету постатей батька, матері, сестри й брата, що опиняються коло вмираючого чумака й ведуть з ним розмову. Таким чином, до сюжету вливаються нові мотиви, а отже, збагачується епічна картина і водночас поглиблюється емоційно-ліричний струмінь пісенного зображення.

Особливо ж майстерно й неповторно, як у жодному іншому циклі пісенності, в творах аналізованої тематики розкривається емоційна сторона події шляхом паралельного показу поведінки нерозлучних супутників чумака — волів. Спочатку вони води не п'ють, згодом — «воли його похворіли (похроміли), сам чумак заслаб», далі хворий чумак турбується, хто ж буде їхнім господарем, просить товаришів напувати й напасати їх, ще далі через образи волів передається глибина туги за чумаком:

Ой та як стали чумака везти,
Стали його сірі воли голосно ревти.
Ой та як стали труну опускать,
Стали його сірі воли та ярма ламать.

Або:

Ой ішли воли та в вісьмерику,
Задзвонили в усі дзвони по тім чумаку.
Ревнули воли у новім ярмі,
Поховали чумаченька в чужій стороні.
Ідуть воли, йдуть, жалібно ричуть,
Свого пана господаря із гробу кличуть.

І вже зовсім неперевершений емоційним змістом образ:

Ой ревнули воли в мальованім ярмі — *сльоза сльозу побива,*
Та вже ж, миле браття, нашого товариша на світі нема

В окремих варіантах з'являється мотив сирітства волів, який вражаюче передає глибину трагедії:

Заревіли сірі воли біднії в ярмі,
Поховали хазяїна в чужій стороні.

2 5—1362

Ідуть чумаки та й попасають,
Йа тих пару сірих волів не випрягають.
Ідуть чумаки, вгору бичують,
Йа тих пару сірих волів та й батогують.

Інший варіант:

Ой ви, чумаки, ви, браття мої,
Як будете воли попасати, попасіть і мої,
Як будете воли напувати, напійте й мої,
Як будете бичувати, бичуйте й мої.
Усіх чумаків воли ся пасуть,
А бідного чумаченька ярмами трясуть.
Усіх чумаків воли воду п'ють,
А бідного чумаченька слину ковтають.
Усі чумаки волів бичують,
А бідного чумаченька самі моцують.
— Ой гей, гей, воли, та на край гори!
Як витягнули, та й полопали.

Воли лопаються з натуги й туги — звісно, гіперболічний образ, але який він місткий і справді епічний! Це — зразок високого вміння викликати лаконічними, економними засобами велике психологічне зворушення й досягати змістовних художніх узагальнень життєвого матеріалу.

Окремі варіанти завершуються мотивом повернення волів додому і прокльонами хазяйки на їх адресу. Скупий діалог господині з невинними волами поглиблює відчуття розпуки й нещастя, що спіткало чумака та його родину:

Приходять воли перед ворота:
— Вийди, вийди, хазяєнько, ти вже сирота!
Вийшла хазяєнька, зачала плакати,
Свої воли, як соколи, стала проклинати.
— Не плач, не плач, хазяєнько, не проклинай нас,
Нема твого господаря — не буде і нас.

Як бачимо, паралельна до людської площина подачі сприйняття події й реагування на неї її безмовними свідками — волами дає можливість народній пісні подвоїти епічну масштабність та емоційну наснагу картини. Цей композиційний прийом народнопісенної поетики, зерно якого закладено вже у формах психологічних паралелізмів,— справжнє досягнення поетичної майстерності.

Взагалі природа, яка оточує чумака, зображена в цьому циклі пісень не стільки пейзажно, як безстороннє тло подій, скільки як своєрідний їх учасник, компонент. Пісні ж про скривджених чумаками чайку та солов'я сповнені ще й етично-філософської тенденції, спрямованої на роздуми про долю власних дітей і родинне гніздо, а також на виховання у чумаків бережного ставлення до навколишньої природи.

Повертаючись до численних пісенних варіантів про хворобу і смерть чумака в дорозі, слід відзначити, що вони, як і чумацькі твори іншої тематики, відзначаються гармонійним сполученням художньої і життєвої правди. Це виявляється не тільки в загальному реалістичному змісті й колориті пісень, але і в помітному

підкресленні достовірності зображення конкретними географічними назвами міст і територій, де схрещувались чумацькі шляхи та інтереси (Крим, Запорожжя, Ростов, Одеса, Молдавія, Полтава, Ромен і под.), вказівками на імена і прізвища чумаків, яких спіткала хвороба і смерть в дорозі (Харко Захарченко, Федорченко, Макар, Макарина, Макаренко, Давид та ін.), введенням у тексти пісень звичаїв і реалій типово чумацького побуту. З останніх особливо яскраві описи похоронів і поминок чумака в степу:

Зійшлись чумаки да й на долину,
Викопали діл глибокий да й за годину.
Ой із занози і з притики — хрест,
Нехай тоє люди знають, що тут чумак єсть.

Або:

Косіть, хлопці, очерет,
Наваримо вечерять,
Укинемо чабака
Да пом'янем чумака.

Не менш чітко, часом з афористичною лаконічністю, змальоване у цих піснях чумацьке життя взагалі:

Ой чумаче, чумаче,
Життя твоє собаче!
Що ні зіп'єш, ні з'їси,
Ні старцеві не даси.

В окремих піснях яскравість зображення досягається композиційним прийомом зіставлення становища чумака з життям заможного господаря; завдяки контрастності малюнок набуває виняткової рельєфності та реалістичності:

Хто дома хазяює, той спить на білім ложі,
Хто ходить по тих дорогах — на лютім морозі.
Хто дома хазяює, стелить постілоньку білу-біленьку,
В голови кладе подушечку пуховую м'якеньку.
Хто ходить по тих дорогах, стелить постілоньку — зелену травицю,
В голови кладе безщасну важницю.

Наведений уривок заслуговує на увагу і з композиційно-структурного боку. Такий поетичний прийом — поєднання синтаксичного й куплетного паралелізмів (в даному випадку ще й підсиленого контрастним змістом) — один з найпоширеніших у чумацькій пісенності. Ним постійно користується народна поезія там, де необхідно нагромадити, відтінити певну якість, емоцію, враження тощо, а також додати епічності зображенню. В піснях про смерть чумака цей прийом зустрічається особливо часто. Його функція тут — нагнітити почуття жалю за героєм твору, надати зображеній події масштабності. Ось характерні щодо цього поширені кінцівки творів даної групи:

У неділю дуже рано ударили в дзвін —
То по тому чумакові, що їздив у Крим.
У неділю дуже рано задзвонили в два —

2*

То по тому чумакові, що його нема.
У неділю дуже рано задзвонили в всі —
То по тому чумакові, по його душі.
(Варіант: «Се ж по тому чумакові, що ходив по сіль»).

Інколи епічність цих кінцівок підсилюється вказівкою на досить віддалені міста, де дзвонять по чумакові. Ця естетика монументалізму передає відчуття особливої втрати, враження безмежного суму за чумаком — від Ростова до Києва, як у наступній кінцівці пісні:

Ой у городі да у Ростові да ударили в дзвін —
То ж по тому чумакові, що ходив на Дін.
Ой у городі да у Києві да ударили в два —
То ж по тому чумакові, що із Дону нема.

Іноді цей прийом подано у формі заповіту чумака, що кому дати з свого добра, щоб його пишно поховали і поминали (це — поширений пісенний блок, характерний і для родинно-побутових пісень). Нерідко емоційне насичення здійснюється все через той же образ волів засобом куплетного паралелізму з анафористичним повтором:

Бо вже мої сірі й полові
Стоять, рогами махають.
То ж на мене, чумака Макара,
Глибоку яму копають.
Бо вже мої сірі й полові
Ратицями огонь крешуть.
То ж на мене, козака Макара,
Дубовую труну тешуть.

Або:

Зарули воли, стоячи в ярмі:
— Помер, помер наш хазяїн в чужій стороні.
Зарули воли, йдучи під гору:
— Помер, помер наш хазяїн в чужому дому.
Зарули воли під гору якраз:
— Ви не мої, сиві воли, а я не пан ваш.

Популярним у народній поезії композиційним засобом розгортання сюжету є куплетний паралелізм — перелік певних постійних в живій дійсності і стабільних у своїй традиційній послідовності об'єктів. Особливо полюбляє народна пісенність розгортати динаміку події за днями тижня, за її учасниками — представниками різного родинного стану (батько, мати, брат, сестра, мила і т. д.) чи місцем, означеним однотипними предметами, тощо. Ось як майстерно, шляхом переплетіння прийомів психологічного, синтаксичного й куплетного паралелізмів, здійснюється це в одному з варіантів пісні «Ой чумаче, чумаче»:

Як зацвіте бур'янець,
Як заплаче мій отець,
Що синова голова
В чужім краї полягла.

Як зацвіте маківка,
Як заплаче матінка,

Що синова голова
В чужім краї полягла.

Як зацвітуть суниці,
Як заплачуть сестриці,
Що братова голова
В чужім краї полягла.

Як зацвіте синенька,
Як заплаче миленька,
Що милого голова
В чужім краї полягла.

Як зацвіте увесь цвіт,
Як заплаче увесь рід,
Що родича голова
В чужім краї полягла.

Подібна композиційна форма — одна з характерних для народної поезії взагалі — властива й багатьом чумацьким пісням любовної тематики. Для ілюстрації — зразок такої структури з прийомом трихтомії в діалогах:

— Чи я тобі не казала, як стояла під *криницею* (вар.— вербицею, світлицею, копицею):
«Не їдь, не їдь у Крим по сіль, бо застанеш молодицею».
Чи я ж тобі не казала, як стояла під *повіткою*:
«Не їдь, не їдь у Крим по сіль, бо застанеш під наміткою».
— Кохав тебе я дівчиною, кохатиму й молодицею,
Сім рік тебе дожидатиму, поки станеш удовицею.

Тут в однотипних рядках змінюється паралельно і місце дії (криниця — повітка), і родинний стан героїні (дівчина — молодиця — удовиця).

* *
*

Як уже говорилось, скарбниця чумацької пісенності складалася протягом півтисячоліття. Щонайменше п'ять століть звучали ці пісні над степовими дорогами, в селах та містах — всюди, де бували чумаки й де хвилювалися їх долею рідні та близькі люди Чумацькі пісні входили до репертуарів кобзарів та лірників, які вдовж і впоперек сходили українські землі, відвідуючи ярмарки та базари, родинні й громадські свята. Саме тому ці пісні належать до найбільш розспіваних і варіаційно розгалужених.

Численні зразки творів з подібними провідними думками, сюжетами, мотивами, образами і стилем утворюють варіантні групи. Таких груп, єдностей багатоманітних варіантів в чумацькій пісенності порівняно небагато. Як відомо, традиційними стають тільки ті компоненти змісту і форми, які прийнятні для даного середовища та для даного часу. Довговікова ж стабільність чумацького середовища й характеру промислу, соціальних відносин всередині чумацтва і в цілому в феодальному суспільстві періоду його розкладу

забезпечила значну стійкість і єдність варіативності в чумацькій пісенності. У переважній більшості випадків в основі цієї єдності лежить спільна тема, обумовлена життєвою типовістю об'єктів зображення.

На провідних темах чумацьких пісень і засобах їх поетичного втілення ми вже спинялися. Нижче вкажемо основні способи творення варіантів, найчастіше застосовувані в цьому циклі народних пісень. Чи не найголовнішими з них є: в сюжетному плані — комбінування мотивів (ситуаційна варіантність), а в плані стильовому — імпровізація в межах синонімічних, лексичних та фразеологічних гнізд (синонімічна варіантність). Проілюструємо прикладами.

Якщо, скажімо, варіанти пісень про хворобу, смерть і похорони чумака в дорозі розчленувати на мотиви, то їх нарахуємо приблизно півтора десятка. Це: 1) воли не п'ють з криниці, віщують пригоду; 2) чумаку пригода — захворів у дорозі; 3) прохання хворого до товаришів (або отамана) взяти воли та гроші й рятувати (або поховати); 4) роздуми над долею волів, прохання доглянути його худобу, якого звичайно приятелі не виконують; 5) чумаки питають хворого отамана, що їм робити, як його не стане; 6) чумак просить поховати в труні з клен-дерева під калиною (вишнею); 7) чумак велить поховати його без попів і дяків; 8) хворий заповідає своє добро різним людям, щоб добре поховали і пом'янули; 9) воли сумують за господарем; 10) по чумакові дзвонять; 11) на похорон чумака прибувають рідні й тужать за ним; 12) чумакові готують могилу (домовину) і хоронять в чужій стороні; 13) чумаки поминають товариша; 14) в образі зозулі прилітає на могилу чумака його мати (мила), але він не може подати руки, бо налягла сира земля.

Центральними мотивами, які наявні у переважній більшості варіантів, є 2 і 3. Всі інші приєднуються до них у найрізноманітніших позиціях і в різній кількості, чим досягається винятково багатоманітна варіативність. Вона збагачується й поглиблюється мовностилістичними видозмінами всередині кожного мотиву, які часто є наслідком своєрідної імпровізації під час співу. Характерно, що ця імпровізаційність притримується, так би мовити, первісного традиційного змісту і виливається, головним чином, в синонімічно різні форми його викладу. Прослідкуємо їх на передачі одного з рядків популярної пісні «Ой ходив чумак сім літ по Дону»:

1) воли йому похворіли, сам чумак заслаб,
2) » » похроміли, » » »,
3) » » похромали, » » »,
4) » » поздихали, » » »,
5) му ся розболіли, » » »,
6) виваляласв худобонька та й чумак занепав.

Можливості такого варіювання практично безмежні, якщо врахувати, що до всіх слів пісні, крім міцно усталених опорних, на

яких тримається рима (тут заміна значно складніша — треба знайти слово, що було б і синонімом, і римувалося), можна підібрати чимало синонімів та компенсуючих висловів. Ось, наприклад, спостереження над першим куплетом численних варіантів пісні «Гуляв чумак на риночку»:

Прокинувся чумак вранці
Та й *пошарив* у карманці.

Слово, що римується, тут замінюється зрідка, і то тільки єдиним синонімом — «у гаманці», зате підкреслені слова виступають в найрізноманітніших варіантах. Зокрема, в першому рядку:

1) прокинувся чумак вранці,
2) на другий день » ,
3) як проснувся чумак » ,
4) прочунявся чумак » ,
5) устану я » .

Другий рядок куплета за допомогою синонімічних форм варіюється ще багатше:

1) та й полапав у гаманці,
2) та й кинувся по карманці,
3) » помацав у » ,
4) вивертає всі » ,
5) поглядю в » ,
6) ніт нічого у » ,
7) та й шукає у » ,
8) » вхопився за » ,
9) » шатнувся по » ,
10) » пошарив у » ,
11) » пощупав » » ,
12) » схватився за » ,
13) » оглядівся в » ,
14) » лапнув ся у » ,
15) нема грошей » » ,
16) та й порився » » .

Подібне спостерігаємо і в усіх наступних куплетах. Так, у другому куплеті:

Всі кишені вивертає,
А там грошей вже чортмає.

перший рядок більш-менш стабільний, зате другий варіюється: «а там грошей вже немає», «а там грошей мара має», «і копієчки немає» та ін.

Далеко рідше, порівняно з синонімічною, зустрічається в чумацьких піснях варіативність, заснована на співзвучності, на спільній «осі звучання» рим: одне слово замінюється іншим, таким, яке або означає ближче співакам поняття, або є мало вживаним (і часом незрозуміле) на даній території словом. Наприклад:

Ой поїхав чумаченько, поїхав *в Одесу*.
Вар.: Ой поїхав чумаченько, поїхав *за Десну*.

Вози скриплять, ярма бряжчать, *воли ремигають.*
Вар.: Вози скриплять, ярма бряжчать, *воли роги мають* [1].
Вона *жала*, дожинала, *білу постіль слала.*
Вар.: Вона *ждала*, дожидала, *білу простинь слала.*

Виспівувана віками, сповнена різночитань цілих творів, їх окремих великих частин, куплетів, рядків і слів, чумацька поезія переконливо засвідчує, з одного боку, що у народній пісенності майже не буває стабільних канонічних текстів, і, з другого — що кожний текст для даного конкретного випадку його виконання є кінцевим і остаточним.

У процесі варіювання йде і шліфування форми пісень, їх художньої образності. В багатьох випадках народні співаки досягають тут неперевершеної майстерності. Ось для прикладу такий куплет — відповідь чумаків чайці, яка обіцяє їм пасти воли, лише б вони повернули дітей:

А вже воли *наші*
На паші пасуться,
Чаєнята ж *ваші*
У *каші* трясуться.

Досить уважно вслухатися в звучання цих зовнішньо простих і ясних рядків, щоб відчути всю повноту художньо-образного навантаження не тільки слів, а й звуків. Так, звернення до чайки у величальній формі множини («чаєнята ж *ваші*») тонко передає нотки внутрішнього каяття чумаків, що вчинили кривду пташині. Завдяки евфонічній інструментовці куплета, побудованого на шиплячих та свистячих (звучання яких підсилено їх позицією в точних внутрішніх та кінцевих римах), створена винятково рельєфна звукова і зорова картина, як допріває в казанку каша, трясучись, шиплячи й дихаючи.

Подібне поєднання простоти й досконалості художнього зображення постійно зустрічаємо в чумацьких піснях. Слід не забувати, що воно посилюється та помножується ще й мелодіями, які, як підмітив у свій час О. Афанасьєв-Чужбинський, «удерживая общую всем малорусским песням черту — заунывность, заключают в себе какое-то удальство, степной разгул и неуловимый оттенок иронии над судьбою» [2].

Мелодії чумацьких пісень відзначаються гнучким гармоніюванням з текстом, що добре відчувається навіть у межах багатьох окремо взятих пісень. П. Демуцький, щоб підкреслити цю рису, наводить таке спостереження над мелодією пісні про смерть чумака: «Мелодія вільними, широкими рисами малює простоту і красу українського степу, врочистість степової ночі... Але журба, що щемить десь у душі, наперед готує вас до чогось сумного, і

---

[1] В. Кравченко, Пісні, хрестини та весілля, т. І, Житомир, 1903, стор. 58, № 152.

[2] А. Афанасьев-Чужбинский, Быт малорусского крестьянина.— Вестник императорского русского географического общества, т. XIII, кн. I, СПб., 1855, стор. 154—155.

справді перед вами розвивається ціла драма: «занедужав чумаченько, заслаб та й лежить»... Він просить товаришів сповістити батька і матір про його смерть і нічого не говорити коханій дівчині, прощається з волами круторогими, прилягає до землі й тихо помирає. Та ж мелодія, яка малює степ, на останніх словах переходить прямо в голосіння» [1].

Про характер мелодій чумацьких пісень мова йтиме далі в окремій статті, тут же зачіпаємо їх, щоб підкреслити глибоку єдність змісту чумацьких пісень з їх поетично-евфонічною та музичною формами.

Пісенність чумацького циклу зробила помітний вплив на розробку чумацької теми в українській, російській, білоруській та польській літературах. Адже чумаки були добре відомі далеко за межами України, а особливо в Росії, Білорусії та Польщі. Вони ходили не тільки на Дон, а й до Москви, бували на Волзі, доходили аж до Нижнього Новгорода. Авторитет чумаків як умілих, організованих солевозів, що відігравали важливу роль в економіці краю, був настільки високим, що царський уряд у XVIII ст. переселив чимало українців-чумаків у заволзькі райони з тим, щоб вони зайнялись перевезенням солі з озер Ельтон та Баскунчак. Своєрідними побратимами чумаків були в Росії ямщики, що, зокрема, зумовило спорідненість деяких чумацьких і ямщицьких пісень. Адже обидва цикли мали однотипне життєве джерело і перебували у багатовікових контактах. Скажімо, в 70-х роках нашого століття студентська експедиція Воронезького державного університету під керівництвом В. С. Широкової записала в с. Репйовці на Воронежчині від П. Т. Альохіної російську переробку чумацької пісні «Ходив чумак сім літ по Дону», в якій чується яскравий вплив російської народної пісні «Степь Моздокская», зокрема в куплеті:

Товарищ, не спомяни зла,—
Схорони меня.
Да продай волов,—
Спомяни меня.

Аж у Сілезію й до Варшави заходили чумаки на польські землі, не кажучи вже про білоруські. Таким чином, чумацька тема для літератур згаданих народів була підказана самою дійсністю XVIII—XIX ст.

Уже в «Енеїді» І. П. Котляревського зустрічаємось з образом чумака Охріма — троянця Невтеса, який «бував і в Шльонському з волами, не раз ходив за сіллю в Крим, тарані торгував возами». Дещо пізніше з'являється чудова драматична балада А. Міцке-

[1] П. Демуцький, Народні українські пісні в Київщині, К., 1905, стор. X.

вича «Powrót taty», написана під безпосереднім впливом пісень про напади розбишак на валки чумаків.

З російських письменників чи не першим зацікавився чумацькою темою і змалював поетичну картину дорожнього побуту чумаків О. Кольцов. Його вірш «Ночлег чумаков» виник під безпосереднім враженням поета від зустрічей з чумацькими валками. Значне місце автор відводить зображенню чумацької пісні, постійної супутниці чумаків у дорозі:

...Между возов огонь горит;
На тагане котел висит.
Чумак раздетый, бородатый,
Поджавшись на ногах, сидит
И кашу с салом кипятит.
За табором невдалеке
Волы усталые пасутся;
Они никем не стерегутся...
Бывало часто ночью темной
Я с ними время разделял
И, помню, песням их внимал
С какой-то радостью невольной...
И как те песни сердцу милы,
Как выразительны, унылы,
Протяжны, звучны и полны
Преданьями родной страны!

Відтворенню побуту чумаків присвячене оповідання В. Даля (Козака Луганського) «Светлый праздник».

Особливо розвинулася чумацька тема в українській літературі першої половини XIX ст.— і цілком закономірно: чумацтво в цей час було ще живим явищем суспільної дійсності. З образом чумака знайомить Г. Квітка-Основ'яненко в оповіданні «Салдацький патрет» та інших творах. У названому творі епізод на ярмарку, де чумак Матвій Шпонь, найнявши троїсту музику, п'є сам і пригощає всіх, у великій мірі написаний під впливом чумацької пісні «Ходить чумак по риночку та п'є чумак горілочку». В 1840 р. О. Рудиковський пише сатиричну казку «Чумацький віз».

Широко та майстерно скористувався чумацькою пісенністю Т. Г. Шевченко. Його поезії, створені в Кос-Аралі в 1848—1849 роках,— «Ой я свого чоловіка», «Ой не п'ються пива-меди», «У неділеньку та ранесенько», «Неначе степом чумаки» — дихають поетикою та образністю народної пісенності, є чудовими зразками творчого засвоєння народнопоетичних джерел. Ще у вірші «У неділю не гуляла» (1844) Т. Шевченко розпочав розробку цієї тематики, вводячи окремі куплети, рядки і образи з народних пісень про смерть чумака в дорозі. Написаний в дусі й образній палітрі цього пісенного циклу вірш поета «Ой не п'ються пива-меди» перейшов у народну поетичну скарбницю й став популярною піснею. Відгомони чумацьких пісень вчуваються також у третьому розділі поеми «Москалева криниця», в поезії «Ой по горі ромен цвіте» та інших творах. У повісті «Наймичка» цитується чумацька пісня про бідування безталанного наймита; один із

персонажів повісті «Близнецы» співає чумацьку пісню «Ой ішов чумак з Дону».

Певний вплив зробила чумацька пісенність і на оповідання Марка Вовчка «Чумак» (1857), герой якого названий типовим для цього циклу народних пісень іменем — Гриць. В 50—60-х роках XIX ст. чумацька тема розроблялась у забутих нині творах — М. Ф. «До чумака, або Війна янгло-французько-турецька у 1853 і 54 роки» (К., 1855) та Хвилимона Галузенка «Чумаки, або Смутні часи України» (Чернігів, 1864). Обидва ці твори належали поетові-романтикові С. Писаревському.

У 60-х роках XIX ст. з'являються перші драматичні спроби на чумацьку тему. Йдеться про етюд-спектакль «Чумацький табур», поставлений О. В. Марковичем в Чернігові і прорецензований Л. І. Глібовим у «Черниговском листке». В цій п'єсі співались народні чумацькі пісні «Ой високо сонечко сходить», «Запив чумак, запив бурлак», «Ой іде чумак та дорогою» і под. Згодом, використовуючи чумацькі пісні або орієнтуючись на них при розробці окремих сцен та епізодів, пише своєрідну народнопісенну оперу «Чумак, український дивоспів на штирьох місцях» (1862, перероблено 1871 р.) С. Руданський, а ще пізніше — п'єсу «Чумаки» І. Карпенко-Карий.

Епізодично з'являються образи чумаків і в українській прозі другої половини XIX ст. (творах І. Нечуя-Левицького, П. Мирного та ін.), чумацькій темі присвячують окремі свої вірші деякі поети («Чумацькі могили» Я. Щоголіва та ін.).

У 1876 р. в Києві вийшов альманах Ф. Пискунова та Ф. Лопатто «Чайка. Український або юго-руський альбом: пісень, дум, казок, байок, віршей». Його назва походить від народної пісні «Ой біда, біда чайці-небозі», якою, до речі, і відкривається альманах.

Видатним висохудожнім твором, що ввібрав у себе тематичне багатство і художню красу чумацької пісенності, є поетична новела М. Коцюбинського «На крилах пісень» (1895 р.). «Співали чумацьку пісню... Згуки пісні, що торкалися мого вуха,— оповідає письменник,— лягали перед очима фарбами, малювали мені з дивною яскравістю цілі образи. Я перелітав на крилах пісні в давноминуле, я жив у минулому, я бачив, чув, з тріпотанням сердечним відчував смуток, радість та всі перипетії тих почувань...» [1] І далі, перегукуючись з «журливо-поважним голосом української пісні» [2], в настроєвій гамі й образності чумацьких пісень, куплети з яких час від часу вплітаються в розповідь, змальовується багатогранна картина побуту чумаків у дорозі, їх життя, переживання та пригоди на безкраїх степових просторах. Письменник так майстерно узагальнив художнім словом головні теми й мотиви чумацької пісенності, що невелика за розміром новела розкрила широку, сповнену драматичної динаміки панораму побуту чумаків. Типо-

---

[1] М. Коцюбинський, Твори в трьох томах, т. І, К., 1965, стор. 211.
[2] Там же.

вість, колоритність та емоційна насиченість її — все тут від чумацької народної поезії.

Чумацькі пісні хвилювали й радянських митців слова. Вабило до себе «чумацтво з його безталанними піснями та задумою» Г. Хоткевича. «У кого не завмирало серце, слухаючи довгу-довгу старинну чумацьку пісню...» [1] — писав цей глибокий знавець і виконавець народних пісень та дум.

«Пісні давньої чумацький, довгий звук» [2] озвався і в творчості М. Рильського. Цій пісні він присвятив ранню поему «Чумаки» (1923) та пізніший вірш «Воли стоять на березі морському». Попередивши читача — «чумацької не ждіте Одіссеї»,— в першому творі поет розкриває деякі риси чумацького життя, відзначаючи велику роль у ньому народної пісні:

Ходив чумак у синьоокий Крим
По рідному сухому океані
І голосом розложисто-смутним
Складав пісні покинутій коханій [3].

В автобіографічному відступі М. Рильський вказує на джерело, з якого він почерпнув чумацьку пісню,— від селян с. Романівка й рідного батька:

Улас
Про чумака співав мені не раз...
...батько мій із молодим Кузьмою,
Забувши і тривогу, і печаль,
То піснею втішався золотою,
То мислями перелітав у даль,
Розклавши милий огник під вербою [4].

Вірш «Воли стоять на березі морському» передає поетичним словом легенду про запозичення чумаками пісень від морських напівлюдей-напівриб. Її зачерпнув поет із збірки П. Куліша «Записки о Южной Руси». Яскраво змалював чумацький побут і середовище П. Байдебура у повісті «Вогонь землі» (К., 1967), в якій розвиває напівлегендарну тему про відкриття чумаками кам'яного вугілля. Поет Сергій Мушник видав збірку «Чумацький шлях» (1970).

Чумацька тема приваблювала й багатьох художників. Найвидатнішими полотнами, створеними в дожовтневий час, є «Чумак» В. І. Штернберга (1836), «Чумацька валка» І. К. Айвазовського (1855), «Чумак» К. О. Трутовського (1855), «Чумацький тракт» А. І. Куїнджі (1875), «Відпочинок чумака» В. Д. Орловського, «Чумацький ромоданівський шлях» С. І. Васильківського та ін.

З радянських українських художників найкращі твори чумацькій темі присвятили В. Х. Заузе — «Чумаки» (1929) та Д. М. Шавикін — панно «Чумацька пісня» (1959).

У ряді названих творів відчувається присутність чумацької

---

[1] Г. Хоткевич, Твори в двох томах, т. І, К., 1966, стор. 381.
[2] М. Рильський, Твори в десяти томах, т. 5, К., 1961, стор. 10.
[3] Там же, т. 4, стор. 18.
[4] Там же, стор. 19.

пісні — то в трактуванні теми, то в тонально-емоційному звучанні картини, то у сприйнятті самої дійсності минулого через пісню (як, наприклад, у Д. М. Шавикіна).

Чумацька пісенність не втратила своєї цінності і в наш час. Передусім вона — незамінимe пізнавальне джерело для істориків, етнографів та митців. Чимало чумацьких пісень — це справжні художні перлини неперехідного значення й високого етичного звучання. Їх виховна роль не закінчилась зі зникненням чумацтва, вони здатні й нині підносити етичні та естетичні почуття наших людей.

Чумацькі пісні дають багатий матеріал для художнього втілення в творах різних жанрів і різних видів сучасного мистецтва (літературі, кіно, живопису, хореографії, музиці і т. д.). Яскравим зразком такого опрацювання чумацької теми на основі пісенних надбань і їх мистецького колориту є танець «Чумацькі радощі» в постановці П. Вірського, а в кіно — патріотичне звучання чумацької пісні в стрічці «В бій ідуть тільки «старики» (1974).

Використання чумацької пісенності в радянській літературі може бути особливо плідним у творах історичної тематики, яка стосується минулих століть. Гостре соціальне звучання, емоційна глибина і образне багатство чумацьких пісень, що в своїй сукупності розкривають широку панораму життя цілої соціальної верстви трудового народу, ще далеко не вичерпані діячами української радянської культури та масовою художньою самодіяльністю.

О. І. ДЕЙ

МУЗИЧНИЙ СКЛАД ЧУМАЦЬКИХ ПІСЕНЬ

Мелодії чумацьких народних пісень належать до основного пласта української народної лірики, формування і художня кристалізація якого відбувалася у XV—XVIII ст. Вони відзначаються рисами, що проступають майже в усіх жанрах побутової лірики: викінченістю строфічних форм, глибоким мелодизмом, багатством ритміки, розвиненими формами музичного мислення. У чумацьких наспівах спостерігаються три основні для народної лірики напрями найзагальнішої типізації музичних образів — через моторну, речитативну та розспівну мелодику.

Розспівні (або, як їх ще називають, *пісенні*) мелодії складають основну частину чумацького мелосу, об'єднуючи в собі традиції сольного та гуртового співу. Можна навіть твердити, що стихія наспівності, широта мелодики в чумацьких піснях виражені з більшою силою, ніж у загальнонаціональній ліриці. Це знаходить своє пояснення: на музичному складі чумацьких пісень позначилися впливи умов життя і промислу. В чумацьких наспівах відтворюються асоціації з нескінченними дорогами, повільним рухом чумацької валки і широтою степових просторів.

Значно менше поширення дістали моторний та речитативний типи мелодики. Певна тематика (а інколи і певні сюжети) чумацьких пісень в загальних рисах пов'язується з цими трьома типами мелодики.

Тексти і наспіви народних пісень здебільшого існують у різних варіантах. Варіантна спільність найлегше помічається у тексті: пісні нерідко однаково починаються, вони близькі за змістом, поетичними зворотами, лексикою. Зміст пісень та їх поетика водночас є і центром притягання певних музичних форм. Сукупність музично-поетичних варіантів пісень утворює певну *групу* варіантів. Мелодії кожної групи можуть бути досить відмінними, але майже завжди належать до одного музичного типу — пісенного, моторного або речитативного. Таким чином, з мелодичного типу починається найзагальніша типізація пісенних образів, а їх подальша деталізація (емоційна, діалектна тощо) провадиться в межах варіантної групи.

З цього погляду кожна варіантна група — це невпинна динаміка, поглиблення і всебічне розкриття основного пісенного образу, який постає перед нами своїми новими гранями.

* *
*

Музичний світ чумацької пісні, особливості її мелодичного складу переконливо розкриваються при розгляді найбільш показових варіантних груп.

Моторика (а отже, і танцювальні ритми) не знайшла великого поширення серед чумацьких пісень. Загалом можна сказати, що «чумак» у піснях подібного характеру — така ж нетипізована фігура, як «дід», «баба», «козак», «дівка» тощо, тобто один із образів народної поезії, один з об'єктів для кепкування чи жарту. Звичайно, у ті часи, коли чумацтво було виробничою силою, виконання насмішкуватих пісень, де згадувався «чумак», могло бути точно заадресоване. Приміром, жарт, який в наш час важко збагнути без необхідних роз'яснень,— «Хоч і мажі попомазав, дак і солі ж попоїв!» — у свій час вважався для чумака дошкульним.

Із зникненням чумацького промислу чумацька тематика серед жартівливих і танцювальних пісень втратила свого адресата, ці пісні легко влилися у пласти жартівливо-сатиричної і танцювальної пісенності. Звичайно, якась частина пісень вийшла з ужитку (ті, де наявність адресата-чумака була конче необхідною), втрималися ж і продовжують жити пісні, в яких над конкретністю дотепу переважає узагальненість, естетика сміху.

Зупинимося на двох групах чумацьких пісень моторного складу, які пов'язані з темою чумацького загулу (стор. 366, 370). Одна з них має зачин

Ой у місті на риночку —
Там п'є чумак горілочку.

Ця заспівна формула видозмінюється дуже мало (в основному у назвах міст — Київ, Харків тощо). Мелодичний розвиток у деяких варіантах спирається на повторність початкових фраз та широту «єдиного дихання» другої половини наспіву, який модулює в домінанту. Це сприяє циклічності пісні, бо при співі кожної нової строфи відбувається зміщення мелодичних опор, розв'язання і знову накопичення ладової нестійкості. Виразну прикмету іскристої, на диво дотепної і безтурботної мелодії становить використання у її першій половині октавного ходу, який наче імітує вигуки і спів підпилого чумака.

Інша пісенна група (стор. 453) починається заспівом

А вже чумак дочумакувався:
Катма волів, батіг обірвався.

Далі слідує приспів:

Серце-чумаче, голубче,
Чом ти не робиш, як лучче?

Хоч мелодія пісень даної групи не схожа на наспіви «Ой у місті на риночку», однак тут також є характерний октавний хід,

а пов'язана з ним широта співу в середині приспіву настільки типова, що відсутність октави у пісні «Чумакова жінка гуляє» сприймається як випадковість. Навпаки, у варіанті в запису та обробці С. Карпенка, який сам був професійним співаком, октава в середині приспіву «виростає» в дециму, заповнюється віртуозним гамоподібним пасажем, особливо ефектним у баса (стор. 453).

Пісні групи «А вже чумак дочумакувався» відзначаються танцювальною ритмікою. Відшліфована скерцозність наспіву підкреслюється пружним ритмом, рухливим темпом, мелодичними стрибками, які мають той же наслідувальний сенс, що і в пісні «Ой у місті на риночку».

Крім цих двох варіантних груп, є ще пісні моторного складу, які наближаються до поширених у народі зразків танцювальної ритміки типу козака, гопака, шумки, коломийки. До прикмет танцювальної ритміки у вірші відноситься 14-складова будова коломийки та змінна 6—8-складова форма шумки, козака, гопака. Поєднання вісімок і чверток утворює типові коломийкові та козачкові [1] музично-ритмічні звороти.

Мелодії *коломийкового* складу мають ознаки новішого музичного стилю. В них відчувається чітка гармонічна функціональність, опора на октавні лади, в метрах переважає дводольність (навіть у пісні «Зажурився бідний чумак», де коломийковий склад дещо наближається до розспівності).

Майже усі пісні *козачкового* типу грунтуються на розспіві коротких чотиривіршів. Вони помітно відрізняються від коломийкових, передусім своєю стародавністю. Трапляються серед них і такі, що мають риси розвиненого гомофонно-гармонічного складу («Гей, мамо, чумак іде»), а у принципах варіювання поспівок спостерігається близькість до народного інструменталізму («Ой мамо, чумак іде», стор. 398).

Другий напрям музичного втілення поетичних образів чумацьких пісень пов'язується з речитативною мелодикою. Враження речитативності складається під впливом розспіву музичних фраз у ритмі об'єднання на зразок:

асиметричної метроритміки та завдяки помірному використанню вокалізації (стор. 279). Поряд з речитативними прикметами наспіви нерідко поєднують широкий діапазон, розвинений мелодичний рисунок фраз. Співіснування речитативного та пісенного принципів створює стиль мелодизованого речитативу.

---

[1] При розгляді танцювальних типів достатньо виділити дві форми ритміки — коломийкову та козачкову, як це, наприклад, зробив М. Грінченко у роботі «Українська народна інструментальна музика» (М. О. Грінченко, Вибране, К., 1959, стор. 71, 78).

Речитативна мелодика особливо показова для двох груп пісень. Одна з них починається типовим поетичним зворотом «Ой косить хазяїн та на сіножаті». Інша в заспіві пов'язується з образом пугача:

Ой летів пугач та понад возами,
Як «пугу» та й «пугу»!

Обидві групи пісень єднає відображення «зимової тематики»: в них змальовано тяжку зимівлю із злигоднями та нещастями. Наспіви цих пісень мають велику спільність, нерідко варіантну схожість (пор. «Ой котилося да яснеє сонце» з піснями «Гей, сидить пугач в степу на могилі», «Ой сидить пугач в степу на могилі та все «пугу» та й «пугу», стор. 289, 183, 295).

При порівнянні мелодій «Ой косить хазяїн та на сіножаті» та «Ой котилося та яснеє сонце» можна відчути, що їх розвиток засновано на зіставленні двох інтонаційних площин: перша половина наспіву відзначається напруженістю, драматизованістю, вона спирається на найвищі звуки мелодії. Навпаки, у другій половині відбувається «перескок» на квінту вниз, помітно спадає теситурна напруга. Напівімпровізаційна мелодика посилює драматизм тексту і створює настроєве тло. Зміст пісень групи «Ой косить хазяїн» має певну моралізаторську спрямованість. Ця риса особливо характерна для репертуару народних співаків-професіоналів — кобзарів та лірників, на що вказує і речитативна основа.

Серед мелодичних строф зустрічаються три різновиди. Насамперед — це розвинені наспіви з яскравим речитативним відтінком, що відповідають структурі вокального періоду. Частина мелодій, засновуючись на строфічній будові тексту, відзначається певною спрощеністю музичної форми (наприклад, «Да косив козак в зеленій діброві», «Було літо»). Нарешті, форми з катеном[1] (див. «Да що під мостом трава ростом», «Ой да косарики сіно косять»). Вони властиві тільки східноукраїнським пісням.

Мелодизований речитатив зрідка трапляється також серед пісень деяких інших груп, наприклад там, де мова йде про захист від грабіжників («Ой рано, рано та сонечко сходить», «Ой у неділеньку рано-пораненьку»), труднощі дорожнього життя («Ой ходять воли») тощо. Однак говорити про охоплення подібним мелодичним стилем ширшої тематики важко через брак музичних записів.

Поетика пісень «Ой косить хазяїн та на сіножаті», «Ой летів пугач та понад возами, як «пугу» та й «пугу», «А в неділю рано, рано-пораненько» (оборона від грабіжників) має своєрідні риси: сюжетність, докладність опису, моралізаторські елементи, загострені (часом до деяких перебільшень) ситуації тощо — прикмети скоріше баладного та епічного складу. Таким чином, мелодизова-

---

[1] Катен (буквально *ланцюг*) — назва повторюваних на початку наступної строфи уривків попередньої. Послідовне дотримання цього принципу зветься конкатенацією.

ний речитатив у даному разі виступає як засіб музичної типізації в сфері своєрідної чумацької епіки.

Третій, основний, напрям створення музичних образів пов'язується з розспівною (пісенною) мелодикою. Одна з надзвичайно поширених пісень — «Ой горе тій чайці». Тривале життя варіантів цієї пісні пояснюється глибокою задушевністю багатьох наспівів, досконалою музично-поетичною формою і, мабуть, тим, що невідомий автор зумів колись вкласти в неї такий зміст, який легко асоціюється з людською долею.

Велика популярність пісні позначилася і на особливостях будови її варіантів: серед них не трапляється помітно відмінних локальних зразків. Наспіви інтонаційно і ритмічно ясні, з чіткими цезурами, що, безумовно, полегшує їх сприймання.

Інша група пісень, також дуже поширена, містить мотив спалення солов'їного (рідше ремезового) гнізда. Тексти звичайно починаються так:

Ой ішли чумаки з України,
Стали спочивати край долини.

Цей мотив, як і в піснях «Ой горе тій чайці», алегоричний (можливо, навіть у більшій мірі). Складочислова форма вірша у групі «Ой ішли чумаки з України» — 6 + 4, розмір, досить рідко вживаний в українських піснях. Тим більш показово, що вірш такої будови становить характерну прикмету великої групи популярних пісень.

До поширених належить також група пісень, що починаються словами:

Ой чумаче, чумаче,
Життя твоє ледаче.

Основна формула її має видозміни: «в тебе личко козаче» або «життя твоє собаче». Зміст більшості пісень — загибель чумака, брата отамана. На перший погляд може здатися, що між поетичним змістом і характером музики існує невідповідність: у мелодиці переважають бадьорі, мажорні інтонації. Естетика ж фольклору, зокрема українського, засновується не тільки на паралелізмі музичних і поетичних образів; нерідко взаємодія характеру музики і змісту тексту включає і контрастність, і складні асоціації, і побутову функцію.

Наспіви «Ой чумаче, чумаче» складаються з двох підгруп. Перша, нечисленна, відзначається тим, що у строфі повторюється другий вірш, а разом з ним і музична фраза (з дуже невеликими відмінами). Це дає підстави визначити дану підгрупу як форму з *репризними* повторами (стор. 261). Перед повторенням другого вірша вводиться своєрідний приспів на вигукових словах. Вигукова фраза розширює форму до чотирирядкової, розгортання музичної думки відбувається на засадах квадратності. Такі риси властиві українському фольклору XVIII—XIX ст.

Друга, основна, підгрупа — пісні, в яких повторюється перший вірш. Їх можна характеризувати як форми з *експозиційними*

повторами. Перша мелодична фраза у цих піснях має деякий речитативний відтінок, а дві наступні більш наспівні, кантиленні, широкі. Вони виконуються нерідко хором, дещо стриманіше, ніж заспів, призначений для солісток. У них менше, ніж у підгрупі з репризними повторами, відчувається гомофонно-гармонічна підоснова, вони «поліфонічніші» і, очевидно, давніші (стор. 272).

Серед чумацьких пісень є група, яка деякими композиційними ознаками наспівів наближається до пісень «Ой чумаче, чумаче», а за типом зачину і окремими поетичними зворотами нагадує пісні «Ой у місті на риночку». Наприклад:

У Києві на риночку
П'ють чумаки горілочку.

Але далі відбувається відхід від теми чумацької гулянки: у пісні йдеться про одруження сестри з братом. Таким чином, це типово баладний сюжет. Як правило, строфи даних пісень трирядкові, з кінцевим або експозиційним повтором. Пісні з експозиційним повтором мають таку ж будову, як група «Ой чумаче, чумаче».

Пісні з кінцевими повторами відрізняються від форм з репризними повторами у групі «Ой чумаче, чумаче»: там повтор був паралельний — і в тексті, і в наспіві. У піснях «У Києві на риночку» ритміка двох перших фраз переважно тотожна.

У наступній групі пісень об'єднуючим мотивом можна вважати «ставлення чумаків до волів» — найдорожчого його скарбу:

Ой я зроду чумакую,
Йду на гору — не бичую.

Цей образ присутній або на початку пісні, або з'являється в подальших куплетах.

Спільним для усієї групи є розспів чотирискладових стоп тексту на засадах ритмічної тримірності у вигляді фігури ♪ ♪ ♩ ♩ (нерідко у збільшенні). Такий принцип розспіву послідовно витримується у першій половині мелодії (стор. 118).

Ряд пісень, присвячених стосункам парубка та дівчини, починається поетичною формулою:

Ой з-за гори та із-за кручі
Та риплять вози йдучи.

Для текстів показовий розширений вірш, але майже в усіх варіантах його розспівано за допомогою введення насамперед неповнозначних слів (часток, сполучників) та вигуків. Внаслідок пісня вилилась у плавну задумливу течію — саме такий характер більшості наспівів. Мелодії даної групи (стор. 405) мають принцип попарного розспіву складів тексту (так зване музично-ямбічне ритмізування), коли перший звук короткий, другий — довгий:

Чумацьке життя було нелегким, сповненим випробувань. Не випадково серед чумацьких пісень велике місце займає тема хвороби та смерті чумака в дорозі. Мелодика деяких з них сягає вершин досконалості

Одна з груп подібної тематики (стор. 238) об'єднується образом степової криниці:

Ой у полі криниченька,
З неї вода протікає.

Усі наспіви мінорні. Мінор — натуральний і гармонічний, часто VII щабель представлений в обох видах. Мелодична широта поєднується з розспівом довгих, 16—20-складових віршів, розвиток іде шляхом поглиблення інтонаційної виразності.

Серед пісень даної групи зустрічаються справжні музичні шедеври. Це, зокрема, відома у запису М. Лисенка пісня «Ой у полі криниченька». До глибоко хвилюючих мелодій можна віднести також «Ой там чумак сірі воли пасе» (в записах Ф. Попадича та А. Омельченка), «Ой у полі рублена криниця» та «Ой у полі криниченька» (в запису П. Демуцького). Ці художньо яскраві, великого діапазону наспіви належать до одноголосного типу мелодики.

За деякими рисами форми і досконалістю мелодики до пісень «Ой у полі криниченька» прилягає інша варіантна група з типовим зачином (стор. 337)

Ох, і не стелися, хрещатий барвінку,
Та і по крутій горі.

Порівнюючи названі пісенні групи, можна переконатися у тотожності їх настрою й характеру мелодики (але не інтонацій — наспіви скрізь оригінальні). В обох групах натрапляємо на досконалі музичні зразки. Передусім це широко відома пісня в запису М. Лисенка.

Головні чумацькі шляхи пролягали у Крим, на Дон та в Одесу. Не дивно, що в багатьох піснях Дон та Крим постійно фігурують у зачинах однієї з найчисленніших пісенних груп (стор. 193), поєднуючись з традиційним для фольклору числом «сім»:

Ой ходив чумак сім літ по Дону,
Та не було пригодоньки ніколи йому.

Загалом строфіка цих пісень має два види: менш численні — з конкатенацією та основні — дворядкові наспіви. Останні за тематикою і формою наближаються до іншої групи варіантів, також присвячених темі хвороби і смерті,— «Було літо». Цю близькість добре помітно у варіанті «Ой ходив чумак». Пісні групи «Було літо» відзначаються досконалістю, належать до стилю розвиненого музичного мислення і користуються такою ж любов'ю в народі, як «Ой горе тій чайці», «Ой чумаче, чумаче», «Ой ішли чумаки з України». Особливо виразні мелодії, що починаються квінтовим інтервалом, вершина якого буває підкреслена протяжністю тону, через це виникає враження просторовості, наче погляду в далину

чи в минуле. Ладова основа — в межах септими. Поєднання квінтовості першого речення з септимою в другому надає усій мелодії особливого м'якого колориту, сумовитої величі, урочистості. Нерідко талановито уникається вживання тоніки (див. «Було літо»), тому наспів наче «летить», не приземлюючись, аж до фіналу.

Пісень, присвячених темам хвороби та смерті, дуже багато. Але вони досить різнорідні, далеко не всі утворюють варіантні групи. Розглядаючи ці пісні загалом, можна констатувати: у виборі форм і засобів втілення драматичного і трагедійного змісту народні співаки дотримуються двох головних «принципів» — уповільненого темпу і мінорного нахилу (стор. 251, 291, 311).

Наводить на роздуми, що серед величезної кількості пісень, присвячених такій вражаючій людську свідомість темі, як хвороба і смерть, порівняно невелике число їх утворює варіантні групи. Безумовно, для певних висновків не вистачає нотних записів. Але музичний матеріал, який знаходився в нашому розпорядженні, наштовхує на думку, що ці пісні в часи розквіту чумацтва перебували в інтенсивному оновленні, збагаченні, що ця тема здатна була особливо активізувати творчу уяву.

Після теми хвороби та смерті, яка помітно переважає в чумацьких піснях, різним аспектам відносин двох статей приділяється чи не найбільше місця. Тут і кохання, і розлука, і сім'я, і спогади, і сподівання — уся гама людських почуттів. У цих піснях майже не трапляються довгі та розширені вірші, характерні для пісень про хворобу та смерть чумака, загалом переважає 8—14-складовий вірш. Така будова, у свою чергу, позначається і на музиці: відсутні пісні з конкатенацією, основна форма розспіву — дворядкова мелодія. Наспіви здебільшого тяжіють до прозорої мелодико-ритмічної структури, до простоти форми, певної лаконічності музичних побудов.

Як і в піснях про хворобу та смерть, виділення варіантних груп ускладнюється недостатньою кількістю музичних записів. Можна вказати на кілька наспівів (стор. 93, 425, 432), які перебувають у варіантній близькості. Проте записані вони з різними, не варіантного порядку, текстами. Тут ми зустрічаємося з вільним поєднанням текстів і наспівів, що властиве усній народній творчості.

* *
*

Найбільша кількість записів чумацьких пісень зафіксована в Центральній Україні (Київська, Полтавська, Черкаська області) та на Чернігівщині. Епіцентр чумацької тематики припадає саме на Полтавщину, Київщину: кожна четверта чумацька мелодія записана саме тут. У мелодиці й формах пісень обох областей відображено найтиповіше для чумацького циклу, вони є уособленням найхарактерніших рис східноукраїнської музичної лірики.

У центральних областях та на Чернігівщині моторна ритміка, жваві темпи, жартівлива тематика показані досить скромно. В основному це типові варіанти пісень «Ой чумаче, чумаче, життя твоє ледаче» та «А вже чумак дочумакувався». Виразно танцювальна ритміка зустрічається в незначній кількості пісень («Чумакова жінка гуляє»).

Для чумацької тематики Київщини, Полтавщини та Чернігівщини показові неквапливі темпи, м'які інтонаційні звороти з частим використанням гармонічного мінору, широта мелодичного дихання та розспіву. Разом з тим зберігаються пропорції музично-текстової строфи.

У вигляді самостійної музично-стильової лінії існує мелодизований речитатив. І це не випадково: адже саме на Наддніпрянщині, Полтавщині й Чернігівщині було широко розвинене кобзарство, а думи становили основу репертуару бандуристів.

Тут записано багато варіантів пісні «Ой ходив чумак сім год по Дону». Поряд з побутуванням типових взірців для кожної області властиві свої риси: на Полтавщині й Чернігівщині поширені зразки з конкатенацією, на Київщині помітне деяке зближення груп «Було літо» та «Ой ходив чумак».

Варіанти «Ой у полі криниченька» з Київщини за формою порівняно однотипні (в основному дворядкові). Серед полтавських трапляються строфи з конкатенацією. У цілому ж вони — типові зразки розспівної східноукраїнської мелодики. Лише дві пісні у запису О. Рубця відзначаються підкресленим діатонізмом. Для натурального мінору Чернігівщини не можна визнати типовими підкреслено діатонічні ходи. Діатоніка Чернігівщини «м'яка», вона швидше пов'язана з невловимою зміною устоїв, з елементами мелодичної модуляції (великої секундової та інших змінностей) — див. пісню «Ой чого, чумак, та чого, бурлак, запив, зажурився». Там же, де чітко вимальовується головний устій, частіше трапляється гармонічний мінор.

Нотний матеріал з Харківської, Курської, Ворошиловградської, Кіровоградської, Дніпропетровської, Донецької, Херсонської, Запорізької, Миколаївської областей та з Кубані за обсягом невеликий. В музиці пісень цих областей, в основному, підтверджуються спостереження, зроблені над піснями Київщини, Полтавщини, Чернігівщини.

На Поділлі (Хмельницька та Вінницька області) вже спостерігаються відхилення від типових форм, властивих центральним областям. У групі «Ой чумаче, чумаче, в тебе життя ледаче» зустрічається ніде більше не подибуваний варіант у мінорі, без повторень, квінтового діапазону.

Отже, можна зауважити: віддаляючись на захід, спостерігаємо відхилення від прототипів. Це, зокрема, поява парної повторності в тексті і відповідно зміни в музичній строфі, відхід від типового в характері музики і будові мелодики (у пісні «Ой їхали чумаки з України» відсутня «речитативність» заспіву, збільшення пито-

мої ваги мажорних наспівів та паралельної змінності). На Чернігівщині, наприклад, лише три мажорні мелодії, хоч число записаних там пісень набагато більше, ніж на Поділлі. Чіткіша ритміка пісенних колін, проте її наближення до танцювальних форм незначне. З'являється характерна для західноукраїнського фольклору зміна ритмічних форм під час розспіву повторюваного тексту (див. рядки «там п'є чумак горілочку» у пісні «Ой у місті на риночку», де ритмічна періодичність ♪ ♪ ♩ ♩ | ♪ ♪ ♩ ♩ змінюється на ритм дроблення з об'єднанням ♩ ♩ ♪ ♪ ♪ ♪ ♩ ♪, та пісню «Чорна хмара наступає»).

Поряд з цим подільські зразки з мелодизованим речитативом («А в неділю рано», «Ой косить хазяїн») не мають відмінностей від східноукраїнських.

Досить своєрідні записи з Волині (теперішні Волинська та Ровенська області). Пісенний матеріал цього регіону ділиться на дві частини: моторного (в основному в записах О. Кольберга) та мелодії наспівного складу.

Моторні пісні — виразно танцювальні, квадратної структури, засновані на скоромовці, шумкового чи козачкового складу, які не мають сталих зв'язків з чумацькою тематикою. Під наспіви подібного плану може виконуватися ряд різних, здебільшого жартівливих текстів.

У наспівних мелодіях спостерігається нахил до ритмізації. Це передусім розспівування фраз у чітких ритмічних формах («Ой п'є чумак, п'є», «Молодий чумаче, чого зажурився»), посилення музично-ритмічної акцентності. Останнє веде до зростання ролі музичного розміру та утворення сталих музично-ритмічних зворотів («Воли мої полові», «Ішов чумак» — в ній відчувається інтонаційна близькість до романсу М. Глінки «Гуде вітер вельми в полі»).

Чумацькі наспіви з Житомирщини, яка є наче перехідною смугою від Волині до центральних областей, незрівнянно різноманітніші, ніж волинські. Впадає у вічі перевага наспівної мелодики. Досить повно у фольклорі Житомирщини виявлені основні мотиви чумацької тематики, хоч кожна група і представлена лише кількома зразками. Та це, певно, слід віднести за рахунок загалом невеликої кількості нотних записів. «Ой горе тій чайці», «Ой ішли чумаки з України», «Було літо», «Ох, і не стелися, хрещатий барвінку», «Ой ходив чумак сім год по Дону» — варіанти, порівняно близькі до загальних структурних показників відповідних груп.

На Житомирщині, як на Волині й Поділлі, зустрічаються твори музично-ямбічного ритмізування. Це, в основному, ліричні пісні або балади («Пішов чумак, да пішов бурлак да й щастя шукати»), які не утворюють варіантних груп. Цікаво зауважити, що відомі чумацькі мотиви на зразок «Ой горе тій чайці», «Ой ішли чумаки з України», «Ой ходив чумак сім год по Дону» тощо не

зустрічаються ніде в музично-ямбічній ритмізації. Велика поширеність цих пісень, безсумнівно, породжує певні асоціативні зв'язки з типами ритмізування і показниками структури, які властиві східноукраїнському фольклору. Те, що подібні пісні на всій території України загалом не еволюціонують, може бути доказом їх східноукраїнського походження.

Небагато чумацьких пісень записано у Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях. Це мелодії простої ладової і ритмічної будови. Є серед них танцювальний тип, пісня «Поїхав чумак в дорогу» наближається до народного романсу, а «Ой гостив джуман сім рік в Подолу» — типовий варіант групи «Ой ходив чумак сім год по Дону».

Надзвичайно своєрідний ладовий колорит властивий чумацьким пісням з Буковини. Мінор у них, як правило, дорійського, а мажор — міксолідійського нахилу, що впливає на специфіку ладових альтерацій, опор та характер паралельної змінності. При цьому в ритміці немає помітних відмінностей від загальнонаціональних форм. Отже, можна сказати: на типових музично-ритмічних основах виникає яскраво місцевий ладовий і мелодичний колорит чумацьких пісень.

Пісні і картини чумацького побуту привертали увагу композиторів. Мелодії та інтонації чумацьких пісень зустрічаємо в українській та російській професійній музиці.

Помітне місце посідає обробка чумацьких пісень для голосу з фортепіано та для хору. Ряд видань народних пісень переслідували мету їх практичного використання у музичному побуті та на концертній естраді. Поєднання етнографічних інтересів з музично-професійними — показове для багатьох укладачів пісенних збірок, виданих у минулому столітті. Такі завдання стояли перед О. Аляб'євим, М. Маркевичем, А. Єдлічкою, С. Карпенком, А. Коціпінським, які або самі опрацьовували пісні, або брали участь у підготовці видань.

Обробки народних пісень М. В. Лисенком становлять епоху в українській музиці, в них уперше на такому високому рівні, з таким знанням і смаком поєднано високий професіоналізм з самобутністю національної мелодики. Ряд оброблених М. Лисенком пісень, зокрема чумацьких «Ох, і не стелися, хрещатий барвінку», «Ой у полі криниченька», «Ой чумаче, чумаче» та ін., постійно включаються в концертні програми. В опері «Наталка Полтавка» композитор використав мелодичний варіант чумацької пісні з текстом «Ой ішов козак з Дону».

Працюючи з хорами, М. Лисенко часто виконував і чумацькі пісні. Один з перших таких концертів відбувся у 1864 р. з нагоди Шевченкових роковин. Студенти Київського університету під керуванням Лисенка виконали два музично-хорових дивертисмен-

ти — «Чумацький табір» і «Вулиця». Пізніше більшість пісень із цих дивертисментів композитор опублікував у зипусках «Збірника українських пісень».

Чумацькі пісні обробляли також композитори К. Стеценко, Я. Степовий, О. Кошиць, М. Леонтович, Ф. Колесса, Л. Ревуцький. До них звerталися і російські композитори-класики. М. Глінка, працюючи над симфонією «Тарас Бульба», використав інтонації української пісні «Як продала дівчина курку», мелодія якої збігається з наспівами цілої групи чумацьких пісень «А вже чумак дочумакувався». Цей суто чумацький наспів пристосований до тексту «Як продала дівчина курку».

У романсі «Гопак» М. Мусоргського вжито окремі поспівки з чумацької пісні «Да ішов чумак з Дону», а в опері «Сорочинський ярмарок» композитор використовує для створення комедійного образу Солопія Черевика пісню «Ой вже чумак дочумакувався».

П. Чайковський у першій частині свого Першого концерту для фортепіано з оркестром скористався інтонаціями, майже тотожними початковій фразі пісні «Ой ішов чумак з Дону» (тієї, що у М. Лисенка в «Наталці Полтавці»).

В українській музиці є твори, присвячені чумацькій тематиці. Це оригінальні композиції, в яких змальовано різні сторони чумацького життя, але мелодії чумацьких пісень буквально не цитуються.

У фортепіанній сюїті В. Сокальського «На лугах» четверта частина має назву «Чумаки». Вона відзначається колоритом, заснована на змінах темпів, динамічних і фактурних контрастах, місцями відчувається танцювальність, гумор. Композитор використав інтонації, властиві чумацьким пісням, але вони видозмінені, ідентифікувати їх важко. Деякі музичні звороти близькі до пісень «Ой горе тій чайці» (особливо до третьої фрази пісні) та «Ой у полі криниченька».

Вокальне тріо з підкреслено скерцозною мелодією написав Я. Степовий на текст співомовки С. Руданського «Чумак з мазницею». Музика його близька до коломийкового складу.

З особливою психологічною переконливістю втілив у музиці драматизм долі чумака-наймита Л. Ревуцький. У 1923 р. на вірші Т. Г. Шевченка «У неділю не гуляла» він написав кантату «Хустина». Як Шевченкова поезія, так і кантата Ревуцького — найглибші за силою реалізму і художньою правдою явища мистецького осмислення чумацької тематики.

Шевченко показав трагічну долю чумака-наймита, кохання і надії, яким не судилося збутися: в дорозі підстерегла чумака смерть Л. Ревуцький, не використовуючи справжніх фольклорних мелодій, створив хвилюючу і глибоко народну по духу музику. «Хустина» — один з кращих творів української радянської музики у жанрі кантати.

А. І. Іваницький

ВІД'ЇЗД ЧУМАКІВ У ДОРОГУ

ВИЇЗД ІЗ СЕЛА. ПРОВОДЖАННЯ І ПРОЩАННЯ

ГЕЙ, ІШЛИ НАШІ ЧУМАКИ В ДОРОГУ

Гей, ішли наші чумаки в дорогу *,
Гей, в понеділок ярма паровали,
Гей, у вівторок вози підчиняли,
Гей, а в середу воли годували,
Гей, а в четвер воли напували,
Гей, а в п'ятницю з родом попрощались,
Гей, а в суботу молилися богу,
Гей, а в неділю рушили в дорогу,
Гей, а з неділі прийшли до перевозу.

ЩО Й У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

А

* Кожний рядок, за винятком вигуку «гей», повторюється двічі.

Що й у полі криниченька,
Ой там чумак сірі воли пасе,
А з криниці напуває.
Воли ревуть, сеї води не п'ють:
В Крим дороженьку чують.
Ой десь наші чумаченьки
Десь у степу ночують.

ОЙ У ПОЛІ РУБЛЕНА КРИНИЦЯ

Б

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

В

Г

Ой у полі криниченька,
З неї вода протікає,
Ой там чумак сірі воли пасе
Та з криниці напуває.
Воли ревуть, води не п'ють:
В Крим доріженьку чують;

Ой бог знає, бог відає,
Як чумаченьки ночують.
Ой ночують чумаченьки
В кримськім степу на могилі,
Розпустивши сірі воли
По зеленій муравині.

СТОЯТЬ ВЕРБИ КОНЕЦЬ ГРЕБЛІ

Стоять верби конець греблі
Зеленесенькі,
Збирайтеся, хлопці-молодці,
Молодесенькі.
Збирайтеся, хлопці-молодці,
Півтораста молодців,
Да зробимо-змайструємо
Півтораста возів.
А будемо, хлопці-молодці,
Різний товар набирать,
Да поїдем, хлопці-молодці,
У той город торгувать.
Наступає чорна хмара,
Щось у небі гуде,
Ой щось же нам, хлопці-молодці,
За пригода й буде.

ЗАДУМАЛИ ЧУМАКИ В ДОРОГУ

Задумали чумаки в дорогу,
Покупили собі нові вози,
Поробили ярма кленові,
Поробили занози дубові,
Покупили воли полові.
Покупивши, да й попаровали,
Попаровавши, да й повиїжджали.
Приїхали да й до перевозу —
До Марусі шинкарки.
Один каже: «Марусю-шинкарко,
Сип кварту горілки!»
А Маруся каже: «Нема тобі мірки».

ПІШОВ БИ Я ЧУМАКУВАТИ

Пішов би я чумакувати,
Та й доріженьки не знаю.

Ой у полі, в полі, в полі при дорозі —
Там дівчина жито жала,
Вона ж мені, парню молодому,
Три доріженьки вказала:
— То ж тобі, козаче, то ж тобі, молодий,
Три доріженьки зряду:
Одна на Дін, друга у Крим,
Третя в запорожці!
— Спасибі ж тобі, молода дівчино,
Я ж тебе не забуду:
Як повернуся восени з волами
Та й сватати тебе буду!

ЛИМАН-РІЧКА ТА Й РОЗЛИВАЄТЬСЯ

Лиман-річка та й розливається,
Чумак в трактирі напивається.
Прийшла його стара мати
Та стала его ругати.
— Ой ти, стара мати, не ругай мене,
В далеку дорогу випроводжай мене.
Бо я, молод чумак, дороги не знаю,
Як вийду на степ, та й спати лягаю,
А сірії воли в дубину пускаю.
Десь ся взяли турки і татари,
Мої воли в полон зайняли.
Нехай займають воли — другі будуть,
А як чумака займуть, то вже другий не буде.

ГЕЙ, БУЛА СОБІ ТА БОНДАРОЧКА ТА МАЛА СОБІ СИНА

Гей, була собі та бондарочка та мала собі сина,
Гей, виряджався та той син в дорогу, а вона не пустила.
— Ой пускай мене, моя рідна нене, бо на те я вродився,
Гей, виряджай мене з вірним товариством,
щоб я не журився.
Ой іде чумак та дорогою та пилом припадає,
Ой за ним, за ним молода дівчина білі ручки ламає.
— Гей ти, чумаче, молодий козаче, та вволи ж мою волю:
Ой переночуй, молодий козаче, ти хоть нічку зо мною.
— Ой рад би ж я, моє серденько, та й дві ночувати,
Та вже пригнали сіренькії воли і велять запрягати
Ой вже пригнали сіренькії воли і велять запрягати
А тебе, серце, молода дівчино, навіки покидати.

ОЙ ЗАЦВІЛА ЧЕРВОНА КАЛИНА

Ой зацвіла червона калина
Та у темному лузі,
Тепер моя бідна головонька
І серденько у тузі.
Плачеть, плачеть молодий чумаче
Та на новім возику:
— Чи не жаль тобі, мій батеньку,
Як я піду в чужу сторононьку
Та занесу свою головоньку?
Ой зацвіла червона калина...
(Далі — так само до матінки, братика,
сестроньки).

ОЙ У НЕДІЛЕНЬКУ РАНО-ПОРАНЕНЬКУ А СОНЕЧКО ЗАХОДИТЬ

Ой у неділеньку рано-пораненьку а сонечко заходить,
Ей, уже син, син Гавриленко, у дорогу виходить.
Ой як прийшов же син Гавриленко а до чумаків до валки:
— Здорові будьте, молоді чумаки,
прийміть до своєї валки!
— Ей, який же ти, та син Гавриленку,
такий дурень уродився,
Що ти прийшов та до становища та не перехрестився!
Як рушили молоді чумаки, ей, по трахтирах пити,—
Ей, тільки та син Гавриленко сам волики доглядав.

ТА ПОЇХАВ ЧУМАК У ДОРОГУ

Та поїхав чумак у дорогу,
Та покинув три колоси в стозі.
Первий колос — дітей годувати,
Другий колос — челядь приймати,
Третій колос — караван курити.
— Ой як мені не тужити,
Що вже ж мені повік не пожити.
Ой як мені не ридати,
Що вже ж його повік не видати.

БІДУВАННЯ ЧУМАКОВОЇ СІМ'Ї ПІСЛЯ ВІД'ЇЗДУ ГОСПОДАРЯ

ТАМ ЗА ГАЄМ ЗЕЛЕНЕНЬКИМ

А

♩= 70

Один — Всі

Там за га_єм зе_ле_нень_ким, там за га_єм
зе_ле_нень_ким гей, гей, бра_ла дів_ка льон дріб_нень_кий.

Там за гаєм зелененьким, (2)
Гей, гей, брала дівка льон дрібненький.
Вона брала, вибирала, (2)
Гей, гей, все до личенька рівняла.
— Личко моє білесеньке, (2)
Гей, гей, кому будеш вірнесеньке?
А чи вору, чи майору, (2)
Гей, гей, чи чумаку молодому?
Чумак ярма нариває, (2)
Гей, гей, сірі воли запрягає.
Та із двору виїжджає, (2)
Гей, гей, жінку вдома покидає.
— Зоставайся, жінко, вдома, (2)
Гей, гей, рубай дрова до порога.
Рубай дрова до порога, (2)
Гей, гей, а ліщину до ослона.
— Сусідочки-голубочки, (2)
Гей, гей, дайте солі два дрібочки
Посолити огірочки. (2)
Гей, гей, научайте свої дочки,
Щоб по ночах не ходили, (2)
Гей, гей, чумаченьків не любили.

За чумаком худо жити, (2)
Гей, гей, нічим борщу посолити.
Бо в чумака стільки віри, (2)
Гей, гей, як на синім морі піни.
А в дівчини стільки ласки, (2)
Гей, гей, як на синім морі ряски.

ОЙ ЗА ГАЙКОМ ЗЕЛЕНЕНЬКИМ

Б

Ой за гай_ ком зе_ле_нень_ ким, ой за гай_ ком
да зе_ле_нень_ким бра_ла дів_ка льон дріб_ нень_кий.
Да во_на і бра_ ла, ви_би_ра_ ла, во_на бра_ла й
да ви_би_ра_ ла, да й до ли_чень_ка рів_ ня_ ла.
— Ой лич_ко мо_ є ру_м'я_не_ є, лич_ко мо_ є
да ру_м'я_не_ є, да ко_му бу_деш ти ко_ха_ не_ є?
А чи по_по_ ві, чи дя_ко_ ві, чи по_по_ ві,
да чи дя_ко_ві, а чи кримсько_ му чу_ ма_ ко_ ві?

Ой за гайком зелененьким,
Ой за гайком да зелененьким
Брала дівка льон дрібненький.
Да вона і брала, вибирала,
Вона брала й да вибирала,
Да й до личенька рівняла.
— Ой личко моє рум'янеє,
Личко моє да рум'янеє,

Да кому будеш ти коханеє?
А чи попові, чи дякові,
Чи попові, да чи дякові,
А чи кримському чумакові?
А чумак дома не буває,
Чумак дома й да не буває,
Бере ярма нариває.
Бере ярма й да нариває,
А сірі воли запрягає.
Ой сірі воли запрягає,
Сірі воли й да запрягає,
У Крим по сіль поїжджає.
Ой у Крим по сіль поїжджає,
А жінку дома покидає:
— Ой зоставайся, жінко, дома,
Зоставайся й да, жінко, дома,
А рубай дрова до порога.
Да рубай дрова до порога,
А лучину до ослона.
А горщечками воду носить,
Горщечками й воду носить,
А до сусідки солі просить:
— Ой ви, сусідки-голубочки,
Ви, сусідки да голубочки,
Дайте солі два дрібочки.
Да дайте солі два дрібочки,
Дайте солі два дрібочки
Да научайте свої дочки.
Ой щоб пізно й не ходили,
Ой щоб пізно й да не ходили,
Гарних хлопців не любили.
Бо гарні хлопці пізно ходять,
Гарні хлопці да пізно ходять,
[Чужих дітей з ума зводять].

ПОПІД ГАЙКОМ ЗЕЛЕНЕНЬКИМ

В

Попід гайком зелененьким (2)
Брала дівка льон дрібненький.
Брала вона, вибирала, (2)
Ще й до личенька рівняла:
— Личко ж моє рум'янеє, (2)
Кому ж бо ти судженеє?
Чи попові, чи дякові, (2)
Чи премудрім чумакові?
Чумак воли запрягає (2)
Да в дорогу виїжджає.
Да в дорогу виїжджає, (2)
Жінку вдома покидає:
— Зоставайся, жінко, вдома, (2)
Рубай дрова до порога.
Рубай дрова до порога, (2)
А лучину до ослона.
Соломою в печі топить, (2)
Горщиками воду носить.
Горщиками воду носить, (2)
А в сусіди солі просить.
— Сусідочки-голубочки, (2)
На[г]учайте свої дочки.
Щоб по ночах не ходили, (2)
Щоб чумаків не любили.

ОЙ ЗА ЛУЖКОМ, ЗА ТЕМНЕНЬКИМ

Г

Ой за лужком, за темненьким,
Ой за лужком
Брала дівка льон дрібненький.
Брала вона, вибирала,
Брала вона
Та й до личенька рівняла.
— Личко ж моє рум'янеє,
Личко ж моє,
Кому будеш ти вірненькеє?

Чи попові, чи дякові,
Чи попові,
А чи тому чумакові?
Чумак ярма наривае,
Чумак ярма,
Сірі воли запрягає, (2)
Сірі воли,
Сам в дорогу виїжджає, (2)
Сам в дорогу,
Жінку вдома покидає.
— Зоставайся, жоно, дома,
Зоставайся,
Рубай дрова до порога, (2)
Рубай дрова,
Осичані до ослона.
А вже мені докучило,
А вже мені
Ліщиною топити, (2)
Ліщиною,
Горшком воду носити, (2)
Горшком воду,
В сусід солі просити.
— Сусідочки-голубочки,
Сусідочки,
Дайте солі два дрібочки! (2)
Дайте солі,
Научайте свої дочки.
Щоб по ночах не ходили,
Щоб по ночах,
Щоб чумаків не любили.
За чумаком добре жити,
За чумаком,
Є що їсти, є що й пити, (2)
Є що їсти,
Нічим борщу посолити.
На оборі ні шерстини,
На оборі,
А в коморі ні пилини.

ОЙ МИЛІ СУСІДОНЬКИ

Д

Ой милі сусідоньки,
Не пускайте свої доньки,
Щоб по полях не ходили,
Щоб чумаків не любили.

За чумаком горе жити,
Нічим борщу закришити,
Нема хліба ні кришинки,
Ані солі одробинки.
А на дворі — ні шерстинки,
А на жерді — ні фантинки,
А в колисці — дві дитинки.
Чумак ходить по дорогах,
А ти, бідна, бідуй вдома.
Чумак ходить, чумакує,
А я, бідна, та бідую.

ЧОРНА ХМАРА НАСТУПАЄ

Е

Чорна хмара наступає, (2)
Дрібен дощик накрапає.
Чумак ярма нариває, (2)
У Крим по сіль поганяє,
Жінку дома покидає. (2)
— Зоставайся, жінко, дома,
Рубай дрова до порога, (2)
Крушинові до ослона.
Соломою в печі топить, (2)
Горщиками воду носить,
А в сусідів солі просить: (2)
— Сусідочки-голубочки,
Дайте солі два дрібочки(2)
Посолити огірочки.
Дайте солі два дрібочки, (2)
Научайте свої дочки,
Щоб по ночах не ходили, (2)
Чумаченьків не любили.
Бо в чумака стільки ласки, (2)
Як на синім морі ряски.
А в чумака стільки віри, (2)
Як на синім морі піни.

Є

ОЙ ЧУМАК ЇДЕ У ДОРОГУ

Ж

Ой чумак їде у дорогу,
А чумачку кида дома.
А чумачка чорноброва
Руба дрова до порога.
Соломою хату топить, (2)
Горщечками воду носить, } 2
А в сусіди солі просить.
— Сусідочки-голубочки,
Дайте солі два дрібочки.
Дайте солі два дрібочки,
Научайте свої дочки.
Научайте свої дочки,
Щоб по ночах не ходили,
Чумаченьків не любили.
Бо чумаки пізно ходять,
Гарних дівок з ума зводять.

З ума зведе та й покине,
Гарна дівка не загине.

ГЕЙ, ЧУМАК ВОЛИ ЗАВЕРТАЄ

3

Гей, чумак воли завертає,
Нові ярма надіває,
Сірі воли запрягає.
Гей, у Крим по сіль поїжджає,
Жінку дома покидає. (2)
— Ой оставайся, жінко, дома,
Рубай дрова до порога,
А солому — до ослона.
Гей, соломою в печі топить,
Горщечками воду носить,
А в сусіди солі просить.
— Гей, сусідочки-голубочки,
Дайте солі два дрібочки,
Научайте свої дочки.
Гей, щоб по ночах не ходили,
Чумаченьків не любили. (2)
Гей, чумак зиму п'є, гуляє,
Прийде літо — покидає,
Сам в дорозі пропадає.

ЧУМАК ЯРМА НАКЛАДАЄ

И

ЧУМАК ДОМА НЕ НОЧУЄ

І

РУБАЙ ДРОВА ДО ОСЛОНА

Ї

ПОЇХАВ ЧУМАК В ДОРОГУ

Й

Поїхав чумак в дорогу,
А чумачку лишив вдома:
Ані солі одробинки,
Ані хліба окришинки,
А в колисці дві дитинки,
Ні на єднім сорочинки.
На чумачці ні спіднички,
На чумаку ні шапчинки.
Іде чумак із дороги,
А чумачка — за пороги.
Іде чумак та й гукає,

А чумачка умліває,
А в сусідів нічліг має,
З сусідами розмовляє:
— Сусідочки-голубочки,
Научайте свої дочки,
Щоб опівночі не ходили
Та й чумаків не любили.
Бо за чумаком добре жити,
Нічим борщу посолити,
Нічим борщу посолити,
Ще й горшком воду носити.

ЙА ВЖЕ ТРЕТІЙ РОЧОК, ЧЕТВЕРТИЙ ДЕНЬОЧОК

♩ = 50

Йа вже тре_тій ро_ чок, чет_вер_тий де_ньо_ чок,

1) пі_ шов ми_ лий в чу_ма_ ки, ой ли_шив ме_ ні

шти_ри во_ зи сі_ на щей сі_ рі_ і во_ ли_ ки.

1)

Йа вже третій рочок, четвертий деньочок,
Пішов милий в чумаки,
Ой лишив мені штири вози сіна
Ще й сірії волики.
Вийду я на гору, крикну я на воли,
Чом додому не йдуть;
Ой стану гляну: чужа сторононька,
Дрібні сльози обіллють.
Стану я раненько, вмиюся біленько
Та й піду я по воду,
Ой розсію я свою лиху долю
По вишньовому саду.
— Отут тобі, доле, тут тобі, лихая,
Отут тобі пропадать,
Мені, молоденькій, голубці сивенькій,
Їсти, пити ще й гулять.

БЕЗТАЛАННЯ БІДНИХ ЧУМАКІВ І ЇХ РОДИН

ОЙ ПІШОВ ЧУМАК У ДОРОГУ

А

Не поспішаючи, Стримано

Ой пі_ шов чу_ мак у до_ ро_ гу, за ним
жін_ ка у по_ го_ ню: во_ зи за_ вер_
_та_ є, та й во_ ли ви_ пря_ га_ є, ще й сер_
день ком на_ зи_ ва_ є, во_ зи за_ вер_
_та_ є, та й во_ ли ви_ пря_ га_ є, ще й сер_
день ком на_ зи_ ва_ є!

Ой пішов чумак у дорогу,
За ним жінка у погоню:
Вози завертає, } 2
Та й воли випрягає,
Ще й серденьком називає!
— Вернися, чумаче, додому, (2)
Отець-мати лає } 2
Й тяжко проклинає,
Таки тобі хвортуна не служить!
Та вернися, милий, додому,
Та плачуть діти за тобою.
Малі діти плачуть, } 2
Та отець і мати лає,
Тим нам талану немає!

— Ой коли б ти добра жона,
То ти б сиділа удома.
Неділоньку чтила,
А п'ятницю постила, 2
Щоб нам хвортуна послужила!
Ой хвортуно ж, ти, небого,
Послужи мені немного.
Служила-сь у хазяйстві,
Та й служила у бурлацтві, 2
Ще й послужи у чумацтві!
Ой поздихали ж сірії воли,
Попсовались нові вози.
Тепер я нещасний,
Додому вже не піду, 2
Бо там жінка на мою біду.
Ой не вернуся же із дороги,
Будуть ся сміяти вороги.
Ще всі чумаченьки
Тілько п'ють та гуляють, 2
А вже мене не призивають!
Ой вийду ж я на сю долину,
Погляну ж я в прогалину.
Там всі чумаченьки
Тілько п'ють та гуляють, 2
Тілько моє безталання!
Ой вийду ж я на ту гороньку,
Погляну ж я по світоньку.
Ой світе ж мій ясний,
Світе ж мій красний, 2
Що ж вродився нещасний!

ІДЕ ЧУМАК У ДОРОГУ

Б

Іде чумак у дорогу,
За ним жінка у погоню.
Воли зупиняє
І занози виймає,
Додомоньку завертає.
— Ой вернись, милий, додому,
Плачуть діти за тобою.
Малі діти плачуть,
Ще й стара мати тужить,
Що нам хвортуна та не служить.
— Ой коли б ти жона добра,
То сиділа б з дітьми дома.
Неділеньку чтила,
А п'ятінку постила,
То б нам хвортуна та служила.
Ой хвортуно, ти, небого,
Послужи мені немного.
Служила в бурлацтві,
Та служила в чумацтві,
Послужи ж ти ще й в хазяйстві.
Ой хвортуно, ти, небого,
Послужи мені немного,
Поки осідлаю
Я, козак молоденький,
Вороного та кониченька.
Осідлаю кониченька
Та поїду в чисте поле.
По чистому полі
Всюди та конем граю,
Та нігде долі не зиськаю.
Ой вийду я на могилу
Та гляну ж я на долину:
Рід з родом п'є, гуляє
Та себе забавляє,
Тільки моє безталання!

ПОЇХАВ ЧУМАК В ДОРОГУ

В

Поїхав чумак в дорогу,
А за ним милая в погоню.
Возів доганяє, воли випрягає,
Занози * йа виймає,
А серденьком називає.
— Вернися, чумаче, додому,
Плаче отець-мати за тобою.
За тобою отець-мати тужить,
Же нам фортуна не служить.
Ой вийду я на гороньку,
Погляну ся по морозі —
Всі чумаки і п'ють, і гуляють,
А мій милий у дорозі.
А вийду я на пісочок,
А пісочок в ноги ріже.
Кого-м не любила і зроду не знала,
То той мені в очі лізе.
— Коб ти мені добра жона,
То би ти сиділа дома.
Дома би-с сиділа, діточок гляділа,
То б нам фортуна служила.
О ти, фортуно-небого,
Послужи ж ти нам немного.
Служила-с в бурлацтві,
Служила-с в хазяйстві,
Ще послужи нам нарешті.

ПІШОВ ЧУМАК Й У ДОРОГУ

Г

Пішов чумак й у дорогу,
За ним жінка й у погоню.
Вози завертає, воли випрягає
І серденьком називає.
— Вернися, чумаче, додому,
Вернися, серце, додому!

---

* У Кольберга— «зножця».

Отець-мати лає та й і проклинає,
Таки тобі фортуна не служить.
— Ой коли б ти добра була,
То б ти в дому сиділа.
Неділоньку чтила, п'ятницю постила,—
То б мені фортуна послужила.
Ой піду я на гороньку,
А гляну я в долиноньку.
Аж там дві калини стоять у долині —
Аж до землі гілля гнеться.
Ой піду я понад море,
Жовтий пісок в ноги коле.
Єдна ледащина, єдна ледащина,
І та з мене кпиться.

ОЙ ФОРТУНО, ТИ, НЕБОГО

Д

Ой фор_ ту_ но, ти, не_ бо_ го, ще й по_
слу жи хоч не_ мно_ го. Слу_ жи_ ла в бур_
лац тві, слу_ жи_ ла в чу_ мац_ тві,
ще й по_ слу_ жи в сім ха_ зяй_ стві. Слу_ жи_
ла в бур лац_ тві, слу_ жи_ ла в чу_ мац_ тві,
ще й по_ слу_ жи в сім ха_ зяй_ стві.

Ой фортуно, ти, небого,
Ще й послужи хоч немного.
Служила в бурлацтві, служила
в чумацтві, 2
Ще й послужи в сім хазяйстві.

Ой вийду я за ворота
Та й стану, як сирота.
Що йа ледащиця, та й та з мене
кпиться, } 2
Та й нікому оступиться.
Ой вийду я за ворота
Та й гляну я у провалля.
Усі чумаченьки там п'ють
і гуляють, } 2
Гірке моє безталання!

ОЙ ПОЇХАВ МИЛИЙ ЗА ЛІС

Е

♩ = 69

Ой по_ ї_ хав ми_лий за ліс, чор_ ні бро_ ви за_
ніс, за ніс. А не жаль ме_ ні за бро_ва_ ми,
як за вір_ ни_ ми сло_ ва_ ми, як за вір_ ни_ ми сло_
_ва_ ми. Ой пі_шов ми_ лий у до_ро_ гу,
а я за ним у до_ го_ ню. Во_зи до_га_ ня_ ю,
а во_ ли_ ки за_ вер_ та_ ю,
ще й сер_ день_ ком на_ зи_ ва_ ю.

Ой поїхав милий за ліс,
Чорні брови заніс, заніс.
А не жаль мені за бровами,
Як за вірними словами. (2)
Ой пішов милий у дорогу,
А я за ним у догоню.
Вози доганяю, а волики завертаю,
Ще й серденьком називаю.

— Ой вернись, милий, додому,
Не роби жалю нікому.
Малі діти плачуть, а й отець-ненька лає,
Тим нам фортуни немає. (2)
Ой фортуно, фортовино,
Послужи мені хоч немного,
Поки осідлає а парень молоденький
А свого ж коня вороного.
Ой вийду я на могилу,
Подивлюся я в долину.
Ой широка долина, а червона калина,
Аж до землі гілля гнеться. (2)
Та ой усі ж чумаченьки
А все п'ють та й гуляють,
Тільки моє гірке, гірке безталання,
Минулося моє дівування.

ТА ПІШОВ МИЛИЙ У ДОРОГУ

Є

♩ = 84

Та пі_шов ми_лий у до_ро_ гу,
йа за ним ми_ла й у по_го_ ню.
Всі во_зи ми_на_ є та ми_ло_го на_ га_
_ня_ є, го_луб_ чи_ ком на_ зи_ ва_ є.
Спи_ ня чу_ мак вал_ ку та бе_ре з во_ зу на_
гай ку, та й [нав_ ча_ є] жін_ ку би_

_ти.
Ой як_би ти, жін_ко,
та ти, жін_ко, бу_ла доб_ра, то си_ді_ла б(и)
ж(и) ти до_ма. Ти б до_ма си_ді_ла
та ха_зяй_ство гля_ді_ла,
в не_ді_лень ку ж пи_ла та в п'я_ті_н(и)_ку пос_
_ти_ла, то б нам хо_р(и)_ту_на слу_жи_ла.
Ой хор_ту_но, хор_ту_ни_но,
слу_жи_ла, хор_ту_но, та слу_жи_ла й у чу_
_мац_тві, слу_жи_ла в чу_мац_тві
та слу_жи_ла й у бур_лац_тві, по_слу_жи те_
пер в ха_зяй_стві. Ма_лі ді_ти пла_чуть,
йа си_ни в вік_на ска_чуть,
а ме_ні до_лі не_ма_є.

ПІШОВ МИЛИЙ У ДОРОГУ

Ж

Пішов милий у дорогу,
За ним мила у погоню.
Вози завертає, воли випрягає,
Голубоньком називає.
— Вернись, миленький, додому,
Вернись, голубе, додому:
Отець-мати лає, лає, проклинає,
Тим нам хвортуни немає!
Ой хвортуно, хвортунино!
Да послужи ж хоч немного:
Служила в бурлацтві, служила в козацтві,
Послужи ще і в чумацтві!
Ой зійду я на могилу
Да гляну я у долину.
Аж у тій долині стоїть три калини, } 2
Аж додолу віти в'ються. }
Дівчина молода, дівчина хороша,
Аж на землю сльози ллються!
Ой зійду я на гіроньку
Да гляну я у провалля:
Уся челядонька і п'є, і гуляє —
Тільки моє безталання!
Ой зійду я на городець,—
На городі разні цвіти.
Сама себе раджу да пораджаю:
Ой як мені жити в світі!

ПОЇХАВ МИЛИЙ В ДОРОГУ

З

Поїхав милий в дорогу,
Я вслід у погоню:
Вози завертаю, воли випрягаю,
Серденьком узиваю
— Вернися, миленький,
Вернися, серце:
Малі діти плачуть,
Отець-мати тужать,
Що нам хвортуна не служить!
— Не вернуся, мила,
Не вернуся, серце:

Нехай діти плачуть,
Отець-мати тужать,
Що вам хвортуна не служить.
Коли б же ти була добра,
То так не робила:
П'ятницю спостила,
Неділю спразнила —
То б хвортуна й послужила.
Ти жінка погана:
У буденний день п'єш-гуляєш,
На святу неділю, на воскресний день,
Усе діло позбираєш.
— Ой вийду ж за ворота
Та гляну попівз двор'є:
Усім людям хороше живеться,
А я плачу на бездоллі.
Ой вийду ж я за ворота
Та гляну попідтинню:
Усім людям хороше живеться,
А я в нещасті й загину.
Ой вийду ж я за ворота
Та гляну в проваллє:
Усім людям хороше живеться,
Тільки ж моє безталаннє.
Ой вийду ж я за світлоньку
Та гляну по світоньку:
Світе мій ясний, світе мій прекрасний —
Моя доленька безщасна!
Що сусід жито сіє,
Що в сусіда зеленіє,
А у мене, молодої,
Та ще й не сходить.
Ой чи нивка такая,
Чи насіннє стареє,
Чи у мене, молодої,
Безталання такеє?

ІШОВ ЧУМАК В ДОРОГУ

И

Ішов чумак в дорогу,
За ним жінка в погоню:
Вози доганяє, воли випрягає,
Мужа серцем називає.
— Не йди, милий, в дорогу,
Плачуть діти за тобою.

Малі діти плачуть, отець-мати тужить,
Що фортуна нам не служить.
Якби ти господар,
Не ходив би ти по дорогах.
Були б воли ситі, лубом вози обшиті,
Ще й колеса не оббиті.
— Якби ти жінка добра,
Я в дорозі, а ти — дома.
Ти б неділю святкувала, п'ятницю постила,
То б фортунонька нам служила.
Якби ти жінка добра,
Я в дорозі, а ти — дома.
Ти б пшеницю жала і ячмінь в'язала,
То б фортуна нам прибувала.
Ой фортуно, фортуночко,
Служи мені немножечко.
Служила-сь в бурлацтві, служила-сь в чумацтві,
Послужи мені в господарстві.

ТУГА ЧУМАКА ЗА ДОМІВКОЮ ТА ДІВЧИНОЮ. ЖУРБА МИЛОЇ ПІСЛЯ ПРОВОДІВ У ДОРОГУ

А В ГОРОДІ БУРКУН-ЗІЛЛЯ НА ТИЧИНУ В'ЄТЬСЯ

А

А в городі буркун-зілля на тичину в'ється,
Молодая дівчинонька за чумаком б'ється.
— Ой не бийся, дівчинонько, да молися богу,
Випроваджу воли й вози, сам вернусь додому.
Прикропляйте доріженьку, щоб пилом припала,
Розважайте дівчиноньку, щоб з лиця не спала.
— Ой чорнії галенята, підніміться вгору,
Молодії чумаченьки, верніться додому.
— Ой раді б ми піднятися,— туман налягає,
Ой раді б ми вернутися,— врадчик не пускає.
Ой радчику, наш братику, вчини ж нашу волю:
Пусти ж ти нас хоч й у термін на врем'я додому!
— Ой рад би я, мої браття, да всіх попускати,—
Хура строчна, край далекий, треба й доставляти.

В САДУ СОЛОВЕЙКО ЩЕБЕЧЕ РАНЕНЬКО

Б

В саду соловейко щебече раненько,
А сивая зозуленька кує жалібненько,
Молодая дівчинонька здихає тяженько.

Вийшла мати води брати та й стала питати:
— Ой чого ж ти, дочко моя, та важко здихаєш?
— Що як мені, моя мати, важко не здихати:
Пригнав чумак сірі воли та й став напувати.
Напоївши сірі воли, та й став запрягати,
А запрігши сірі воли, та й став поганяти,
Молодая дівчинонька та й стала плакати.
— Не плач, не плач, молода дівчино, та молися богу:
Зведу воли, воли на дорогу, та і вернусь додому!
Ой чорнії та галенята крутую гору вкрили:
Молодії та чумаченьки жалю наробили.
— Ви, чорнії та галенята, підніміться вгору,
Молодії та чумаченьки, верніться додому!
— Ой раді б ми піднятися,— туман налягає,
Ой раді б ми вернутися,— гетьман не пускає.
Не так гетьман, не так гетьман, як гетьманська мати:
— Страховиї та хури брали, треба й доставляти!
Злетів півень на нові ворота, сказав «кукуріку».
Не сподівайсь, мати, сина аж до свого віку!

ЗОЗУЛЕНЬКО СИВЕСЕНЬКА, ЗАКУЙ ЖАЛІБНЕНЬКО

В

Зозуленько сивесенька, закуй жалібненько!
Дівчинонько молоденька, вздихаєш тяженько.
Вийшла мати води брати та й стала питати:
— Ой чого ти, доню моя, вздихаєш важенько?
— Ой як мені, моя мати, важко не здихати:
Пригнав чумак сім пар волів та й став запрягати.
— Чумаченьку, мій голубе, вволи мою волю:
Переночуй, моє серце, хоч нічку зі мною!
— Ой рад би я, дівчинонько, ще й дві ночувати:
В мене хура строковая, треба й поспішати.
— Чорнесенькі галенята, підійміться вгору,
Молодії чумаченьки, верніться додому.
— Ой раді б ми піднятися,— туман налягає;
Ой раді б ми вернутися,— рядчик не пускає.
Ой щоб рядчик щастя не мав, а отаман — долі!
Пішли наші чумаченьки в великій неволі.
Чорнесенькі галенята чорну гору вкрили:
Молодії чумаченьки жалю наробили.
Не так жалю, не так жалю, та як поговору —
Все за тую молоду дівчину, що чорнії брови!

МОЛОДИЙ ЧУМАЧЕНЬКО ВОЛИ ЗАПРЯГАЄ

Молодий чумаченько воли запрягає,
Перед ним чорнявая у ногах упадає.
— Хоть упадай, дівчинонько, мій невінчаний друже,
Бо як піду у Крим по сіль, забарюся дуже.
Сподівайся, дівчинонько, мене ік покрові,
Не буду к покрові, буду к Миколі,
Не буду на Миколи, то не буду ніколи.
Вишенька-черешенька з корня гладенька,
Кажуть люди, що чумак буде, а дівчина раденька.
Вишенька-черешенька висихать стала,
Ждала дівка чумаченька да й плакати стала.
— Туди, лози, хилітеся, відкіль вітер віє,
Туди, очі, дивітеся, відкіль милий їде.
Хилилися густі лози, да вже перестали,
Дивилися карі очі да й плакати стали.

ТА НАЛЕТІЛИ СІРІ ГУСИ НА СТАВ ЖИРУВАТИ

А

♩ = 62

Та на_ ле_ ті_ ли сі_ рі гу_ си
на став жи_ ру_ ва_ ти,
на_ ї_ ха_ ли чу_ ма_ чень_ ки
в се_ ло зи_ му_ ва_ ти. Жи_ ру_ ва_ ли
сі_ рі гу_ си, зня_ лись, по_ ле_
_ті_ ли, зи_ му_ ва_ ли
чу_ ма_ чень_ ки, зня_ лись, по_ ї_ ха_ ли.

Та налетіли сірі гуси на став жирувати,
Наїхали чумаченьки в село зимувати.
Жирували сірі гуси, знялись, полетіли, } 2
Зимували чумаченьки, знялись, поїхали.
— Ти думаєш, ненько моя, що я й не журюся,
А як вийду за ворота, од вітру валюся.
Ти думаєш, ненько моя, а що я не плачу, } 2
За дрібними слізоньками і стежки не бачу.
Та купи мені, моя ненько, за три копи голку,
Та за чотири голубого й червоного шовку.
Та купи мені, ненько моя, золотії п'яльця } 2
Та вишити, вимережать чумаку рукавця.
Шовком шила, шовком шила, золотом рубила,
Все для того чумаченька, що вірно любила.

НАЛЕТІЛИ СІРІ ГУСИ У ЛУГ ЖИРУВАТИ

Б

Налетіли сірі гуси у луг жирувати,
Наїхали чумаченьки в село зимувати.
Полетіли сірі гуси та й не жирували,
Поїхали чумаченьки та й не зимували.
— Чом ти мене, моя мати, рано не збудила,
Як чумаків ціла валка з села виїздила?
Купи мені, моя мати, за копійку голку,
За чотири золотії червоного шовку.
Та сяду я, моя мати, на жовтую лаву
Та й вишию чумакові сорочку на славу.
Шовком шила, шовком шила, злотом підрубила,
Та для того чумаченька, що вірно любила.
Вишивала, гаптувала срібними нитками,
Щоб пізнала миленького міже чумаками.

ВЕСНА-КРАСНА НАСТУПАЄ, ІЗ СТРІХ ВОДА КАПЛЕ

В

Весна-красна наступає, із стріх вода капле,
Уже нашим чумаченькам шлях-дорожка пахне.
Насіяли, наорали — та нікому жати:
Пішли наші чумаченьки по возах лежати.
— Вчора була суботонька, сьогодні — неділя,
Чом на тобі, чумаченьку, сорочка не біла?
— Якби в мене, дівчинонько, матуся рідненька,
Була б в мене щонеділі сорочка біленька!

— Піди, піди, моя мати, у Суми до торгу,
Купи, купи, моя мати, за три копи голку,
За другого золотого — червоного шовку,
За третього рублевика — мальовані п'яльця:
Я вишию, вималюю чумаку рукавця.
Шовком шила, шовком шила, золотом рубила,
Задля того чумаченька, що вірно любила.
В неділеньку ранесенько, та ще до схід сонця,
Ой плакала дівчинонька, сидячи в віконця.
— Чому мене, моя мати, рано не збудила,
А як тая чумачина з села виїздила?
— Тим я тебе, моя дочко, рано не збудила:
Попереду твій миленький, щоб ти не тужила.
— Ти думаєш, моя мати, що я і не плачу?
За дрібними слізоньками світонька не бачу.
Ти думаєш, моя мати, що я й не журюся?
Як вийду я за ворота, від вітру валюся.

ОЙ ПОСЛУХАЙ, ДІВЧИНОНЬКО, ЩО БУДУ КАЗАТИ

Г

— Ой послухай, дівчинонько, що буду казати:
Ой як прийду я до тебе, буду жартувати.
— Ой не жартуй, козаченьку, не жартуй зо мною,
Як поїдеш у Крим по сіль, буду плакать за тобою.
— Ой не плач же, дівчинонько, не плач, не журися,
Я вирядю вози й воли та назад вернуся.
— Ой послухай, моя мати, що буду казати:
Щоб ти мені, моя мати, волю увольнила,
Щоб ти мене, моя мати, раніш всіх збудила,
Щоб ще тая чумасія з села не з'їздила.
Уже ж тая чумасія з села виїжджає,
Уже мати свою дочку стиха розбужає:
— Ой уставай, дочко, вставай, пробудися
Та на ту чумасію вдалі подивися.
— Нащо мені, моя мати, жалю наробила,
Чом ти мене, моя мати, раньше не збудила?
— Тим я тебе, дочко моя, раньше не збудила,
Що твій іде, перед веде, щоб ти не тужила.
Що твій іде, перед веде, в сопілочку грає,
За ним дівки та парубки, як мак процвітає.
— Щоб ти ж мені, моя мати, та волю ввольнила,
Щоб ти мені, моя мати, хоч шовку купила.
Купи мені, моя мати, за три шаги шовку,
За п'ятого золотого рубити сорочку.
Шовком шила, шовком шила, золотом рубила,
Це для того козаченька, що вірно любила.

ТА Й ІДУТЬ ВОЛИ ТА Й ІЗ-ЗА ГОРИ — ТА ВСЕ КРУТОРОГІ

Д

Та й ідуть воли та й із-за гори — та все круторогі,
А за ними та чумаченьки — та все чорноброві.
Та й ідуть воли та й із-за гори — та все половїі,
А за ними та чумаченьки — та все молодії.
— Чом ти мене, моя ненько, рано не збудила,
Щоб я свого чумаченька у Крим проводила?
— Тим я тебе, моя дочко, рано не збудила,
Що пішов же твій чумак у Крим по сіль, щоб ти
не тужила.
— Та як же мені, моя ненько, його ж забувати,
Та буду ж я, моя ненько, до його сліду припадати.
— Ой не плач же, моя донько, не плач, не журися,
Не плач же ти, моя дочко, іще ж ти молоденька,
Та прийде твій та чумаченько — будеш веселенька.
— Як же мені, моя ненько, за ним не плакати,
Обіщає молодую мене заміж брати.

А ЧОМ ТИ МЕНЕ Ж, МОЯ МАТИ, РАНО НЕ ЗБУДИЛА

Е

та в о_ бід_ (и) ню_ ю й по_ ру,

та за_ ї_ ха_ ла чу_ ма_ ди_ на

за кру_ ту_ ю го_ ру.

Та ти ду_ ма_ єш, що ж,

мо_ я ма_ ти, а що я й не жу_

_рю_ ся, а я як вий_ ду й за

го_ ру, то од_ віт_ ру ва_ лю_ ся.

ОЙ ПОСЛАЛА МЕНЕ МАТИ В ПОЛЕ ЖИТО ЖАТИ

Є

Ой по_ сла_ ла ме_ не ма_ ти в по_ ле жи_ то

жа_ ти, ой там чу_ мак во_ ли па_ се та й

став жар_ ту_ ва_ ти. _ва_ ти

Ой послала мене мати в поле жито жати,
Ой там чумак воли пасе та й став жартувати. (2)
— Ой не жартуй, чумаченьку, не жартуй зо мною,
Бо як підеш ти в дорогу, буду плакать за тобою. (2)

Купи мені, моя мати, за три копи голку,
За чотири золотії червоного шовку. (2)
Купи ж мені, моя мати, мальовані п'яльця
Та вишию козакові на славу рукавця. (2)
Ще й не шила, ще й не шила, ще й не вишивала,
А вже тая славонька по всім світі стала. (2)
Шовком шила, шовком шила, золотом рубила,
Все для того чумаченька, що вірно любила. (2)
Шовком шила, шовком шила, сріблом гаптувала,
Все для того миленького, що вірно кохала. (2)
— Чом ти мене, моя мати, рано не збудила,
А як тая дружинонька з села виходила? (2)
Та збудила мене, мати, в обідню годину,
Що вже моя дружинонька від села за милю. (2)
— Тим я тебе, моя доню, рано не будила,
Що твій милий перед веде, щоб ти й не тужила. (2)

ПОРА, МАТИ, ЖИТО ЖАТИ: КОЛОС ПОХИЛИВСЯ

Ж

Пора, мати, жито жати: колос похилився,
Пора дочку заміж дати: голос одмінився.
Хоч колосок похилився,— стебло зелененьке,
Хоч голосок одмінився,— личко молоденьке.
Послала мене мати у степ жито жати,
А там чумак воли пасе, став зо мною жартувати.
— Жартуй, жартуй, чумаченьку, жартуй, коли любиш,
А як підеш у дорогу, то мене забудеш!
— Не забуду, моя мила, буду поспішати,
А як прийду додомоньку, сватів буду слати!
Весна-красна наступає, із стріх вода капле,
Молодому чумакові шлях-дорога пахне.
У неділю ранесенько, саме на схід сонця,
Заплакала дівчинонька, глядячи в віконце.
— Чому мене, моя нене, рано не збудила,
А як тая чумачина з села виїздила?
— Тим я тебе, моя доню, рано не збудила:
Попереду твій миленький, щоб ти не тужила!
— Ти думаєш, моя нене, що я й так не плачу?
За дрібними слізоньками вже й світу не бачу!
Ой я б була, моя нене, зовсім не тужила,
Коли б тільки миленькому доленька служила!
Ти думаєш, моя нене, що й так не журюся?
Ой як вийду за ворота, од вітру валюся!

ПОСИЛАЛА МЕНЕ МАТИ У СТЕП ЖИТО ЖАТИ

3

Посилала мене мати у степ жито жати,
А там чумак воли пасе, став зо мною жартувати. (2)
— Ти, чумаче, чумаченьку, не жартуй зо мною,
Як поїдеш у дорогу, буду плакать за тобою. (2)
— Не плач, не плач, дівчинонько, не плач, не журися,
Випроважу воли й вози, сам до тебе завернуся. (2)
— Купи мені, моя мати, за три копи голку,
За чотири золотії червоного шовку. (2)
За чотири золотії червоного шовку,
Ой вишию, вималюю чумаку сорочку. (2)
Купи мені, моя мати, золотії п'яльця,
Ой вишию, вималюю чумаку рукавця. (2)
Чом ти мене, моя мати, рано не збудила,
Ой як тая чумачина з села виїздила? (2)
— Тим я тебе, моя доню, рано не збудила,
Що твій чумак перед веде, щоб ти не тужила. (2)
— Ти думаєш, моя мати, що я не журюся,
Ой як вийду за ворота, од вітру хилюся. (2)

СТОЯЛА СОСОНОЧКА НАПРОТІВ СОНЕЧКА

И

Стояла сосоночка напротів сонечка,
Плакала дівчинонька, сидя у віконечка.
Посилає мене мати в степ пшениці жати,
Аж там чумак воли пасе, став зо мною жартувати.
— Ой чумаче, чумаченьку, не жартуй зо мною,
Як ти підеш у дорогу, плакатиму за тобою.
— Збуди мене, моя мати, в неділеньку рано:
Ой як рано, ой як рано, щоб ще й не світало!
Ізбудила мене мати в обідню годину,
Що виїхав чумаченько од села за милю *.
— Ти думаєш, моя мати, що я й не журюся?
Як вийду я за ворота, від вітру валюся.
Купи, купи, моя мати, за три копи голку,
За другого золотого червоного шовку,
За третього рублевика мальовані п'яльця:
Я вишию, вималюю чумакові рукавця.
Шовком шила, шовком шила, біллю вишивала,—
Таки свойму чумаченьку правду й висказала:

* Варіант: Як спустилась чумачія з гори та в долину.

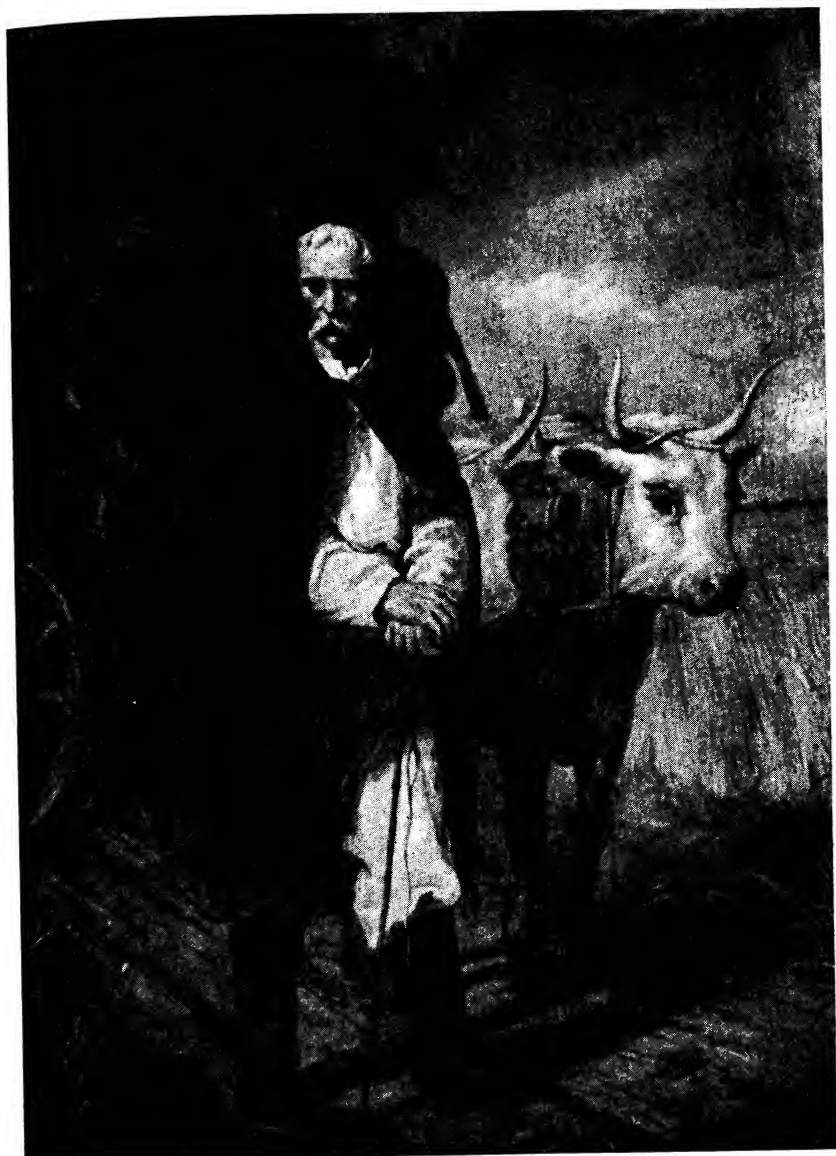
— Сватай мене, чумаченьку, рано й у неділю!
— Буду просить у матінки — нічого не вдію...
— Ой піду я, моя мати, та за його заміж;
Як ти мене та й не 'ддаси — дак я й умру зараз.
— Легше ж мені тебе, доню, дома поховати,
Аніж мені та за його заміж тебе 'ддати.

ОЙ ЧИ БУДЕШ, МОЛОДА ДІВЧИНО, ПО МЕНІ ЖУРИТЬСЯ

— Ой чи будеш, молода дівчино, по мені журиться,
Ой як піду та у Крим по сіль та буду бариться?
— Ой не буду, молодий козаче, далебі не буду:
Не виїдеш за нові ворота, як тебе забуду!
Ой не виїхав молодий козак за густії лози,—
Ой узяли молоду дівчину дрібненькії сльози;
Ой не виїхав молодий козак за білії хати,—
Треба ж було молодому дівчину на вітер підняти.
Ой не виїхав молодий козак за високу могилу:
— Вертайсь, вертайсь, молодий козаче, роби домовину!

ГЕЙ, ГЕЙ! ЧУМАК ВИЇЖДЖАЄ

Гей, гей! Чумак виїжджає,
Дівча покидає —
Та в далеку дорогу.
Гей! гей! Дівчина плаче:
— Вертайся, чумаче,
Візьми мене з собою!
— Гей, гей! Дівчинонько мила!
Що ж би ти робила
Та в далекій дорозі?
— Гей, гей! Сорочечку прала,
По червінцю брала —
Чумакові сорочку.
— Гей, гей! Дівчинонько мила!
Де ж би ти прала
Та в далекій дорозі?
— Гей, гей! На тихім Дунаю
На жовтім пісочку —
Чумакові сорочку.
— Гей, гей! Дівчинонько мила!
Де ж би ти сушила
Та в далекій дорозі?
— Гей, гей! В вишневім садочку
На жовтім шнурочку —
Чумакові сорочку.

К. Трутовський. Чумак.

В. Лось. Чумаки.

В. Радомський. В Крим за сіллю.

— Гей, Гей! Дівчинонько мила!
Де ж би ти качала
Та в далекій дорозі?
— Гей, гей! На високих горах,
На тесових столах —
Чумакові сорочку.
— Гей, гей! Дівчинонько мила!
Що ж би ти їла
Та в далекій дорозі?
— Гей, гей! Сухарі з водою,
Аби, серце, з тобою,
Чумачино й молодая!
— Гей, гей! Дівчинонько мила!
Що ж би ти пила
Та в далекій дорозі?
— Гей, гей! Горілочку з перцем,
Аби з тобою серцем,
Чумачино й молодая!

ІДЕ ЧУМАК ДОРОГОЮ, НА ПУЖАЛНО ДА ПОХИЛЯЄТЬСЯ

А

Іде чумак дорогою, на пужално да похиляється,
За ним іде дівчинонька, слізоньками умивається.
— Ой перестань, чумаченьку, на пужално похилятися,
Нехай же я перестану слізоньками умиватися!
Ой зійду я на гіроньку да гляну я у долиноньку,—
Аж там чумак воли пасе да й жалується на головоньку.
— Зв'яжи, зв'яжи, дівчинонько, головоньку хоч хустиною,
Як вернуся із дороги, буду тобі да дружиною!
Витоптала черевички, на гороньку да вибігаючи,
Виплакала карі очі, чумаченька дожидаючи.
Ой млин меле, вода реве, а колесо не повернеться,
Кажуть люде, сама знаю, що мій милий да й не вернеться.
Ой млин меле, вода реве, а колесо повертається,
Кажуть люде, сама чую: вже мій милий покланяється.
Не всі тії сади цвітуть, що розвиваються,
Не всі тії вінчаються, що женихаються!
Половина саду цвіте, що розвивається,
Третиночка вінчається, що женихається!
Ой вишеньки-черешеньки з-під коріння да гладесенькі,
Кажуть люде: мій милий іде, милесенька ще радесенька.

ЧЕРЕЗ ГРЕБЛЮ ВОДА РИНЕ, ТАМ ДІВЧИНА Й УМИВАЄТЬСЯ

Б

Через греблю вода рине, там дівчина й умивається,
Ой там чумак молоденький у дорогу вибирається.
Іде чумак дорогою, на пужално опирається,
За ним, за ним дівчинонька сльозоньками умивається.
— Ой перестань, чумаченьку, на пужално й опиратися,—
Нехай же я перестану сльозоньками умиватися!
— Ой як мені, дівчинонько, на пужално не впиратися?
Пішли воли, пішли вози, треба ж мені й поспішатися.
Ой вишенька-черешенька з-під кореня похилилася,
Дурна дівка, глуповата за чумаком зажурилася.
Ой вишенька-черешенька з-під кореня ще й
гладесенька,
Кажуть люде: чумак іде, дівчина вже і радесенька.
Потоптала черевички, на дорогу вибігаючи,
Виплакала карі очі, чумаченька виглядаючи.
— А чи тобі листи слати, чи тобі да й наказати,
А чи коника сідлати, самому да й поїхати?
— Ой дам тобі, чумаченьку, на рукава полотенечка:
Ой не пиши, не наказуй да не суши мого сердечка.
Ой вийду я на гіроньку да гляну я в долиноньку,—
Там мій милий воли пасе да й заболів на голівоньку.

ЧУМАЦЬКИЙ ПОБУТ

4*

БУДНІ ЧУМАЦЬКОЇ ВАЛКИ. ЗЛИГОДНІ МАНДРІВНОГО ЖИТТЯ

ЩО ПО ГОРАХ СНІГИ ЛЕЖАТЬ

А

Що по горах сніги лежать,
По долинах води стоять.
По підгір'ю маки цвітуть,
Битим шляхом чумаки йдуть.
Туман поле устилає,
Мати сина підмовляє:
— Вернись, сину, додомоньку,
Змию, зчешу головоньку!
— Ізмий, мати, сама собі,
Не завдавай жалю мені.
Мені змиють дрібні дощі,
А розчешуть густі терни.
А розмають буйні вітри,
А висушить ясне сонце.

ОЙ ПО ГОРАХ СНІГИ ЛЕЖАТЬ

Б

Ой по горах сніги лежать,
По долинах води стоять,
А по шляхах маки цвітуть.
То ж не маки червоненькі,

То чумаки молоденькі
Битим шляхом у Крим ідуть.
Гомін, гомін по діброві,
Туман поле покриває,
Мати сина прикликає:
— Вернись, сину, додомоньку,
Змию тобі головоньку!
— Ізмий, мамо, сама собі
Або моїй рідній сестрі.
Мене змиють дрібні дощі,
А розчешуть густі терни,
А висушить ясне сонце,
А розкуйдить буйний вітер!
Пішов чумак співаючи,
Стара мати — ридаючи.

ВИЛІТАЄ СОКОЛОНЬКО ІЗ ЧУЖОЇ СТОРОНОНЬКИ

В

Вилітає соколонько із чужої сторононьки.
Нігде сісти гнізда звести:
Що на горах сніги лежать,
По долинах ріки біжать,
По підгір'ю маки цвітуть.
То ж не маки — молоді чумаки
По три вози солі везуть,
По чотири — риби тарані.
Вийшла стара мати
Свого сина пізнавати:
— Іди, синку, додомоньку,
Змию тобі головоньку.
— Ізмий, мати, своїй дочці,
Мені змиє дробен дощик,
А розчеше густий терен,
А пригладе зелена ліщина,
А пригорне молода дівчина.

ВЕСЕЛАЯ ТА ДОРІЖКА, ДЕ ЧУМАКИ ЙДУТЬ

А

Веселая та доріжка, де чумаки йдуть,
Під білою березою й отамана ждуть.
Ждали, ждали та й дождали, стали виїжджать,
Веснянеє сонце тепле стало пригрівать, (2)
Стали воли чумацькії в степу випрягать.
— Випрягайте, хлопці, воли да й лягайте спать,
А я піду на кремені криницю копать, (2)
Чи не прийде чорнявая води набирать.
Викопав я криниченьку да й сів оддихать,
Аж приходить чорнявая води набирать. (2)
Я взяв її за рученьку да й став жартувать, (2)
Прилетіла зозуленька да й стала кувать. (2)
Ой час-пора до [г]озера солі набирать, (2)
Ой час-пора давно було з Криму виїжджать.
Ідуть воли чумацькії, а вози риплять,
А в чумака батіг довгий, йде в корчму гулять.

ЗІЙШЛА ЗОРЯ ІЗВЕЧОРА, ДА Й СТАЛО СВІТАТЬ

Б

Зійшла зоря ізвечора, да й стало світать,
Стали воли чумацькії в степу приставать,
Стали його рідні браття в степу покидать.
— Не кидайте, рідні браття, да й на чужині,
Викопайте криниченьку да й на кремені,
Чи не прийде дівча-рибча по воду мені.
Прийшла дівча, прийшла рибча, стала воду брать,
Ой взяв чумак за рученьку да й став жартувать.
Прилітає зозуленька да й стала кувать,
Ой час-пора до й озера солі набирать.

ЗІЙШЛА ЗОРЯ ВЕЧІРНЯЯ ПОНАД ГОРАМИ

В

Зійшла зоря вечірняя понад горами,
Понад тими чумацькими да й головами.
Іще сонце не заходить, стало пригрівать,
Стали в того чумаченька воли приставать,
Стало його товариство в степу покидать.
— Ой ви, браття-товариство, товариші мої,
Ой не кидайте ж ви мене в чужій стороні:
Єсть у мене отець-ненька,— не знають об мені!
Ще ж я свому отцю-неньці поклону не дав,
Своїй милій-чорнобривій да й не наказав.
Нехай моя миленькая да й не журиться,
Нехай вона вінчається, із ким любиться.
Викопаю криниченьку в Кизикермені,
Чи не прийде моя мила по воду к мені.
Беруть, беруть водиченьку, да все чужина,
А моєї миленької по воду нема,
Десь моєї миленької на світі нема.
У неділю пораночку, як зоря зійшла,
Тоді моя миленькая по воду прийшла.
Прийшла дівча, прийшла мила, стала воду брать,
А я її за рученьку да й став пригортать.
Прилетіла зозуленька да й стала кувать:
— Годі, годі, чумаченьку, з дівчам жартовать,
Ой час-пора до озера солі набирать.
А чумачок батіг у віз да в корчму гулять.
Ідуть вози, ідуть з гори вискрипуючи,
А чумачок іде з корчми вигукуючи.

ОЙ ГУК, МАТИ, ГУК

Ой гук, мати, гук,
Та де чумаки п'ють.
Веселая тая уличка,
А де ж вони йдуть,
Та під білою березою
Отамана ждуть.
Отаман іде,
Ще й коня веде,
Та під білою та березою
Головоньку кладе.
— Ой отамане наш,
Порадь же ти нас,
Та уже ж наші славні товариші
Коні сідлають.
— Та нехай вони сідлають,
Їм бог помага,
Та й уже ж мою бідну головоньку
Журба обняла.

ОЙ У ПОЛІ МОГИЛА

Ой у полі могила,— по Дону *,
На могилі ялина.
Там чумаки стояли,
Стали ялину рубать.
Стали ялину рубать,
Жаркі огні й розкладать.
Жаркі огні й розкладать,
Вечіроньку готувать.
Вечіроньку готувать,
По вечері спать лягать.
Всі чумаки поснули,
Тільки один та й не спить.
Тільки один та й не спить,
Сивим конем об'їздить.
— А вставайте, годі спать,
Пора ярма наривать.
Пора ярма наривать,
Сиві воли запрягать.
Сиві воли запрягать,
В Крим-дорогу поганять.
Мажі солі набирать,
На Вкраїну повертать.

* Приспів «по Дону» повторюється після кожного непарного рядка.

ДА Й УПАВ СНІЖОК НА ОБЛІЖОК, ДА Й ВОДИЦЕЮ ВЗЯВСЯ

Да й упав сніжок на обліжок, да й водицею взявся,
Їхав чумак з України, гарячки набрався.
Та й сів чумак на могилі, сорочку латає,
Прийшла к ньому дівчинонька, тихо розмовляє:
— Чого сидиш, чумаченьку, сорочку латаєш,
Чи ти собі дівчиноньки, чумаче, не маєш?
— Мати стара, сестра мала, дівчина далеко,
А я, хлопець молоденький, в дорогу зібрався.

ДЕ ЯР В ПОЛІ — ПАСЕ ВОЛИ

А

Де яр в полі — пасе воли,
Чумак лізе під віз голий.
Наш чумак, наш чумак! *
Вітер і сніг випадає,
Чумак в полі пропадає.
Огонь креше, комиш пале,
Пшоно віє, кашу варе.
Гаман, люльку без кресала
В казан кинув замість сала.
В мішок кинув,— думав сало,
Оглядівся — аж кресало.
Не наївся, не нагрівся,
На похмілля оглядівся.
На гору йде — не бичує,
Із гори йде — не гальмує.
В шинок прийде — прямо стане,
На шинкарку любо гляне.
Були воли і корови,
Побрали [шинкарі] за роги.
Та ще й прийшли — поспитали,
Та й так пішли — посвистали.
Наш чумак, наш!

* Приспів «Наш чумак, наш чумак!» повторюється після кожних двох рядків.

ОЙ ТО ЧУМАК НЕЩАСЛИВИЙ

Б

Ой то чумак нещасливий,
З журби ходе ледве живий.
Гей, чумак, гей, чумак,
З журби ходе ледве живий *.
Чумак з Криму повертає,
Воли в лузі випрягає.
Пшоно віє, комиш пале,
Серед шляху кашу варе.
Гаман, люльку і кресало
В куліш кинув замість сала.
З мішка кинув,— думав сало,
Коли глянув — аж кресало.

ОЙ У ПОЛІ КЕРНИЦЯ

Ой у полі керниця, (2)
Там чумацька столиця.
Там чумаки стояли, (2)
Отамана чекали.
— Отамане, батьку наш, (2)
Порадь же ти тепер нас.
Що ми будем робити? (2)
Нічим волів кормити.
— Ідіть, хлопці, на базар,
Купіть косу із кіссям.
Косіть, хлопці, лободу, (2)
Забувайте за біду.
Косіть, хлопці, осоку, (2)
Кладіть скирту високу.
Косіть, хлопці, очерет (2)
Та й ступаймо наперед.

* Далі з приспівом «Гей, чумак, гей, чумак» повторюється кожний парний рядок.

ЧУМАК І ВОЛИ. ВТРАТА ХУДОБИ

ОЙ ХОДЯТЬ ВОЛИ В СТЕПУ ПРИ ДОРОЗІ

Повільно

Ой ходять во_ ли в сте_ пу при до_ ро_ зі
та й од віт_ ру ва_ ля_ ють_ ся. Ой хо_дить чу_ мак
по_ ме_ жи во_ за_ ми, слі_ зонь_ка_ ми вми_ ва_ єть_ ся.

ОЙ ВОЛИ Ж МОЇ СИВІ ТА РЯБІЇ

— Ой воли ж мої сиві та рябії,
Ой які ж бо ви добрі,—
Ой стоїте у возах та ярмах
А по три дні голодні!
— Ой стоїмо по три дні у возах
та ярмах,—
Аж із очей сльози,
Ой пусти ж нас, пане хазяїне,
Хоч в ті пусті лози.
Нехай ми трошки попасемся
І водиці нап'ємся,
Тоді нас запряжеш,
А сам спати ляжеш —
Ми з дороги не зіб'ємся!
Нас не треба поганяти:
Ми тебе доставим аж до того міста,
Де ти маєш хуру брати.

ВОЛИ Ж МОЇ ПОЛОВІЇ

А

— Воли ж мої половії,
Ой чого ж ви помарніли? (2)
— Ой того ж ми помарніли:
Нас хазяїн не жаліє. (2)
Пізно ляже, рано встає,
Бере ярма нариває. (2)
Бере ярма нариває,
У Крим по сіль виїжджає. (2)
Під гору йде — не бичує,
А з гори йде — не гальмує. (2)
Піском бреде ще й гукає,
Всіх чумаків обминає. (2)
Всіх чумаків обминає,
До корчомки поспішає. (2)

ОЙ ЧОГО Ж ВИ, ВОЛИ, ВОЛИ ПОЛОВІЇ

Б

— Ой чого ж ви, воли, воли половії,
Ой чого ж ви, воли, та і помарніли?
— Ой чого ж воли та помарніли,
Ой що нас хазяїн не жаліє.
Що він у Крим їде — рано запрягає,
А із Криму їде — важко накладає.

Ой із гори їде — колеса не гальмує,
А на гору їде — волів не бичує.
Аж на гору їде — волів не бичує,
А дубиною та й поганяє.
Та і товаришів та і обганяє,
Та і до корчми він та ізвертає.
Та і товаришів усіх напуває,
А про нас, про воликів, та й забуває.

ВОЛИ МОЇ ПОЛОВІЇ

В

♩ = 60

Во_ли мо_ї по_ло_ві_ї, ой чо_го ви
по_мар_ні_ ли? — Ой чо_го ж ми по_мар_ні_ли,
що не_ ра_ но в Крим схо_ ди_ ли.

— Воли мої половії,
Ой чого ви помарніли?
— Ой чого ж ми помарніли,
Що нерано в Крим сходили.
У Крим ішли — хутко гнали,
А з Криму ішли — тяжко везли.
Під гору йшли — не байлують,
А з гори йшли — не гальмують.
По дорозі хутко гнали,
До корчомки поспішали.
До корчомки поспішали,
На шинкарку все гукали:
— Шинкарочка, сива утко,
Сип горілку, давай хутко!
Шинкарочка треться, мнеться,
Одвернеться, засміється.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози.
Пропив ярма ще й занози,
А сам пішов по дорозі.
Ой сів чумак да й міркує,
За що воли він купує.

Воли, вози покупую,
Ярма, занози помайструю.
Ярма, занози помайструю,
Як був чумак, так і буду.
Як був чумак, так і буду,
Як ходив у Крим, так і буду.

ГЕЙ, ВОЛИ Ж МОЇ ПОЛОВІЇ

Г

— Гей, воли ж мої половії,
Ой чого ж ви похоріли?
— Ой як же нам не хоріти,
Як нікому нас глядіти?
Ой у Крим їдеш — швидко женеш,
А з Криму їдеш — тяжко береш.
Гей, на пісочку поганяєш,
Степом їдеш — не попасаєш.
Ой степом їдеш — не попасаєш,
Криниці минаєш — не напуваєш.
Гей, в криницях не напуваєш,
Коло корчми випрягаєш.
Гей, коло корчми випрягаєш
Та й до ярма припинаєш.
Гей, сам у корчмі п'єш, гуляєш,
А за воли забуваєш!
Ой шинкарочка молодая,
Вона ж його давно знала.
Гей, вона ж його давно знала,
Меду й вина надавала.
Гей, меду й вина надавала,
На сто рублів нащитала.
Ой на сто рублів нащитала,
Вийшла й воли залигала.
Гей, вийшла, воли залигала
Та ще й дурнем обізвала.
Ой дурний чумак, ще й ледащо,
Пропив воли, не зна й за що.

Гей, пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози.
Ой пропив дрючки ще й важницю
За чорняву молодицю
Гей, за чорняву молодицю,
За хорошу, білолицю.
Ой гарна була молодиця,
Гарно було й подивиться.
Гей, гарна ж вона красотою,
А я дурень сам собою.
Ой тепер я обшугався,
Тільки з батіжком зостався.

ВОЛИ Ж МОЇ ПОЛОВІЇ

Д

ВОЛИ МОЇ ПОЛОВІЇ

Е

ГЕЙ, ВОЛИ Ж МОЇ ПОЛОВІЇ

Є

— Гей, воли ж мої половії,
Гей, ой чого ж ви похмуріли?
— Гей, ой як же нам не хмуріти,
Гей, що не хочеш нас глядіти?

Гей, а в Крим їдеш — важко береш,
Гей, а з гори їдеш — не гальмуєш.
Гей, де травиця — не попасаєш,
Гей, де водиця — не напуваєш.
Гей, де корчомка — не минаєш,
Гей, по сто рублів пропиваєш.
Гей, пропив воли, пропив вози,
Гей, пропив ярма ще й занози.
Гей, а сам пішов у заводи,
Гей, та найнявся на три годи.
Гей, пішов гроші заробляти,
Гей, другі воли купувати.

ВОЛИ Ж МОЇ ПОЛОВІЇ

Ж

— Воли ж мої половії,
Чого ж так ви помарніли?
— Ой як же нам не марніти,
Як не хоче нас хазяїн глядіти?
А в Крим їде — шпарко гонить,
З Криму їде — тяжко возить.
А під гору не бичує,
З гори їде — не гальмує.
Кожну корчму не минає,
По сто рублів пропиває.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози,
А сам пішов по заводах,
По заводах, по роботах.
Пішов гроші заробляти,
Воли, вози купувати.
Тепер буду панувати,
З гори їхать гальмувати,
А під гору бичувати.

З

— Воли ж мої половії,
Да чого ж бо ви да похмурніли? (2)
— Гой, того ж ми похмурніли,
Що погане сіно їли, (2)
Да три рази в Крим сходили. (2)
Йа в Крим ідеш — шпарко женеш,
Йа з Криму йдеш — важко береш *. (2)

* Варіант: кладеш.

Йа на гору не байлуєш, (2)
Йа із гори не гальмуєш, (2)
Йа в пісочку поганяєш (2)
Да всіх чумаченьків минаєш. (2)
До корчомки виспішаєш, (2)
До стовпика прив'язуєш, (2)
Кінські з'їди підкладаєш, (2)
По сто рублів пропиваєш. (2)
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози.
Да пропив ярма ще й занози, (2)
Йа сам ходить по дорозі: (2)
— Тепер же я, дурень міський,
Да хіба вернуся в Крим пішки.
Собі грошей загорую,
Сиві й воли покупую. (2)
Як був чумак, такий буде, (2)
Говорили вражі люди,
Що чумаченька не буде. (2)
Йа ж він їде, в дудку грає,
Йа й сіль везе, й гроші має.

Е, ВОЛИ Ж ВИ МОЇ ТА Й ПОЛОВІЇ

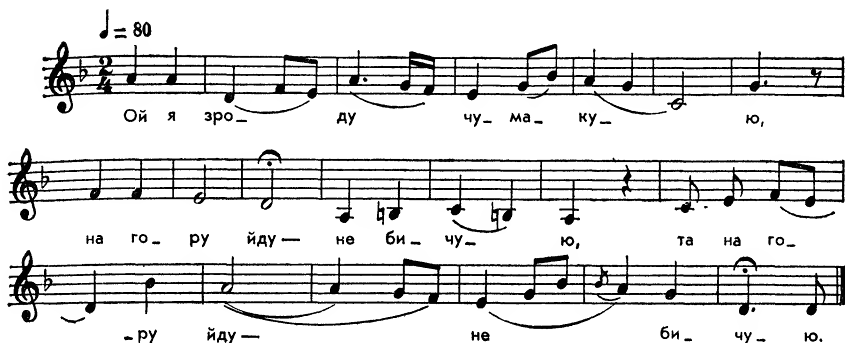
И

— Е, воли ж ви мої та й половії,
Ой чого ж ви помарніли?
Ой чого ж ви та й помарніли,
Чи ви пити похотіли?
— Хазяїне ти наш любий, милий,
Ой добре ж ти нас шануєш:
У Крим їдеш — важко набираєш,
Дубиною поганяєш.
Гей, річкою їдеш — нас не напуваєш,
Полем їдеш — та й не попасаєш.
Полем їдеш — нас не попасаєш,
До шиночку поспішаєш.
До шиночку та й доїжджаєш,
Шинкарочку викликаєш:
— Шинкарочко та й Наталочко,
Сип горілку та не мірявши.
Сип горілку та й не мірявши,
Бери гроші не щитавши!
Перед вами, та чумаками,
Стоїть водка четвертями.

Стоїть водка та й четвертями,
Лежить риба й осятрина.
Перед тими ж, сірими волами,
Хоч би ж тобі соломина.

ОЙ Я ЗРОДУ ЧУМАКУЮ

А

Ой я зроду чумакую,
На гору йду — не бичую,
Та на гору йду — не бичую.
На гору йду — не бичую,
А з гори йду — не гальмую,
Та з гори йду — не гальмую.
По рівному поганяю,
До шинкарки привертаю,
Та до шинкарки привертаю.
Шинкарочка мене знає,
На сто рублів навіряє,
Та на сто рублів навіряє.
На сто рублів навіряє,
А на двісті прищитає,
Та на двісті прищитає.
А на двісті прищитає,
П'яницею узиває,
Та п'яницею узиває.
— Ти, п'янице, ти, ледащо,
Пропив воли не знать за що,
Та пропив воли не знать за що!

ОДКОЛИ Я ЧУМАКУЮ

Б

Одколи я чумакую,
Нігде з гори не гальмую.
Гей, гей, нігде з гори не гальмую.
Стали люде нарікати,
Став я з гори гальмувати.
Гей, гей, став я з гори гальмувати.
Став я з гори гальмувати,
А під гору бичувати.
Гей, гей, а під гору бичувати.
До коршомки доїжджаю,
На шинкарочку гукаю.
Гей, гей, на шинкарочку гукаю.
— Шинкарочка молода,
Подай меду ще й вина.
Гей, гей, подай меду ще й вина.
Подай меду ще й горілки,
Нема грошей ні копійки.
Гей, гей, нема грошей ні копійки.
На сто рублів надавала,
А на двісті прищитала.
Гей, гей, а на двісті прищитала.
А на двісті прищитала,
Сірі воли полигала.
Гей, гей, сірі воли полигала.
Сірі воли полигала
Ще й до стовпа прив'язала.
Гей, гей, ще й до стовпа прив'язала.
Воли ревуть, ремигають,
Стовпа з землі виривають.
Гей, гей, стовпа з землі виривають.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози.
Гей, гей, пропив ярма ще й занози.
На привоях суп'ятився,
До сорочки та й обпився.
Гей, гей, до сорочки та й обпився.

ІДЕ ЧУМАК — НЕ ГОРЮЄ

В

Іде чумак — не горює,
Де під гору — не бичує,
Їде з гори — не гальмує.
Їде з гори — не гальмує,
Де коршомка — там ночує. (2)
Де коршомка зелененька,
Шинкарочка молоденька. (2)
Шинкарочка — шельма брава
На сто рублів вторгувала. (2)
Ще й тисячу приписала
І чумака воли взяла. (2)

ОЙ ІШОВ ЧУМАК, ДА ІШОВ ДУРАК

Г

ОЙ Я ЗРОДУ ЧУМАКУЮ

Д

ОЙ З-ЗА ГОРИ, З-ЗА ЛИМАНУ

Е

Ой з-за гори, з-за лиману
Буйний вітер повіває, (2)
Дрібний дощик накрапає. (2)
Чумак воли поганяє (2)
Та й до волів розмовляє: (2)
— Ой гей, воли сіресенькі,
На вас роги крутесенькі. (2)
Що я зроду чумакую,
На гору йду — не бичую, (2)
З гори іду — не гальмую, (2)
По рівному поганяю,
До шинкарки привертаю. (2)
Шинкарочка ж молодая,
Вона ж мене добре знала, (2)
На сто рублів повіряла, (2)
А на двісті прищитала (2)
Й сірі воли одібрала, (2)
Ще й дураком називала: (2)
— Ти, чумаче, ти, ледащо! (2)
Пропив воли не знать за що. (2)
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма і занози. (2)
Як допився, догулявся,
Що ні за що й похмелиться, (2)
Хоть шинкарочці вклониться. (2)
— Скину портки — нап'юсь водки, (2)
Таки ж я і похмелюся, (2)
А шинкарці не вклонюся.

Пропив чоботи й онучі
Та й заплакав, з шинку йдучи. (2)
— Ти, чумаче, ти, дураче!
Твоя жінка дома плаче. (2)
Треба ж її одвідати,
Досі мати жене з хати. (2)
І любила, і кохала,
Поки в мене гроші брала. (2)
Перестала гроші брати,
Стала з хати проганяти. (2)

ОЙ МІЙ БАТЬКО ЧУМАКУЄ

Є

Ой мій батько чумакує,
На худобу не жалкує.
Із гори йде — все гальмує,
Під гору йде — не бичує.
Де трапиться — попасає,
Де криниця — напуває,
До шинкарки поганяє.
Під корчмою все ночує,
Набор горілку торгує.
— Шинкарочка молодая,
Насип меду, ще й горілки,
Ще й закуски на тарілку!
Шинкарочка молодая
На сто рублів надавала,
На тисячу приписала.
Стали воли запрягати,
Стала вона грабувати.
— Шинкарочка молодая,
Не грабуй же сірих волів.
А ми хуру одвеземо,
Тобі гроші привеземо.

ЧЕРЕЗ ГОРУ ТА ШЛЯХ ПРОСТЯГСЯ

Ж

Через гору та шлях простягся,
Ой там чумак воли пас,
А дівчина воду брала
Та й у чумака питала:

— Ой чумаче, чумаченьку,
Чого в тебе воли куці?
— Того в мене воли куці,
Що я зроду чумакую,
З гори їду — не гальмую,
А на гору — не бичую.
По пісочку поганяю,
До шиночка повертаю.
А шинкарка добре знала,
Сірі воли залигала,
На сто рублів довіряла,
А на двісті защитала.
Зостається квач, мазниця
Чумакові похмелиться.

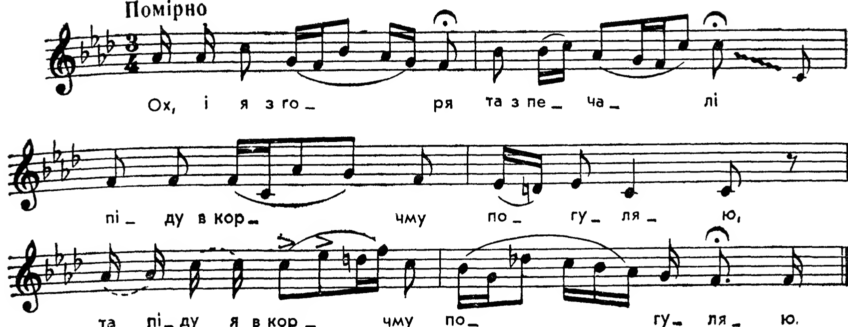
ОЙ ЗА ГОРОДОМ ЛЕВАДА

3

Ой за городом левада —
Там чумаки стояли.
Вони пили, гуляли,
На шинкарку моргали:
— Ти, шинкарко молода,
Сип горілки піввідра.
Сип горілки на міру,
Пиши гроші на стіну.
Коли стіну розбереш,
Тоді й гроші забереш.
А шинкарка молода
Сім пар волів зайняла.
— Ти, шинкарочко, шинкарочко,
Ой дай же нам хоч вола.
Ми в Крим сіль одвеземо,
Тобі гроші оддамо.
Продам я сіль на вагу,
Тобі гроші приставлю.

ОХ, І Я З ГОРЯ ТА З ПЕЧАЛІ

А

Ох, і я з горя та з печалі
Піду в корчму погуляю,
Та піду я в корчму погуляю.
Та піду я в корчму погуляю,
Шинкарочку одвідаю,
Та шинкарочку одвідаю.
Та шинкарочка молодая,
Вона ж мене добре знала,
Вона ж мене добре знала.
Та вона ж мене добре знала,
Меду й вина боргувала,
Та вина і меду боргувала.
Та на півсотні боргувала,
А півсотні приписала,
Та півсотні приписала.
Ох, і півсотні приписала,
Воли й вози одібрала
Та ще й мене дурнем звала.

З ПОЛЯ ВІТЕР ВІЄ

Б

З поля вітер віє,
За Лиманом завиває,—
Туга, печаль налягає.
Ой я з туги та з печалі
Піду в корчму погуляю.
Шинкарочка молодая,
Вона ж мене давно знає,
Горілочки навіряє.

— Шинкарочка молодая,
Усип меду і горілки,
Тепер в мене нема жінки.
В кого жінка, в кого діти,
Тому в Польщі добре жити.
А я жіночки не маю —
Я в Одесі прогуляю!
А в Одесі добре жити —
Мішком хліба не носити,
На панщину не ходити,
Подушного не платити.
Ні за плугом, ні за ралом —
Називають мене паном!

ОЙ ВОЛИКИ ВИ МОЇ

А

— Ой волики ви мої,
Да воли половії,
Ой і де будем ночувати?
— Ой у широкій долині.
— Ой волики ви мої,
Да воли круторогі,
Ой і що будем вечеряти?
— Да кавуни та дині.
— Ой волики ви мої,
Та воли одномасні,
Ой і де будем ночувати?
— Та й у дівчини Насті.
— Ой і де будем ночувати?
— Та й у дівчини Насті.
— А що будем вечеряти?
— Та перепелочку в маслі.

Небагато чумак з'їв:
Тільки крильця, реберця,
Заболіло в чумаченька
Коло серця, коло серця.

ОЙ ВОЛИ Ж ВИ МОЇ

Б

♩ = 60

Ой во_ли ж ви мо_ї, да во_ли й од_ но_мас_ ні,
ой де бу_дем но_чу_ва_ ти? й у дів_ чи_ ни Нас_ ті.
Що ми бу_дем ве_че_рять? Пе_ре_пе_лоч ку в мас_лі
Не ба_ гаць_ко чу_ мак з'їв, тіль_ ко криль_ ця
та ре_бер_ ця, за_ бо_ лі_ ло в чу_ ма_ чень_ ка
ко_ ло щи_ ро_ го сер_ ця.
Вий_ шов чу_ мак за во_ ро_ та, як га_ ди_ на в'єть_ ся,
а дів_ чи_ на з чу_ ма_ ка у ві_ чі смі_
єть ся. Ой не смій_ ся, пре_ по_ га_ на,
не смій_ ся, бо я в те_ бе,
пре_ по_ га_ на, от_ ру_ ти на_ їв_ ся.

ОЙ ВОЛИ Ж ВИ, ВОЛИ, ВИ ВОЛИКИ ПОЛОВІЇ

В

Ой воли ж ви, воли, ви волики половії,
Проходив я з вами літа свої молодії.
Як ішов та й зайшов та до дівчини Насті,
Повечеряв же я перепелочку в маслі.
Небагато я з'їв: тільки крильце, реберце,
Ухопило козака за живіт та за серце.

ЖИТТЄВО-ФІЛОСОФСЬКІ МАЛЮНКИ-РОЗДУМИ
(алегорично-дидактичні теми)

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ГОРЕ ТІЙ НЕБОЗІ

А

Не поспішаючи

Ой го_ре тій чай_ці, го_ре тій не_
_бо_ зі, що ви_ ве_ ла ча_ є_ ня_ ток
при би_тій до_ ро_ зі, що ви_ ве_ ла
ча_ є_ ня_ ток при би_ тій до_ ро_ зі.

Ой горе тій чайці, горе тій небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі. (2)
Ой чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
До дороги припадає, чумака благає: (2)
— Ой ти, чумаченько, ще ж ти й молоденький,
Верни моїх чаєняток, діточок маленьких. (2)
[Ой чаєчка в'ється, об дорогу б'ється],
Сидить чумак на важниці, з чаєчки сміється: (2)
— Полети ж ти, стара чайко, на зелену балку,
Що вже твоїх чаєняток забрав я у шайку. (2)
Полети ж ти, стара чайко, на зелену пашу,
Що вже твоїх чаєняток покидав я в кашу. (2)
Та й не треба тобі, чайко, тутечка літати,
Та й не треба чаєняток більше виглядати. (2)
— Ой як мені не літати: я їх рідна мати,
Буду я літати, волів завертати (3)

Та все буду твою долю повік проклинати. (2)
Буду волів завертати, буду сірих пасти
І до смерті козацькую буду долю клясти. (2)

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ОЙ ГОРЕ НЕБОЗІ

Б

Повільно ♩=60

Ой го-ре тій чай-ці, ой го-ре не-бо-зі, що ви-ве-ла ді-ток да при би-тій до-ро-зі, що ви-ве-ла ді-ток да при би-тій до-ро-зі,

Чу-ма-ки ї-ха-ли, ча-єч-ку спу-жа-ли, во-ни ча-єч-ку спу-жа-ли, ча-є-

ff

Ой горе тій чайці, ой горе небозі,
Що вивела діток да при битій дорозі. (2)
Чумаки їхали, чаєчку спужали,
Вони чаєчку спужали, чаєнят забрали. (2)
А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає, чумаків благає: (2)
— Ой ви, чумаченьки, ви, добрії люде,
Верніть моїх чаєняток, то добре вам буде. (2)
— Не вернемо, чайко, не вернемо, наша:
Поварили чаєняток, добра була каша. (2)
— Бодай ви, чумаки, у Крим не сходили,
Як ви моїх чаєняток да в каші поварили. (2)

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ЧАЄЧЦІ-НЕБОЗІ

В

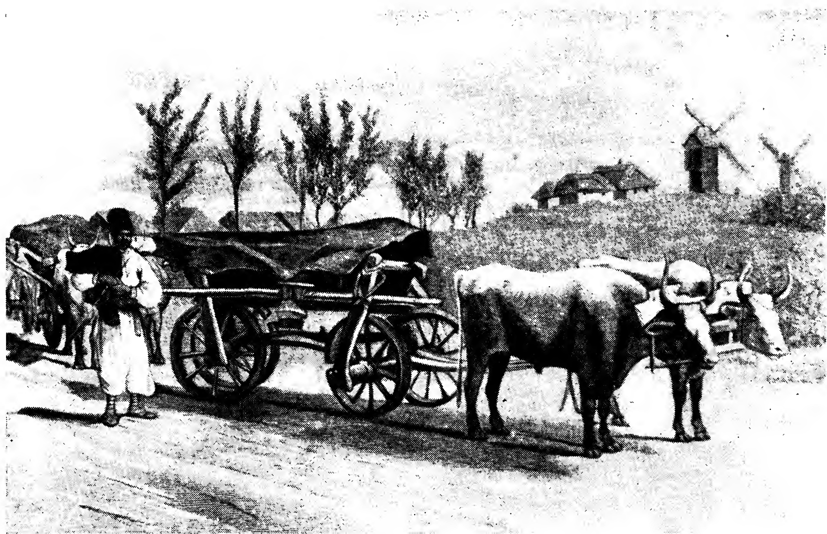
Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі,
Що вивела чаєнята при битій дорозі.
Чумаченьки ішли, чаєчку зігнали,
Манюсеньких чаєняток на обід забрали.
А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
Аж додолу припадає, чумаків благає:
— Чумаченьки мої! Чумаченьки гожі!
Ой де ж мої чаєнятка при битій дорозі?
Чумаченьки мої, ви люде прохожі,
Верніть мені чаєнятка, то й бог вам поможе!
— Ой чаєчко наша! Неправдонька ваша:
Дуже добра була з ваших чаєняток каша!
— Щоб ви, чумаченьки, у Крим не сходили,
Що ви моїх чаєняток в каші поварили.
Щоб вам, чумаченьки, воли похворіли,
Що ви моїх чаєняток з кашею поїли.
Щоб вам, чумаченьки, дорога запала,
Що я тепер без чаєнят навіки пропала!

Г

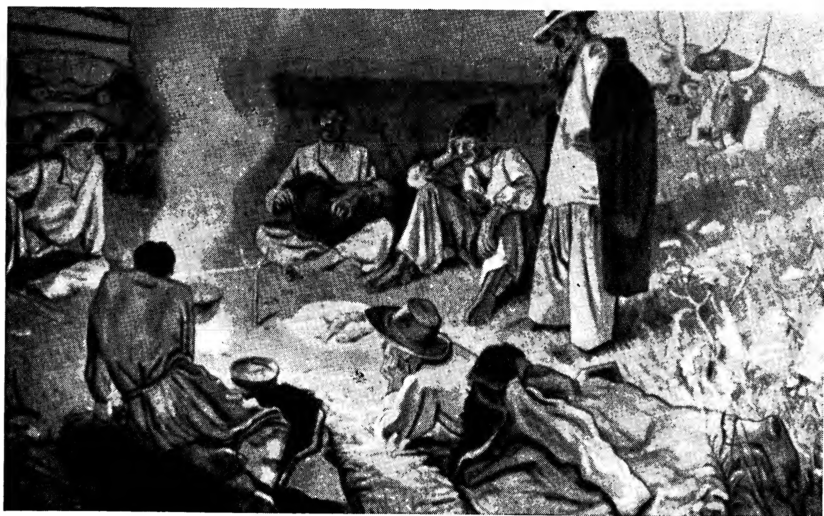
Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі. (2)
Ой ішли чумаки, весело співали
І чаєчку ізігнали, чаєнят забрали. (2)
А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає, чумаків благає: (2)
— Ой ви, чумаченьки, ви ще молоденькі,
Верніть моїх чаєняток, вони ще маленькі! (2)
— Ой чаєчко наша, неправдонька ваша:
Поварили чаєняток — добра була каша! (2)
— Бодай же ви, чумаки, щастя не діждали,
Що ви моїх дрібних діток із гнізда забрали! (2)

К. Трутовський. Чумаки. Відпочинок у дорозі.

В. Дмоховський. Мажі.

Д. Шавикін. Чумацька пісня.

Бодай же ви, чумаки, на Дін не сходили,
Що ви моїх дрібних діток в каші поварили! (2)

БІДА ТІЇ ЧАЙЦІ, БІДА ЇЙ, НЕБОЗІ

Д

Біда тії чайці, біда їй, небозі,
Що вивела чаєнята при битій дорозі.
Ой там йшли чумаки, воли попасали,
Молодії чаєнята з собою забрали.
А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
Сірі воли завертає, чумака благає:
— Ой ти, чумаченьку, ще ж ти молоденький!
Верни мої чаєнята, ще вони маленькі!
— Ой полети, чайко, на зелену пашу,
Бо вже твої чаєнята повкидали в кашу.
— Бодай ви, чумаки, у Крим не сходили,
Як ви мої чаєнята з кашею поїли.

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ГОРЕ ТІЙ НЕБОЗІ

Е

Ой горе тій чайці, горе тій небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі.
Ішли чумаченьки, воли попасали
І чаєчку ізігнали, чаєнят забрали.
А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає, чумака благає:
— Ой ти, чумаченьку, ти ще молоденький,
Верни мої чаєнята, діточки маленькі!
— Ой не верну, чайко, не верну, небого,
Бо забереш чаєняток, полетиш у поле.
— Не буду летіти, тут буду сидіти,
Буду воли завертати й діток доглядати!

— Ой полети, чайко, на зелену пашу,
Бо вже твої чаєнята повкидали в кашу.
— Бодай ви, чумаки, у Крим не сходили,
Як ви мої чаєнята у каші зварили!
Бодай вам, чумаки, воли похворіли,
Як ви мої чаєнята з кашею поїли.
Бодай вам, чумаки, воли поздихали,
Як через вас чаєнята навіки пропали!

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ДА ОЙ ГОРЕ НЕБОЗІ

Є

♩ = 60

Ой го_ ре тій чай_ ці, да ой го_
_ре не_бо_ зі, що ви_ве_ ла ча_ є_ ня_ та
в сте_ пу при до_ ро_ зі. Да ї_ ха_
_ли чу_ ма_ ки та в сви_ сті_ лоч_ ку гра_ ли,
а во_ ни ж ті_ ї ча_ є_ ня_ та з гніз_деч_ком
за_бра_ ли. Да ча_ єч_ ка лі_ та_ є, да к зем_лі при_ па_
_да_ є, а к зем_лі при_ па_да_ є, чу_ ма_ків бла_ га_ є.
— Да ой ви, чу_ ма_ чень_ ки, да ви, доб_
_рі_ ї лю_ де, вер_ніть мо_ ї
ча_ є_ ня_ та, то доб_ре вам бу_ де.

ЧУМАЧЕНЬКО ІШОВ ДА Й ЧАЄЧКУ ЗНАЙШОВ

Ж

Чумаченько ішов да й чаєчку знайшов,
Та й чаєчку ізогнали, чаєнят забрали.
А чаєчка в'ється, об дорожку б'ється,
До дорожки припадає, чумака благає:
— Ой ти, чумаченьку, ще ж ти молоденький,
Верни мені чаєнята, ще ж вони маленькі.
— Ой не верну, чайко, не верну, небого,
Як забереш чаєнята, полетиш у поле.
— Не буду летіти, та буду сидіти,
Буду я вам, чумаченьки, воликів глядіти.
— Ой не верну, чайко, не верну, небого,
Бо вже твої чаєнята в каші покипіли.
А чаєчка в'ється, об доріжку б'ється,
До доріжки припадає, чумаченька лає:
— Бодай ти, чумаче, додому не дійшов,
Як ти моїх чаєняток край дорожки знайшов.
Бодай ви, чумаки, та й не поженились,
Як ті мої чаєнята в каші поварились.

ОЙ ГОРЕ Ж ТІЙ ЧАЙЦІ, ОЙ ГОРЕ НЕБОЗІ

З

Ой горе ж тій чайці, ой горе небозі,
Що вивела чаєнята в степу при дорозі.
Ой чумаки ішли, чаєнята найшли
Та чаєчку іспужали, чаєнят побрали.
Ой чаєчка в'ється, об доріжку б'ється,
До доріжки припадає й чумаків благає:
— Ой ви, чумаченьки, ой ви, добрі люде,
Верніть мої чаєнята, то вам добре й буде.

— Ой піди ж ти, чайко, на зелену пашу,
Чаєнята поварили, добра була каша.
— Бодай ваші воли в Крим по сіль не дійшли,
Що ви мої чаєнята в чистім полі найшли.
Бодай ваші воли у Крим не сходили,
Як ви мої чаєнята в каші поварили.
— Бодай же ти, чайко, в вирій не злітала,
Як ти наші сірі воли та й попроклинала.

ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ЕЙ, ГОРЕ ТІЙ НЕБОЗІ

И

♩ = 88

Го‿ре тій чай‿ці, ей, го‿ре тій не‿бо‿зі,
що ви‿ве‿ла ча‿є‿ня‿та
при би‿тій до‿ро‿зі. І‿ха‿ли чу‿ма‿ки,
у ду‿доч‿ку гра‿ли, 1) на‿гле‿ді‿ли
ча‿є‿ня‿та, у ка‿шу й за‿бра‿ли.

Горе тій чайці, ей, горе тій небозі,
Що вивела чаєнята при битій дорозі.
Їхали чумаки, у дудочку грали,
Нагледіли чаєнята, у кашу й забрали.
Прилетіла чайка, к землі припадає *:
Бідна моя голівонька, чаєнят немає.
— Ой же ви, чумаки, гей, ви, люди гожі,
Ой оддайте чаєнята, хай вам бог поможе.
— Не оддамо, чайко, не оддамо, наша,
Поваримо чаєнята, добра буде каша.

* Варіант: Прилетіла чайка — літає, кигиче.

— Бодай ви, чумаки, у Крим не сходили,
Як ви мої чаєнята в каші поварили.
Бодай ви, чумаки, солі не набрали,
Як ви мої чаєнята з світа позгубляли.

ОЙ І ГОРЕ ЧАЙЦІ, ГОРЕНЬКО НЕБОЗІ

I

Ой і горе чайці, горенько небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі.
Ой ішли чумаченьки, та ішли п'яненькі,
Тую чайку ізігнали, чаєнят забрали.
Ой та чайка в'ється, об дорогу б'ється,
Чумаченьків тих благає, серце умліває.
— Ой ви, чумаченьки, та ще й молоденькі,
Верніть моїх чаєняток, діточок маленьких.
Буду воли пасти, буду завертати,
Верніть моїх чаєняток, бо я їхня мати.

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ОЙ ГОРЕ НЕБОЗІ

I

Ой горе тій чайці, ой горе небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі. (2)
Їхали чумаки із Дону додому,
Стару чаєчку зігнали, чаєнят забрали. (2)
А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає, чумаків благає: (2)
— Ой чумаки гожі, були ви в дорозі,
Ви віддайте чаєняток, то вам бог поможе. (2)

ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ГОРЕ ТІЙ НЕБОЗІ

Й

Горе тій чайці, горе тій небозі,
Що вивела чаєнята при битій дорозі.
Чумаченьки ішли та й чаєчку найшли,
Чаєчку зогнали, чаєнята взяли.
Чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає, чумаків благає:
— То ж ви єсть, чумаки, ви єсть, молодії,
Оддай' мої чаєнята, бо діти малії.
— Не оддамо чайці, не дамо небозі.
Бо вже твої чаєнята в нас побиті в возі.
— Буду воли завертати на зеленій паші,
Оддай' мої чаєнята, не варіть у каші.
— Самі будем пасти на зеленій паші,
Бо вже твої чаєнята поварені в каші.
— Бодай ви, чумаки, воли погубили,
Що ви тоті чаєнята в каші поварили.
Бодай ви, чумаки, до бору не зайшли,
Що ви мої чаєнята при дорозі найшли.
Бодай ви, чумаки, року не дождали,
Що ви мої чаєнята із кубла вибрали!

ОЙ ГОРЕ Ж ТІЙ ЧАЙЦІ, ОЙ ГОРЕ НЕБОЗІ

К

Ой горе ж тій чайці, ой горе небозі,
Що вивела чаєнята при битій дорозі!
А чумаки й ішли та чаєчку найшли,
Чаєчку зігнали, чаєнят забрали.
А чаєчка плаче, по дорожці скаче,
До дорожки припадає, чумака благає:
— Ой чумаче, чумаченьку, ще ж ти молоденький,
Верни ж мої чаєнята, діточки маленькі!

— Ой не верну, чайко, не верну, небого,
Бо забереш чаєнята, полетиш угору.
— Та не буду летіти, буду тут сидіти,
Буду воли завертати, чумака благати!
Та бодай ви, чумаки, у Крим не сходили,
Що ви ж мої чаєнята в каші поварили!
Та бодай ви, чумаки, солі не набрали,
Що ви ж мої чаєнята та на той світ загнали!
Піднялася чайка високо й угору
Та вдарилась крилечками об суху дорогу.

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ОЙ ГОРЕ НЕБОЗІ

Л

Ой горе тій чайці, ой горе небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі.
А чумаки йшли, чаєчку найшли,
Чаєчку зогнали, чаєнят забрали.
Ой чаєчка в'ється, к сирій землі б'ється,
К сирій землі припадає, чумака благає:
— Ой чумак молоденький, чумак удаленький,
Верни ж моїх чаєняток хоч на світ біленький.
Буду воли пасти, буду й завертати,
Верніть моїх чаєняток, я їх рідна мати.
— А гони волів, чайко, на зелені луки,
А вже ж твоїх чаєняток забрали у руки.
Паси, паси, чайко, на зеленій паші,
А вже твої чаєнята покипіли в каші.
— Бодай же вам, чумаченьки, воли поздихали,
Як ви моїх чаєняток із світу зігнали.
Бодай же вам, чумаченьки, воли подубіли,
Як ви моїх чаєняток в каші поварили.

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ЧАЄЧЦІ-НЕБОЗІ

М

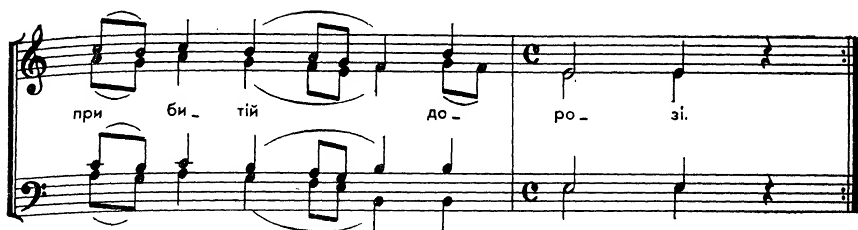
Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі.
Їхали чумаки у Крим із возами,
Найшли теє гніздо в степу, чаєнят забрали.
Повернулась чайка діток годувати,
Та нема вже чаєняток, треба десь шукати.
Полетіла чайка степами, ярами
Та й здогнала чумаченьків у Криму з возами.

— Скажіть ви, чумаки, мені напослідок,
Чи не встріли де в дорозі моїх малих діток?
— Ой чаєчка мила, що ж тобі сказати?
Забрали ми твоїх діток, повезем до хати.
— Ой ви, чумаченьки, ой ви, бурлаченьки,
Візьміть мене із собою, буду вам слугою.
Буду волів пасти, буду й завертати,
Бо я ж отим чаєнятам ріднесенька мати.
Ой літає чайка, об дорогу б'ється,
Сидить чумак на важниці, з чаєчки сміється:
— Не турбуйся, чайко, не треба, небого,
Повертайся ж додомоньку, в далеку дорогу.
Ой вертайся, чайко, в степ, де тирси білі,
Бо ми ж твоїх чаєняток з кашею поїли.
— Бодай ви, чумаки, дорогу не знали,
Як ви моїх чаєняток із гнізда забрали.
Бодай ви, чумаки, по Криму блудили,
Як ви ж моїх чаєняток в каші поварили.

ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ГОРЕ ТІЙ НЕБОЗІ

Н

♩ = 60
Двоє
1)
Го – ре тій чай – ці,
го – ре тій не – бо – зі,
Усі
що ви – ве – ла ча – є – ня – ток

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ТА ГОРЕ НЕБОЗІ

О

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ, ГОРЕ ТІЙ НЕБОЗІ

П

Р

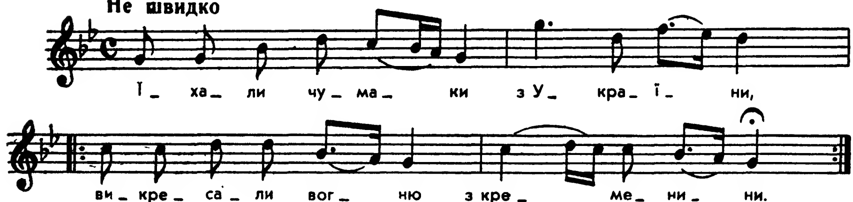

С

ЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

А

Їхали чумаки з України,
Викресали вогню з кременини. (2)
Викресали вогню з кременини
Та й пустили пожар по долині. (2)
Запалили пожар по долині,
Запалили гніздечко солов'їне. (2)
— Сива зозуленько, сестро ж моя,
Ой пропав я тепер й діти мої! (2)
— Чи я не казала, ти ж мій брате:
Не мости гніздечка край лужечка. (2)

А мости гніздечко у лужечку,
На високім древі, на вільшині. (2)
Ніхто ж того древа не зрубає,
Ніхто ж твоїх діток не спіймає. (2)
Ой молодий козак розгулявся,
Під козаком коник розігрався. (2)
Та й на синє море увігнався,
На синьому морі обломався. (2)
Бийся, коню, вибивайся
До тій, що любив, ще й кохався. (2)
До тій вдовоньки молодої,
А до тих діток-сиріточок. (2)
А до тих же діток-сиріточок,
Що ходять по вулиці без сорочок. (2)

ОЙ ІШЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

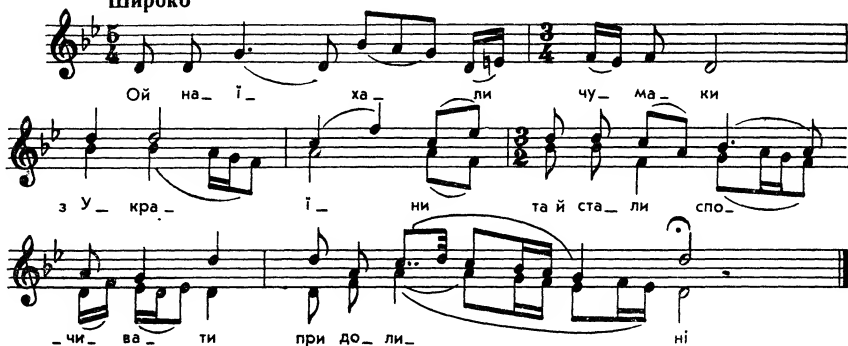
Б

Ой ішли чумаки з України
Та стали попасати край долини.
Та стали попасати край долини,
Розпустили пожар по долині.
Як пустили пожар по долині,
Попалили діти солов'їні.
— Сива зозуленька, сестро моя,
Да пропала ти, пропав же й я.
— Чи я ж тобі, брате, не казала:
Та не мости гніздечка край лужечка.
Помости гніздечко у лужечку,
Та на високім древі на вершечку.
Ніхто того древа не зрубає,
Та ніхто твоїх діток не піймає.

ОЙ НАЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

В

Ой наїхали чумаки з України
Та й стали спочивати при долині.
Та й стали спочивати при долині,
Та й викресали вогонь з оружини.
Та й розпустили пожар по долині,
Та й попалили гнізда солов'їні.
Ой кричить соловейко, репетує,
Та ніхто соловейка не рятує.
— Ой сестрице-зозуле, рятуй мене,
Бо пропали діточки, пропав і я.
— Ой чи я ж тобі, брате, не казала:
Та не мости гніздечка край дороги.
Та помости гніздечко в чистім полі,
Та на високім дереві, на тополі.

ЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

Г

со_ ло_вйо_ ві ді_ точ_ ки по_ го_ рі_ ли.

— Чи я то_ бі, брат_ ко, не ка_ за_ ла,

чи я твой_ му сер_ день_ ку не прі_ я_ ла?

Що не ви(й) гніз_деч_ ка край лу_ жеч_ ка,

да із_ вий гніз_ деч_ ко в бе_ ре_ зи_ ні.

Да із_ вий гніз_ деч_ ко в бе_ ре_ зи_ ні,

на ви_ со_ кім де_ ре_ ві- я_ во_ ри_ ні.

ОЙ ЇХАЛИ ЧУМАЧЕНЬКИ З УКРАЇНИ

Д

Спокійно

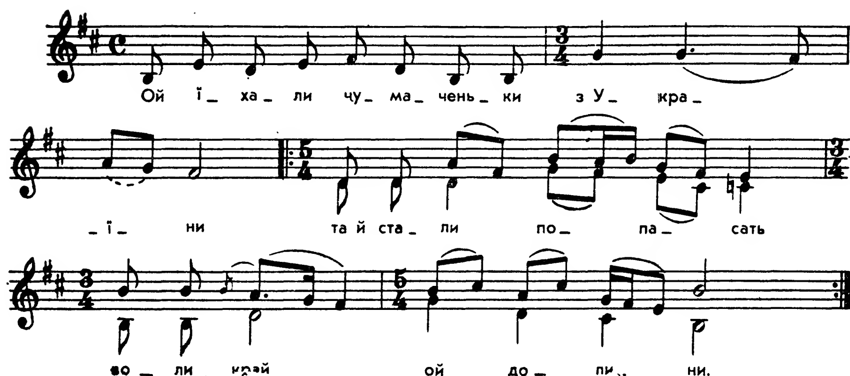
Ой ї_ ха_ ли чу_ ма_ чень_ ки з У_ кра_ ї_ ни

та й ста_ ли во_ ли по_ па . са_ ти край до_ ли_ ни.

Ой їхали чумаченьки з України
Та й стали воли попасати край долини. (2)
Та викресали вогню ой з оружини,
Попалили гнізда, ой гнізда солов'їні. (2)
Летить соловейко, ой та репетує:
— Ніхто моїх діточок ой та не рятує. (2)

— А я ж тобі казав, та ой казав, брате:
Не мости гніздечка ой та на вищині. (2)
Та мости гніздечко ой та в середині,
На високому дереві, ой та на ліщині. (2)

Е

Ой їхали чумаченьки з України
Та й стали попасать воли край ой долини. (2)
Та викресали вогню ой з оружини
Та й усю діброву, [діброву] запалили. (2)
Та й усю діброву ой та запалили,
Соловених діток, діток ой посмалили. (2)
— Ой зозулино, сестро, та сестро моя,
Ой пропали діточки, та пропав же і я. (2)
— Чи я ж тобі не казала, соловейку,
Що не мости гніздечка та ой край лужечка. (2)
Та мости гніздечко ой та в середині,
На високім дереві ой та на вершині. (2)
Ніхто того дерева ой та не зрубає,
Соловейкового гніздечка не зламає. (2)

ОЙ ЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

Є

Ой їхали чумаки з України
Да стали попасати край долини.
Да стали попасати край долини, } 2
Да викресали огню, закурили.
Да викресали огню, закурили,
Та високе дерво запалили.
Та високе дерво запалили, } 2
Та соловйові діти погоріли.
Ой сів соловеєчко на кислиці
Та подав тонкий голос до сестриці:
— Ой сестро моя ж, сестро дорогая, } 2
Пропали мої дітки, пропав же ж я.
— А чи я ж тобі, братку, не казала,
Чи твойому серденьку не приялаʔ
Що помости гніздечко при лужечку, } 2
Та на високім дерві, клин-дереві.
Ніхто тую клин-дереву не рубає
Та соловйових діток не займає.

ТА ЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

Ж

Та їхали чумаки з України,
Та стали воли пасти край долини.
Та викресали вогню з рогозини,
Та розпустили пожар по долині.

Соловейкових діток попалили,
Соловейкові крильця осмалили.
Та соловейко кричить, репетує,
Та ніхто соловейка не рятує.
— Та рятуй мене, сестро, рятуй мене,
Бо пропали мої діти, пропаду й я!
— Та чи я тобі, брате, не казала:
Не мости гніздечка край лужечка.
Та помости гніздечко у лісочку,
На високому древі, на кленочку.
Та ніхто того древа не зрубає,
Та ніхто твоїх діток не злякає.

ЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

3

♩ = 63

Ї_ ха_ ли чу_ма_ ки з У_ кра_ ї_ ни

да по_ ста_ ли на ноч край до_ ли_ ни.

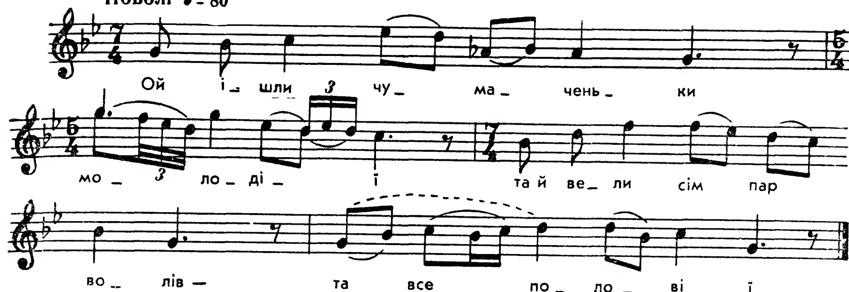
1) 2) 3) 4)

Їхали чумаки з України
Да постали на ноч край долини.
Да постали на ноч край долини,
Викресали огонь з морожини.
Викресали огонь з морожини
Да пустили пожар по долині.
Да пустили пожар по долині,
Соловейку гніздечка попалили.
Соловейку гніздечка попалили,
Соловейку крилечка посмалили.
— Ох ти, зозуленько, сестро моя,
Нема моїх діточок, пропав же я.
— Чи я тобі, братко, не казала,
Чи я твойому серденьку не прияла,
Що не вий гніздечка край лужечка,
Ох, да звий гніздечко у лісочку.
Ох, да звий гніздечко у лісочку,
На високім дереві із вершочку.

Ніхто того дерева не зрубає,
Ніхто твоїх діточок не стерає.

ОЙ ІШЛИ ЧУМАЧЕНЬКИ МОЛОДІЇ

И

Ой ішли чумаченьки молодії
Та й вели сім пар волів — та все половії.
Та спускали пасти по долині,
Та самі посідали на могилі,
Та викресали вогню з оружини,
Соловейкове гніздо підпалили.
Та полетів соловейко до зозулі:
— Та зозуле-княгине, сестро моя,
Та пропали ж діточки, пропав і я.
— Ой чи я ж тобі, брате, не казала:
Та не мости гніздечка край лужечка,
А помости гніздечко в чистім полі,
На високім древі, на тополі.
Та ніхто ж того древа не зламає
І старого соловейка не спужає.

ЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

І

Їхали чумаки з України,
Стали пасти воли у долині.
Викресали огню з оружини, (2)
Та й пустили пожар по долині, (2)
Та й попалили гнізда солов'їні.
Прилетіла матінка солов'їна:
— Бідна ж моя головонька, нещаслива.

ОЙ НАЇХАЛИ ВОЛИ З УКРАЇНИ

І

Ой наїхали воли з України,
Гей, з України,
Розійшлися круторогі по долині,
Гей, по долині.
Розійшлися круторогі по байраку,
Гей, по байраку,
Чумаченьки, гуляючи, аж до ранку,
Гей, аж до ранку.
Соловейко кричить, репетує,
Гей, репетує,
Та ніхто його голосу вже не чує,
Гей, вже не чує.

ЇХАЛИ ЧУМАКИ ОЙ З УКРАЇНИ

Й

Всі

да й ста_ли спо_ чи_ ва_ ти

край... ой край до_ ли_ ни.

1) Заспів для 2—8 куплетів

Да ста_ли спо_чи_ва_ти ой край до_ ли_ ни

Їхали чумаки ой з України
Да й стали спочивати край... ой край долини.
Да стали спочивати ой край долини,
Да й викресали вогню із ...ой з рогожини. (2)
Да й пустили пожар по до... ой по долині, (2)
Да й попалили гнізда со... ой солов'їні.
Да полетів же бідний ой соловейко
Да ік своїй сестриці зо... ой зозуленьці.
— Да ненько моя, ненько, ой зозуленько,
Да порятуй же діточок ой маленьких.
— Да чи я тобі, брате, ой не казала:
Да не мости гніздечка на... ой на калині.
Да помости гніздечко ой в чистім полі,
Да серед степу на низенькій ой на ялині.

ЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

К

Повільно

Одна

1) Всі

Ї_ ха_ли чу_ ма_ки з У_кра_ ї_ ни,

ста_ ли на по_па_ сах(и) край до_

_ли ни.

1)

з У_ кра_ ї_ ни.

Їхали чумаки з України,
Стали на попасах край долини.
Стали на попасах край долини,
Викресали вогню із рожини.
Викресали вогню із рожини
Та й пожар пустили по долині.
Та й пожар пустили по долині,
Солов'їні гнізда попалили.
Солов'їні гнізда попалили,
Соловейко скаче по ялині.
Соловейко скаче по ялині,
Солов'їха плаче по дитині.

ОЙ НАЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

Л

♩ = 54

Одна

Ой на – ї – ха – ли чу – ма – ки

Всі

з У – кра – ї – ни та й роз – пус – ти – ли

во – ли по до – ли – ні – ли – ні.

Одна

Та й роз – пус – ти – ли во – ли

Всі

по до – ли – ні, та й ви – кре – са – ли

вог – ню, з о – ру – жи – ни.

М

Ой наїхали чумаки з України,
Та стали спочивати при долині.
Та й викресали огонь з оружини,
Та й розпустили пожар по долині,
Та й попалили гнізда солов'їні.
Ой кричить соловейко, репетує,
Та ніхто соловейка не рятує.
— Ой сестрице-зозуле, рятуй мене,
Бо пропали діточки, пропав і я.
— Ой чи я ж тобі, брате, та й не казала:
Та не мости гніздечка край дороги,
Та помости гніздечко в чистім полі,
На високім дереві, на тополі.

ЇХАЛИ ЧУМАКИ З УКРАЇНИ

Н

ОЙ ІШЛИ КОЗАЧЕНЬКИ ІЗ-ЗА ДОНУ

О

Ой ішли козаченьки із-за Дону,
Та несли ружжя, шаблі за собою,
Та запалили зелену діброву.
Та одна діброва не згоріла,
Соловейкові крильця посмалила.

Та полетів соловейко у чисте поле,
Та й зострів соловейко перепілку.
— А здорова, сестрице-перепелю, здорова!
— А здоров, здоров, брате-соловейку!
А чи я тобі, брате, не казала:
Не багай же гніздечка у діброві,
А зобгай же гніздечко у степу край дороги.
Аж там чумаченьки ночували,
То вони будуть рано уставати.
А ти будеш рано щебетати
Та й будеш чумаків рано пробуджати.

ТА ЇХАЛИ ЧУМАКИ АЖ ІЗ КРИМУ

П

Та їхали чумаки аж із Криму
Та й стали воли пасти край долини.
Викресали огню з рогозини,
Розпустили пожар по долині,
Погоріли діти соколині.
Полетів же сокіл до зозулі:
— Зозуленько моя, пропав же я!
Погоріли діти, печаль моя!
— Чи я ж тобі, сокол, не казала,
Чи я твого серця не втішала:
Не мости гніздечка край лужечка,
Помости гніздечко у лужечку,
На високім древі на вершечку.
Ніхто твого гнізда не достане,
Ніхто твоїх дітей не піймає.

ОЙ НЕ ПУГАЙ, ПУГАЧЕНЬКУ

— Ой не пугай, пугаченьку,
В зеленому байраченьку! (2)
— Ой як мені не пугати, (2)
Та загадали ліс рубати. (2)
Та ліс рубати, степ орати, (2)
Та степ орати, хліб сіяти. (2)
Та нігде сісти одпочити,
Та нігде собі гнізда звити. (2)
Та колись були байраченьки,
Йа тепер стали чумаченьки.
Та колись були яри й балки,
Йа тепер стали все шинкарки.

НАПАДИ ТАТАР І ГРАБІЖНИКІВ

ЗАЙНЯТТЯ ТАТАРАМИ ЧУМАЦЬКИХ ВОЛІВ. НАПАДИ ОРДИ НА ЧУМАЦЬКІ ВАЛКИ В КРИМУ

ТА ІДЕ ЧУМАК ТА ДОРОГОЮ, МЕД-ВИНО КРУЖАЄ

А

Та іде чумак та дорогою, мед-вино кружає.
Та оглянеться та чумак назад — аж волів немає.
— Та біжи, хлопку, та біжи, малий, давай панам знати:
Та нехай пани, та нехай вони шлють волів шукати!
Ой у Києві та на риночку у всі дзвони дзвонять:
Та оглянеться та чумак назад — аж воликів гонять.
Та оглянеться та чумак назад — аж воликів женуть,
А за волами та за возами бусурмена ведуть.
Та ведуть, ведуть та бусурмена на круту могилу:
— Та дивись, дивись, та бусурмене, на свою країну.
— Та тепер мені, та милі браття, країна не мила:
Що розсердився отець й мати, ще й вірна дружина.

ТА ІШОВ ЧУМАК ТА ДОРОГОЮ

Б

Та ішов чумак та дорогою,
На сопілочку грає.
Та нехай грає, та нехай грає,
Він пригодоньку знає.
Він пригодоньку знає,
Та до трахтира та доїжджає,
Та мед-вино кружає.

А мед-вино кружає,
Та кватирочку та й одсуває,
На воли поглядає. (2)
Та нема волів, та нема возів,
Та й нема товаришів. (2)
— Та сідлай, хлопку, та сідлай, малий,
Та коня вороного, (2)
Та бери, хлопку, та бери ж, малий,
Сребра й злота много. (2)
Та біжи ж, хлопку, та біжи ж, малий,
Аж трьома й городами, (2)
Та давай, хлопку, та давай, малий,
А й усім панам знати. (2)
Та нехай же вони, та нехай же вони
Всю громаду збирають,
Та нехай же вони та чумакові
Та воли пошукають! (2)
Що у городі та й у Самарі
Ув усі дзвони дзвонять, (2)
Та й уже ж тому та чумакові
Вже назад воли гонять. (2)
Та воли женуть, і вози везуть,
І бусурмена ведуть. (2)
Та прив'язали та бусурмена
До нового знамена: (2)
— Та дивись же ти, бусурмене
На російську слободу. (2)
Та Росіюшка, та слободушка,
А як мак процвітає, (2)
А в бусурмена та головонька
А кров'ю обкипає. (2)

ОЙ ІДЕ ЧУМАК ДОРОГОЮ, ГЕЙ, ПІСЕНЬКУ СПІВАЄ

В

Ой іде чумак дорогою, гей, пісеньку співає,
Ой оглянеться, ох, і назад себе — вже й волів немає.
Похилилися ой зелені трави, куди воли гнали,
Пожурилися та славні чумаченьки, що й хури набрали.
Похилилися зеленії трави, куди воли гнали,
Ох, і подивилися назад себе — вже й волів немає.
Ой годі, годі, чумаченьки, пісеньку співати,
Ой ходімо та й у Тангород волів пізнавати.

ДА СИДИТЬ ПУГАЧ НА МОГИЛІ, ЯК «ПУГУ», ТАК «ПУГУ»

Г

Да сидить пугач на могилі, як «пугу», так «пугу»!
Да чи чуєш ти, молодий чумаче, на себе потугу?
Да сидить козак да на важниці, мед-вино кружає,
Да оглянеться да чумак назад — аж волів немає.
— Да сідлай, хлопче, да сідлай, малий, коня вороного,
Да поїдь, хлопче, да поїдь, малий, да понад слободою.
Да давай, хлопче, да давай, малий, усім панам знати,
Ой нехай же пани, да нехай же самі громаду збирають,
Да нехай же вони громадою волів пошукають.
Да у Києві на риночку во всі дзвони дзвонять,
Да оглянеться чумак назад — аж волики гонять.
Да женуть воли, да везуть вози, да ведуть бесурмена.
Да як взяли бесурмена на три списа вгору:
— Да дивись, дивись, бесурмене, на чумацьку Україну.
Що чумацька Україна, як мак процвітає,
А бесурменська земля кров'ю окипає.

ДА ЙШОВ ЧУМАК ДОРОГОЮ, ДА ПІСЕНЬКИ СПІВАЄ

Д

Да йшов чумак дорогою, да пісеньки співає,
Другий стоїть під корчмою, мед-вино кружляє.
Аж оглянеться да на другий день — аж волів немає!
— Да сідлай, хлопку, да сідлай, малий, коня вороного,
Да бери, хлопку малий, срібла-злота много!
Да біжи, хлопку, да біжи, малий, давай панам знати,
Да чи не позволять у своїм степу волів пошукати.
Да похилилися густі трави, куди волів гнали,
Покрилися бусурмени да густими тернами.
Покрилися бусурмени да густими тернами,
Ой там наші чумаченьки назад волів гнали.

Да по чім, по чім да цей Дін славен? — Що крутії гори.
Що на Дін пішов да в жупанах, а з Дону йду голий.
Да по чім, по чім той Дін славен? — Що жовтії піски.
Що на Дін погнав сім пар волів, а з Дону йду пішки.

ОЙ ІДЕ ЧУМАК ТА ДОРОГОЮ, ВОЛИ ПОГАНЯЄ

Е

Ой іде чумак та дорогою, воли поганяє,
А другий іде та й за волами та й пісні співає.
Стали вони та під корчмою, горілочку кружають,
Оглянуться на другий день — аж волів немає.
Нема волів, нема волів, ні товариша його.
— Сідлай, хлопку, сідлай, малий, коня вороного,
Біжи, хлопку, біжи, малий, вподовж слободою.
Давай, хлопче, давай, малий, ой усім панам знати,
Чи не пошлють громадоньки волів переймати.
Жовтилися жовті піски, куди ішли пішки,
Хилилися густі лози, куди йшли обози.
Ой спав пугач на могилі та й «пугу» він, «пугу»,
Ой прийшлося чумаченькам на великую тугу.

ПРИВЕРТАЛИ ВІЛЬНІ ЧУМАЧЕНЬКИ ТА ВСЕ К ДУНАЄЧКУ

Є

Привертали вільні чумаченьки та все к Дунаєчку,
Та розпрягали та сірі воли та по бережечку.
Ой сів чумак та на віечку, в сопілочку грає,
Як обернеться чумак назад — аж волів немає!
— Та сідлай, хлопку, та сідлай, малий, коня вороного,
Та паняй, хлопку, та паняй, малий, та все слободами!
Та давай, хлопку, та давай, малий, усім панам знати,
Та нехай же вони та подозволять та громаду зібрати,
Та нехай вони подозволять волів пошукати.
Ой та в городі та у Самарі та всі дзвони дзвонять,
Як обернеться чумак назад — аж усіх волів гонять.
Та гонять воли, та гонять воли сірі й полові́ї,
Ой а за ними йдуть та чумаченьки — та все молодії.
Та гонять воли, та гонять воли — та все круторогі,
Ой а за ними йдуть чумаченьки — та все чорноброві.
Та гонять воли, та гонять воли, травицю толочать,
Ой а за ними йдуть та чумаченьки, батоги волочать.

ЧУМАК, МАТИ, ЧУМАК, МАТИ, У СКРИПОЧКУ ГРАЄ

Ж

Чумак, мати, чумак, мати, у скрипочку грає,
Другі сидять між возами, мед-вино кружають.
Як оглянеться чумак назад — аж волів немає:
Та нема Сокола, та нема Солов'я, що попереду ходять!
— Ой та сідлай, хлопку, та сідлай, малий, та коня
вороного,
Та біжи, хлопку, та біжи, малий, понад слободою.
Та давай, хлопку, та давай, малий, усім панам знати,
Щоб дозволили та толокою волів одшукати.
Ой за річкою та за бистрою в усі дзвони дзвонять:
— Не журися, молодий чумаче, усіх волів гонять!
Та женуть воли, а женуть воли — та все полові́ї,
А за ними йдуть чумаченьки — та все молоді́ї.
Та сопуть воли, та сопуть воли, травицю толочать,
А за ними йдуть чумаченьки, батіжки волочать.
Та женуть воли, та женуть воли —та все круторогі,
А за ними йдуть чумаченьки — та все чорноброві.
Гонять воли, гонять воли, з росою пасуться,
А за ними йдуть чумаченьки, аж кудрі трясуться.

ОЙ ДА ЙШОВ ЧУМАК ТА ДОРОГОЮ — ПІСНЮ СПІВАЄ

З

Ой да йшов чумак та дорогою — пісню співає;
Другий сидить в Танрозі — мед-горілку кружає.
Похилилися да густі трави, де чумаки воли гнали;
Пожурилися наші чумаченьки, як хури набрали.
Ой у неділеньку рано-пораненьку усі дзвони дзвонять:
Ой там наші, наші чумаченьки вози й воли гонять.
— Ой по чім тая Молдава славна? — Що жовтії піски.
Ой у Молдаву гнали по чотири вози, з Молдави — пішки.
— Ой по чім тая Молдава славна? — Що круті гори.
Ой у Молдаву йшли чумаки в жупанах, назад — да голі.
Ой сидить пугач на могилі та на вітер надувся;
Не їден чумак та в Молдославі на воші здобувся.
Ой сидить чумак межи возами та все думає-гадає:
Дере поли, дере рукава та все плечі латає.

ІШОВ ЧУМАК ДОРОГОЮ, ДУМАЄ, ГАДАЄ

И

Ішов чумак дорогою, думає, гадає,
Ой як зайшов до шинкарки — мед-вино кружає.
Та оглядівсь на четвертий день — воликів немає.
Ой прийшов він до табора та зробив тривогу:
— Сідлай, хлопку, сідлай, малий, коня вороного,
Та біжи, хлопку, біжи, малий, давай панам знати,
Чи не дадуть громадоньки воликів одшукати.
Та побіг хлопка, побіг малий та й не забарився,
А черкеси, яретичні сини, за Кубань подалися.
А полягли густі трави, куди волів гнали,
Ой погнали бусурмани різними шляхами.
Ой різними все шляхами, густими тернами,
Отепер же сірі воли навіки пропали.
Іде чумак дорогою та й сів собі к речі,
Дере поли і рукава та латає плечі.
Чи тим тая Алтань славна, що жовтії піски?
На Алтань йшли — по шість пар волів вели,
а з Алтані — пішки.
Чи тим тая Алтань славна, що густії лози?
На Алтань йшли у сап'янах, а з Алтані — босі.
Чи тим тая Алтань славна, що крутії гори?
На Алтань йшли у каптанах, а з Алтані — голі.
Миргородський капитан — він розумний чоловік,
Сидить же він письма пише та в Крим засилає:
— Годі вам, чумаченьки, сеї солі лупати,
Приганяйте воли, запрягайте в вози, за башту тікайте.
Ой котрії чумаченьки та сеє зачували,
Приганяли воли, запрягали в вози, за башту втікали.
Ой котрії та чумаченьки та сього не чували,
Та пропали воли, пропали вози і паровишники самі.
Миргородський капитан — він розумний чоловік,
Сидить же він письма пише та в Перекоп засилає:
— Ой годі вам, солдатики, в Перекопі стояти,
Біжіть, біжіть до річки Салгирі чумаченьків рятувати.
Та недалеко до річки Салгирі — сім сот ще й чотири,
А лежать наші славні чумаченьки — де п'ять, де й чотири.
Понад річкою Салгирою покопані шанці,
А стоять вози, догори ярма, та все чумацькі.

СИДИТЬ ЦИМБАЛ ПІД ВЕРБОЮ, ГОРІЛКУ КРУЖАЄ

I

Сидить Цимбал під вербою, горілку кружає!
Прийшов [к] йому старий Байдар — він горілочку кружає,
Прийшов [к] йому старий Байдар — словце промовляє:
— А годі, годі, да старий Цимбал, горілку кружати!
Превражії бусурмени негаразд зробили:
Усі воли позаймали, кривого лишили,
Одного кривого, другого старого.
Ударився Цимбал старий об поли руками:
— Тепер же ми, миле браття, навіки пропали!
Ой як крикнув Цимбал старий на хлопця малого:
— Сідлай, хлопче, сідлай коня, сідлай вороного,
Давай знати в третю роту аж до кошового.
Давай панам знати, давай панам знати,
Нехай дають порадоньку волів [од]шукати!
Біжить хлопець, біжить малий густими тернами,
Похилились густі трави, де воли погнали.
А у городі в Баришполі в усі дзвони дзвонять:
Не журітесь, миле браття, назад воли гонять!
Текли річки невеличкі, тече вода стиха,—
Набралися чумаченьки з татарвою лиха.

ОЙ ІШОВ ЦИМБАЛ ТА З ЦИМБАЛАМИ, ВІН У ЦИМБАЛИ ГРАЄ

I

Ой ішов Цимбал та з цимбалами, він у цимбали грає,
Та сидить же чумак у корчомці, мед-горілку кружає.
Та як проспиться, то він оглядиться — вже волів його немає.
— Сідлай, хлопче, та сідлай, малий, та коня вороного,
Та біжи, хлопче, та біжи, малий, та дожени ти його.
Ой як прибіжиш ти, малий хлопче, а до річки та до
Севрюги,
А як немає на річці Севрюзі, то біжи ж ти до Білюги.
Ой як немає та біля Білюги, то біжи ти до Дону,
А як немає та біля Дону, то вертайсь ти додому.

ОЙ ІДЕ ЧУМАК ДА ДОРОГОЮ

Й

ЇХАВ ЧУМАК СІМ ЛІТ, ЇХАВ ДОДОМУ

Їхав чумак сім літ, їхав додому,
Не зазнав він розкошоньки на ділі свойому.
Ой вертали чумаченьки, вертали,
Але їх тяжкі вороженьки в дорозі напали.
А вороженьки тяжкії — то турки лихії,
Порубали чумаченьків, на їх налетіли.
Зажурились чумаченьки, що ніде прожити,
Витоптала орда кіньми маленькії діти.
Малих вона вирізала, великих забрала,
А чумаків з України у ясир погнала.
Ой погнала в світ далекий, в далеку чужину,
Чи побачать чумаченьки свою Україну?

ХТО НЕ ПИВ ВОДИ ДА ДУНАЙСЬКОЇ

Хто не пив води да дунайської
Та не їв каші козацької —
Не вчинив слави бурлацької.

Ой на морі на синьому
Сокіл з орлом купається,
Сокіл орла питається:
— Чи не був, орле, на Вкраїні,
Чи не бачив, орле, чумачії?
— Всіх чумаків орда зайняла,
А котрих старих — вирубала,
А молодих в полон взяла,
А маленьких витоптала.
А Вкраїна сумовала,
Своїх діток оплакала!
Над річкою над Самарою
Горять огні тернові,
Варять каші яловії.
Туди орел прилітає,
Чумачію одвідає:
Которії порубані,
Которії в полон взяті.
Ой там же їм прихилище,
Сира земля приїмище!
Плаче гірко родинонька:
— Де синочки наші лежать
Порубані, почорнілі
І кровію обкипілі,
А нікому приглянути!
А ти, мати, дома сидиш
Та не знаєш, не відаєш,
Що з синочками зробилось!
З Криму вітер прилітає,
Матці сльози утирає:
— Були сини да любезні,
Пішли гроші заробляти,
Слави добувати
Та головки покладати!

ОЙ З-ЗА ДОНУ, З-ЗА РІКИ

Ой з-за Дону, з-за ріки
Виходили чумаки —
Чорноморські козаки.
Не доходя Чорного яру, становилися,
Сірих волів розпрягали,
Без опаски спать лягали.
Де не взялася орда —
Порубала чумака.
Порубала, посікла
І у полон зайняла.

ОЙ ХТО В КРИМУ НЕ БУВАВ

А

Ой хто в Криму не бував,
Баталій не видав.
А ми в Криму бували,
Баталію видали.
Казав єси Довгорук,
Що не здійме орда рук.
Орда руки ізняла
І чумаків зайняла.
Тепер нашим козаченькам
Стала обіда:
Да їх плаття і одежа
Кров'ю окипіла.
Над річкою Савгирою,
Всього за три милі,
Лежать наші чумаченьки —
Де два, де чотири.

Б

Ой хто в Криму не бував,
Перекопа не видав.
Перекіпський комендант
Запорожцям дає знать:
— Годі вам, запорожці,
У Калачах стоять,
А біжіть до Салгирю
Чумаченьків рятувать!
Ой прибігли до Салгирю,—
Аж лежать наші чумаки,
Ой лежать наші чумаки —
А де два, де чотири.
А казав князь Долгорук,
Що не здійме орда рук;
А орда руки ізняла,
[Та] чумаченьків забрала.
Ой погнали чумака
На три битії шляха,
На три битії шляха
Та в четверті озера.

ОЙ В НЕДІЛЕНЬКУ РАНО-ПОРАНЕНЬКУ, ЯК СТАЛО СВІТАТИ

В

Ой в неділеньку рано-пораненьку, як стало світати,
Стала орда, вся чорная, з-під моря вставати,
Стали німці-компанійці чумака збивати.
— Годі, годі, чумаченьки, в Криму солі брати, (2)
Запрягайте вози, воли — за башту втікати!
Ой декотрі чумаченьки теє зачували,
Запрягали воли, вози, ще й солі набрали.
А которі чумаченьки того не чували,
Вони ж в тому превражому Криму зо скотом пропали.
Ой хвалився Довгорук, що не здійме орда рук;
Орда руки ізняла, чумаченьків зайняла.
Ой зайняла та й погнала різними шляхами —
На Нікополь, на Азов, на третій город Козлов.
Миргородський комендант дав запорожцям знать:
Нехай біжать до Салгирі чумаченьків рятувать!

Ой хто в Криму не бував, Перекопу не видав?!
З Перекопу до Салгирі — там неміряниї милі,
Ой там лежать чумаченьки — де три, де чотири.
Ой лежать наші чумаченьки, як в'ялая риба,—
На них плаття і одежа кров'ю окипіла.
Од Перекопу до Салгирі покопані шанці:
Стоять вози, насторч ярма, [й] паровиці чумацькі.
Ой над річкою Салгирою вдарили гармати:
Не по однім чумаченьку плаче отець-мати!
Ой над річкою Салгирою вдарили з рушниці:
Не одного чумаченька оплачуть сестриці!
А тепер над Салгирою сумно взвилась квітка:
Не в одного чумаченька осталася жінка!
А тепер над Салгирою сумно взвились квіти:
Не по однім чумаченьку осталися діти!
А тепер над Салгирою шумить буйна нива:
Не по однім чумаченьку плаче чорнобрива!

ОЙ ГУК, МАТИ, ГУК

Ой гук, мати, гук!
Та весела ж доріженька,
Де чумаки йдуть,
Під білою березою
Мед-вино п'ють.
Ой гук, мати, гук!
Було в тебе три сина, мати,
Було б лучче їх не мати,
Коли тобі за їми
Сльози проливати.
Ой гук, мати, гук!
Усі пішли, усі пішли,
Усі пішли в Луг.

Ідуть та гудуть,
Мед-вино п'ють.
Ой гук, мати, гук!
Вони ж вино п'ють,
П'ють та гудуть,
А на них, на чумаченьків,
Вороги ідуть.
Ой гук, мати, гук!
Веселися, матінко,
З Луга чумаки йдуть,
Що й срібла, що й злота
Тобі-то везуть.

ІДУТЬ НАШІ ТА ЧУМАЧЕНЬКИ СТЕПОМ-ДОРОГОЮ

Ідуть наші та чумаченьки степом-дорогою.
У первого та чумаченька воли полової,
А за ним ідуть чумаченьки — та все молодії.
А в другого та чумаченька воли круторогі,
А за ним йдуть чумаченьки — та все чорноброві.
А в третього та чумаченька воли не до масти,
Та ішли, ішли чумаченьки, стали волів пасти.
Та край битої доріженьки там стояла хата,
Ой там в наших та чумаченьків волики зайнято,
Тілько у них, молоденьких, із рук не віднято.

ПЕРЕМОГА ЧУМАКІВ НАД НАПАДНИКАМИ-РОЗБІЙНИКАМИ

ОЙ ЯСНО, ЯСНО СОНЕЧКО СХОДИТЬ

А

♩ = 88

Ой яс – но, яс – но со – неч – ко схо – дить,
та хмар – нень – ко за – хо – дить.
Сму – тен, сму – тен чу – мацькй о – та –
– ман та й по та – бо – ру хо – дить.

Ой ясно, ясно сонечко сходить,
Та хмарненько заходить.
Смутен, смутен чумацький отаман
Та й по табору ходить.
Ой він ходить, білі руки ломить
Та словесно говорить:
— Ой ви, хлопці, всі добрі молодці,
Та вставайте, вози мажте!
Хлопці встали, вози помазали,
Сірі воли позапрягали.
Шляхом ідуть — нові вози риплять,
Сірі воли ремигають.
А попереду чумацький отаман
На воронім коні грає.
Ой він грає, виграває,
До табора привертає.

Ой він грає, виграває,
До табора привертає:
— Ой ви, хлопці, всі добрі молодці,
Де будемо ночувати?
Ой недалеко до зеленого гаю
Стали вони ночувати.
А із-за ліса, з зелена байрака,
Розбійники виглядали.
— Ой здорові, всі хлопці, ночували!
Скажіть, скажіть, вражії сини,
Ой та скажіть, превражії сини,
Хто між вами найстаріший?
— Наш отаман онде сидить між возами,
Умивається сльозами.
— Ой ви, хлопці, всі добрі молодці,
Та беріте друки в руки.
Гей ви, хлопці, всі добрі молодці,
Та беріте друки в руки:
Бийте, бийте, бийте та в'яжіте,
На нові вози кладіте.
Ой та бийте, бийте та в'яжіте,
На нові вози кладіте.
Та повеземо у город у Полтаву,
Та зробимо собі славу.
Розбійничків сорок і чотири
Нас десяти не побили.
І ви, хлопці, всі добрі молодці,
Собі славу наробили!

ГЕЙ, З-ЗА ГОРИ, ТА ІЗ-ЗА КРУТОЇ, ГЕЙ

Б

Стримано

Гей, з-за го_ ри, та із- за кру_ то_ ї,
гей, чор_на хма_ра на_ сту_ па_ є. Чор_на хма_ ра
на_ сту_па_ є, а з ті_ є_ ї
та чор_но_ї хма_ ри, гей, дрі_бен до_щик на_ кра_па_ є.

Гей, з-за гори, та із-за крутої, гей *,
Чорна хмара наступає.
Чорна хмара наступає,
А з тієї та чорної хмари,
Гей, дрібен дощик накрапає. } 2
— Гей ви, хлопці, превдалі молодці,
Ой де будем ночувати?
— Гей, в чистім полі, в широкім роздоллі
Будем табором стояти.
Гей, ой високо сонце сходить,
А низенько заходить.
Наш отаман по табору ходить,
Білі рученьки ломить.
Ходить між возами,
Гей, обливається сльозами.
Гей, ой з-за гаю, з-за темного гаю
Сорок бурлак ** виглядає.
Сорок ще й чотири,
Гей, до табору привертають.
Гей, наш отаман по табору ходить
Та й словесно говорить:
— Гей ви, хлопці, превдалі молодці,
Ой беріте дрюки в руки.
Гей, бийте бурлак ще й в'яжіте,
Гей, на нові вози кладіте!
Та повезем у славну Полтаву,
Гей, та зробимо собі славу.
Гей, розбійників сорок ще й чотири,
Ми їх вчотирьох побили.
Гей ви, хлопці, превдалі молодці,
Уставайте, вози мажте, ярма наривайте,
Сірі воли запрягайте.
Гей, хлопці встали, вози підмазали,
Чорні ярма понаривали.
Гей, ідуть шляхом — нові вози риплять,
Сірі воли ремигають.

---

* Далі вигук «гей» повторюється в кінці кожного непарного рядка.
** Вжито як синонім до слова «розбійники».

ОЙ У НЕДІЛЕНЬКУ РАНО-ПОРАНЕНЬКУ

B

Ой у неділеньку рано-пораненьку,
Іще сонечко не сходить,
Ой наш огаман смутний, невеселий
Та й по табору ходить.
— Гей, ходить, ходить, білі ручки ломить
Та словесно говорить:
— Гей, ой ви, хлопці, превдалі молодці,
Та вставайте, вози мажте.
Гей, вози мажте, ярма наривайте,
Сиві воли запрягайте.
Гей, степом ідуть — нові вози риплять,
Сиві воли ремигають.
Гей, а попереду чумацький отаман
На воронім коні грає.
Гей, ой він грає, грає, вигравае
І к табору привертає:
— Ой ви, хлопці, превдалі молодці,
Да де будем ночувати?
— Гей, будем, будем, будем ночувати
В чистім полі край байраку.
Гей, ой з-за гори, да із-за крутої
Виглядають гайдамаки.
Гей, ой небагацько — сорок і чотири,
Та нас семи не побили.
— Гей, ой ви, хлопці, превдалі молодці,
Та беріте дрюки в руки,
Гей, бийте, бийте, бийте, вибивайте,
В нові вози іскладайте.

Гей, да поїдем в город у Варшаву
Та заробим собі славу.
Гей, що їх сорок ще й чотири,
Та нас сімох не побили.

ОЙ РАНО, РАНО ТА СОНЕЧКО СХОДИТЬ

Г

Повільно

Ой ра_но, ра_но та со_неч_ко схо_дить,
а піз_нень_ко за_хо_дить,
по дво_ру хо_дить а наш пан о_та_ман,
гей, та бі_лі руч_ки ло_мить.

Ой рано, рано та сонечко сходить,
А пізненько заходить,
По двору ходить а наш пан отаман,
Гей, та білі ручки ломить.
Ой ходить-ходить, білі руки ломить
Та словесно говорить:
— Гей ви, хлопці, ви, славні молодці,
Гей ви, чумаки молодії.
Гей, ой ви, хлопці, ви, славні молодці,
Ви, чумаки молодії,
Уставайте, нові вози мажте,
Гей, сірі воли запрягайте.
Гей, хлопці встали, вози помазали,
Сірі воли позапрягали;
Шляхом ідуть — нові вози риплять,
Гей, сірі воли ремигають.
Гей, шляхом ідуть — нові вози риплять,
Сірі воли ремигають,
А з-за гаю, зеленого байрака,
Гей, розбійнички виглядають.
— Гей, ой ви, хлопці, ви, славні молодці,
Та беріте друки в руки,

Беріть бийте, бийте і в'яжіте,
Гей, на нові вози кладіте.
Гей, беріть бийте, бийте і в'яжіте,
На нові вози кладіте,
Та поїдем в город у Полтаву,
Гей, зробим превеликую славу.

ГЕЙ, ВИСОКО ТА СОНЕЧКО СХОДИТЬ

Д

РАНО, РАНО ДА СОНЕЧКО СХОДИТЬ

Е

Рано, рано да сонечко сходить,
А низенько заходить,
А ще раніше да наш отаман
Да по дворику ходить.
Гей, ходить-ходить, білі руки ломить
Да на хлопців гукає:
— Гей, ой ви, хлопці, ви, добрі молодці,
Пора вам вставать.
Гей, хлопці встали, вози підмазали,
Сірі воли позапрягали
Да й поїхали степом-дорогою
До зеленого гаю.
— Гей, ой ви, хлопці, ви, добрі молодці,
Да де будем сю ніч ночувать?
— Та там, пане отамане,
Де позволиш, будем випрягать.
— Ой із того куряного шляху
Привертайте к зеленому гаю,
Будем випрягать!

Що з-під того зеленого гаю
Розбійники виїздять;
Найстарший розбійник
Поперед сивим конем виграває.
— Ой ви, хлопці, ви, добрі молодці,
А де ваш найстарший отаман?
— Наш отаман за возами,
Вмивається дрібними сльозами.
— Гей, ой ви, хлопці, ви, добрі молодці,
Да беріте друки в руки,
Гей, бийте, бийте, бийте, вибивайте,
В нові вози іскладайте.
Да повезем у город у Полтаву,
Да зробим чумацькую славу,
Що розбійників сорок два ще й чотири,
А нас, чумаків, чотирьох не побили!

РАНО СОНЦЕ СХОДЕ, ПІЗНЕНЬКО ЗАХОДЕ

Є

Рано сонце сходе, пізненько заходе,
Наш пан отаман поміж возами
Смутненький ходе,
До своїх хлопців словесно говоре:
— Ой ви, хлопці, ви, вдалі молодці,
А вставайте, вози мажте,
Беріть налигачі, сірі воли лигайте,
Та в нові ярма запрягайте,
Та в Крим по сіль посилайте.
Ох, і як устали наші хлопці, чесні молодці,
Та й налигачі забрали,
Сірі воли полигали,
В нові ярма вози запрягали,
Та й виїхали на биту дорогу,
Та й пісні заспівали.
Ой вони ідуть, пісні співають,
До зеленого гаю доїжджають,
Край зеленого гаю з дороги звертають
І сірі воли випрягають
Та в гай пасти пускають.
А по той бічок зеленого гаю —
Там гайдамаки гуляють,
А їх пан отаман сивим конем грає,
А чумацький пан отаман
Поміж возами ходе
Та сльозами проливає,

До своїх хлопців
Слова промовляє:
— Ой ви, хлопці,
Ви, вдалі молодці,
А беріте дрюки в руки
Та вибийте сорок гайдамаків,
Пов'яжіть їм назад руки.
Ох, як устали наші хлопці,
Та вдалі молодці,
Як забрали дрюки в руки,
Та вибили усіх гайдамаків
І пов'язали їм назад руки.
Та й на нові вози поклали,
Та й повезли аж у город у Полтаву,
Та зробили хлопці собі навік славу:
Сорок, сорок гайдамаків,
Сорок ще й чотири,
Та нас десяти не побили!

ОЙ ЯСНО, ЯСНО ТА СОНЕЧКО СХОДИТЬ

Ж

Ой ясно, ясно та сонечко сходить,
А темненько заходить,
А чумацький отаман,
Козак молоденький,
Та по табору ходить.
По табору ходить
І він словесно говорить:
— Ви, чумаки, ви, добрі молодці,
Та вставайте, вози мажте,
І вози мажте, і ярма наривайте,
І сірі воли запрягайте.
Чумаки, добрі молодці,
Рано уставали,
Вози мазали, ярма наривали
І сірі воли запрягали.
А вози риплять,
А ярма бряжчать,
А воли ремигають.
Із-за крутої гори
Гайдамаки виглядають,
Чумаків бити наступають.
Гайдамаки наступали,
А чумаки табором ставали.
І приходить гайдамацький отаман,

До чумаків стихенька промовляє:
— Ой ви, чумаченьки, ви, добрі молодці,
Та й скажіте, де ваш найстарший отаман?
— Наш,— каже,— найстарший отаман
Та по табору ходить,
Та по табору та й поміж возами,
Та вмивається сльозами.
І по табору ходить,
Він словесно говорить:
— Ой ви,— каже,— чумаченьки,
Ви, добрі молодці,
Та беріте дрюки в руки,
Та бийте ж того
Превражого сина
Та й у білії груди.
Як приходить гайдамаків
Сорок душ і чотири,
А чумаків і десяти не побили.
Гайдамаків пов'язали,
І в город в Полтаву одігнали,
І в темную їх посаджали.
За чумацьке здравіє,
За чумацьке здоров'я
На много їм літа
До кінця віка.

ОЙ ДА Й У ГОРОДІ, ГОРОДІ ПЕРЕКОПІ

З

Ой да й у городі, городі Перекопі,
Ходить купчик, походжає,
Паровичники наймає:
— Ой ви, хлопці, славні молодції!
Да наймітеся й у мене:
А й у мене вам добре служити —
Голубі жупани носити,
А ще й сиві шапки!
Гей, а й у мене діла не робити,
Сірі воли гонити.
— Гей ви, хлопці, славні молодії!
Да лягайте ви спати,
Гей, да слухайте ви, славні молодії,
Як я буду гукати!
— Гей ви, хлопці, славні молодії!
Да вставайте, вози мажте,
Сірі воли запрягайте!

Гей, вони встали, вози помазали,
Сірі воли позапрягали.
Гей, вози скриплять, а яремця бряжчать,
Сірі воли ремигають,
Гей, а за ними молоді чумаки
Тільки пісеньки співають.
Ой не доходять зеленого гаю,
Гайдамаки виїжджають,
Отамана питають:
— Гей ви, хлопці, славні молодії!
Котрий між вас отаман?
— Гей, наш отаман да поміж возами
Умивається сльозами.
Гей, наш отаман да поза новими
Умивається дрібними.
— Гей ви, хлопці, славні молодії,
А беріте друки в руки,
Бийте того вражого черкеса
Да й у білії груди.
Гей, бийте, бийте, бийте і в'яжіте
Да на нові вози кладіте,
Повеземо в город, город у Полтаву
Да на вішнюю славу.
Гей, що їх сорок ще й чотири,
Да нас десяти не побили,
Гей, тільки ж собі, превразькії сини,
Да славоньки наробили.

А В НЕДІЛЮ РАНО, РАНО-ПОРАНЕНЬКО

И

♩ = 160

А в не_ді_лю ра_ но, ра_ но- по_ ра_нень_ ко,
ще й со_ неч_ ко, та й не схо_ дить,
гей, смут_ний, смут_ ний, гей, смут_ний, не_ ве_ се_
лий чо гось наш о_ та_ ман хо_ дить.

А в неділю рано, рано-пораненько,
Ще й сонечко та й не сходить,
Гей, смутний, смутний,
Гей, смутний, невеселий
Чогось наш отаман ходить.
Гей, смутний, смутний,
Смутний, невеселий
Чогось наш отаман ходить,
Гей, другі сутки, гей, та вже дві години,
Як до хлопців не говорить.
Як на треті сутки
Стало повертати,
Став отаман промовляти:
— Гей, уставайте,
Гей, ой ви, миле браття,
Та нові́ї вози мажте.
Та нові́ї вози мажте,
Сірі воли запрягайте,
Гей, та й поїдем,
Гей, ох ви, миле браття,
На озеро солі брати.
Ідуть вони шляхом-дорогою,
Нові́ї вози грають,
Гей, нові́ї вози,
Гей, нові́ї вози грають,
Сірі воли ремигають.
Не доїжджа к широкому гаю,
До зеленої діброви,
Гей, ой там будем,
Гей, нічку ночувати,
Сірі воли попасати.
Ой з-під гаю, з-під темного ліса
Розбійничок виїжджає,
Гей, виїжджає,
Гей, сивим конем грає,
До табуну навертає.
Ой виходить проклятий Мазепа:
— А здорові ви, мурзаки!
Ой скажіть, скажіть,
Гей ви, мурзаки,
Котрий у вас отаман старший?
Гей, а узяли на нього вказали:
— Гавриленко молоденький,
Гей, попереду,
Гей, сірі воли гонить,—
То-то наш отаман старший.
Переймає проклятий Мазепа
Гавриленка копієм у груди,

А йому копій
У грудях зігнувся,
А Гавриленко усміхнувся.
Ой заберіть-но, ох ви, миле браття,
Та важкії друки в руки,
Гей, та не даймось,
Гей, ох ви, миле браття,
Та взятися у руки.
Ох, що бо ви,
Ох ви, миле браття,
Що бо ви наробили?
Що ви мене, гей, Гавриленка,
На ввесь світ прославили.
Гей, що ви мене, гей, Гавриленка,
На весь світ прославили.
Гей, що мені лиш,
Гей, вісімнадцять років,
А ви мене прославили.

ОЙ ВИСОКО СОНЕЧКО ЗІХОДИТЬ

I

Ой високо сонечко зіходить,
А низенько заходить.
Ой наш пан же, та наш пан отаман
Та й по риночку ходить,
Своїм хлопцям, а бравим молодцям,
А словесно й говорить:
— Гей ви, хлопці, ви, добрі молодці,
Да вставайте, вози мажте!
Гей, хлопці встали, вози підмазали,
Нові ярма понаривали,
Гей, нові ярма понаривали,
Сірих волів позапрягали.
Вози риплять, ярма бряжчать,
Сиві воли ремигають,
За ними йдуть молоді чумаки,
Батіжками махають.
Ой як й узяли наші чумаченьки
З-під байраку виходити;
Ой як й узяли вражі здобишнички
Частом до нас доїздити,—
Ой виїхало вражих здобишничків
Сорок коней ще й чотири.
Ой як стали вони наперед возів,—
Йа всі вози запинили:

— Ой ви, чумаки, все ви яретичі,
Чи багацько грошей є в вас?
— Гей, є в нас гроші, здобишнички,
Сорок тисяч ще й чотири.
— Ой ви, чумаки, все ви яретичі,
Которий в вас та отаман?
Ой як зійшлося наше товариство
Та докупи головами,
Як пощитали, зараз і сказали:
— Гавриленко — наш отаман!
Ой як вискочив вражий здобишничок
Та й на коня вороного;
Ой як ударив срібним списом в груди —
Аж йому спис зогнувся.
Ой Гавриленко стоїть, не вступився —
Обернувся, осміхнувся.
— Ой що ж ми будем, наше товариство,
Що ж тепер будем робити,
Ой що багато вражих здобишничків
З сього світа й губити?!
Ой підіймайте, хлопці, війя вгору,
Таганами підопріте,
Ой беріть з возів, беріть шнурування,
Ще й ватажку почепіте!
— Гей, отто ж тобі, превражий ватажку,
Та й на світі не жити;
Ой отто ж тобі, превражий ватажку,
Нас десятьох не побити!

А НЕВИСОКО ТА СОНЕЧКО СХОДИТЬ

I

А невисоко та сонечко сходить,
А низенько заходить.
А чогось же наш молодий отаман
Смутний, невеселий ходить.
— А як же мені, молодії хлопці,
Та веселому ходити,
Ей, засідають вражі гайдамаки,
Хотять з світа згубити.
Ей, стали, стали молодії хлопці
Коло гаю ночувати,
Ей, стали, стали вражі гайдамаки
Часто з гаю виглядати.
— Ей, здорові, молодії хлопці,
Ей, чи багато у вас грошей?

Скажіть, скажіть, молодії хлопці,
Де ваш отаман хороший?
А зоглянулися та молодії хлопці
Та отамана указали.
Як ударить він списом у груди —
Золотий спис ізогнувся.
Сидить же наш молодий отаман
На важниці, всміхнувся.
— Ой як наші, молодії хлопці,
Як воно буде,
Що ударив вражий гайдамака
Золотим списом у груди.
Ой возьміте, хлопці, возьміте ви, молодці,
Підніміть війя вгору,
Ой та повісьте його, превражого сина,
Та униз головою.
— Ой чом же ти та, пане Каврієнку,
Нам навзнаки не давсь,
То б я за тобою, пане Каврієнку,
З козаками не вганявсь.

ОЙ ЧУМАЧЕНЬКИ СТЕПОМ ІДУТЬ

Й

Ой чумаченьки степом ідуть,
Нові вози грають,
А їх гайдамашки переймають
І за ватагою питають.
Гаврилко, хлопець молоденький,
Ватагою обізвався,
А до него превражий гайдамашка
Списом розігнався.
Сунув, сунув Гаврилка в груди,
А спис кінець загнувся;
Гаврилко, хлопець молоденький,
Та й до него осміхнувся.
Крикнув Гаврилко до чумаченьків:
— Хлопці, не зівайте,
З волів налигачі здіймайте,
Будемо їх в'язати, на нові вози складати
І в місто доставляти.

ГЕЙ, РАНО ВСТАЛИ, ВОЗИ ПОМАЗАЛИ

К

Гей, рано встали, вози помазали,
Сірі воли, бач, позапрягали.
Гей, степом ідуть — нові вози риплять,
Сірі воли та й ремигають.
Гей, доїжджають к зеленому гаю,—
Розбойнички чумаків стрічають:
— А здорові, хлопці, добрі молодці,
А здорові ночували!
Скажіть мені, хлопці, превражі сини,
Де найстарший ваш отаман?
— Гей, наш отаман та поза возами,
Умивається він слізоньками.
— Гей ви, та хлопці, вірні товариші,
А беріть ви дрюки всі у руки;
Гей, бийте, хлопці, бийте, вибивайте,
В нові вози гайдамак складайте.
Гей, повеземо їх у Полтаву
Та зробимо чорноморську славу.
Гей, наша слава по всім світі стала,
Чумацькая доля щоб не вмирала!

ОЙ ВИ, ХЛОПЦІ, ПРЕВДАЛІ МОЛОДЦІ

Л

Ой ви, хлопці, превдалі молодці,
Вставайте рано-вранці!
Хлопці встали, вози помазали,
Нові ярма да понаривали,
В дороженьку виїжджали.
Їдуть-їдуть степом-дорогою,
Обібравсь молодий бурлака:
— Заберіть мене з собою,
Не боятимемось розбою!
Хлопці волів не одпрягали —
Кругом розбойнички обступали.
Хлопці каші не зварили —
Розбойнички з гаю виходили:
— Ой здорові, хлопці, превдалі молодці,
Ой здорові, розсукини сини, де ваш отаман?
— Наш отаман сидить між возами,
Обливається сльозами.

Наш отаман сидить між новими,
Обливається дрібними.
— Ой ви, хлопці, превдалі молодці,
Да беріте дрюки в руки,
Бийте-бийте, бийте, не робійте,
На нові вози кладіте!
Хлопці били, ще й пов'язали,
На нові вози поклали,
Да повезли у город у Варшаву,
Да завдали розбойничкам славу.
Да повезли у город у Прилуку,
Да завдали розбойничкам муку.
Розбойников сорок і чотири,
А ми в семи побили.

ЛЕГЕНДАРНІ ПІСНІ ПРО ДОПОМОГУ ЧУМАКІВ ВІЙСЬКУ

КРИКНУВ НА ХЛОПЦІВ БУРЛАКА ВНОЧІ

А

Крикнув на хлопців бурлака вночі:
— Збирайтеся, браття, та все народ майстровий.
Ой закупимо, браття, тисовий лісок найбільший,
Зробим, браття, півтораста сім возів,
Закупимо, браття, півтораста пар волів.
Та як посадимо, браття, по сім молодців,
А по восьмому задля полоняночки,
А по дев'ятому задля куховарочки,
По десятому задля осторожности.
Поїдемо, браття, у Шутчин на базар,
А як станемо, браття, все по темним улицям,
Прийде до нас славний купець молодий:
— Ей, що в ваших возах та товар дорогий?
— У нас куниці, та лисиці, та чорні соболі.
Як одкриє рогожу,— аж там добрі молодці.

ГЕЙ, ЗАПРЯЖЕМ МИ, БРАТЦІ, ПАНОВЕ-МОЛОДЦІ

Б

Гей, запряжем ми, братці, панове-молодці,
Та ті новії вози.
Ой та поїдемо, братці, панове-молодці,
В Кремень-город на базар.
Ой наберем, братці, панове-молодці,
А все дорогий товар:
Все лисиці, та куниці, та чорнії соболі.
Ой будем ми приставати аж у город Кишиньов,
А з города Кишиньова та повезем у Азов.
Та поставимо, братці, панове-молодці,
А в три улиці рядом.

Ой та прийдуть, братці, панове-молодці,
А три купця молодих,
Вони у нас запитають, а що у вас за товар.
— Ой в нас товар дорогий:
Все лисиці, та куниці, та чорнії соболі.
— Ой ви, купці-молодці, ви, приятелі мої,
Ви постойте, чумаченьки, аж до завтрашнього дня.
А в завтрашньому деньку ми в вас товар заберем
І вам гроші покладем:
Кому срібло, кому злото, кому сукні дорогі,—
Усім буде доволі.

ОЙ ЩО ТО ЗА КРЯЧОК НАД МОРЕМ КРЯКАЄ

В

Ой що то за крячок над морем крякає,
Гей, і що ж то за бурлак молодців збирає?
— Ой збирайтесь, хлопці, а все народ майстровий,
Да й зробимо, братця, півтораста ми возів.
Да начепим, начепим півтораста ми ярем,
Да возьмемо, братця, по семеро молодців.
А по восьмому, братця, задля кашоварости,
А по дев'ятому, братця, задля осторожности,
А по десятому, братця, щоб волики поганяв.
Та поїдемо ми, братця, аж в той город у Азов,
Та й займемо ми місця по широким улицям,
Та поставляєм вози у три ряди у шкадрон.
Ой вийдуть до нас, вийдуть а два купці-молодці,
А спитають нас, братця, що за товар у возах.
А ми скажемо, братця, ой в нас товар дорогий:
Все лисиці, та куниці, та чорнії соболя.
Гей, учора ізвечора такий приказ оддали,
А так як опівночі Азов-город узяли.
Ой вийшов, да вийшов, а знать, бурлак сильно пребагат,
А крикнув він, покрикнув своїм громким голосом:
— Ой збирайтеся, хлопці, всі молодці, на судно
Та беріте грабуйте, кому чого надобно.
Гей, кому срібла, а кому злота, кому сукон дорогих,
А кому мало, недостача,— черкесочок молодих.

ЯК КРИКНУВ ЖЕ НАШ ПАН ОТАМАН З-ЗА ЗЕЛЕНОГО ГАЮ

Г

Як крикнув же наш пан отаман з-за зеленого гаю:
— Ви збирайтесь, все добрі молодці, ви збирайтесь,
не дрімайте.
Та беріте ж ви сокири у руки, та вози споружайте,
Та возики ви справляйте.
Та молітесь ви, добрі молодці, все єдиному богу,
Та поїдем, ви добрі молодці, аж у путь у дорогу.
Годі, годі вам, добрі молодці, йа в ці вози солі насипати,
Вибирайте ще й луччих молодців, щоб у вози повкладати.
Та моліться ж ви, добрі молодці, та єдиному богу,
Та поїдем, ви добрі молодці, та в путь у дорогу.
Та поїдем, ви хлопці-молодці, йа у город ув Озов,
Та накладем вами, братця, ви хлопці-молодці,
півтораста возов.
Як собрав же наш пан отаман усю свою силу,
Та й поїхав на Вкраїну.
— Ой ви, хлопці, ви, добрі молодці,
Ви беріте ручиці в руки.
Бийте, братця, не робійте —
Неприятеля не жалійте.
Всі дороги проїжджає,
До Озова прибуває,
Медом-вином напуває
І нас умоляє.
Як стали ж ми, добрі молодці, до й Озова доїжджати,
Як став же наш пан отаман медом-вином напувати.
— Пийте, братця, пийте й не робійте
Й неприятеля не жалійте.
Та й поїдем ув Озов,
Йа щоб його не боялись
Ви, добрі молодці,
А щоб же ви й постарались.
Як уїдем у город у Озов,
Щоб ви його й не боялись.
Я вас же на вози повкладаю,
Я вас, добрих молодців, та й у вози поховаю.
Йа сам же я, пан отаман, в город Озов уїжджаю
Та попросю я в город ув Озові, щоб зеліли й торгувати.
Попросився він в город ув Озов темненьку ніч ночувати,
Та не звелів йа своїм чумакам йа возиків розкривати.
Як устав же йа той пан отаман, як устав же він раненько,
Умивається пан отаман, умивається біленько.
Як умившись пан отаман, на коліна йа він преклонився

Та богу помолився.
Де й узявся йа три покупатель,— до чумака об'явився.
— Ти, чумаче, ти, добрий козаче,
Та продай мені риби.
— В мене, купцю, ти добрий молодцю,
в мене риба не ситрина,
Єсть у мене півтораста возів — вся на тебе войовина.
Ой уставайте ж ви, добрі молодці, вставайте раненько,
Та вмивайтеся біленько.
Та моліться ви, добрі молодці, та єдиному богу,
Та їдьте ж ви у город Озовський, та не дайте маху нікому.
Наші хлопці, йа добрі молодці, та із возів повставали,
Та швиденько й умились,
На коліна й преклонились,
Та богу помолились,
Та за война вхопились.

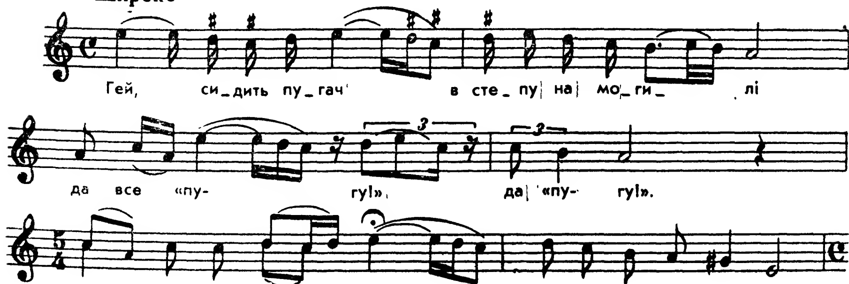
ОЙ ЯК КРИКНУВ ТА ГУКНУВ САМ ОТАМАН ПОЛКОВИЙ

Д

Ой як крикнув та гукнув сам отаман полковий:
— Собирайтеся, братці, все народ майстеровий,
Та зробимо, братці, півтораста возов,
Та купимо, братці, три сотні волов,
Та наймемо, братці, по семи молодцов,
Та підемо, братці, аж у город у Азов,
Та станемо, братці, сподовж улицями,
Та вийде до нас, братці, найбагатший,
Та стане нас питать, братці, що за товар у возах,
Та будемо казать, братці, що у нас товар дорогий:
Все куниці, і лисиці, і чорнії соболі.
— Ви, ребята ви мої, привертайте ко мні,
А я завтра поутру весь товар закуплю.
Не дождались ми утра — всю Орду зайняли.

ГЕЙ, СИДИТЬ ПУГАЧ В СТЕПУ НА МОГИЛІ

Широко

Гей, сидить пугач в степу на могилі
Да все «пугу!» да «пугу!».
Гей, та збирайтесь, славні чумаченьки,
Зимувати на Лугу!
Гей, которії пили та гуляли,
То ті в степу зимували,
Гей, которії гірко заробляли,
То ті в Лузі зимували.
Котрі умні-розумні,—
До Лугу припирали,
А которі нерозумні,—
В кримськім степу пропадали.
Лежить чумак межи возами,
На важницю схилився,
Рученькою лиш правенькою
За серденько вхопився.
— Коли б же я знав, що тут мені помирати,
Своєму роду б уклонився,—
Вийшов на той битий шляшок,
Слізоньками б облився!
— Ой ви, чумаченьки, славні бурлаченьки,
Ви, хлопці вгожі,
Робіть тому чумакові
Домовину з рогожі!
В суботоньку проти неділеньки
Цілу нічку не спали:
Через той Лиман-річку
Переправу й мали.

Переправляли вози з волами,
Ще й казьонні гармати;
Біжить миргородський козак
Гренадера рятувати.
Йшли чумаки, славні бурлаки,
Та дивились в воду:
— Коли б нам побачити
Гренадера на вроду!
Йшли чумаченьки, славні бурлаченьки,
На них жупани сині;
Поки приставали до вармії,
Нічого не осталось на спині.
Лежить чумак межи возами
Та все думає та гадає;
Дере поли, дере рукава
Та все плечі латає.

ХВОРОБА І СМЕРТЬ ЧУМАКА

ТЯЖКА ПРИГОДА В ДОРОЗІ — НЕДУГА ЧУМАКА. НАКАЗ ХВОРОГО ТОВАРИШАМ

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

А

Ой ходив чумак сім рік по Дону,
Та й не було пригодоньки ніколи йому. (2)
Ой ішов чумак з Криму додому,
Сталась йому пригодонька за всю дорогу. (2)
Сталась йому пригодонька не вдень, а вночі:
Занедужав чумаченько, з Криму ідучи, (2)
При широкій дороженьці воли пасучи.
Ой пішов чумак в Самар * на базар,
Червоною хустиною головку зв'язав. (2)
Ой упав чумак, упав та й лежить,
Ніхто його не спитає, що в його болить. (2)
Ой і болить в його серце й голова,
Помирає чумаченько, а роду нема. (2)
Прийшов до його отаман його,
Бере його за рученьку, жалує його. (2)
— Отамане мій, жалуєш мене!
Скидай жупан з мене та укрий мене! (2)
Бери мої воли, вози, поховай мене!
Бери моє срібло-злото, поминай мене! (2)
Іскинув чумак свиту і кожух,—
Припадає к сирій землі, теплий зводе дух. (2)
Іскинув чумак із себе каптан:

* Новомосковськ Дніпропетровської області.

— Воли мої полові! Хто ж вам буде пан? (2)
Та вдарили зразу у великий дзвін:
Се ж по тому чумаченьку, що ходив на Дін! (2)
Та вдарили зразу в дзвони уво всі:
Се ж по тому чумакові, що ходив по сіль! (2)
Ой ішли воли та в вісьмерику,
Задзвонили в усі дзвони по тім чумаку. (2)
Ревнули воли у новім ярмі,
Поховали чумаченька в чужій стороні. (2)

ОЙ ХОДИТЬ ЧУМАК СІМ ЛІТ ПО ДОНУ

Б

Ой ходить чумак сім літ по Дону,
Та не було пригодоньки нікогда йому. (2)
Ой прийшов чумак на кримський базар:
— Бідна моя головонька, чогось я заслаб! (2)
Прийшов до нього товариш його,
А взяв його за головку, жалує його. (2)
— Ох ви, чумаки, ви, браття мої,
Возьміть мої сірі воли, схороніть мене. (2)
Зійшлись чумаки з гори в долину,
Викопали дол глибокий в той час-годину. (2)
Ой спустили чумака на дно,
Самі стали, заплакали над ним жалібно. (2)
Ох, заревіли воли у ярмі,
Поховали чумаченька в чужій стороні. (2)

ОЙ ГОСТИВ ДЖУМАН СІМ РІК В ПОДОЛУ

В

Ой гостив джуман сім рік в Подолу,
Не мав же він пригодочки на худобку свою. (2)
Ой гостив, гостив, при долині став,
Воли му ся поболіли, сам джуман заслаб.
Ой заслаб, заслаб, під мажев лежит,
Ніхто го сі не питає, що єго болит.
Заболіло джумана серденько та й голова:
— Бідна ж моя головонько,— чужа сторона!
Гой, чужая сторононька та й чужі люде,
Та хто ж мене поховає, як тут смерть буде?
Гой, устав джуман та вгорнув жупан:
— Воли ж мої всі мохмазі, хто ж вам буде пан?
Гой, прийшов д' нему ватаман-джуман:
— Гой, джумане-ватамане, дбай за мене, дбай!
Гой, джумане-ватамане, дбай же за мні, дбай,
Бери собі воли з мажев, лиш ми раду дай.
— Ой рад би я, рад волики взяти,
Лиш не можу, джуманчику, ради ти дати.
Гой, устав джуман та вгорнув кожух,
Поваливсі попри мажу, спустив джуман дух.
В неділю рано йа вдарили в дзвін,
Сходит сі, з'їжджаєт сі джумаників рід.
Гой, прийшов д' нему рідненький отець:
— Ой синку мій, джуманчику, це ж тобі конець!
Гой, прийшла д' нему рідненька мати:
— Гой, синку ж мій, джуманчику, де ж ті сховати?
Гой, прийшов д' нему єго старший брат:
— Братчику ж мій, джуманчику, я ж сему не рад!
Гой, прийшла д' нему найстарша сестра:
— Гой, братчику-джуманчику, де ж ті смерть найшла?
Гой, прийшла д' нему сердуща сестра:
— Братчику ж мій, джуманчику, тут ти смерть прийшла!
Гой, джуманчику, тож-єс погостив,
Що чужая сторононька, та й ти дух спустив!
Гой, прийшла д' нему наймлодша сестра:
— Гой, братчику-джуманчику, чужа сторона!
Воли твої всі мохмазі най не ричут тут,
Випровадьте на дорогу, най додому йдут!
Гой, пішли воли вирикуючи:
— Хто ж нас буде дозирати, додому йдучи?
Гой, прийшли воли перед ворота.
— Вийди, вийди, газдинечко, вже газди нема!
— Воли ж мої всі мохмазі, що ви зробили,
Що-сь же мого газдочку в царі лишили?
Воли ж мої всі мохмазі а все полові,
Завдали-сте тяжку журу моїй голові!
Воліли ж ви, воли мої, самі не прийти,
Ніж мали-сте мого газду в царі лишити!

ОЙ МОРОЗ, МОРОЗ ТА Й ЛЮТА ЗИМА

Г

Помірно *)

Ой мо–роз, мо– роз та й лю– та зи– ма,
десь по– і– хав джу– ма– чень– ко йа в ліс по дро– ва.

*) Для 8 купл.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

Д

Повільно

Ой хо– див чу– мак сім рік по До– ну,
та не бу– ло не– го– донь-ки ні– ко– ли йо– му.

ten.

Ой ходив чумак сім рік по Дону,
Та не було негодоньки ніколи йому. (2)
Як пішов чумак з Дону додому,
Приключилась негодонька за всю дорогу. (2)
— Товаришу мій, пожалуй мене,
Бери мої воли й вози, поховай мене. (2)
Скидає чумак із воза кожух,
Він лягає на сиру землю, іспускає дух. (2)
Ой упав чумак, упав та й лежить,
Ніхто його не спитає, що в його болить. (2)
Ось іде чумак — товариш його,
Бере його за рученьку, жалує його. (2)
Оддає чумак із себе жупан:
— Воли мої полові, хто ж буде вам пан? (2)
Оддає чумак із себе свиту,
Остаються жінка й дітки на білім світі. (2)

Ударили в дзвін, ударили в всі —
Се ж по тому чумаченьку, по його душі. (2)
Ревнули воли, додому йдучи,
Плачуть, тужать малі дітки, батенька ждучи. (2)

ЗАРЕВІЛИ СИВІ ВОЛИ, З ПОЛЯ ІДУЧИ

Е

Заревіли сиві воли, з поля ідучи.
В чистім полі край дороги воли пасучи,
Занедужав чумачина, під возом лежить,
А скаржиться отаману — головка болить.
— Отамане, отамане, рідний батьку мій,
Бери воли, бери вози та й додому їдь.
Скинув чумак сіру свиту, скинув ще й жупан:
— Воли мої круторогі, хто ж вам буде пан?
Скинув чумак сіру свиту, скинув ще й кожух,
Склонив головку до землі — віддав богу дух.
У неділю дуже рано ударили в дзвін —
То по тому чумакові, що їздив у Крим.
У неділю дуже рано задзвонили в два —
То по тому чумакові, що його нема.
У неділю дуже рано задзвонили в всі —
То по тому чумакові, по його душі.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ ЛІТ ПО ДОНУ

Є

Ой ходив чумак сім літ по Дону,
Та не було пригодоньки, } 2
Гей, гей, ніколи йому.
Ой заслаб чумак, заслаб та й лежить,
Ніхто ж його не спитає, } 2
Гей, гей, що в його болить.
А болить в його серце й голова,
Помирає чумаченько, } 2
Гей, гей, а роду нема.
Ой ревнули воли, степом ідучи,
Поховали чумаченька, } 2
Гей, гей, з Криму ідучи.
Ой ударили зранку у великий дзвін —
Це ж по тому козакові, } 2
Гей, гей, що ходив на Дін.

ТА ХОДИВ ЧУМАК

Ж

♩= 58

mf Заспів

Та хо- див чу- мак, та хо- див чу- мак та сім год по Кри- му, сім год по Кри- му.

Та хо- див чу- мак та сім год по Кри- му, сім год по Кри- му.

Заспів

Сім год по Кри- му... Та не слу- ча- лось та при-

Слу- ча- лось та при-

p

го – донь – ки, та при – го – ди йо –

го – донь – ки, та при – го – ди йо –

– му, ні – ко – ли йо – му.

Заспів

– му, ні – ко – ли йо – му. Ні – ко – ли йо – му... Та слу –

Та слу –

– чи – ла – ся та при – го – донь – ка да із

– чи – ла – ся та при – го – донь – ка із

Кри – му і – ду – чи, із Кри – му йду – чи.

Кри – му і – ду – чи, із Кри – му йду – чи.

Та ходив чумак (2)
Та сім год по Криму,
Сім год по Криму.
Сім год по Криму...
Та не случалось та пригодоньки,
Та пригоди йому,
Ніколи йому.

Ніколи йому...
Та случилася та пригодонька,
Да із Криму ідучи,
    Із Криму йдучи.
Із Криму йдучи...
Та під білою та березою
    Воли пасучи.
Воли пасучи...
Ой сірі воли та похромали,
А чумак больний став,
    Чумак больний став.
Чумак больний став...
Та болять ніжки, та болять ручки,
Та болить голова,
    Болить голова.
Болить голова...
— Ой бідна ж моя та головонька,
    Що роду нема. (2)
Що роду нема...
Тільки у мене та родиноньки,
    Що товариш мій. (2)
— Товаришу мій,
Пожалій мене та продай воли,
    Та продай воли. (2)
Та продай воли...
Ой продай воли ще й занози,
Поховай мене! (2)

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

3

Стримано

Ой хо- див чу- мак сім рік по До- ну,

та не бу- ло при- го- донь- ки

1 ні- ко- ли йо- му, 2 ні- ко- ли йо- му.

Ой ходив чумак сім рік по Дону,
Та не було пригодоньки ніколи йому. (2)
Ой пішов чумак у Крим на базар,
Воли його похворіли й сам чумак заслаб. (2)
Ой заслаб чумак, заслаб та й лежить,
Та ніхто його не спитає, що в його болить. (2)
Ой болить в його живіт, голова...
Бідна ж моя головонька — чужа сторона! (2)
Ой прийшов к йому отаман його,
Бере його за рученьку та й зводить його.
— Ой отамане, рідний батьку мій!
Бери воли, бери й вози, поховай мене! (2)
Ой скинув чумак свиту і кожух,
К сирій землі припадає, ледве зводить дух... (2)
Ой скинув чумак свиту ще й жупан...
— Воли ж мої половії! Хто ж вам буде пан? (2)
Ой ударили у великий дзвін —
Та по тому чумакові, що ходив на Дін... (2)
Ой ревуть воли у новім ярмі,
Поховали чумаченька в чужій стороні! (2)

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ ЛІТ ПО ДОНУ

И

Ой ходив чумак сім літ по Дону,
Та не було пригодоньки ніколи йому. (2)
Сталась пригода, з Криму ідучи,
В чистім полі край дороги воли пасучи. (2)
Ой упав чумак, упав та й лежить,
Ніхто ж його не спитає, що його болить. (2)
Прийшов до його товариш його,
Бере його за рученьку, питає його: (2)
— Товаришу мій, ріднесенький брат,
Продай мої воли, вози, мене поховай! (2)
— Нащо мені, брат, твої воли брать,
Єсть у мене трохи грошей, буде поховать. (2)

Задзвонили в дзвін, задзвонили у всі —
Та й по тому чумакові, що ходив по сіль. (2)
Заревли воли у новім ярмі,
Поховали чумаченька в чужій стороні. (2)

I

Ой ходив чумак сім літ по Дону,
Та не було пригодоньки ніколи йому. (2)
Як прийшов чумак на кримський базар,
Воли йому поздихали, сам чумак заслаб. (2)
Ой заслаб чумак, заслаб та й лежить,
Ніхто його не спитає, що в нього болить. (2)
Прийшов до нього товариш його,
Бере його за рученьку, жалує його. (2)
— Ой ви, чумаки, ви, браття моє,
Возьміть собі гроші од мене, рятуйте мене. (2)
Ой ви, чумаки, ви, браття моє,
Викопайте гріб глибокий, бо, либонь, я вмру. (2)
Ой скинув чумак свиту і кожух,
А сам припав к сирій землі — оддав богу дух. (2)
Зійшли чумаки з гори в долину,
Викопали гріб глибокий за час-годину. (2)
Ой стоять воли, стоять у ярмі,
Поховали чумаченька в чужій стороні. (2)

ПОЇХАВ ЧУМАК НА КРИМСЬКИЙ БАЗАР

I

Поїхав чумак на кримський базар,
Йому воли похворіли, сам чумак заслаб. (2)
Ой заслаб чумак, під возом лежить,
Ніхто його не спитає, що його болить. (2)
Ой болить його сильно голова:
— Доле ж моя нещаслива,— чужа сторона. (2)
Чужа сторона, ще й чужі люди,
Доле ж моя нещаслива, ой що ж то буде? (2)
Ой умер чумак, вже й духу не чуть,
Над ним його сірі воли щосили ревуть. (2)
За ним, за ним сірі воли сльозами ревуть.

ОЙ ЇЗДИВ ЧУМАК ЧОТИРИ ГОДА

Й

Ой їздив чумак чотири года,
Не мав же він пригодоньки жодного раза.
Приїхав чумак на кримський базар,
Воли його похроміли й сам чумак заслаб.
Ой хорий чумак під возом лежить,
Ніхто ж його не спитає, що в його болить.
Прийшов до нього товариш його,
Та взяв його за голову — жалує його.
— Товаришу мій, не жалуй мене:
Є у тебе мої гроші — схорони мене.
Прийшов до нього та його отець:
— Ой сину мій, чумаченьку, тут тобі конець.
Прийшла до нього та його мати:
— Ой сину мій, чумаченьку, треба вмирати.
Прийшов до нього його рідний брат:
— Ой брате мій, чумаченьку, хто ж би тому рад?
Прийшла до нього ще його сестра:
— Ой брате мій, чумаченьку, то ж мені жура.

ТА ХОДИВ ЧУМАК СІМ ГОД ПО КРИМУ

К

Та ходив чумак сім год по Криму,
Та не траплялось пригодоньки та ніколи йому.
Та й пішов чумак в Ромен на базар,
Вивалялась худібонька, та й чумак занепав.
Та й заболів чумак, у возі лежить,
Ніхто його не спитає, а що в чумака болить.
Та болить у його больно голова,
Бідна ж його головонька, що чужа сторона!
Що чужа й сторона та й роду нема,
Тільки й роду, тільки й роду, та що товаришів два.
— Вірні ж товариші, пожалійте мене,
Копайте яму, робіть труну та й поховайте мене!
Поносили ж сірі воли в новому ярмі,
Поховали чумаченька та в чужій стороні.
Поносили ж сірі воли в новому возі,
Поховали чумаченька в степу, в дорозі.
На тій вбитій доріжці, як чумаки йдуть,
Та під тією березою, де мед-горілку п'ють.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ ЛІТ ПО ДОНУ

Л

Ой ходив чумак сім літ по Дону,
Та не було пригодоньки ніколи йому.
Ой зійшов чумак у кримський базар,
Воли його похромали, сам чумак заслаб.
Ой заслаб чумак, заслаб та й лежить,
Ніхто його не спитає, що йому болить.
Ой болить йому живіт, голова,
Бідна моя голівонька — чужа сторона.
Ой аж приходить отаман його,
Да взяв його за голівку, жалує його.
— Ой отамане, бери вози усі від мене.
Ой ви, чумаки, ви, брати мої,
Викопайте діл глибокий на тіло мені.
Зійшлись чумаки да й на долину,
Викопали діл глибокий да й за годину.
Ой із занози і з притики — хрест,
Нехай тоє люде знають, що тут чумак єсть.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ ГОД ПО ДОНУ

М

Ой ходив чумак сім год по Дону,
Та не було пригодоньки ніколи йому.
Тільки була пригодонька, із Криму йдучи,
При широкій доріженьці воли пасучи.

Ой ішов чумак та через базар,
Червоною хустиною голову зв'язав.
Ой ішов чумак, упав та й лежить,
Ніхто в нього не спитає, що в нього болить.
Болить у нього серце й голова,
Ой тим чумак помирає, що роду нема.
Прийшов до нього товариш його,
Бере його за рученьку, питає його.
— Товаришу мій, поховай мене,
Бери мої воли, вози та згадай мене.
Товаришу мій, помираю я,
Бери моє срібло-злото, поминай мене.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК, ДА ХОДИВ БУРЛАК

Н

Повільно

Один — Усі

1, 7, 11, 13, 15, 17, 19 Ой хо- див чу- мак, да хо- див бур- лак да сім год по До- ну.

2-6, 8-10, 12, 14, 16, 18, 20 Сім год по До- ну... *rit.* Да не слу- ча- ло- ся да при- го- донь- ки да ні- ко- ли йо- му.

Ой ходив чумак, да ходив бурлак
Да сім год по Дону.
Сім год по Дону...
Да не случалося да пригодоньки
Да ніколи йому. (2)

Да случилася пригодонька,
Да із Дону йдучи, (2)
При широкій да доріженьці
Да воли пасучи, (2)
Да з глибокої криниченьки
Да напуваючи. (2)
Да воли його да всі похворіли,
Да ще й сам занепав. (2)
Занепав чумак, да занепав бурлак,
Да на возі лежить, (2)
Да ніхто його да не спитає,
Ой що в його болить. (2)
Да болять ручки, да болять ніжки,
Болить голова. (2)
Да бідна ж його да головонька,
Що чужа сторона. (2)
Ой скинув чумак, да скинув бурлак
Да із себе кожух, (2)
Да к сирій землі да припадає,
Да ледве зводить дух.
Ой скинув чумак, да скинув бурлак
Да із себе жупан: (2)
— Да воли ж мої да сіренькі,
А хто ж вам буде пан?
Ой ревуть воли, ой риплять вози,
Да шляхом їдучи, (2)
Да поховали да чумаченька,
Да із Дону йдучи.
Ой у городі да у Ростові
Да ударили в дзвін — (2)
То ж по тому чумакові,
Да що ходив на Дін.
Ой у городі да у Києві
Да ударили в два — (2)
То ж по тому да чумакові,
Що із Дону нема!

ОЙ ЗАСЛАБ ЖЕ ЧУМАК, ЗАСЛАБ ТА Й ЛЕЖИТЬ

О

Ой заслаб же чумак, заслаб та й лежить,
Ніхто в його не спитає, що в його болить.
Прийшов до нього отаман його,
Взяв за головку, жалує його.
— Пане отамане, не жалій мене,
Продай мої сірі воли, поховай мене.
Дай ти старості та десять рублів,
Щоб задзвонив у всі дзвони гарно по мені.
Дайте дякові сім мір полотна,
Щоб читав псалтироньку з вечора до дня.
Дайте попові рябу корову,
Щоб провадив чумаченька гарно до гробу.

ТА ХОДИВ ЧУМАК, ОЙ ДА ХОДИВ БУРЛАК

П

Та ходив чумак, ой да ходив бурлак
Да сім год по Криму.
Сім год по Криму...
Да не случалось чумаку пригоди
Да ізроду йому.
Ізроду йому...
Да случилась ой да пригодонька,
Да із Криму йдучи.
Із Криму йдучи...
Да попід білою да березою
Та волів пасучи.
Волів пасучи...
Та сім пар волів похмурились,
А чумак заболів.
Чумак заболів...
Да чумак болен, чумак нездоровий
Та на возі лежить.
На возі лежить...
Та ніхто в його не спитає,
Та що в його болить.

Що в його болить...
Та болять ручки, ой да болять ножки,
Да болить голова.
Болить голова...
Да бідна ж моя ой да голівонька,
Да що роду нема.
Що роду нема...
Та тільки ж роду, ой да родиночки —
Да товариш один.
Товариш один...
— Да товаришу, ой да рідний брате,
Да не кидай мене.
Не кидай мене...
Да продай, душа, воли ще й занози,
Да поховай мене.
Поховай мене...
Да край тієї доріженьки,
Де чумаки йдуть.
Де чумаки йдуть...
Та де чумаки, вони ще й бурлаки,
Та горілочку п'ють.
Горілочку п'ють...
Да вони ж мене, ой да молодого,
Да не раз спом'януть.
Не раз спом'януть...
Да один носить, другий наливає,
А третій спомина.
Третій спомина...
Да про того ой да чумаченька,
Що із нами нема.
Із нами нема...

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

Ой ходив чумак сім рік по Дону,
Та не було пригодоньки та ніколи йому.
Случилась причина, із Криму йдучи,
При широкій доріженьці воли пасучи.
Ой упав чумак, упав та й лежить,
Ніхто ж його не спитає, що в його болить.
Болить в нього живіт, голова,
Бідна ж його головонька, що чужа сторона.
— Товаришу мій! Пожалій мене,
Візьми мої воли й вози, поховай мене,
Бери моє срібло-злото, поминай мене.
Узяв товариш сіряк і кожух
Та поховав чумаченька, ще й зводився дух.
Ударили в дзвін, ударили в дзвін—
Та по тому чумакові, що їздив на Дін.
Ударили в два, ударили в два —
Це вже того чумаченька на світі нема.
Ударили в три, заревли воли —
Це по тому чумаченьку, що чиї були.

СЛУЖИВ ЖЕ Я, СЛУЖИВ ЖЕ Я ЧОТИРИ ГОДА

С

Служив же я, служив же я чотири года,
Не мав же я пригодоньки, гей, гей, жодного раза.
Пішов же я, пішов же я у Крим на базар,
Воли мої похроміли, гей, гей, сам молод заслаб.
Прийшов, прийшов же до нього отаман його,
Узяв його за головку, гей, гей, жалує його.
— Отамане, отамане, не жалій мене,
Продай мої сірі воли, гей, гей, поховай мене.
Скинув кожух, скинув свиту, скинув ще й жупан.
— Воли ж мої полові, гей, гей, хто ж вам буде пан?
Скинув свиту, скинув жупан, скинув ще й кожух,
А сам припав к сирій землі, гей, гей, та й спускає дух.

Ударили, ударили усі дзвони враз —
А по тому чумакові, гей, гей, гарний був на зраз.
Ударили, ударили, як із гармати,
Заплакали за чумаком, гей, гей, отець, рідная мати.

ДА БУЛО Ж ЛІТО, БУЛО ЛІТО, ДА Й СТАЛА ЗИМА

Т

Да було ж літо, було літо, да й стала зима.
Гей, ходив чумак у дорогу, гей, чотири года.
Да не було пригодоньки йому одрода.
Гей, случилася пригодонька, гей, з Криму ідучи,
Гей, в чистім полі край дороги, гей, воли пасучи.
Гей, сірі воли похмуріли, гей, чумак заболів.
Гей, да підходить же до його другий товариш,
Питає його: «Чого, брате, під возом лежиш?»
— Товаришу, рідний брате, гей, що будем робить,
Гей, що у мене, чумаченька, голова болить?
Да болять руки, болять ноги, гей, болить голова,
А ще досада на серці, гей,— чужа сторона.
Да товаришу, рідний брате, продавай воли,
Гей, да на чужій сторононьці, гей, мене схорони.
Да як приїдеш ти додому, не хвались мамі,
Гей, що я, чумак, похоронен, гей, в чужій стороні.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ ГОД ПО ДОНУ

У

Ой ходив чумак сім год по Дону,
Та не було причиноньки ніколи йому. (2)
Случилась причина, із Криму йдучи,
Над битою дорогою волів пасучи.
Ой захворав чумаченько і в возі лежить,
Ніхто в його не спитає, що в його болить.
Прийшов до його та товариш його,
Взяв його за рученьку, питає його:
— Товаришу ж мій, що в тебе болить?
— Болить в мене головонька, та ще й не сама,
Бідна ж моя головонька — чужа сторона.
Товаришу ж мій, не жалій мене,
Бери в мене срібло-злото, поминай мене.
Бери в мене воли й вози, поховай мене,
Збудуй мені доменьку хоть із рогожі.
Як ударили в дзвін, та ударили в два —
Уже ж того славного чумаченька на світі нема.
Ударили в дзвін, ударили в три —
Та це ж того чумаченька давно погребли.
Та вдарили в дзвін, ударили в п'ять —
Та це ж того чумаченька пішли поминать.
Та вдарили в дзвін, ударили в шість —
Це ж по тому чумакові та подали вість.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОЛУ

Ф

Ой ходив чумак сім рік по долу,
Та не було пригодоньки ніколи єму. (2)
Як прийшов чумак йа й в місто-базар,
Воли му ся розболіли, сам чумак заслаб. (2)
Ой заслаб, заслаб, під возом лежить,
Нема кому запитати, що єго болить. (2)
Ой болить мене тіло й голова,
Нема кому запитати,— чужа сторона. (2)
Приходить к нему товариш єго,
Бере єго за рученьку, жалує єго. (2)
— Товаришу мій, не жалуй мене,
Бери собі чтири воли, вирятуй мене. (2)
— Гей, рад би я, рад чтири воли взять,
Не маю ж я тої сили тебе рятувать. (2)
Ой скинув чумак йа й з себе жупан:
— Воли ж мої сивенькії, хто ж вам буде пан? (2)
Ой скинув чумак йа й з себе кожух,
Припав же він к сирій землі, спустив зараз дух. (2)
Ой задзвонили у голосний дзвін,
Та й щоби ся та й посходив весь чумацький рід. (2)
Посходилися на одну гору,
Викопали чумакові на часок ямку. (2)
Ой пішли воли по острій горі,
Поховали господаря в чужій стороні. (2)

ОЙ ЗАСЛАБ ЧУМАК, ЗАСЛАБ, СІРОМАХА, ОЙ ЗАСЛАБ ТА Й ЛЕЖИТЬ

X

Поволі ♩ = 58

Один

Ой за-слаб чу- мак, за-слаб, сі- ро- ма- ха,
ой за-слаб та й ле- жить. За-слаб та й ле- жить.
Ой ні- хто ж йо- го геть- бо й не спи- та- є,
а що в йо- го бо- лить.

Ой заслаб чумак, заслаб, сіромаха, ой заслаб та
й лежить.
Заслаб та й лежить...
Ой ніхто ж його геть-бо й не спитає, а що в його
болить. } 2
Що в його болить...
Ой болять ручки, ой болять ніжки, ой болить голова.
Болить голова...
А бідна ж моя, бідна голівонька, що чужа сторона. } 2
Чужа сторона...
Що нема роду при битій дорозі,— ой товариш один.
Товариш один...
— Ой товаришу, ой ти ж вірний брате, ой не кидай мене. } 2
Не кидай мене...
А продай воли сірі, полові — ой поховай мене.
Поховай мене...
Та продай вози, ярма ще й занози, ой поминай мене. } 2

ОЙ СЛАВ ЧУМАК, СЛАВ СІМ ГОД ПО ДОНУ

Ц

Ой слав чумак, слав сім год по Дону,
Не случалось пригодоньки ніколи йому.
Случилася йому пригода вночі:
Занедужав чумаченько, з Криму ідучи.
Ой упав чумак, упав та й лежить,
Ніхто ж його не спитає, що в нього болить.
Болить у його серце й голова,
Ой бідна ж моя головонька — чужа сторона!
Прийшов до нього товариш його,
Бере його за рученьку, жалує його.
— Товаришу мій, що в тебе болить?
— Болять руки, болять ноги, болить голова.
Товаришу мій, не жалуй мене,
Бери мої сірі воли, поховай мене.
Бери і воли, бери і вози,
Зроби ж мені домовину хоч із рогожі.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

А

Спокійно

Ой хо-див чу-мак сім рік по До-ну, та не бу-ло

при-го-донь-ки ні-ко-ли йо-му. -му.

ОЙ ХОДИВ ЖЕ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

Б

Ой хо-див же чу-мак сім рік по До-ну, та не бу-ло

при-го-донь-ки ні-ко-ли йо-му.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

В

Вільно

Ой хо-див чу-мак сім рік по До-ну, та не бу-ло

при-го-донь-ки ні-ко-ли йо-му.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ ЛІТ ПО ДОНУ

Г

Поволі

Всі

— сім літ по До-ну,

Один

Ой хо-див чу-мак

Д

ДА ХОДИВ ЧУМАК, ДА ХОДИВ БУРЛАК

Е

ОЙ ХОДИВ ДЖУМАК СІМ ЛІТ ПО ГОРАХ

Є

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ ЛІТ ПО ДОНУ

Ж

Ой хо-див чу-мак сім літ по До-ну.

Гей, гей, та не трап-ля-лось при-го-

донь-ки, як те-пер, йо-му.

ГЕЙ, ІШОВ ЧУМАК ЧЕРЕЗ КРИМ-БАЗАР

З

♩ = 58

Гей, і-шов чу-мак че-рез Крим-ба-зар,

а во-ли ж йо-го по-бо-лі-ли,

сам мо-лод за-слаб. А при-хо-дить йо-му

а то-ва-риш йо-го, ой бе-ре йо-го за ру-чень-ку,

пи-та-є йо-го: — Ой то-ва-ри-шу,

що в те-бе бо-лить? — Да бо-лять руч-ки,

бо-лять нож-ки і ще й по-ло-ва.

Гей, то- ва- ри- шу, а ти, бра- те мій,

да зай- ми ж мо- ї сі- рі во- ли да го- ни до- мой.

Да й на- ка- жи й от- цю- нень- ці, що я вже сла- бий,

а мо- їй жін- ці ха- зя- єч- ці, що я не- жи- вий.

ТА ХОДИВ ЧУМАК, ТА БЛУДИВ ЧУМАК

И

Поважно

Та хо- див чу- мак, та блу- див чу- мак

та сім год по Кри- му. Заспів Сім год по Кри- му...

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

І

♩= 60

Ой хо- див чу- мак сім рік по До- ну, та не бу- ло

при- чи- нонь- ки ні- ко- ли йо- му.

ОЙ ТА ХОДИВ ЧУМАК ТА СІМ ГОД ПО ДОНУ

І

Спокійно ♩ = 60

Один

Ой та хо- див чу- мак та сім год по До- ну,

Всі

та не бу- ло при- чи- нонь- ки ні- ко- ли йо- му.

ЗАСЛАБ ЧУМАК, СІРОМАХА, ЗАСЛАБ ТА Й ЛЕЖИТЬ

Й

Помірно

За- слаб чу- мак, сі- ро- ма- ха, за- слаб та й ле- жить,

ні- хто йо- го не спи- та- є, гей, гей! Що в йо- го бо- лить.

ТА ЧУМАК ХВОРИЙ, ДУЖЕ НЕЗДОРОВИЙ

К

♩ = 50

Усі

Та чу-мак хво- рий, ду- же не- здо- ро-

вий та й на во- зі ле- жить.

Один

На во- зі ле- жить...

ОЙ ЇХАВ ЧУМАК, НА ДОРОЗІ СТАВ

Л

ОЙ ХОДИВ ЖЕ ЧУМАК СІМ ЛІТ ПО ДОНУ

М

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ ГОД ПО ДОНУ

А

Ой ходив чумак сім год по Дону,
Та не було пригодоньки ні разу йому.
Ой зайшов чумак на кримський базар,
Стала йому пригодонька — головку зв'язав.
Ой прийшов к ньому отаман його.
— Ой отамане, ти батьку наш!
Бери в мене весь скарб мій та пошту наймай.
Ой наймай пошту до батька мого,
Ой бог знає, бог відає, чи буду в його.
Ой зійшлися з батьком та на могилі,
Викопали діл глибокий в одну годину.

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ПО ДОНУ

Б

Ой ходив чумак сім рік по Дону,
Та не було пригодоньки ніколи йому.
Стала пригода, з Криму ідучи:
Заболіла голівонька, воли пасучи.
Болить голова, та ще й не сама,
Та вже ж мою голівоньку журба обняла.
Ой прийшов до його отаман його,
Бере його за рученьку, жалує його.
— Отамане мій, не жалуй мене,
Бери мої воли й вози, поховай мене.
— Нащо ж мені, козаченьку, твої воли брать,
Єсть у мене гроші свої, буде поховать.
Ой ішов чумак через Крим-базар,
Червоною хустиною головку зв'язав.
Ой скинув чумак із себе жупан:
— Воли ж мої полові, хто ж вам буде пан?
Ой скинув чумак із себе кожух,
Припадає к сирій землі, чи зводиться дух.
Ой ревуть воли у новім возі,
Поховали чумака в степу в дорозі.
Ой ревуть воли у новім ярмі,
Поховали чумака в степу в стороні.
Що ударили у великий дзвін,
Та вже ж тому чумаченьку не ходить на Дін.

ХОДИВ ЧУМАК СІМ ЛІТ ПО ДОНУ

В

Ходив чумак сім літ по Дону,
Да не було пригодоньки ніколи йому.
Зійшов чумак на кримський шлях:
— Бідна моя головонька, либонь, я заслаб.
Прийшов до нього отаман його,
Взяв його за рученьку, жалує його.
— Ой отамане, не жалуй мене,
Бери воли, вози, поховай мене!
Зійшли чумаки на долиночку,
Викопали діл глибокий за годиночку.
Стали чумака до гробу везти —
Стали його сірі воли ярмами трясти.
Стали чумака в гроб пускати —
Стали його сірі воли вози ламати.

— Ой ідіть, воли, не оглядайтесь,
Уже свого хазяїна не сподівайтесь!
Ідіть, воли сивії, в ярмі,
Покидайте хазяїна в чужій стороні.

ГОЙ, ХОДИВ ЧУМАК СІМ РІК ДО КРИМУ

Г

Гой, ходив чумак сім рік до Криму,
Та не було пригодоньки ж ніколи єму.
А вертав чумак із Криму додому,
Стала ж му ся пригодочка на всю дорогу.
Гой, стала ж му ся не вдень, а вночи:
Занедужав чумаченько, із Криму йдучи.
Із Криму йдучи, горівку п'ючи,
Ще й при битій дороженьці воли пасучи.
Гой, упав чумак, упав та й лежить,
Ніхто ж го ся не спитає, що єго болить.
Гой, болить єго увесь-таки стан...
— Воли ж мої половії, хто ж вам буде пан?
Гой, обізвався єго ж отаман:
— Не журися, чумаченьку, є ж воликам пан.
— Бери си воли, поховай мене,
Бери моє срібло-злото, поминай мене.
— Гой, рад би я, рад тебе поминать,
Гой, рад би я в чумаченька сірі воли взять.
Гой, ударили у голосний дзвін...
Гой, сходиться, з'їжджається весь чумацький рід.
Гой, прийшов, прийшов старенький отець:
— Гой, синку ж мій, чумаченьку, чужий чужинець!
Гой, прийшла, прийшла старенька й мати:
— Гой, синку ж мій, чумаченьку, де ж тя сховати?
Гой, прийшов, прийшов рідний єго ж брат:
— Гой, братчику-чумачику, я ж сему не рад!
Гой, прийшла, прийшла ще й рідна сестра:
— Гой, братчику-чумачику, де ж тя смерть найшла?
Зарули ж воли, а все полові,
Поховали чумаченька в чужій стороні.

ІШЛИ ЧУМАКИ НА КРИМСЬКИЙ БАЗАР

Д

Ішли чумаки на кримський базар,
Заболіла головонька — чогось чумак слаб.
Ой слабий чумак, слабий і лежить,
Ніхто його не спитає, що його болить.

Прийшов до нього отаман його,
Узяв його за рученьку, жалує його.
— Ой вижу, вижу — жалуєш мене,
Візьми собі сірі воли та й рятуй мене.
— Що ж тебе болить? — Тяжко голова:
Зостаються дрібні діти, жінка молода.
Скинув чумак свиту, скинув і кожух,
А сам припав к сирій землі — тілько чути дух.
Ой зайшли чумаки з гори на долину,
Викопали діл глибокий в їдну годину.
Взяли чумака за білі боки,
Ой кинули чумаченька в діл глибокий.
Кинули його аж на саме дно,
Самі стали, заплакали тяжко, жалібно.
Ой не був же там ані піп, ні дяк,
Поховали чумаченька на чужині й так.
Ой стоять воли сірії в ярмі,
Поховали чумаченька в чужій стороні.
Ой стоять воли та й надулися,
А вже свого господаря та й позбулися.

ОЙ ХОДИВ ДЖУМАН СІМ РІК ПО ДОЛУ

Е

Ой ходив джуман сім рік по долу,
Не находив пригодоньки на своїм віку.
Ой перейшов джуман та й через Кармазан,
Воли му ся поболіли, сам джуман заслаб.
Ой заслаб, заслаб, під возом лежить,
Ніхто го ся не питає, що його болить.
Болить же єго серце, болить голова,
Бідна ж моя головонька — чужа сторона!
Ой чужа тут сторононька і чужії люде,
А хто за мнов, нещасливим, плакати тут буде?
Ой приходить тут товариш, товариш єго,
Бере легко за рученьку й жалує єго.
— Товарише, товаришку, та й не жалуй мене,
Бери собі штири воли й лиш не дай мене!
— Ой рад би я, ой рад би я тоті воли взяти,
Не маю я тої сили тебе рятувати.
Умер джуман, умер джуман, та зійшлися люде,
А хто ж за сим чужинчиком тут плакати буде?
А сказали добрі люде, щоби задзвонили,
Щоби везде посходились ті, що го забули.
А сказали задзвонити в голосний дзвін,
Щоби учули і зійшлися увесь єго рід.

Сходжається, з'їжджається весь джуманів рід.
А чужина, як ворона, суне на обід.
Ой приходить, ой прийшов его рідний отець:
— Ой синку мій, джуманчику, це ж тобі кінець.
Ой прийшла, ой прийшла его рідна мати:
— Ой синку мій, джуманчику, уже ж тя не видати.
Ой приходить, а прийшов к нему рідний брат:
— Ой братчику-джуманчику, лиш я сему рад.
— Не радуйся, ой братчику, моїй пригодочці,
Запрягай си ті волики і заплач потрошки.
Бери собі ті волики, іди додомочку,
А за мнов, мерцем-братом, обвий головочку *.
А приходить к нему найстарша его сестра:
— Ой братчику-джуманчику, де ж тя смерть найшла?
А приходить к нему сестринець і его мати:
— Ой вуечку-джуманчику, коли тя будем видати?
А приходить к нему і прийшов менший его брат:
— Ой братчику-джуманчику, знай, я сему не рад.
Та й прийшла вже, посходилась его родина,
Лиш не видно, чи прибула его дружина.
Нема кому, чи не хотять дати бідній вдові знати,
Щоби свого мужиченька прийшла поховати?
Поховали джуманчика в чужій стороні,
А сами ся повертали додому сумні.
Ой пішли же і волики, та й блукаючи,
Не знаючи доріжечки, без газди йдучи.
Ой прийшли же ті волики та й перед ворота:
— Вийди, вийди, газдинечко, бо-сь вже сирота!
І волики стояли, за газдою тужили, ридали,
Бідній вдові і сироті жалю більше додавали.
Ой кажуть: «Газдинечко наша, вийди до нас,
Обсмотри і розпряжи із ярма ти нас».
— Ой я уже не буду вас, сіренькі, розпрягати,
Як ви-сте могли газду в дорозі лишати!
А волики їй відповіли, не ждучи, зараз:
— Збулась ся газди, збудешся і нас!
В неділю зраненька зозуля закувала,
Уже ся джуманисі вся правда показала.
В неділю зраненька зозулька летіла,
Уже джуманиха злізла, в вечерях до гроба прилетіла.
Прийшла до гробочку і ела плакати:
— Вийди, вийди, газдо, щось хочу сказати!
— Ой не вийду, газдинечко, лихе серце маю,
Лиши мене у гробочку, най тут спочиваю.

* Натяк на звичай обвивати голову чорним платком, коли помре хто дорогий або рідний (*прим. записувача*).

Іди, іди додомочку, роздай лудинечко,
Най загріє мене тутка божеє сонечко!
Прийшла вона додомочку та й загоріла:
— Прийди, прийди, мій миленький, я вже обімліла.
Прийшла душа єго в хати, єла си питати:
— Що ти смутна, газдинечко, коло моєй хати?
— Нічку, днинку я сумую, бідую, гарую,
Бо від тебе вісток нема, потіш нещасную!

ХОДИВ ДЖУМАРИК ПО ГОРАХ-ДОЛАХ

Є

Ходив джумарик по горах-долах,
Та не мав він пригодовку на своїх волах.
Ой ходив, ходив, на долині впав,
Голова го заболіла, він там і звув'яв.
Під возом лежит, ой лежит, лежит,
Ніхто його ся не просит, що його болит.
Та болит його серце й голова,
Що він буде робитоньки в чужих сторонах?
Чужі сторони, чужії люде,
Що він буде робитоньки, як му смерть прийде?
Під возом лежит, ой лежит, лежит
І до своїх до воликів так він говорит:
— Волики мої в золотім ярмі,
Ой ідіт ви, ой ідіт ви ід моюй жоні.
Най прийде она, отець і мати,
Та най они поспівают сина сховати.
Прийшли волики, на дворі стали:
— Газдинонько, ти не гнівайся! — так заревали.—
Ти не увидиш газдика свого,
Лем увидиш на дворику волики його.
— Най прийде отець, най прийде мати
У чужую сторононьку сина сховати.
Прийшла ід ньому миленька жона:
— Ой газдику-джумарику, я тепер сама!
Прийшла ід ньому рідненька сестра:
— Ой братцю мій, джумарику, де тя смерть найшла?!
Прийшов ід ньому його рідний брат:
— Ой братчику-джумарику, я сьому не рад!
Прийшов ід ньому рідненький отець:
— Ой синку мій, джумарику, вже тобі конець!
Прийшла ід ньому рідненька мати:
— Ой синку мій, джумарику, де тя сховати?!
— Сховайте мене в лузі зеленім,
Дайте посадить надо мнов червен калину.

Будут пташечки калину клювати,
Буде моя родинонька за мнов банувати.
В неділю рано всі дзвони гудут —
Молодого джумарика на цвинтар везут.

ОЙ ПІШОВ ДЖУМАК ЙА В ЛІС ПО ДРИВА

Ж

Ой пішов джумак йа в ліс по дрива,
Воли му си розболіли, сам джумак заслаб. (2)
Ой заслаб, заслаб, в чужині лежит,
Ніхто єго не спитає, що єго болит.
Болит джумака серце-голова,
Жу́рись, плаче джумаченько — чужа сторона!
А хто ж мене поховає, як тут смерть буде?
Як прийшов єго та й рідний отець:
— Ой сину мій, джумаченьку, тут тобі конець!
Як прийшла єго та й рідная мати:
— Ой сину мій, джумаченьку, тут меш вмирати!
Як прийшов єго та й ріdненький брат:
— Ой братчику-джумаченьку, я сему чи рад!
Як прийшла єго та й рідна сестра:
— Ой братчику-джумаченьку, чужа сторона!
Як ударив дяк йа в голосний дзвін,
Отоді-то посходився ввесь джумаків рід.
Поховали джумака близько границі,
Плакали за джумаком дівки й молодиці!

ЗАБІЛІЛИ СНІГИ, ЗАБОЛІЛО СЕРЦЕ

З

ЗАБІЛІЛИ СНІГИ, ЗАБОЛІЛО ТІЛО

И

ЗАБІЛІЛИ СНІЖКИ ПРИ БИТІЙ ДОРОЖКИ

I

Забіліли сніжки при битій дорожки,
Ще й діброволька. (2)
Та заболіло тіло бурлацькеє біле,
Ще й головонька. (2)
Ніхто не заплаче — ні батько, ні мати,
Ні жінка його. (2)
А тільки заплаче по білому тілі
Товариш його. (2)
— Скажи мені, брате, вірний товаришу,
Що в тебе болить? (2)
— Болять в мене руки, болять в мене ноги,
Ще й бурлацькая голова. (2)
Бери мої вози, бери мої воли
Та поховай мене! (2)
— Нащо мені, брате, вірний товаришу,
Воли, вози брать? (2)
Скажи мені, брате, вірний товаришу,
Де тебе ховать? (2)
— Заховаєш, брате, вірний товаришу,
В вишневім саду. (2)
Зроби мені, брате, вірний товаришу,
З кленини труну. (2)
— Ой де ж тобі, брате, вірний товаришу,
Кленини узять? (2)
Ой будеш ти, брате, вірний товаришу,
В сосновій лежать. (2)
— Заховай, брате, вірний товаришу,

В степу при шляху. (2)
В степу при шляшочку на жовтім пісочку,
Під калиною. (2)
Калина широка, угору висока,
На лист широка. (2)
Як вітер повіє, калину сколише,
То буде опадать. (2)
Чумацьке тіло, бурлацьке біле,
Буде прикривать. (2)

ОЙ РЕВНУЛИ ВОЛИ В МАЛЬОВАНІМ ЯРМІ, З КРИМУ Й ІДУЧИ

I

Ой ревнули воли в мальованім ярмі, з Криму й ідучи:
Поховали браття свого хазяїна, додому йдучи.
Та не буде знати ні отець, ні мати, ні брат, ні сестра,
Та не буде знати свого чумаченька жона молода.
Та не буде ж знати свого чумаченька жона молода,
Тільки буде знати того чумаченька чужа сторона.
Поховали браття свого хазяїна в зеленім саду.
Ой у саду, саду, саду зеленому під клин-деревиною.
Рости, рости, клин-дерево, тонке та високе
та й спусти гілля,
Ой і спусти гілля з верха до коріння — лист додолочку.
Прикрий, прикрий тіло чумацькеє біле, ще й головочку!
Та щоб теє тіло, чумацькеє біле, та й не чорніло,
Од буйного вітру, од ясного сонця щоб не марніло.
Ой ревнули воли в мальованім ярмі — сльоза сльозу
побива:
Та вже ж, миле браття, нашого товариша на світі нема!

ОЙ ХОДИВ ЧУМАК ЧЕТИРЕ ГОДА

Й

Ой ходив чумак четире года,
Не мав же він пригодоньки жодного раза.
Ой як пішов чумак у кримський базар,
Воли ж єму похроміли, сам молод заслаб.
Ой лежить чумак йа близько вози,
А нікому уронити та за ним сльози.
Ой лежить чумак, в недузі лежить,
А нікому запитати, що єго болить.
Скинув опанчу, скинув і кожух,
А сам припав к сирій землі, тілько чути дух.
Скинув з себе черес, скинув і кафтан,
А сам припав к сирій землі та й уже не встав.
Прийшов до нього отаман єго,
А взяв єго за рученьку, жалує єго.
— Отамане, ой ти батьку наш,
Порадь же ти в нещастю теперечка нас.
Отамане наш, не жалуй мене,
Бери гроші всі від мене да й пошти наймай.
Ой наймай пошту до батька мого,
Бо бог знає, бог відає, чи буду в нього.
Продай сірі воли да пошту наймай,
Мене якнайскорій додому відсилай!
Ой ти, отамане, не жалуй мене,
Бери гроші всі від мене, поховай мене.
Крикнув отаман: «Випрягайте воли,
А будемо іспускати на дол із гори!»
Лиш взяли чумаки воли впрягати,
Ой став молод чумаченько в мажі плакати.
Лиш взяли чумаки на дол спускати,
Ой став молод чумаченько в мажі конати.
Крикнув отаман: «Чумаки молоді,
Ой конає молод чумак у мажі своїй!»
— Ой ви, чумаки, ви, браття мої,
Викопайте діл глибокий зараз при мені.
Крикнув отаман: «Чала, на гору,
Викопаєм чумакові яму глибоку!»
Ой всі ся мажі в долу злітали,
Лиш єдними сіренькими чумака взяли.
Вивезли чумака на круту гору,
Викопали чумакові яму глибоку.
— Ой ви, чумаки, ви, хлопці гожі,
Зробіть мені домовину, хоць я в дорозі!
Ой зробили, в трунку уклали,
Тож-то вони тяжко-важко заплакали.

А вже ж чумака похоронили,
А всі за ним чумаченьки заголосили.
Ой стоять воли, як паровиці,
Поховали чумаченька в кримській станиці.
Заревали воли, стоячи в ярмі:
— Лишається наш хазяїн в чужій стороні.
Ой ідуть воли та й подулися,
А вже свого господаря та й позбулися.
Ой ідуть воли та й заревали,
А вже свого господаря та й поховали.
Ой ідуть чумацькі воли та бичуються,
[Не бояться] чумаченьки, що подуються.
Ой летів сокіл понад висушений сад:
— Лишається наш господар, хоць би був не рад.

ІШЛИ ЧУМАКИ ЧЕРЕЗ ТРИ ГОРОДИ

К

Ішли чумаки через три городи,
Та не знали чумаченьки жодної біди.
Стріла їх біда серед города,
Заболіла чумаченька вельми голова.
Головка болить, а чумак лежить,
Ніхто його не спитає, що в його болить.
Прийшов до його товариш його,
Взяв його за рученьку, питає його.
— Товаришу мій, питаєш мене,
Возьми мої білі гроші, поховай мене.
Як мало грошей, то возьми воли
Та поховай чумаченька в чужій стороні.
А тії воли розумні були,
Через село, через місто додому прийшли.
Прийшли додому та й стали рекать:
— Вийди, вийди, стара мати, волів заганять.
Як вийшла мати волів заганять,
Оглянеться туди-сюди — сина не видать.
— Ой ви, дітоньки, ждіть неділеньки,
Чи не прийде ваш татонько із доріженьки.
Неділька прийшла, татонька нема:
Десь прийняла сира земля, чужа сторона.

ЇХАВ ЧУМАК У КРИМ НА БАЗАР

Л

Їхав чумак у Крим на базар,
Воли йому заболіли, й сам молод заслаб.
Ой заслаб, заслаб та й лежить,
Ніхто його не спитає, що його болить.
Болить його серце, болить голова,
Ой бідна моя голівонька — чужа сторона!
Прийшов до нього отаман його та й жалує його.
— Отамане мій, не жалуй мене,
Візьми гроші із кишені — поховаєш мене.
Нехай мене не ховають попи та дяки,
Нехай мене поховають наші чумаки.
Бо попи та дяки дорого деруть,
Нехай наші чумаченьки мед-горілку п'ють.
Ой ви, чумаки, ви, браття мої,
Як будете воли попасати, попасіть мої.
Як будете воли напувати, напійте й мої,
Як будете бичувати, бичуйте й мої.
Усіх чумаків воли ся пасуть,
А бідного чумаченька ярмами трясуть.
Усіх чумаків воли воду п'ють,
А бідного чумаченька слину ковтають.
Усі чумаки волів бичують,
А бідного чумаченька самі моцують.
Ой гей, гей, воли, та на край гори,
Як витягнули, та й полопали.

ЇЗДИВ, ЇЗДИВ ЧУМАЧЕНЬКО СІМ ГОД ПО КРИМУ

М

Їздив, їздив чумаченько сім год по Криму,
Та й не було пригодоньки, гей, гей, ніколи йому.
Сталась йому пригодонька не вдень, та вночі:
Занедужав козаченько, гей, гей, з Криму ідучи.
Заслаб, заслаб чумаченько, заслаб та и лежить,
Ніхто ж його й не спитає, гей, гей, що в нього болить.
Болять в нього ручки й ніжки, болить голова,
Куди гляну-подивлюся, гей, гей,— чужа сторона.
Прийшов до нього отаман його,
Узяв його за головку, гей, гей, жалує його.
— Отамане, рідний батьку, не жалуй мене,
Продай мої сірі воли, гей, гей, поховай мене.

Нехай мене не ховають попи та дяки,
Нехай мене поховають брати-чумаки.
Скинув, скинув чумаченько свиту ще й жупан:
— Воли ж мої круторогі, гей, гей, хто ж вам буде пан?
Ізійшлися чумаченьки з гори у ярок,
Викопали йому яму, зібравшись в гурток.
Завинули чумаченька у біле рядно
Та й вкинули чумаченька, гей, гей, у яму на дно.
Заревіли сірі воли, йдучи у ярмі,
Поховали чумаченька, гей, гей, в чужій стороні.
Заревіли сірі воли, по степу йдучи,
Поховали чумаченька, гей, гей, з Криму їдучи.
Задзвонили у Києві на дзвони усі —
Це ж по тому чумакові, гей, гей, що їздив по сіль.
Задзвонили у Києві у дзвін у їден —
Це ж по тому чумакові, гей, гей, що в батька їден.

ЯК ЗІБРАВСЯ ТА Й ПОЇХАВ У ДОРОГУ ЧУМАЧОК

Н

Як зібрався та й поїхав у дорогу чумачок,
Лишив вдома жінку і четверо діточок.
Як приїхали чумаки у Крим на базар,
Йому воли покривіли, сам чумак заслаб.
Чумак у дорозі під возом лежить,
Ніхто його не спитає, що його болить.
А як приходе до нього товариш його,
Та й взяв його за головку, жалує його.
— Як ти, добрий мій товариш, жалуєш мене,
Продай мої сірі воли, поховай мене.
Як зійшлися всі чумаки до його воза,
Та й кожному поллялася гаряча сльоза.
Зложилися усі чумаки по два рублі,
Поховали товариша в чужій стороні.
Ідуть чумаки додому, а воли ревуть,
Вони свого господаря уже не чують.
Вони свого господаря уже не чують,
Бо щоб яка крута гора, їх не бичують.
Ідуть воли та все ревуть під тяжким ярмом,
Бо щоб яка крута гора, то їх батогом.
Як приїхали чумаки до свого села,
А всі люде вже говорять: осталась вдова.
Як пригнали сірі воли до її хати,
Тоді вийшла бідна вдова, стала ридати:
Хто ж буде малі діти ті годувати.

Як пігнала вдова пасти сіренькі воли,
Її діти питаються: «Мамо, де були?»
— Я гонила воли пасти аж на діброву.
Обілляли дрібні сльози бідную вдову.

ОЙ ЇЗДИЛИ ЧУМАЧЕНЬКИ ТА Й У КРИМ ПО СІЛЬ

О

Ой їздили чумаченьки та й у Крим по сіль,
Загубили хазяїна уже неділь сім.
Заболіла голівонька, заболів живіт,
Упав козак серед степу, упав та й лежить.
Умирає — наказує: «Чумаки мої, ви брати мої,
Як будете волів парувати, попаруйте й мої.
Чумаки мої, ви брати мої,
Як будете волів напувати, напійте й мої».
Ой усі воли та й по чотири йшли,
А бідного чумаченька та й у парі пішли.
Вийшли воли на круту гору,
Попадали на коліна, тяжко заревли.
Задзвонили у селі та й у один дзвін —
Це по тому чумакові, що ходив у Крим по сіль.

БУЛО ЛІТО, БУЛО ЛІТО, ТА СТАЛА ЗИМА

А

Було літо, було літо, та стала зима,
Як не було пригодоньки, гей, гей, то й досі нема.
Була йому пригодонька, з Криму їдучи,
Чистим степом край дороги, гей, гей, воли пасучи.
Заслаб, заслаб чумаченько, заслаб та й лежить,
Жалується отаману, гей, гей, голова болить!
— Отамане, отамане, батько ти мій рідний,
Бери мої воли, вози, гей, гей, та й додому йди!
Заревіли воли сірі, додому йдучи,
Заплакала молода чумачка, гей, гей, в воротах стоючи.

БУЛО ЛІТО, БУЛО ЛІТО, ТА Й СТАЛА ЗИМА

Б

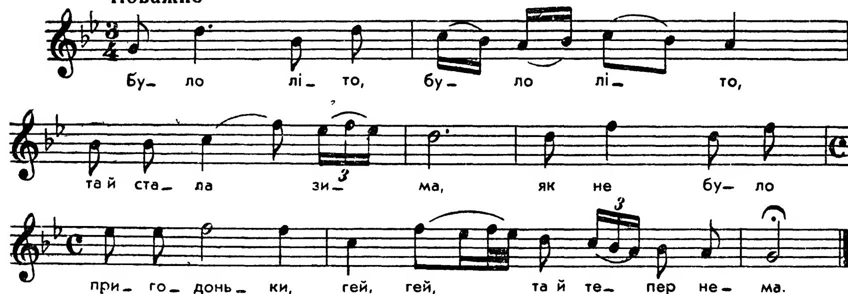
Поволі, зі смутком

Було літо, було літо, та й стала зима,
Як не було пригодоньки, гей, гей, та й досі нема.
Була ж йому пригодонька, з Криму ідучи,
В чистім полі край дороги, гей, гей, воли пасучи.
Занедужав чумаченько, заслаб та й лежить,
Жалується отаману, гей, гей, голова болить.
— Отамане, отамане, рідний батьку мій,
Бери воли, бери вози, гей, гей, та й додому їдь.
Скинув чумак сіру свиту, скинув ще й жупан:
— Воли ж мої круторогі, гей, гей. хто ж вам буде пан?
Скинув чумак сіру свиту, скинув ще й кожух,
А сам припав к сирій землі, гей, гей, віддав богу дух.
Заревіли сірі воли, тіло везучи,
Заплакали чумаченьки, гей, гей, позаду йдучи.
А в неділю вранці-рано ударили в дзвін —
Це ж по тому чумаченьку, гей, гей, що ходив по сіль.

В

Поважно

Було літо, було літо, та й стала зима,
Як не було пригодоньки, гей, гей, та й тепер нема.
Ой ходив чумак молоденький сім рік по Дону,
Та не було пригодоньки, гей, гей, ніколи йому.
Ой ішов чумак молоденький з Криму додому,
Сталась йому пригодонька, гей, гей, за всю дорогу.

Сталась йому пригодонька не вдень, а вночі —
Занедужав чумаченько, гей, гей, з Криму ідучи.
Занедужав чумаченько, з Криму ідучи,
При широкій доріженьці, гей, гей, воли пасучи.
Ой пішов чумак молоденький в Самар на базар,
Червоною китайкою, гей, гей, голову зв'язав.
Занедужав чумаченько, заслаб та й лежить,
Та ніхто ж його не спитає, гей, гей, що в нього
болить.
Ой болить в нього, молодого, серце й голова:
Помирає чумаченько, гей, гей, а роду нема!
Гей, прийшов же тут та до чумаченька отаман його,
Бере його за рученьку, гей, гей, жалує його.
— Отамане, отамане, рідний батьку мій!
Ой бери воли, бери вози, гей, гей, та й додому
йди!
Бери мої воли-вози, поховай мене,
Бери моє срібло-злото, гей, гей, поминай мене!
І скинув же чумаченько із себе жупан:
— Воли мої полові, гей, гей, хто ж вам буде пан?
І скинув же чумаченько із себе кожух,
Припадає к сирій землі, гей, гей, теплий зводить
дух.
Ой вдарили та й одразу у великий дзвін —
Се ж по тому чумакові, гей, гей, що ходив на Дін.
Ой вдарили та й одразу в дзвони уво всі —
То ж по тому чумакові, гей, гей, що ходив
по сіль.
Ой ревнули сірі воли в новому ярмі,
Поховали чумаченька, гей, гей, в чужій стороні.
Ой ревнули сірі воли, степом ідучи,
Поховали чумаченька, гей, гей, з Криму везучи.

ЕЙ, БУЛО ЛІТО, ЙА ТЕПЕР ЗИМА

Г

Ей, було літо, йа тепер зима,
Пішов чумак й у дорогу чотири года.
Приїхав чумак у Крим на базар,
Воли ж бо ся похроміли, сам молод заслаб.
Скинув свиту, скинув і кожух,
Сам припав к сирій землі
Та й спускає дух.
Прийшов до нього товариш його,
Взяв його за головку, жалує його.
— Ей, товаришу, не жалуй мене,
Возьми собі сірі воли, схорони мене!
— Ей ви, чумаки, ви, брати його,
Возьміть собі сірі воли, схороніть його.
Пішли чумаки в степу [в] долину,
Викопали чумакові гроб за годину.
Як викопали да й схоронили,
Заревіли сірі воли біднії в ярмі:
Поховали хазяїна в чужій стороні.
Ідуть чумаки та й попасають,
Йа тих пару сірих волів не випрягають.
Ідуть чумаки, вгору бичують,
Йа тих пару сірих волів та й батогують.

БУЛО ЛІТО, БУЛО ЛІТО, ТА Й СТАЛА ЗИМА

Д

Було літо, було літо, та й стала зима,
Як не було пригодоньки, гей, гей, та й досі нема.
Була ж йому пригодонька, з Криму ідучи,
В чистім полі край дороги, гей, гей, воли пасучи.
Заслаб чумак-чумаченько, заслаб та й лежить,
Ніхто ж його не спитає, гей, гей, що в його болить.
Болять руки, болять ноги, болить голова,
Лишаються дрібні діти, гей, гей, жінка молода.
— Отамане-хазяїне, пожалій мене,
Іскинь свою сіру свиту, гей, гей, та накрий мене!
Отамане-хазяїне, мабуть, я умру,
Зроби мені, хазяїне, гей, гей, з клен-дерева труну!
— Ніде тобі, чумаченьку, клен-дерева взять,
Будеш же ти, чумаченьку, гей, гей, в сосновій лежать!
А в неділю рано-вранці та й вдарили в дзвін —
Це ж по тому чумакові, гей, гей, що їхав на Дін.
В понеділок рано-вранці та й вдарили в два —
Це ж по тому чумакові, гей, гей, що тепер нема!

ГЕЙ, ТА ЗАБОЛІЛО ТІЛО

Е

Гей, та заболіло тіло
Та чумацьке біле,
Ще й головонька в його.
Та ніхто не заплаче
По білому тілу
По чумацькому.
Гей, та не заплаче батько,
Не заплаче мати,
Ні брат, ні сестра.

Та ні брат, ні сестриця,
Ні жінка його, гей!
Ні жінка його.
Гей, тільки заплаче
По білому тілу
Товариш його.
— Товаришу вірний,
Мій братику рідний,
Либонь же, я скоро вмру.
Зготуй мені, брате,
Вірний товаришу,
З клен-дерева труну.
— Ой де ж тобі, брате,
Кленової взяти?
Ой будеш ти, брате,
Вірний товаришу,
В сосновій лежати.
— Гей, надінь мені, брате,
Вірний товаришу,
Лляную сорочку.
Та сховай мене, брате,
Вірний товаришу,
В зеленім садочку.
Та в зеленім садочку
На жовтім пісочку,
Під грабиною.
Та нагорни, брате,
Вірний товаришу,
Високу могилу.
Та посади, брате,
Вірний товаришу,
Червону калину.
Тоді будуть, брате,
Вірний товаришу,
Зозулі літати.
Та вони будуть, брате,
Вірний товаришу,
Раненько кувати.
Та мені буде, брате,
Вірний товаришу,
Легенько лежати.

ОЙ БУЛО ЛІТО, БУЛО ЛІТО

Є

Помірно

ДА БУЛО ЛІТО, БУЛО ЛІТО

Ж

П'ЮТЬ ЧУМАКИ, П'ЮТЬ, БО В ДОРОГУ ЙДУТЬ

А

П'ють чумаки, п'ють, бо в дорогу йдуть,
Під білою, білою березою отамана ждуть.
— Отамане наш, порадь же ти нас:
Що ми будем в дорозі робити, як не буде вас.
— Ой ви, чумаки, ви, браття мої,
Як будете воли попасати, попасіть мої.
Йа всі чумаки попасали воли,
Лиш нашого пана й отамана в ярмі стояли.
П'ють чумаки, п'ють, бо в дорогу йдуть,
Під білою, білою березою отамана ждуть.
— Отамане наш, порадь же ти нас:
Що ми будем в дорозі робити, як не буде вас.
— Ой ви, чумаки, ви, браття мої,
Як будете воли напувати, напійте мої.
Йа всі чумаки напували воли,
Лиш нашого пана й отамана в ярмі стояли.
П'ють чумаки, п'ють, бо в дорогу йдуть,
Під білою, білою березою отамана ждуть.
— Отамане наш, порадь же ти нас,
Що ми будем в дорозі робити, як не буде вас.
— Ой ви, чумаки, ви, браття мої,
Як будете воли бичувати, бичуйте мої.
Йа всі чумаки бичували воли,
Лиш нашого пана й отамана самі тягнули.
Тягнули воли до половини гори,
А там стали, тяжко заревали та полопали.

ОЙ БРАТТЯ-ЧУМАКИ, ОЙ ВИ, БРАТТЯ МОЇ

Б

ОЙ ВИ, ХЛОПЦІ-ЧУМАКИ

В

Повільно

Ой ви, хлоп- ці- чу- ма- ки, ой ви, доб-

рі лю- ди, як бу- де- те во- лів по- па-

са- ти, то по- па- сіть і мо- ї.

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА, ЧУМАК ВОЛІВ НАПУВАЄ

А

♩=66

Ой у по- лі кри- ни- чень- ка,

чу- мак во- лів на- пу- ва- є. Во- ли ре- вуть,

во- ди не п'ють: до- рі- жень- ку чу- ють.

Ой у полі криниченька, чумак волів напуває.
Воли ревуть, води не п'ють: доріженьку чують.
— Бодай же ви, сірі воли, та до Криму не сходили,
Як ви мене, молодого, навік засмутили.
Помер, помер чумаченько в неділеньку вранці,
Поховали чумаченька в зеленім байраці.
Насипали чумаченьку високу могилу,
Посадили на могилі червону калину.
Прилетіла зозуленька та й сказала: «ку-ку!»
— Подай, сину, подай, орле, хоть правую руку!
— Ой рад би я, моя мати, обидві подати,
Да налягла сира земля, не можна підняти!

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА, З НЕЇ ВОДА ПРОТІКАЄ

Б

Ой у полі криниченька, з неї вода протікає,
Ой там чумак молоденький сірі воли напуває. (2)
Воли ревуть, води не п'ють: в Крим доріженьку чують,
Ой бог знає, бог відає, де чумаченьки ночують. (2)
Ой ночують чумаченьки в степу край дороги,
Розпустили сірі воли та по зеленій діброві. (2)
Умер чумак молоденький у неділеньку вранці,
Поховали чумаченька та у зеленім байраці. (2)
Висипали над чумаком високу могилу,
Посадили у головах та червону калину. (2)
Прилетіла зозуленька та й сказала: «ку-ку!»
— Подай, милий, подай, орле, та хоч правую руку. (2)
— Ой рад би я, моя мила, обидві подати,
Та налягла сира земля, ох, що не можна підняти. (2)

ГЕЙ, У СТЕПУ, СТЕПУ, В СТЕПУ КРИНИЧЕНЬКА, ГЕЙ, ТАМ ВОДА ПРИБУВАЄ

В

Стримано

Гей, у степу, степу, в степу криниченька, гей, там вода
прибуває,
Гей, там чумак, чумак молоденький сірі воли напуває. (2)
Гей, воли ревуть та води не п'ють: в Крим доріженьку
чують,
Гей, чи на мою, гей, чи на свою та головоньку
звіщують. (2)
Гей, заслаб чумак, заслаб молоденький та у Криму на
перевозі,
Гей, везуть чумака, везуть молодого у мальованім
возі. (2)
Гей, заслаб чумак, заслаб молоденький та у Криму на
ринку,
Гей, везуть чумака, везуть молодого так, як в'ялую
рибку. (2)
— Гей ви, чумаченьки, гей ви, бурлаченьки, та вчиніть
мою волю:
Гей, заганяйте вісім пар волів та женіте їх додому. (2)
Гей, налетіли сизі зозуленьки, та все «ку-ку!»
— Гей, подай, чумаче, гей, подай, голубче, та хоч правую
руку. (2)
— Гей, рад би я, моя дівчинонько, та й обидві подати,
Гей, насипано та сирої землі — тяженько ж її
підняти. (2)

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

Г

Ой у полі криниченька,
З неї вода протікає. (2)
Ой там чумак сірі воли пасе,
Ще й з криниці напуває.
Воли ревуть, води не п'ють,
Бо в Крим доріженьку чують. (2)
Ой бог знає, та бог і відає,
Де чумаченьки ночують.
А ночують чумаченьки
В кримськім степу при долині, (2)
Розпустили та сірії воли
По зеленій муравині.
— Бодай же ви, сірі воли,
Та в Крим по сіль не сходили, (2)
Ой як ви мені, та молодому,
Ой та жалю наробили!
Ой умер же чумаченько
Ой та в неділеньку вранці, (2)
Ой поховали та чумаченька
Та в зеленому байраці.
Насипали над чумаком
Та високую могилу, (2)
Ой посадили та в головоньках
Та червоную калину.
Прилинула зозуленька
Та й сказала: «ку-ку!» (2)
— Ох, і подай, сину, подай, орле,
Та хоч праву, праву руку.
— Ой рад же я, моя мати,
Та і обидві подати, (2)
Ой та налягла сирая земля —
Ой та трудненько підняти.

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА, ВОДА ПРИБИВАЄ

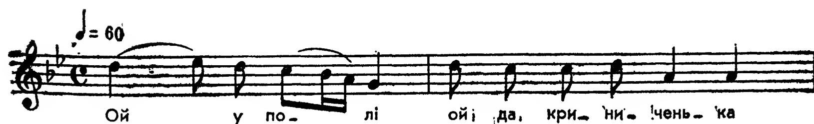
Д

Ой у полі криниченька, вода прибиває *,
Молодий чумаченько волів наповає.
Воли ревуть, води не п'ють: в Крим дорожечку чують.
— Бодай ви, воли полові, і в Крим не сходили,
Молодому чумаченьку біди наробили.
Болить, болить моя головочка, може, скоро я умру,
Ви ідіте приведіте, кого я люблю.
Не кладіте мене у хаті на лавці,
Положіте мене на травці-муравці,
Прив'яжіте сива коня у моєй головці.
— Заржи, заржи, мой коник, щоб почули дома.
Сіла мати вечеряти, розкладає ложки,
Покотились у матуленьки горючії сльозки.
— Коли б у мене, мой синочок, зезюлькіни крильці,
То я б, мой синочок, весь світ облітала,
Я ж би свойго сина на світі угадала.
Як летіла б, так і пала б да сказала «ку-ку»;
Подай, мой синочок, хоть праву руку.
— Ох, і рад би, моя мати, обі да й подати,
Да зв'язали мені ручки шовкові платочки,
Засипали вочки жовтії пісочки.

ОЙ У ПОЛІ ОЙ ДА КРИНИЧЕНЬКА НА ЧОТИРИ ДА ГРАНІ

Е

* Друга частина кожного рядка повторюється двічі.

Ой у полі ой да криниченька на чотири да грані,
Ой там чумак, чумак молоденький сиві воли напуває.
Воли ревуть та води не п'ють: в Крим дорогу да чують,
Ой десь наші преславні чумаки край Лиману ночують.
Од Лиману да й до Перекопу мальовані да верстви,
Ой заслаб чумак, заслаб молоденький, либонь, хоче вмерти.
— Ой ви, чумаки, ой ви, брати мої, вчиніть мою волю,
Ой займіть мої всі чотири вози да до гробу зо мною.
Ой займіте да ще й пригукніте, да й до гробоньку йдучи,
Ой чи не вчує моя рідня і мати, да й водоньку несучи.
Ой як учула, тяженько зітхнула й сердешно плакала.
— Ой коли б же я, кримськая зозуля, да крильця та мала,
Ой коли б же я, кримськая зозуля, крильця свої мала,
Ой то б я тую Польщу та Вкраїну наскрізь пролетала, (2)
Ой то б я свого та рідного сина по могилі познала.
Прилетіла сива зозуленька да й сказала «ку-ку».
— Ой подай, подай, да мій сину рідний, да хоч правую руку.
— Ой рад би я, ой та моя мати, ще й обидві подати,
Ой насипали да сирої землі, та й не можу підняти.

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

Є

Ой у полі криниченька,
З неї вода протікає.
Ой там чумак молоденький
Воли напуває.
Ой ви, воли полові,
Чом води не п'єте?
Ой ви, літа молодії,
Чого з світу марно йдете?
Воли ревуть, води не п'ють:
Доріженьку чують.
Ой бог знає, бог відає,
Де чумаченьки ночують.
А ночують чумаченьки
В степу край долини,
Прив'язали сірі воли
До червоної калини.
Умер чумак, умер чумак
В Криму на риночку,
Везуть його, славного чумака,
Як в'яленую рибочку.
Ой ви, воли полові,
Чом води не п'єте?
Ой ви, літа молодії,
Чого з світу марно йдете?

Ж

ОЙ ТАМ ЧУМАК СІРІ ВОЛИ ПАСЕ

3

Ой там чумак сірі воли пасе,
Йа з криниці напуває.
Воли ревуть, а водиці не п'ють:
В Крим доріженьку чують.
— Ох, воли ж мої сірі, половїі,
Чом водиці не п'єте?
Мабуть же, ви, сірі воли, половїі,
До гроба одвезете.
Воли ж мої сірі, половїі,
Хто над вами паном буде,
А як мене, молодого,
На світі не буде?
— Ой ви, братця, вірні товариші,
А чого ж чумак занедужав?
Занедужав наш чумаченько
І на віз похилився.
Він своєю правою рукою
За серденько ухопився.

Він своїми карими очима
На воликів задивився.
Помер, помер чумаченько
А в Самарі на ринку.
Ой ведуть-несуть його чумаченьки,
Як в'ялую рибку.

ОЙ У ПОЛІ ТА КРИНИЧЕНЬКА

И

Поволі

Ой у по– лі та кри– ни– чень– ка,
ой там во– ди– ця блис– тить– ся,
доб– ре бу– ло а чу– ма– ку– ва– ти,
по– ки бу– ло чим пла– тить– ся.

Ой у полі та криниченька,
Ой там водиця блиститься,
Добре було а чумакувати,
Поки було чим платиться.
Ой у полі та криниченька,
Ой там вода протікає,
Ой там чумак, та чумак молоденький
Сірі воли напуває.
Воли ревуть, та води не п'ють:
В Крим доріженьку чують.
— Бодай же ви, та сірії воли,
В Крим доріженьку сходили,
Як ви мене, та парня молодого,
Та й навіки зажурили.
Помер чумак, а помер молоденький,
А ще й тиха його мова,
Зосталося вісім волів сірих,
Ще й чумацькая зброя.
— Ти товариш, ти мій вірний брате,
Увольни мою волю:
Ой вижени вісім волів сірих
Аж до гробу за мною.

Ой вижени вісім волів сірих
Аж до гробу за мною,
Нехай гукнуть, та нехай ревнуть,
Аж до гробу ідучи,
А чи не зачує моя милесенька,
По водиченьку йдучи.
Вона чула, так як і не чула,
І важенько зітхнула:
— Ой десь мого, мого миленького
Сира земля привернула.
Ой якби я сива зозуленька,
То б я крильця мала,
То б я тую велику Вкраїну
Кругом усю облітала,
То б я свого, свого миленького
По могилі пізнала.
Сіла-впала на його могилі,
Сказала б я «ку-ку»,
Подай, подай, та мій милесенький,
Ой хоч правую руку!
— Ой рад би я, моя милесенька,
Ще й обидві подати,—
Насипали сирої землі,
Так не можу підняти.

ГЕЙ, ОЙ У ПОЛІ, В ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

I

Гей, ой у по- лі, в по- лі кри- ни- чень- ка,
ой там во- да бли- щить- ся.
Гей, то- ді ж бу- ло та й чу- ма- ку- ва- ти,
1) як ро- ди- ла пше- ни- (ця).
1) Як ро- ди- ла пше- ни- ця

Гей, ой у полі, в полі криниченька,
Ой там вода блищиться.
Гей, тоді ж було та й чумакувати, } 2
Як родила пшениця.
Ой у полі, в полі криниченька,
Ой там вода протікає.
Ой там чумак, чумак молоденький } 2
Сірі воли напуває.
— Ой ви, сірі, сірі, полові́ї,
Чом води не п'єте?
Нащо ж ви мені, парню молодому, } 2
Серцю жалю завдаєте?
Гей, помер чумак, чумак молоденький
Та й в Криму на ринку.
Ой везуть чумака до гробу ховати, } 2
Як в'ялену рибку.
Дівчина зачула — тяженько зітхнула,
Білі ручки заломила:
— Десь мого милого, голуба сивого, } 2
Сира земля та й приймила.

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

І

ОЙ ТАМ ЧУМАК СІРІ ВОЛИ ПАСЕ

Й

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

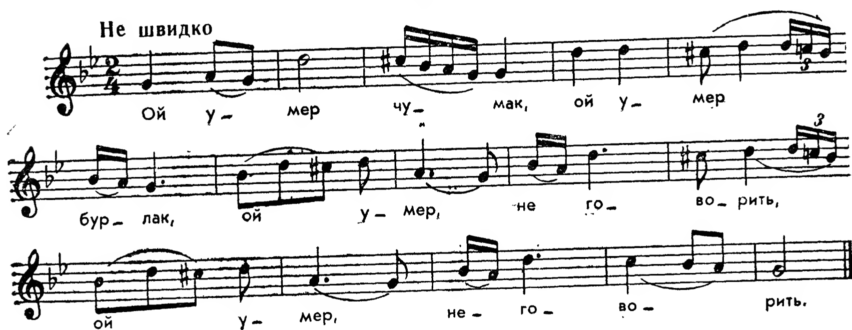
К

Л

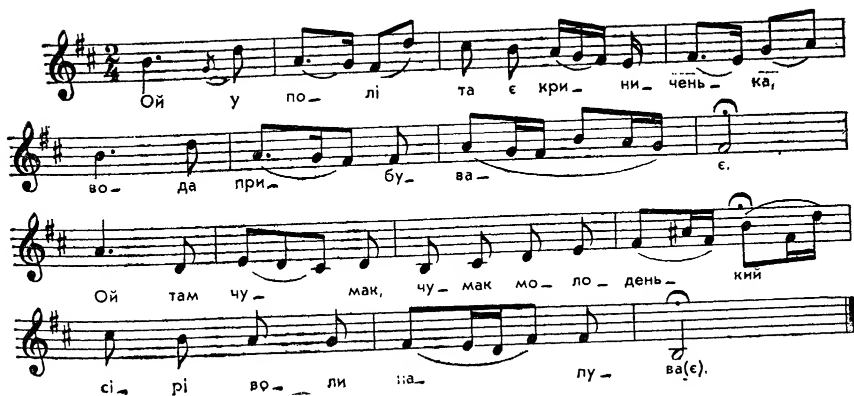
ОЙ УМЕР ЧУМАК, ОЙ УМЕР БУРЛАК

М

ОЙ У ПОЛІ ТА Є КРИНИЧЕНЬКА

Н

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

О

Ой у по_ лі кри_ ни_ чень_ ка,
во_ да клю_ чо_ ва_ я,
а там на_ ші
чу_ ма_ чень_ ки во_ ли на_ пу_ ва_ ли.

ОЙ У ПОЛІ КИРНИЧЕНЬКА

П

Ой у по_ лі кир_ ни_ чень_ ка,
во_ да про_ ті_ ка_ є,
ой там чу_ мак, чу_ мак мо_ ло_ день_ кий,
сі_ рі во_ ли на_ пу_ ва_ є.

Р

1) 2)
Ой у по_ лі кир_ ни_ чень_ ка, з не_ ї во_ да
при_ бу_ ва_ є, гей, там чу_ мак, чу_ мак мо_ ло_ день_ кий
сі_ рі во_ ли на_ пу_ ва_ є.
1) 2)

ОЙ В РУТИ ТА Й ВЕРХИ КРУТИ, ПІДУ ПОЗРИВАЮ

С

Ой в рути та й верхи крути, піду позриваю,
Стоять вороженьки край дороженьки, а я пойду погуляю.
Ой у полі керниченька, вода протікає,
Там мій милий, чорнобривий сиві воли наповає.
Воли не п'ють та тільки ревуть, бо щось прочувають,
А що в Криму на риночку та чумаки умирають.
Заслаб, заслаб молодий козак у Криму на ринку,
Везуть, везуть парня молодого, та як в'ялую рибку.
Помер, помер молодий козак до Криму в дорозі,
Везуть, везуть парня молодого та в новому возі.
— Ой ви, хлопці, ви, хлопці-молодці, вчиніть мою волю:
Та виженіть мої всі сиві воли та до гробу за мною.
Чи чула ти, дівчинонько, як сиві воли ревли,
Тоді, як моє грішне тіло та до гробу несли?
Дівка з водою йшла, теє зачула і рученьки заламала.
— Ой коли б я крили мала,
То б я цей світ окрашений та раненько облітала
І свого миленького, та чумака гарного,
Та по могилі пізнала!
То б я сіла та на могилі та й сказала «ку-ку»,
Подай, подай, мій миленький, хоч правую руку.
— Ой рад би я, миленькая, обидві подати,—
Сира земля руки навернула, та не могу подати.

ОХ, І ПОМЕР ЧУМАК, ДА ПОМЕР МОЛОДЕНЬКИЙ

Т

Вільно ♩=60

Ох, і по- мер чу- мак, да по- мер мо- ло- день- кий, а в сте- пу на рин- ку.
Ой ве- зуть чу- ма- ка, а ве- зуть мо- ло- до- го так, як в'я- лу- ю риб- ку,

ОЙ У ПОЛІ ТА КРИНИЧЕНЬКА

У

Ой у полі та криниченька —
Вода прибуває;
Ой там чумак воли пасе,
Сиві воли наповає.
Воли ревуть, а води не п'ють,
Бо в Крим дороженьку чують.
— Ой коли б ви, сірі воли,
Да й у Крим не сходили,

Що ви мою головоньку
Да навіки втопили.
Помер, помер чумаченько
В неділеньку вранці,
Поховали чумаченька
А в зеленому байраці.
— Товаришу, пане-брате,
Вволи як мою волю:
Веди коня у наряді
Да за тілом за мною.
Нехай зарже кінь вороний,
Да стоячи надо мною,
Хай зачує отець-мати,
Да стоя у комнаті:
— Ой десь мого сина-орла
Да на світі немає,
Ой що його кінь вороний
Да голос подавае.
Коли б же я зозуленька,
Я б до його полетіла,
То б я свого сина-одинчика
В чужім краю розвідала.
Сіла б, пала б на могилі
Та й сказала б «ку-ку»,
Подай, подай, синку-одиночку,
Да подай праву руку.
— Ой рад же б я, моя мати,
Ще й обидві подати,—
Насипано сирої землі,
Да не могу підняти;
Склинилися карі очі,
Да не могу я глянуть *.

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

ф

Ой у полі криниченька —
Там вода прибуває,
То ж там чумак молоденький
Та волики напуває.
Воли ревуть, води не п'ють:
В Крим дорогу чують.
— Та бодай ви, сірі воли,
Та весь Кримісходили,

*В інших варіантах — «розняти».

Як ви мені, молодому,
Та жалю наробили.
Шумить-болить головонька,
Ой десь я швидко помру,
Ой підіте приведіте,
Кого я вірно люблю.
Помер чумак, помер чумак
Та в неділеньку вранці,
Положили чумаченька
На дубовій та лавці.
Лежить чумак, лежить чумак
Та зранку до ранку,
Поки звелить пан отаман
Та надіти дранку,
Поки звелить пан отаман
Та викопать ямку.
Тешуть ябур, тешуть ябур,
Тешуть яборину,
Та на тую чумачину
Та на догомину.
Поховали чумаченька
Йа в неділеньку вранці.
— Та коли б не Турещина,
Та крила я мала,
То я б свого сина Йвана
Кругом облітала.
Та коли б я зозуленька,
Та сказала «ку-ку»,
Та подай, сине Йване,
Хоч білую руку.
— Ой рад би я, моя мати,
Обидві подати,—
Накидано сирої землі,
Не могу підняти.

ОЙ У СТЕПУ НАД ДОРОГОЙ

X

Ой у степу над дорогой
Криниченька протікає,
Ой там чумак молоденький
Сірі воли напуває.
Воли ж мої полові ї
Ідуть в возі тихо,
Ой напало парня молодого
Превеликеє лихо.

— Ой товариші мої, рідні брати,
Ввольніть мою волю:
Передайте а сім пар волів
Аж у Польщу додому.
Помер, помер чумак молоденький
І тихая мова,
Зостається сім пар волів,
Вся чумацькая зброя.
Помер, помер чумак молоденький
В Києві на ринку,
Везуть його до ями ховати,
Як в'ялую рибку.
Везуть його до ями ховати
Сірими волами.
Ой ревнули сірі воли,
А до ями везучи,
Заплакала його миленька,
А по воду ідучи.
— Коли б же я зозуленька
Та крилечка мала,
То б я всі чумацькі дороги
А кругом облітала,
То б я свого миленького
І в чумацтві пізнала.

В ЧИСТІМ ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА

Ц

В чистім полі криниченька,
З неї вода протікає,
Ой там чумак, чумак молоденький
Сиві воли напуває.
Воли ревуть, води не п'ють:
Крим-дороженьку чують,
Ой бог знає, бог відає,
Де чумаченьки ночують.
Помер, помер чумак молоденький
У Адесі на ринку,
Везуть чумаченька, везуть молодого,
Як в'ялую рибку.
— Ви, чумаки, преславні козаки,
Вчиніть мою волю:
Позаймайте сиву худобоньку
За мною до гробу!

Нехай заревуть, нехай загудуть
Над моєю головою,
Чи не вчує моя миленькая,
Рано йдучи по воду.
— Ой десь мого, мого миленького
На світі немає,
Що вже його сивая худоба
Голосок подавє!
Ой коли б я сивая зозуленька,
То б я крилечка мала,
То б я тую, тую Вкраїну
Кругом трейче облітала,
То б я свого, свого миленького
По шапці пізнала!
Шапка сива, шапка сива,
А околиця біла,
Свита гарна по коліна
Пошита до діла.
А станочок — як огурочок,
Сам отецький синочок!

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЦЯ

Ой у полі криниця —
Там холодная водиця,
Ой там чумак-чумаченько
Та й з возами становиться.
— Бодай же ви, сиві воли,
Да в Крим не сходили,
Як ви мене, молодого,
Та й з возом накотили.
Бодай же ви, сиві воли,
Та й солі не привезли,
Як ви мене, молодого,
На чужину завезли!
Помер чумак, помер бурлак
Йа в неділю вранці,
Положили чумаченька
В світлиці на лавці.
Лежить чумак, лежить бурлак
Од ранку до ранку,
Чи не скаже пан отаман,
Де викопати ямку?
Викопали, висипали
Глибоку могилу,
Посадили в головоньці
Червону калину.

Будуть пташки прилітати
Да калиноньку їсти,
Да будуть односити
На родиноньку вісті.

ОЙ У СТЕПУ КРИНИЧЕНЬКА

Ой у степу криниченька —
Там водиця виринає,
Ой там чумак молоденький
Воли сірі напуває.
Воли ревуть, води не п'ють:
В Крим дорогу чують,
Ой там наші чумаченьки
В Тивані бичують.
Ревуть воли, не п'ють води,
Став він підливати;
Заболіла голівонька,
Та й став чумак умирати.
— Воли ж мої сірі, і чого ви ревете
Та все мені, чумакові, жалю завдаєте?
Воли ж мої сірі, хто ж вам паном буде,
Та як мене, молодого, на світі не буде?
А вже ж мої сірі воли,
Гей, та до бога ревуть,
А молодого чумаченька
Вже до гроба везуть.
У городі у Кримочку,
У чумачім городочку,
Гей, та ударили у дзвін —
Та по тому чумакові,
Що ходив по сіль.
У городі у Кримочку
Та ударили у два —
Та й по тому чумакові,
Що був та й нема.

ТРАГІЧНА ЗАГИБЕЛЬ ЧУМАКА. ЗАТРИМКА ВАЛКИ В ОСІННЬОМУ СТЕПУ

ОЙ ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ

А

— Ой чумаче, чумаче, (2)
Ой в тебе личко козаче.
Чом не сієш, не ореш, (2)
Ой і нерано з Криму йдеш?
— Ой я сію і орю, (2)
Ой і зарані з Криму йду.
Ой я зарані з Криму йду, (2)
Ой і всіх чумаків веду.
Ой тільки нема одного — (2)
Ой брата мого рідного.
Ой там остався у Криму, (2)
Ой а сіль важить на вагу.
Ой сіль і терез уломивсь, (2)
Ой і чумаченько убивсь.
— Ой отамане, батьку наш, (2)
Ой порадь же ти тепер нас:
Ой що ми будем робити, (2)
Ой нічим волів кормити.
— Ой косіть, хлопці, отаву (2)
Ой чумаченькам на славу.
— Ой отамане, батьку наш, (2)
Ой порадь же ти тепер нас:
Ой що будемо робити, (2)
Ой нема війя, притики.

— Ой рубайте, хлопці, дуб'є, (2)
Ой зробим притику й войє.
— Ой отамане, батьку наш, (2)
Ой порадь же ти тепер нас:
Ой що будемо робити, (2)
Ой нічим самим кормитись.
— Ой косіть, хлопці, очерет, (2)
Ой та наварим вечерять.
Ой да зваримо чабака, (2)
Ой да пом'янем чумака.

Б

— Ой чумаче, чумаче, (2)
Життя твоє собаче. (2)
Ой чумаче, чумаче,
Чом не сієш, не ореш?
Чом нерано з Криму йдеш,
Всіх чумаків не ведеш?
— Ой я сію і орю,
Ой я рано з Криму йду,
Всіх чумаків я веду!
Тільки нема одного —
Брата мого рідного.
Він зостався у Криму
Брати солі на вагу.
Зробилася причина —
Сіль головку пробила.
Шукав його — не найшов,
Забрав воли та й пішов!
— Отамане, батьку наш,
Порадь же ти добре нас:
Що ми маєм робити —
Нічим коні кормити!
— Косіть, хлопці, лободу,
Привикайте на біду.

Косіть, хлопці, отаву,
Пасіть коні на славу!
Косіть, хлопці, мітлицю,
Накривайте пшеницю.
Косіть, хлопці, осоку,
Пасіть коні до смаку!
Косіть, хлопці, та овес
Та поїдем у Адес.
А в Адесах рідна мать
Не дасть же нам загибать!

В

— Ой чумаче, чумаче,
Гей, йой, чумаче, чумаче,
Життя твоє собаче.
Чом не сієш, не ореш?
Гей, чом не сієш, не ореш,
Чом нерано з Криму йдеш?
Гей, чом нерано з Криму йдеш,
Не всіх чумаків ведеш?
— Ой я сію і орю,
Гей, ой я сію і орю,
Ой я рано з Криму йду.
Гей, ой я рано з Криму йду,
Всіх чумаченьків веду.
Тільки ж нема одного —
Брата мого рідного.
Там остався на Дону,
Гей, там остався на Дону
Брати солі на вагу.
Сталась йому причина,
Гей, сталась йому причина:
Сіль голову розбила.
Шукав, шукав — не знайшов,
Гей, шукав, шукав — не знайшов,
Та заплакав та й пішов.
— Отамане, батьку наш,
Гей, отамане, батьку наш,

Порадь же ти тепер нас:
Що ми будем робити,
Гей, що ми будем робити —
Нічим волів кормити.
— Ой ще ж, хлопці, не біда,
Гей, ой ще ж бо нам не біда —
Єсть у полі лобода.
Косіть, хлопці, лободу,
Гей, косіть, хлопці, лободу,
Корміть волів на славу.
Косіть, хлопці, очерет,
Гей, косіть, хлопці, очерет
Та наварим вечерять.
Та вкинемо чабака,
Гей, та вкинемо чабака,
Та спом'янем чумака.

Г

— Ой чумаче, чумаче,
В тебе личко козаче.
Гей, гей, охо-хо,
В тебе личко козаче *. } 2
Чом нерано з Криму йдеш,
Не всіх чумаків ведеш?
— Ой я рано з Криму йду
І всіх чумаків веду.
Тільки ж нема одного —
Мого брата рідного!
Шукав, шукав — не найшов,
Запріг воли та й пішов.
Їхав, їхав — могила,
Край могили — долина.
Там чумаки стояли,
Там же і ми пристали.
— Отамане, батьку наш,

* *Далі з приспівом «Гей, гей, охо-хо» повторюється кожний парний рядок.*

Порадь же ти тепер нас:
Що будемо робити,
Чим воликів кормити?
— А ще, хлопці, не біда!
Єсть у полі лобода.
Косіть, хлопці, лободу —
Забувайте сю біду!
Косіть, хлопці, пшеницю —
В чистім полі метлицю.
Косіть, хлопці, весь спориш —
Корміть волів на бариш.
Косіть, хлопці, отаву —
Пасіть волів на славу.
Косіть, хлопці, ще ячмінь —
Поїдемо в Крим по сіль.
Косіть, хлопці, і овес —
Поїдемо у Одес!
Косіть, хлопці, очерет —
Наваримо вечерять.
Укинемо чабака
Да пом'янем чумака!

Д

— Ой чумаче, чумаче, (2)
Чом нерано з Криму йдеш?
— Ой я рано з Криму йду (2)
І всіх чумаків веду.
Тільки нема одного — (2)
Мого брата рідного.
Ой біда ж йому була — (2)
Сіль голову розбила.
— Отамане, батьку наш, (2)
Порадь же ти тепер нас:
Що ми будем робити, (2)
Чим нам волів кормити?
— Косіть, хлопці, отаву — (2)
Отаману на славу.

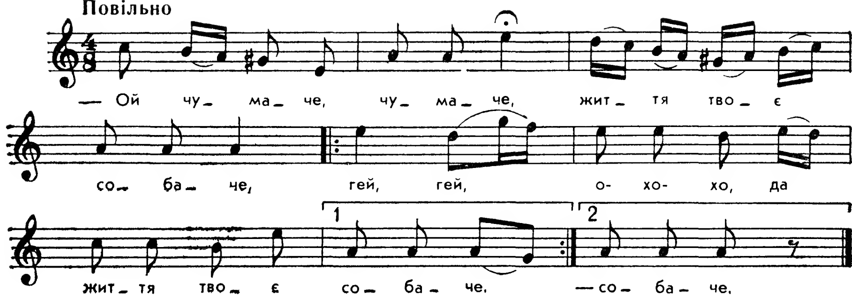
Косіть, хлопці, осоку, (2)
Кладіть стирту високу.
Будем воли кормити, (2)
Щоб знов до Криму дойти.
Зараз косіть очерет (2)
Та й наварим вечерять.
А вечерять сядемо (2)
Й чумака пом'янемо.

Е

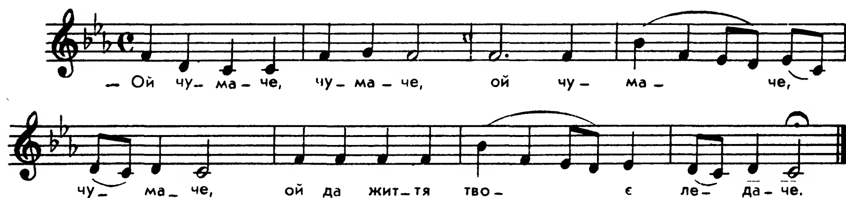
— Ой чумаче, чумаче,
Гей, чумаче, чумаче,
Життя твоє ледаче.
Чом не сієш, не ореш,
Чом нерано з Криму йдеш?
Чом нерано з Криму йдеш,
Всіх чумаків не ведеш?
— Ой я сію і орю,
І всіх чумаків веду.
Нема тільки одного —
Товариша вірного.
Він зостався у Криму
Сіль продавать на вагу.
Там терези вломились,
Сіль чумака прибила.
Та між трьома шляхами —
Ой там яму копали,
Ой там яму копали,
Там чумака сховали.
Косіть, хлопці, очерет,
Наваримо вечерять,
Та вкинемо чабака,
Та пом'янем чумака.

Є

— Ой чумаче, чумаче,
Життя твоє собаче.
Гей, гей, охо-хо,
Да життя твоє собаче *. } 2
Чом не сієш, не ореш,
Чом нерано з Криму йдеш?
— Ой я сію і ору,
І я рано з Криму йду.
Ой я рано з Криму йду,
Всіх чумаків веду.
Тільки ж нема одного —
Брата рідного мого.
Стала йому причина —
Сіль головку прибила.

Ж

— Ой чумаче, чумаче, (2)
Ой да життя твоє ледаче.
Чом не сієш, не й ореш,
Чом нерано з Криму йдеш,
Ой да не всіх чумаків ведеш?
— А я сію і орю,
Ще й найранше з Криму йду,
Всіх чумаченьків веду.

* Приспів «Гей, гей, охо-хо» повторюється після кожного парного рядка.

Веду, веду — та й не всіх,
А одного немає.
А я знаю якого —
Товариша вірного!
Остався він у Криму,
Набира сіль на вагу!
Стала йому причина —
Терезина вломилась,
Сіль голову пробила!
Сіль білая легкая,
А красная важкая.

ГЕЙ, ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ

3

— Гей, чумаче, чумаче, (2)
Гей, життя твоє ледаче!
Чом не сієш, не ореш, (2)
Чом нерано з Криму йдеш?
Чом нерано з Криму йдеш, (2)
Не всіх чумаків ведеш? (2)
— Ой я сію і орю, (2)
Ще й зарання з Криму йду.
Ще раненько з Криму йду, (2)
Ще й всіх чумаків веду.
Нема тільки одного — (2)
Брата мого рідного.
Десь зостався у Криму — (2)
А сіль важить на вагу.
Терез з сіллю уломивсь, (2)
Ще й чумаченько убивсь.
— Отамане, батьку наш, (2)
Ой порадь же тепер нас!
Що ми будем робити? (2)
Волів нічим кормити!
— Ой ще, хлопці, не біда — (2)
Єсть у полі лобода.
Косіть, хлопці, лободу, (2)
Забувайте всю біду!

ОЙ ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ

И

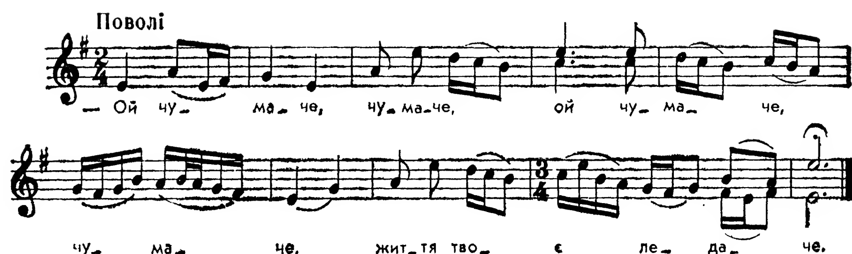
♩ = 80

— Ой чу_ма_че, чу_ма_че, ой чу_ма_ че,
чу_ ма_ че, жит_ тя тво_ є со_ ба_ че.
Чом не сі_ єш, не й о_ реш, чом не сі_ єш,
не о_ реш, чом не_ра_ но з Кри_ му йдеш?
Ой я сі_ ю і о_ ру, ой я сі_ ю ще й о_ ру,
ой я ра_ но з Кри_му йду. Ой я ра_ но з Кри_ му йду,
ой як ра_ но з Кри_му йду, всіх чу_ма_ чень_ків ве_ду.

— Ой чумаче, чумаче, (2)
Життя твоє собаче.
Чом не сієш, не й ореш, (2)
Чом нерано з Криму йдеш?
— Ой я сію і ору, (2)
Ой я рано з Криму йду.
Ой я рано з Криму йду, (2)
Всіх чумаченьків веду.
Тільки нема й одного — (2)
Брата мого рідного.
Десь зостався на Дону, (2)
Продає сіль на вагу.
Случилася причина — (2)
Сіль голову розбила.
— Отамане, батьку наш, (2)
Порадь же ти тепер нас.

Ой що будем робити? (2)
Нічим волів кормити.
— Косіть, хлопці, очерет (2)
Да й наварим вечерять.
Косіть, хлопці, осоку (2)
Да й на славу чумаку.
Ой да зварим чабака (2)
Да й накормим чумака.
Добра юшка з чабаком, (2)
Добре жити з чумаком.

I

— Ой чумаче, чумаче, (2)
Життя твоє ледаче.
Чом не сієш й не ореш, (2)
Чом нерано з Криму йдеш?
— А я сію і орю,
Я найранше з Криму йду,
Усіх чумаків веду.
Тільки нема одного —
Товариша вірного,
Брата мого рідного.
Десь зостався він в Криму,
Бере солі на вагу.
Піднімає плечима,
Стала йому причина:
Сіль голову розбила.
Ой то не сіль — тереза,
Повилазили глаза.
— Ой чумаче, чумаче,
Хто по тобі заплаче?
— Як зацвіте овесець,
То заплаче мій отець,
Що десь мого сина голова
В чужім краї полягла.
Як зацвіте маківка,
То заплаче матінка,

Що десь мого сина голова
В чужім краї полягла.
Як зацвіте кислиця,
То заплаче сестриця,
Що десь мого брата голова
В чужім краї полягла.
Як зацвіте бурячок,
То заплаче братичок,
Що десь мого брата голова
В чужім краї полягла.
Як зацвіте ожина,
То заплаче дружина,
Що десь мого мужа голова
В чужім краї полягла.

Ї

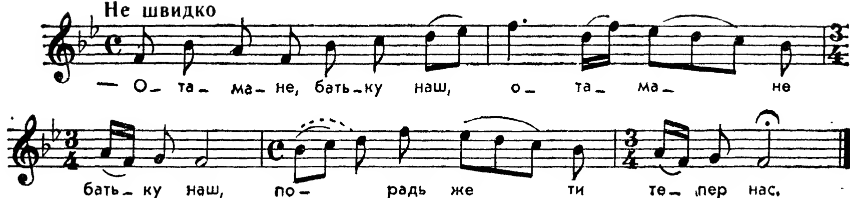
— Ой чумаче, чумаче,
Чом ти нерано з Криму йдеш,
Не всіх чумаків ведеш?
— Тільки нема одного —
Брата мого рідного.
Він зостався у Криму
Сіль набирать на вагу.
Случилася причина —
Сіль голову пробила.
— Отамане, батьку наш,
Порадь, [порадь] тепер нас.
Що будемо робити,
Чим будемо волів кормити?
— Косіть, хлопці, лободу,
Корміть волів на біду.
А ще косіть очерет
Та зваримо вечерять.
Та зваримо судака —
Пом'янемо чумака.

Й

— Ой чумаче, чумаче,
Гей, чумаче, чумаче,
Чом нерано з Криму йдеш,
Чом чумаків не ведеш?
— А я веду, та не всіх,
[А я веду, та не всіх];
Лиш немає одного —
Брата мого рідного.
Та зостався на Дону,
Продає сіль на вагу;
Сталась йому причина —
Сіль голову пробила.
Викопали дві ями,
Там чумака сховали,
Притрусили комишем,
Поминали кулішем.
Як зацвіте бур'янець,
Як заплаче мій отець,
Що синова голова
В чужім краї полягла.
Як зацвіте маківка,
Як заплаче матінка,
Що синова голова
В чужім краї полягла.
Як зацвітуть будячки,
Як заплачуть братички,
Що братова голова
В чужім краї полягла.
Як зацвітуть суниці,
Як заплачуть сестриці,
Що братова голова
В чужім краї полягла.
Як зацвіте синенька,
Як заплаче миленька,
Що милого голова
В чужім краї полягла.
Як зацвіте увесь цвіт,
Як заплаче увесь рід,
Що родича голова
В чужім краї полягла.

ОТАМАНЕ, БАТЬКУ НАШ

К

— Отамане, батьку наш, (2)
Порадь же ти тепер нас.
Що ми будем робити, робити, (2)
Порадь же ти тепер нас.
— Косіть, хлопці, очерет, (2)
Кладіть високий ожеред.
Косіть, хлопці, отаву, (2)
Кладіть волам до звалу.
Косіть, хлопці, ту гречку, (2)
Поїдем в землю турецьку.
Поїдем у Крим гулять, (2)
Татар з турком воювать.

Л

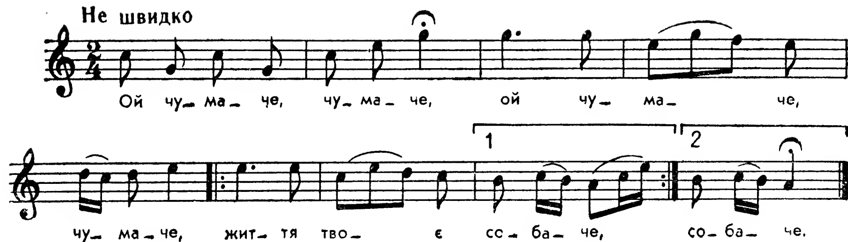

ОЙ ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ

М

Н

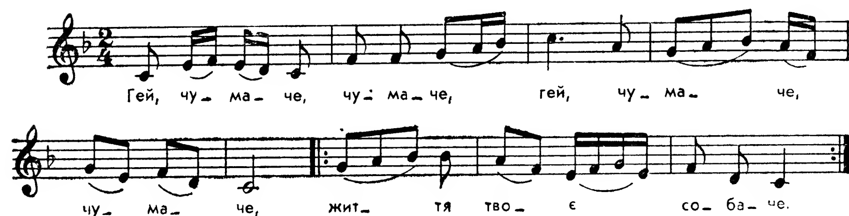

О

ГЕЙ, ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ

П

ОЙ ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ

Р

С

ти не сі_ єш, не о_реш і не_ ра_ но з Кри_ му йдеш.

— А я сі_ ю і о_ ру, а я ра_ но з Кри_ му йду,

а я ра_ но з Кри_ му йду, всіх чу_ ма_ чень_ ків ве_ ду.

Тіль_ ко не_ ма їд_ но_ го — мо_ го бра_ та рід_ но_ го.

О_ до_ рва_ ла_ ся ва_ жи_ на, ру_ ку й но_ гу од_ шиб_ ла

Т

Швиденько

Ой чу_ ма_ че, чу_ ма_ че, ой чу_ ма_ че,

чу_ ма_ че, жит_ тя тво_ є со_ ба_ че.

У

♩=48 Одна

Ой чу_ ма_ че, чу_ ма_ че да

Двоє

Всі

гей, гей, ой чу_ ма_ че, да

чу_ ма_ (а) че, да йі гей, гей, жит_ тя

Ф

— Ой чумаче, чумаче!
В тебе личко козаче.
Чом нерано з Криму йдеш,
Не всіх чумаків ведеш?
— Ой я рано з Криму йду,
Всіх чумаченьків веду.
Тільки ж нема одного —
Мого брата рідного! *
Шукав, шукав — не найшов,
Запріг воли да й пішов.

---

* Замість цих віршів ще так співають:
Тільки одного нема —
Вдовиного Івана:
Склалась йому причина,
Головоньку пробила —
Поламались терези,
Сіль важучи на вози *(прим. записувача)*.

Їхав, їхав — могила,
Край могили — долина.
Там чумаки стояли,
Там же і ми пристали.
— Отамане, батьку наш!
Порадь же ти тепер нас:
Що будемо робити,
Чим воликів кормити?
— А ще, хлопці, не біда!
Єсть у полі лобода.
Косіть, хлопці, лободу —
Забувайте сю біду.
Косіть, хлопці, пшеницю —
В чистім полі метлицю.
Косіть, хлопці, весь спориш —
Корміть волів на бариш.
Косіть, хлопці, отаву —
Пасіть волів на славу.
Косіть, хлопці, ще ячмінь —
Поїдемо в Крим по сіль!
Косіть, хлопці, і овес —
Поїдемо у Одес.
Косіть, хлопці, очерет —
Наваримо вечерять.
Укинемо чабака
Да пом'янем чумака.

X

— Ой чумаче, чумаче!
Чом нерано з Криму йдеш,
Не всіх чумаків ведеш?
— Лиш одного немає:
Десь остався на валу,
Да вбила сіль голову
Вдовиченку Степану.
Ой у полі на роздоллі
Стоїть яблуня,
На яблуні яблучко.
Як заплаче батечко
По синовій голові,
Що синова голова
Да у Криму полягла.
Ой у полі на долині
Стоїть маківка.
Як заплаче матінка
По синовій голові,

Що синова голова
Да у Криму полягла.
А ви, хлопці-молодці,
Гоніть волів в отаву,
Косіть, хлопці, осоку
Да годуйте воликів на славу.
Наваримо кулішу,
Да вкинемо чабака,
Да пом'янем чумака.

Ц

— Ой чумаче, чумаче,
В тебе личко козаче!
Чом нерано з Криму йдеш,
Не всіх чумаків ведеш?
— Ой я рано з Криму йду
І всіх чумаків веду.
Тільки нема одного —
Мого брата рідного.
Бере сіль на вагу
Та на свою голову.
— Ой чумаче, чумаче,
Життя твоє собаче!
Що ні зіп'єш, ні з'їси,
Ні старцеві не даси.
Поховали його черниці —
Заплакали сестриці.
Поховали його попи й дяки —
Заплакали чумаки.

Ч

— Ой чумаче, чумаче,
Життя твоє собаче!
Ти ж не сієш, ні ореш,
Чом зарані з Криму йдеш?
— А я сію і орю,
Ой раненько з Криму йду
Та всіх чумаків веду.
Тільки нема одного —
Вдовиченка Степана,
В його жінка Тетяна.
Він зостався у Криму,
Важе сіль на вагу.

Піддержує плечима,
Сталась йому причина:
Сіль терези вломила
Та й головку розбила.
Не сіль його прибила,
А прибили терези,
Сіль важучи на вози.
Ой ходімо на базар,
Та купимо косу,
Та укосим споришу,
Та й наварим кулешу,
Та вкинемо чабака,
Та й пом'янем чумака.

ВОЛИКИ РЕВУТЬ, ДОДОМУ НЕ ЙДУТЬ

ТА ЙДУТЬ ВОЛИ ДОРОГОЮ — ТА ВСЕ БЕДРАТІЇ

Та йдуть воли дорогою — та все бедратії,
А за ними чумаченьки — та все жонатії.
Та йдуть воли дорогою — та все круторогі,
А за ними чумаченьки — та все чорнобрєві.
Та йдуть воли дорогою — та все полові,
А за ними чумаченьки — та все молодії.
Та йдуть воли дорогою — бички невеличкі,
А за ними чумаченьки — малі, невеличкі.
Воли ревуть, води не п'ють, дороженьку чують,
Ой десь наші чумаченьки під Кримом ночують.
Ой у степу край дорозі розсіяно жито,
Ой десь того чумаченька під Кримом убито,
Зеленою оливою оченьки залито,
Червоною китайкою головоньку вкрито.
Молодая дівчинонька теє жито жала,
Та й підняла китаєчку, та й поцілувала.
— Бодай же ви, чумаченьки, у Крим не ходили,
Що ви свому отцю й неньці жалю наробили!

НЕСТАЧА КОРМУ ХУДОБІ

ОЙ КОСИТЬ ХАЗЯЇН ТА НА СІНОЖАТІ

А

Ой косить хазяїн та на сіножаті,
Аж кривавий піт ллється.
Ой лежить чумак в холодку під возом
Та з хазяїна сміється.
— Ой хоч же смійся або й не смійся,
Бо за сміх тобі буде,
Ой як стане осінь — лихая година,
Тобі паші не буде.
Ой ти, чумаче, молодий козаче,
Та йди сіно косити!
— Не здужаю, дядьку, не здужаю, батьку,
І коси волочити.
Ой сидить пугач та і на могилі,
Та сидить пугач та і на могилі,
Та як «пугу», так «пугу»!
Ой поспішайтесь, молоді чумаки,
Ви до темного лугу.
Ой которії, що і поспішали,
То ті в лузі зимували,
А которії, що не поспішали,
То ті й у степу пропали.
Ой стала осінь — лихая година,
Нічим волів зимувати,
Ой бере чумак батіг та налигач
Та йде сіна купувати.

Ой іде чумак шляхом-вулицею,
Та зуб на зуб трясеться,
Чортма на йому свити, ні кожуха,
Ще й устілка волочеться.
Ой іде чумак шляхом-вулицею,
Та зуб на зуб трясеться,
А хазяїн сидить в хаті край віконця,
Та вже з чумака сміється.
— Ой продай, батьку, ой продай, дядьку,
Мені хоч в'язку сіна,
Ох, бо вже ж моя бідна худібонька
В чистому степу засіла.
— А як же я кликав тебе, вражий сину,
Іди сіна косити!
Ох, то і ти й одказав, що не здужаєш
І коси волочити!
— Ой продай, батьку, або так дай, дядьку,
Та хоч в'язку соломи,
Та йди до мене, до мойого воза,
Та набереш солі.
— Ой не хочу я йти до твого воза,
Ані солі у тебе брати,
А заплати мені, то, може, і стану
Тобі воли зимувати.
Ой сидить пугач та і на могилі,
Та на вітер надувся,
Ой сидить чумак на передньому возі,
Та вже лиха здобувся.
Ой сидить чумак на передньому возі,
На важницю схилився,
Ох, та правою та і рученькою
За серденько ухопився.
Ой котилося та яснеє сонце
Та понад могилами,
Ой уже ж мені не чумакувати
Та із вами, чумаками.
— Ой ви, чумаки, молодеє браття,
Та ви, люде прегожі,
Ой побудуйте мені, молодому,
Домовину з рогожі.
Ой ви, чумаки, молодеє браття,
Та зробіть ви славу —
Ой викопайте мені, молодому,
Та глибокую яму.
Ой як же буде з вас котрий, хлопці,
Та у моїй сторононьці,
Ох, поклоніться старим отцю, неньці
Та ще й тій дівчиноньці!

ГЕЙ, КОСИВ ХАЗЯЇН ТА Й НА СІНОЖАТІ

Б

Гей, косив хазяїн та й на сіножаті,
Та кривавий піт ллється,
А лежить чумак та під своїм возом
Та й з хазяїна сміється. } 2
— Гей ти, чумаче, молодий козаче,
А іди ж сіна косити.
— Не здужаю, дядьку, не здужаю, батьку,
Да й коси волочити.
Гей, сидить пугач та й на могилі,
Ой все «пугу» та й «пугу».
Гей, поспішайте, молоді чумаки,
Та й до темного лугу.
Ой котрії та й поспішали,
То й ті в лузі зимовали,
А котрії та й не поспішали,
То й ті в степу марне пропали.
Гей, сидить пугач та й на могилі
Та й на вітер надувся,
Ой іде чумак та перед возами
Та вже лиха іздобувся.
Ой стала й осінь, прийшла холоднеча,
Стали й воли приставати,
Ой бере чумак налигач у руки
Та й іде сіна купувати.
Ой іде чумак в подраній свитині,
Ще й устілка волочеться,
А сидить хазяїн на призьбі в кожусі
Та й з чумака сміється.
— Ой продай, дядьку, ой продай, батьку,
Та й хоть в'язочку сіна,
Бо вже ж моя бідна худібонька
В чистім полю засіла.

Ой продай, дядьку, ой продай, батьку,
Та хоть в'язку соломи,
А сам йди до мого воза
Та набери собі солі.
— Ой я не хочу твоєї солі брати,
Ані сіна продавати,
А виймай гроші, то я й, може, стану
Твої воли зимовати.
Ой було ж тобі, молодий чумаче,
Та й мені сіна косити,
[А ти одказав], яретичний сину,
[Не здужаєш коси волочити].
Гей, сидить чумак на переднім возі,
На важницю схилився,
А правою та рученькою
За серденько й ухопився.
— Гей ви, чумаки, молодеє браття,
Та зробіть же мені славу,
Гей, викопайте ж мені, молодому,
Та глибокую яму.
Гей ви, чумаки, молодеє браття,
Ой ви, люде пригожі,
Ой побудуйте мені, молодому,
Домовину з рогожі.
Ой хто з вас буде, й молоді чумаки,
Та в моїй сторононьці,
Ой поклоніться й старим отцю-неньці
Та моїй дівчиноньці.

НА ДРАБИНОЧКУ СХИЛИВСЯ

В

♩=60

На дра- би- ноч- ку схи- лив- ся... Він сво- ї ми
На сі- рі во- ли ди- вив- ся... Ле- жить чу- мак

ка- ри- ми о- чи- ма на сі- рі во- ли ди- вив- ся.
в хо- лод- ку під во- зом та все з ко- са- рів смі- еть- ся.

На драбиночку схилився...
Він своїми карими очима
На сірі воли дивився. (2)

Лежить чумак в холодку під возом
Та все з косарів сміється. (2)
— Смійся, смійся, чумаче Макаре,
Та за сміх тобі буде! (2)
Прийде зима та й люті морози,
Нічим волів годувати. (2)
Бере чумак ремінний налигач
Та йде сіна купувати. (2)
— Здрастуй, здрастуй, пане хазяїне!
Продай моїм волам сіна. (2)
Бо вже мої сірі й полові
Стоять, рогами махають. (2)
То ж на мене, чумака Макара,
Глибоку яму копають. (2)
Бо вже мої сірі й полові
Ратицями огонь крешуть. (2)
То ж на мене, козака Макара,
Дубовую труну тешуть. (2)

НА ДРАБИНОНЬКУ СХИЛИВСЯ

Г

Один
На дра-би-ноньку схи-лив-ся... На сі-рі во-ли ди-вив-ся.
Всі
Ой ви ж, во-ли сі-рі, по-ло-ві-ї,
Один
хто над ва-ми па-ном бу-де? Хто над ва-ми па-ном бу-де.

На драбиноньку схилився...
На сірі воли дивився. (2)
— Ой ви ж, воли сірі, полові,
Хто над вами паном буде, (2)
Ой як мене, чумака Макара,
А на світі не буде? (2)
— Ой хто буде волів годувати,
Та той буде панувати. (2)
Бере чумак сірі воли
Та в яремце запрягає. (2)

Занозики закладає, (2)
Занозики чумак закладає, (2)
Він налигач, чумак, закидає,
На дорожку поглядає. (2)
Іде чумак шляхом-дорогою,
Косарики сіно косять. (2)
Вони косять степовеє сіно,
Аж кривавий піт іллється, (2)
Лежить чумак догори на возі
Та з косариків сміється. (2)
— Смійся, смійся, чумаче Макаре,
За сміх тобі горе буде! (2)
Прийде осінь, осінь дощовая,
Будуть воли приставати. (2)
Прийде зима, лютії морози,
Треба ж волів годувати. (2)
Прийшла осінь, осінь дощовая,
Стали воли приставати. (2)
Прийшла зима, лютії морози,
Треба ж волів годувати. (2)
Бере чумак батіг та налигач
Та йде сіна купувати. (2)
Іде чумак селом дорогою
Та й вустілка волочеться. (2)
Стоїть косар у нових воротях
Та з чумаченька сміється. (2)
Як приходе чумак до косаря,
Чорну шапочку скидає,
Дядюшкою називає:
— Ой ти, дядько, та ще й рідний батько,
Продай мені сіна в'язку.
— Єсть у мене сіна три стіжечки,
Так не будуть начинаться. (2)
Було б тобі, чумаче Макаре,
З косариків не сміяться.

ЇХАВ ЧУМАК ІЗ КРИМУ ДОДОМУ

Д

Їхав чумак із Криму додому,
На драбиночку схилився. (2)
Він же ж своїми карими очима
На сірих волів дивився. (2)
— Ой ви ж мої сірі, полові ї,
Хто над вами паном буде? (2)
Ой той буде вами панувати,
Хто вас буде годувати. (2)
Ой там бугри, широкі долини,
Там косарі сіно косять. (2)
Лежить чумак в холодку під возом
Та й з косариків сміється. (2)
— Смійся, смійся, чумаче Макаре,
За сміх тобі горе буде. (2)
Прийде зима, ще й люті морози —
Нічим волів годувати. (2)
Бере чумак ремінний налигач
Та йде сіно купувати. (2)
— Здоров, здоров, пане хазяїне!
Продай моїм волам сіна. (2)
— Не продам ні сіна, ні сіна, ні полови,
Ні гречаної соломи. (2)
А вже ж мої сірі, полові ї
Роточками ремигають. (2)
А на того чумака Макара
Глибокую яму копають. (2)
[А вже ж мої сірі, полові ї]
Ратицями вогню крешуть. (2)
А на того чумака Макара
Дубовую труну тешуть. (2)

НА ДРАБИНОЧКУ СХИЛИВСЯ, ДА ГЕЙ

Е

Повагом

На дра- би- ноч- ку схи- лив- ся, да гей! Він сво- ї- ми
ка- ри- ми о- чи- ма на сі- рі во- ли вди- виг- ся.

ОЙ ЗАНЕДУЖАВ ЧУМАК МАКАРИНА

Є

Поволі

Ой за- не- ду- жав чу- мак Ма- ка- ри- на,
на дра- би- нонь- ку схи- лив- ся.
На дра- би- нонь- ку схи- лив- ся...
Він сво- є- ю пра- во- ю ру- ко- ю
та й за сер- день- ко вхо- пив- ся.

Ой занедужав чумак Макарина,
На драбиноньку схилився.
На драбиноньку схилився... }
Він своєю правою рукою } 2
Та й за серденько вхопився. }
Гей, він своїми карими очима
На сірі воли вдивився:
— Гей, воли ж мої сірі, половії,
Хто над вами паном буде,
Та як мене, чумака Макара,
Та на світі не буде?
Гей, хто ж вас буде сіном годувати,
То той буде панувати.
Ой ідуть воли сірі, половії, рогами мотають,
Та то ж на того чумака Макара
Глибоку яму копають.
Ой ідуть воли сірі, половії,
Ратицями вогонь крешуть,
Та то ж на того чумака Макара
Дубовую труну тешуть.

ЇДЕ, ЇДЕ ТА ЧУМАК МАКАРА

Ж

Один

Ї- де, ї- де та чу- мак Ма- ка- ра,

на дра- би- ноч- ку схи- лив- ся.

Один

На дра- би- ноч- ку схи- лив- ся...

Він сво- ї- ми ка- ри- ми о- чи- ма на сі- рі во- ли ди- вив- ся.

ЇХАВ, ЇХАВ ТА ЧУМАК МАКАРА

З

Протяжно ♩= 50

Один

Ї- хав, ї- хав та чу- мак Ма- ка- ра,

Всі

на дра- би- ноч- ку схи- лив- ся.

Заспів

На дра- би- ноч- ку схи- лив- ся

Їхав, їхав та чумак Макара,
На драбиночку схилився.
На драбиночку схилився } 2
Та своїми карими очима
На волики задивився.
На волики задивився.
— Ой гей, воли сірі, половії,
Хто ж над вами паном буде?
Хто ж над вами паном буде,
А як мене, чумака Макара,
Та й на світі не буде?
Та й на світі не буде.
Їде, їде та чумак Макара
Та й з косариків сміється.
Та й з косариків сміється.
— Смійся, смійся, та чумак Макара,
За сміх тобі горе буде.
За сміх тобі горе буде.
Прийде осінь, сирая погода,
Треба тобі сіна буде.
Треба тобі сіна буде.
Прийшла осінь, сирая погода,
Стали воли приставати.
Стали воли приставати.
Бере чумак ремінний налигач
Та йде сіна купувати.

ЇХАВ ЧУМАК ІЗ ПУТІ-ДОРОГИ

И

ЇХАВ ЧУМАК МАКАРЕНКО

I

Їхав чумак Макаренко,
На драбиночку схилився,
Та він своїми карими очима
На сірі воли дивився.
Та й пішли воли полові,
Та все рогами махають,
Вже на того чумака Макаренка
Глибоку яму копають.
Та пішли воли полові,
Ратичками вогонь крешуть,
Та вже на того чумака Макаренка
Дубовую труну тешуть.
Та пішли воли сірії, полові,
Та в долині полягали,
Та вже ж того чумака Макаренка
Давно заховали.
Да прийшла ж зима, лютії морози,
Та нема ж сіна, ні соломи,
Та нема ж сіна ні стебельця,
Ні Макаренка, мого серця.

НЕДУГА ТА СМЕРТЬ ЧУМАКА (МАКАРА, МИКИТИ, ДАВИДА, ЗАХАРЧЕНКА ТА ІН.) ПО ДОРОЗІ НА ЗИМІВЛЮ ДО ЛУГУ

ОЙ КОТИЛОСЯ ТА ЯСНЕЄ СОНЦЕ ТА ПОНАД МОГИЛКАМИ

А

Ой котилося та яснеє сонце та понад могилками,
Ой уже ж мені не чумакувати та із тими чумаками.
Ой злетів пугач та на могилоньку, та як «пугу»,
так «пугу»,
Ой вистигайте, славні чумаченьки, на зимівлю до Лугу!
— Ой раді б ми та й вистигати,— один чумак занедужав,
Ой занедужав чумак у дорозі, на драбину похилився.
Ой він своєю правою рукою за серденько ухопився,
Та на своїх волів поглядає, та з волами розмовляє.
— Ой ви ж, воли мої сірі, половії, хто над вами
паном буде?
— Ой хто нас буде поганяти, той над нами панувати!
Ой злетів півень та на ворітечка та й крикнув:
«кукуріку!»
Ой не дожидай, мати, свого сина з дороги довіку.

ОЙ КОТИЛОСЯ ДА ЯСНЕЄ СОНЦЕ

Б

Не швидко

Ой ко_ ти_ ло_ ся да яс_ не_ є сон_ це
да по_над мо_ гил_ ка_ ми. Ой як же ме_ ні
не чу_ ма_ ку_ ва_ ти по_між сі_ми чу_ ма_ ка_ ми.

Ой котилося да яснеє сонце
Да понад могилками.
Ой як же мені не чумакувати
Поміж сіми чумаками.
Ой злетів пугач да на могилоньку,
Да як «пугу», «пугу»!
Ой поспішайтесь, молоді чумаки,
Ви до зеленого лугу.

ОЙ ЛЕТІВ ПУГАЧ ТА ПОНАД ВОЗАМИ, ЯК «ПУГУ» ТА Й «ПУГУ»

В

Поволі

Ой ле_ тів пу_ гач та по_ над во_
за_ ми, як[1] пу_ гу та й пу_ гу!
— Ой ви_ сти_ гай_ те, слав_ ні чу_ ма_
чень_ ки, зи_ му_ ва_ ти_ ся к Лу_ гу.

1) Вар. для 2—6 строф
зи_ му_ ва_ ти_ ся к Лу_ гу.

10 5—1362

Ой летів пугач та понад возами, як «пугу» та й «пугу»!
— Ой вистигайте, славні чумаченьки, зимуватися к Лугу.
Ой вистигайте, славні чумаченьки, зимуватися к Лугу.
— Ой раді б ми та поспішатися, та щось чумак занедужав.
Ой занедужав славний чумаченько та, либонь, хоче вмерти.
Ой не дай, боже, сьому чумакові на чужиноньці смерти!

ОЙ У ПОЛІ ТА КРИНИЧЕНЬКА

Г

Повільно

Ой у по_ лі та кри_ ни_ чень_ ка,
з не_ ї во_ да про_ ті_ ка_ є,
з не_ ї во_ да про_ ті_ ка_ є,
ой там чу_ мак сі_ рі во_ ли па_ се,
він з кри_ ни_ ці на_ пу_ ва_ є.

Ой у полі та криниченька,
З неї вода протікає, (2)
Ой там чумак сірі воли пасе,
Він з криниці напуває.
Ой розпустив свої сірі воли
Та по травці-муравці, (2)
А сам помер той чумак Макара
У неділеньку вранці.
Положили чумака Макару
На травці-муравці, (2)
Викопали чумаку Макарі
Та глибокую долину. (2)
Висипали чумаку Макарі
Високую могилу, (2)
Посадили чумаку Макарі
Червоную калину.

Туди будуть рано-пораненько
Зозулі літати, (2)
Вони будуть чумаку Макарі
Жалібненько кувати. (2) } 2
Ой там буде чумаку Макарі
Та й легенько лежати.

ОЙ ВОЛИ Ж МОЇ СІРІ, ПОЛОВІЇ

Д

♩=60

Ой во- ли ж мо- ї сі- рі, по- ло- ві- ї,
хто над ва- ми па- ном бу- де? Ой хто бу- де
го- ду- ва- ти, да той бу- де на- пу- ва- ти.
Ой ї- дуть во- ли сі- рі, по- ло- ві- ї,
ра- ти- ця- ми й о- гонь кре- шуть. Да вже на
то- го чу- ма- ка Да- ви- да
ду- бо- ві- ї дош- ки те- шуть.
Ой йдуть во- ли си- ві й по- ло- ві- ї,
ро- га- ми ма- ха- ють. Да у- же ж то- го
чу- ма- ка Да- ви- да в мо- ги- лу хо- ва- ють.

Да і_дуть во_ли сі_рі, по_ло_ві_ї,

да і_дуть, ре_ми_га_ють. Да у_же ж то_го

чу_ма_ка Да_ви_да то_ва_ри_ші по_ми_на_ють.

ЇХАВ ЧУМАК ІЗ КРИМУ ДОДОМУ

Е

Повільно ♩= 66

Один

Ї_хав чу_мак із Кри_му до_до_му,

Усі

на дра_би_ноч_ку схи_лив_ся. Один На дра_би_ноч_

ку схи_лив_ся, *ten.* гей, ду_же,

ду_же за_жу_рив_ся, на сі_рі во_ли ди_вив_ся.

ЇХАВ ТА ЧУМАК ІЗ ДОНУ ДОДОМУ

Є

♩= 54

Одна

Ї_хав та чу_мак із До_ну до_до_му, Двоє

Всі

на дра_би_ноч_ку схи_ли_в(и)_ся. Одна На дра_би_ноч_

1) Всі

ку . схи_ ли_ в(и)_ ся, ой він сво_ ї_ ми ка_ ри_ ми о_

2) 1) 2)

чи_ ма на сво_ їх во_ лів ди_ вив_ (и)_ ся.

ЙА ЛЕТІВ ВОРОН ДА ЧЕРЕЗ КРИМ-ГОРОД

Ж

♩= 65

Йа ле_ тів во_ рон да че_ рез Крим- го_ род,

ей, да ле_ тя_ чи да й кря_ че.

Ой не_ ма_ є да й по_ вік не бу_ де,

ей, да за цей го_ род кра_ ще.

А ле_ тів пу_ гач а по_ над лу_ га_ ми,

да ле_ тя_ чи да й пу_ же.

— Ой за_ пря_ гай_ те, вда_ лі чу_ ма_ çень_ ки,

ей, йа но_ чу_ вать до Лу_ гу.

— Ой ра_ ді ж би ми за_ пря_ га_ ти,

Йа летів ворон да через Крим-город,
Ей, да летячи да й кряче.
Ой немає да й повік не буде,
Ей, да за цей город краще.
А летів пугач а понад лугами,
Да летячи да й пуже.
— Ой запрягайте, вдалі чумаченьки,
Ей, йа ночувать до Лугу.
— Ой раді ж би ми запрягати,
Ей, дак чумак занедужав.
Занедужав чумак Макаренко, } 2
На драбину ісхилився.
Він своєю правою рукою
За серденько й ухватився;
Він своїми карими очима
Да й на воли задивився.
— Воли ж мої сірі, полові́ї,
Хто над вами паном буде,
Як чумака, чумака Макара,
Да на світі да й не буде?

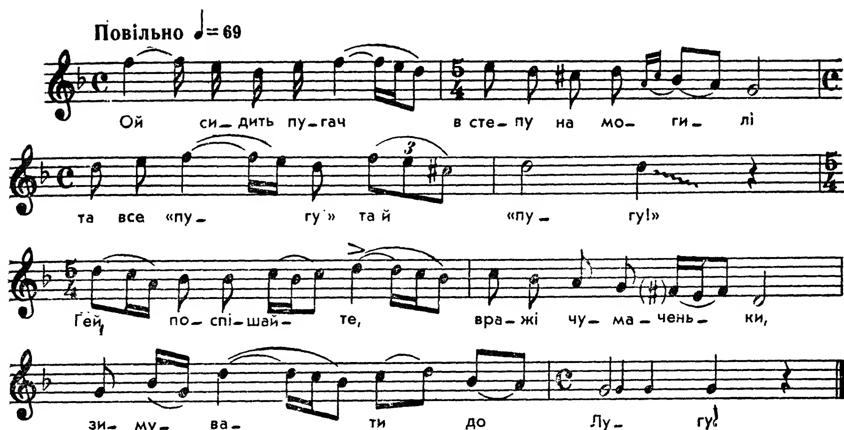
ОЙ ПРИЛЕТІВ ПУГАЧ ТА СІВ НА ЯРЕМЦЕ

3

ОЙ СИДИТЬ ПУГАЧ В СТЕПУ НА МОГИЛІ ТА ВСЕ «ПУГУ» ТА Й «ПУГУ»

И

Ой сидить пугач в степу на могилі
та все «пугу» та й «пугу»!
Гей, поспішайте, вражі чумаченьки, зимувати до Лугу!
Ой котрії та й поспішали, то ті в Лузі зимували,
Гей, котрії пили та гуляли, то ті в степу пропадали.
Ой сидить пугач в степу на могилі та й на вітер надувся,
Гей, лежить чумак на середнім возі та вже лиха здобувся.
— Ой якби ж я знав, що тут мені помирати, свому б роду вклонився,
Гей, вийшов би я на той битий шляшок, слізоньками облився!
Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі, та все хлопці ви гожі,
Гей, побудуйте мені, молодому, домовину з рогожі!
Як буде котрий, милеє браття, та у нашій сторононьці,
Гей, поклоніться старим отцю-неньці та ще й тій дівчиноньці!

ОЙ СИДИТЬ ПУГАЧ НА МОГИЛІ ТА ЯК «ПУГА», ТАК «ПУГА»

І

Ой сидить пугач на могилі та як «пуга», так «пуга».
— Поспішайте ж, чумаченьки, зимувати до Луга.
— Ой раді б ми поспішати, та чумак занедужав,
Гріх самого залишати, як приблуду в дорозі.

Схилився він на драбину правою рученькою,
Та за серце ухватився, та все плаче за волами,
за ненькою.
— Ой воли мої полові, хто над вами господарем буде,
Як мене, чумака Макара, та на світі не буде?
Злетів півень на ворота і сказав: «кукуріку!».
Не сподівайся, стара мати, сина однині довіку.

ОЙ СИДИТЬ ЧУМАК МІЖ ВОЗАМИ, НА ВАЖНИЦЮ СХИЛИВСЯ

Ї

Ой сидить чумак між возами, на важницю схилився,
[Схилився він на важницю та за серце ухватився].
Ой помер, помер молодий чумак у неділеньку рано,
Ой збиралися славні козаченьки, вони собі раду мали.
— Ой ви, чумаченьки, ой ви, козаченьки, ой ви,
чумаки гожі!
Зробіте сему да чумакові да домовину з рогожі.
Ой ви, чумаки, ой ви, славні козаченьки,
зробіте ви славу:
Ой викопайте сему чумакові глибокую яму.
— Одписував я до своєї матусі на штири вози солі,
Щоб не журилася матуся за мною, ані милая моя.
Ой воли мої да сивенькії, хто ж вам паном буде,
А як мене, молодого, да на світі не буде?
Ой воли ж мої да круторогії всі степи ісходили,
Ісходили ви степи турецькі і бендерські дороги.
Ой коли б я знав, що я тута помру,
То б я богу молився,
Одписував би я, щоб і род не журився.

ОЙ ГЕЙ, БУВ ХАРКО ТА Й ЩЕ ЗАХАРЧЕНКО, ТА Й СТАВ ДУМАТИ-ГАДАТИ

Й

Ой гей, був Харко та й ще Захарченко, та й став
думати-гадати,
Та набрав воли усе борговії, та хотів заробляти.
Та понайшов бурлак, усе молоденьких, та в дорогу
посилати,
Та набрав він хури усе дорогії до Єлтані приставляти.
Наступала та чорная хмара, й став дощ покрапляти,

Ой стали Харкові та Захарченкові сірі воли приставати.
Ой летів пугач та по конець Луга, та він летячи і пуга:
— Випрягайте ви, чумаченьки, воли та й тікайте до Луга.
А той же Харко ще й Захарченко та на ярмо він схилився,
Своєю рукою білою правою та за серденько ухватився.
Був же один чумак та й славний бурлак — та по табору ходить,
Своїх товаришів, своїх бурлаків він хорошенько просить:
— Ой ви, чумаченьки, зробімо славу —
Та викопаємо товаришу Харку Захарченку та глибокую яму.
Ой ви, чумаченьки, славні бурлаченьки гожі,
Ой зробімо Харку Захарченку домовину з рогожі!

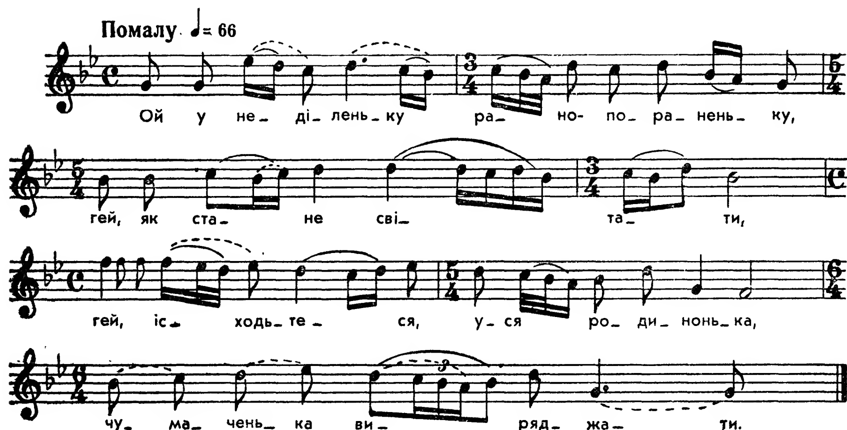
СИДИТЬ ПУГАЧ НА МОГИЛІ ТА Й НА ВІТЕР НАДУВСЯ

К

Сидить пугач на могилі та й на вітер надувся;
Сидить чумак на середнім возі та й на вія схилився,
Він правою рукою за серце хватився.
— Ой ви, чумаки, славні козаки, а ще й до того гожі!
Викопайте цьому чумакові хоть в коліно яму при дорозі!
Ой ви, чумаки, славні козаки, зробіть мені домовину хоч із рогожі!
Викопали тому чумакові в сажень ямину,
Зробили тому чумакові із дощок довмину.
— Ой ви, чумаки, славні козаки,
Поспішайте а й у Луг зимоваться!
Ой которії в Луг поспішили, то тії зимовали;
Которі пили та гуляли, то ті марно пропадали.
Десь у тій чумацькій неньки под хатою вишня;
Я ж думала: син з дороги прийде, та й против його вийшла.
— Воли ж мої, воли сірі, половії, а де ж ви хазяїна діли?
— Ой там, хазяйко, чумацька ненько, де луги шуміли.

ПОМИРАЮЧИЙ ЧУМАК І РОДИНА. ТУГА ЗА ЛЮБОЮ ДІВЧИНОЮ. ПЕРЕДСМЕРТНІ ПРОХАННЯ ЧУМАКА

ОЙ У НЕДІЛЕНЬКУ РАНО-ПОРАНЕНЬКУ

Ой у неділеньку рано-пораненьку,
Гей, як стане світати,
Гей, ісходьтеся, уся родинонька,
Чумаченька виряджати.
Гей, як помре чумак у дорозі,
Та нікому поховати буде;
Поховають тебе, молодий чумаче,
А все добрії люди.
Поховають тебе, молодий чумаче,
А все добрії люди,
Гей, як у тебе, молодий чумаче,
В кишені грошиків буде.
— А хто ж мене, моя родинонька,
На дорозі оплаче?
— Гей, оплаче, молодий козаче,
Як чорний ворон кряче.

ОЙ У ЛУЖКУ, ПРИ ЛУЖЕЧКУ, ПРИ КРУТОМУ БЕРЕЖЕЧКУ

Повільно

Ой у луж- ку, при лу- жеч- ку,
при кру- то- му бе- ре- жеч- ку, ох, за- не-ду- жав
чу- мак у до- ро- зі да вже хо- че по- ми- ра- ти.
1) бе- ре- жеч- ку 2) чу- мак у до- ро- зі.

КОТИЛОСЯ ЯСНЕ СОНЦЕ ПОНАД ГОРОЮ

А

Котилося ясне сонце понад горою,
Понад тею чумацькою да й дорогою.
Покотилось ясне сонце, стало примеркати,
Стали вози чумацькії, стали приставати,
Стали його товариші, стали покидати.
— Не кидайте, товариші, в далекому краю,
В далекому краю, в чужій стороні.
Ще я отцю-неньці поклону не оддав,
Ще я своїй дівчиноньці ще не приказав.
Щоб вона да без мене заміж не йшла,
Щоб моя худібонька марне не пішла.

КОТИЛОСЯ ТА СОНЕЧКО ПОНАД ГОРОЮ

Б

Котилося та сонечко понад горою,
Понад тією чумацькою та дорогою.
А як стало та сонечко, стало померкать,
Стали в того чумаченька воли приставать.
Стали в того чумаченька воли приставать,
Стали того чумаченька в степу покидать.

— Ой ви, братця-товариші, ви, братця мої,
Не кидайте тепер мене в чужій стороні —
Викопайте ви ямочку глибоку мені!
Та висипте ви могилу та високую,
Посадіте калиноньку та червоную.
Посадіте калиноньку в головках мені,
Викопайте криниченьку в моєму дворі,
Чи не прийде моя мила по воду к мені?

ЗІЙШЛО СОНЦЕ ВЕСНЯНЕЄ, СТАЛО ПРИГРІВАТЬ

В

Повільно Стримано ♩=60

Зій- шло сон- це вес- ня- не- є, ста- ло при- грі- вать, ста- ли то- го чу- ма- чень- ка во- ли при- ста- вать.

Зійшло сонце веснянеє, стало пригрівать,
Стали того чумаченька воли приставать.
Стали того чумаченька воли приставать,
Стали його рідні браття в степу покидать.
— Не кидайте мене, браття, в чужій
стороні,
Викопайте криниченьку аж у кремені!
Викопайте криниченьку аж у кремені,
Чи не прийде дівчинонька по воду к мені.

МАТИ СИНА СПОРОДИЛА, ВІРНЕНЬКО КОХАЛА

Мати сина спородила, вірненько кохала,
Вона його в дороженьку дуже не пускала.
— Не на те ж я, моя мати, не на те вродився,
Щоб од своїх вірних товаришів та й відстановився.
Як приїхав та до озера, та й став на базарі,
Та й уже тому чумакові головку зв'язали.
Як приїхав до озера, став солі лупати,
Ой став же наш та чумаченько важенько вздихати.
— Ой налупайте ви, милі братці, на мої вози солі...
Ой облили того чумаченька дрібненькії сльози.
Отаману коня даю, а осавулу — зброю,
Щоб вигнали чотири вози солі за тілом, за мною.

ОЙ ГОДУВАЛА УДІВОНЬКА СИНА

Ой годувала удівонька сина,
Вона одного його й мала,
Вона його, молодого,
Та й у Крим по сіль не пускала.
— Пусти ж мене, моя мати, бо на те я вродився;
Возьму собі два товариші, щоб і не журився.
— Іди ж, іди, мій синочку, та й не забарися,
Та за сім неділеньок з Криму повернися.
— Либонь же, я, моя мати, додому не буду,
Край дороги в чистім полі зимувати буду.
Ой не вернусь додомоньку, ненько ж, моя мати,
В чистім полі край дороги буду помирати.
Пішли воли, пішли й вози у Крим солі брати,
Прийшла пора, прийшло врем'я удовиченку помирати.
Ой заслаб, заслаб той удовиченко та й на Волові балці,
Умер, умер той удовиченко, гей, у неділеньку вранці.
Сидить чумацький отаман, тяжко зажурився:
— Ой як же ми свого та й удовиченка везти ховать будем?
— Поховаймо його, пане отамане, де церква Варвара,
Щоб пішла за нашого удовиченка по всім світі слава.
Та й іще поховаймо його і з правого боку,
Щоб ходили чумаченьки в дорогу щороку.

ОЙ У ПОЛІ ТА ДВА ЯВОРИ

А

Повільно

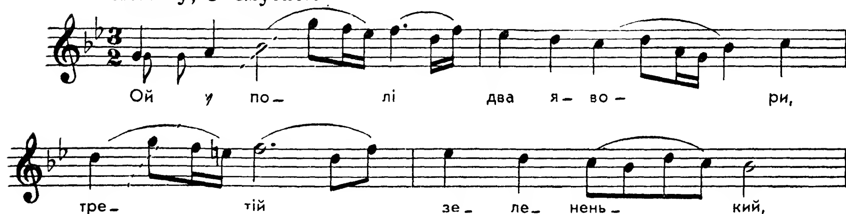

Ой у полі та два явори,
Ще й третій маленький.
Ой занедужав у Молдаві
Та чумак молоденький.
Ой занедужав у Молдаві,
Прийшлось помирати.
— Ой прошу ж, браття, вас покірно:
Дайте неньці знати.
Ой прошу ж, браття, вас покірно:
Дайте неньці знати,
Нехай прийде молодого
Чумака ховати.
— Ой продай, мати, та сивії воли,
Що вперед ходили,
Що вони мене, та чумаченька,
Всю Молдаву звозили.
— Ой і рада б я, мій синочку,
І чотири продати,
Ой щоб тебе, мій синочку,
Та живого застати.

ОЙ У ПОЛІ ДВА ЯВОРИ, ТРЕТІЙ ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ

Б

Помалу, з смутком

Ой у полі два явори, третій зелененький,
Та занедужав у дорозі чумак молоденький. (2)
Та занедужав у дорозі, прийшлось помирати:
— Та просю ж, братця, всіх покірно: дайте неньці знати. (2)
Та просю ж, братця, всіх покірно: дайте неньці знати,
Та нехай вийде на гряницю козака ховати. (2)
Ой як вийшла стара мати та й сина ховати,
Та повернула біле личко супроти сонечка: (2)
— Та оце ж тобі, мій синочку, тяжке-важке життя,
Що не шановав отця і неньку, таке ж тобі й путтяя. (2)
— Та просю ж, мати, не гнівайте, хороше сховайте,
Та викопай, ненько моя, глибоку долину. (2)
Та й нагорни, ненько, високу могилу,
Та посади, ненько моя, червону калину. (2)
Та й почепи, ненько моя, червону хустину,
А щоб пішла славонька на всю Україну. (2)

ОЙ В ГОРОДІ ДВА ЯВОРА, ТРЕТІЙ ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ

B

Ой в городі два явора, третій зелененький,
Та занедужав у дорозі чумак молоденький.
[Та занедужав у дорозі], та прийшлось помирати.
— Прошу, брати, я всіх покірно: та дайте моїй неньці знати,
Та нехай іде на Вкраїну а свого сина ховати.
Та його ненька як зачула, сю минуту прилинула,
[Сю минуту прилинула], тяжко-важенько вздихнула:
— Та і сину мій, одиничку! Та гірке твоє життя,
Та не слухав отця-неньки, та таке й тобі путтяя.
— Не ховай мене, моя ненько, ні з попами, ні з дяками,
Поховай мене, моя ненько, з молодими чумаками.
Ой що попи і ще й дяки — вони грошей наберуться,
А молодії чумаченьки хоч горілки нап'ються.
Та викопай, моя ненько, глибокую яму,
Та сховай мене, моя ненько, та як рибоньку в'ялу.

Та висип ти, моя ненько, та високу могилу,
Та посади, моя ненько, а червону калину,
Та й щоб видно чумаченька та й на всю Україну.

ОЙ ЗАКУВАЛА СИЗА ЗОЗУЛЕНЬКА, СИДЯ НА ТИЧИНІ

Ой закувала сиза зозуленька, сидя на тичині,
Ой зажурився а той чумаченько при лихій годині.
Ой заплакав, ой та зажурився, на новий віз похилився,
Ой правою та рученькою за серденько й ухопився.
— Ой воли ж мої сиві й полові, ідіть же ви тихо,
Бо вже на мене, молоденького, нападає лихо!
Ой воли ж мої сиві й полові, ідіть тихою ходою,
Ой єсть у мене батько й ненька, гірко журяться за мною.
Ой як став же той а чумаченько в степу приставати,
Став же він свого товариства вірненько прохати:
— Ой як будете, вірне товариство, з Перекопу рушати,
То не забудьте, вірне товариство, й моїх волів зайняти.
Ой як будете, вірне товариство, на Подолі становиться,
То не забудьте, товариші вірні, отцю-неньці поклониться.
Ой поспішайте, вірне товариство, а до Крутого Яру
Та викопайте а мені, молодому, та глибокую яму.
Ой ви, товариші, ой ви, молодії, ой ви, люде гожі,
Та збудуйте мені труну та хоча з рогожі.
Ой помер, помер а той чумаченько і його тихая мова,
Тільки зостаються воли полові і чумацькая зброя.
Ой покинула його стара мати а в печі топити,
Ой а побігла та до сусідоньки та й об сон говорити.
— Ой ви, сусідоньки, ой ви, голубоньки, що за сон мені снився:
Ой що, здається, мій син чумаченько у дорозі й оженився!
— Ой уже ж тобі, старая матусю, й маленькії діти сказали,
Що вже твого сина чумаченька в Перекопі сховали!
Ой злетів півень та на ворота та й сказав «кукуріку»,
Ой не сподівайся, старая матусю, свого сина довіку!

ОЙ МАЛА УДОВА СИНА, ЗА НИМ КЛОПОТАЛА

Ой мала удова сина, за ним клопотала,
Вона його в дороженьку сильно не пускала.
— Ой їдь же ти в дороженьку, та не обаряйся,
За неділю, за другую та й назад вертайся.
— Ой бог знає, бог відає, чи назад вернуся,
Чогось мій кінь вороненький в воротях спіткнувся.

Доїхали аж до Криму, стали сіль ламати,
А удовин став синочок саженько здихати.
Умер, умер удовин син, вмерла й його мова,
Остається кінь вороний, вся козацька зброя.
Умер, умер удовин син в неділеньку вранці,
Поховали чумаченька в зеленім байраці.
— Покидаєм тебе, вдовиченко, і з правого боку,
Дожидай нас одвідати аж другого року.
Прилетіла зозуленька та й сіла на місці,
Вийшла мати стара з хати — і рученьки в тісті.
— Сусідочки-голубочки, який мені сон приснився,
Що учора ізвечора мій син оженився.
— Не потурай, стара мати, ні на які ворожки,
Поховали твого сина край убитої дорожки.

ДА КОТИЛОСЯ ДА ЯСНЕ СОНЦЕ

А

Да котилося да ясне сонце
Понад горою, (2)
А понад тою чумацькою
Та дорогою. (2)
Да котилося да ясне сонце,
Стало примеркать, (2)
Ой став же той славний чумаченько
Товариства прохать: (2)
— Ой ви, товариші, ви, милії браття,
Товариші мої, (2)
Да не кидайте мене, молодого,
У чужій стороні. (2)
Да накажіте ви отцю і матусі
І родині ж моїй, (2)
Да нехай вози, вози чумацькії,
Позавертають. (2)
Да нехай ярма, ярма оленевії,
Понаривають, (2)
Да нехай воли, воли чумацькії,
Позапрягають. (2)
Да нехай вози, вози бурлацькії,
Поприганяють, (2)
Да нехай мене, мене, молодого,
Одпоминають. (2)
Да уже мені у Крим доріженькою
Уже не ходить, (2)
Ой уже ж мені риби осетрини
Да по селам не возить. (2)

Ой уже ж мені богу й країні
Да повік не служить. (2)

ГЕЙ, ЗАХОДИТЬ СОНЕЧКО, ТА Й СТАЛО ПРИМЕРКАТИ

Б

Гей, заходить сонечко, та й стало примеркати,
А вже ж мої та сірії воли, гей, та стали приставати.
— Ой уже ж, мої хлопці-молодці, гей, та пора їх випрягати;
Ой ляжу я коло волів моїх сірих та й стану помирати
Не кидайте мене, браття, в чужій і сторінці,
Викопайте криниченьку при битій доріжці.
Ой будуть чумаченьки, гей, та воли напувати,
Ой та будуть ті сірії воли до бога важко здихати.
Ой приходить дівчинонька, гей, та солі купувати.
— Ой чи ти прийшла, дівчинонько, солі купувати,
Ой чи ти прийшла, дівчинонько, гей, та жалю завдавати?
Дарує отаман попові воли, попові воли, а дякові вози,
Щоб хорошенько чумаченька, гей, та до гробу везли.

ОЙ ЛЕТІЛА ЗОЗУЛЕНЬКА ЧЕРЕЗ САД, КУЮЧИ

Ой летіла зозуленька через сад, куючи,
Заслаб, заслаб чумаченько, у дорозі йдучи.
— Ненько ж моя рідненькая, вже я находився,
Не в одної чарівниці чароньків напився.
— Біжи, синку, біжи, синку, на шлях, на доріжку,
Може, стрінеш, може, стрінеш циганку-воріжку.
— Не поможе, моя мати, воріжка руката,
А поможе, а поможе заступ та лопата.

ОЙ СІВ СОБІ ЧУМАК В СТЕПУ ТА ВСЕ СОБІ «ПУГУ», «ПУГУ»

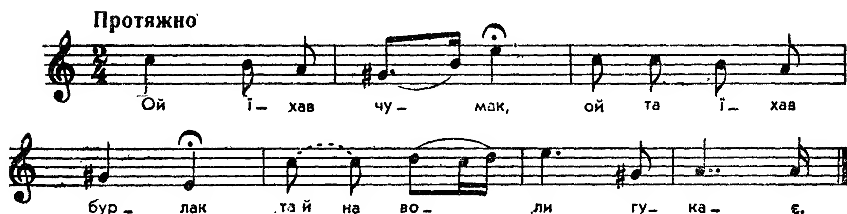
Ой сів собі чумак в степу та все собі «пугу», «пугу»!
— Ой вибирайтесь, преславні чумаки, з темного лугу.
— Ой раді б ми ся давно вибиратися, та ще солі не набрали:
Сталася пригода преславному чумаку, та й ми його підождали.
Ой впав чумак, ой впав, молоденький, між дроби солі головою,
Ой взявся чумак за своє серденько та правою рукою:
— Ой воли мої, слуги полові, хто ж вам тепер паном буде,
Ой [як] мене, молоденького, на світі не буде?

Ой ідуть воли з крутої гори та ярмами калать, калать;
Ой іде отець і рідная мати та взяла за сином плакать:
— Ой ви, мої слуги полові, де ж ви свого пана ділиؚ?
Чи ви его вбили, чи ви его втопили, чи его в полон займили?
— Ні ми его вбили, ні ми его втопили, ні в полон займили;
В чистім полі високая могила — там ми его схоронили.

У НЕДІЛЮ ВРАНЦІ, РАНО-ПОРАНЕНЬКУ

У неділю вранці, рано-пораненьку
Виходила мати чумаків питати:
— Ой ви, чумаченьки, ой ви, новобранці!
Чи не має мого сина а у вашій валці?
— Ой є, стара мати, в полі разного цвіту,
Ой є нашого брата а по всьому світу.
Ой заплакала мати, ідучи до хати,
Що не можна за сина а й опиту взяти.
— Ой коли б я багата або прежняя сила,
То б я за свого сина обід постановила.

ОЙ ЇХАВ ЧУМАК, ОЙ ТА ЇХАВ БУРЛАК

Ой їхав чумак, ой та їхав бурлак
Та й на воли гукає.
Ой вийшла вдова із бідного двора
Та й сина питає.
Ой упав півень, ой упав із воза
Та й крикнув «кукуріку!».
Ой не побачиш, вдово, свого сина,
Доки й твого віку.

ЧОМУСЬ МОЇ ВОЛИ НЕ ПАСУТЬСЯ ДА НЕ БУДУТЬ ВОДИ ПИТИ

Чомусь мої воли не пасуться да не будуть води пити;
Лучче було б хазяйнувати, ніж по дорогам ходити!

Хазяїн дома та хазяйнує, на білому спати лягає,
А безщасний чумак у дорозі всяку муку принімає!
Стеле хазяїн та пуховую пуховицю,
А безщасний чумак у дорозі — та нещасну важницю!
Занедужав чумаченько, на драбину похилився;
За ним іде отець-мати: «Мій синочку, не журися!»
Занедужав чумаченько, задумав умерти,
Та нікому чумакові доглядіти смерті.
— Поминайте ж чумаченька хоть цвілими сухарями!
— Ой раді б ми поминати, стало харчів не ставати!
Нарядили тому чумакові труну із рогожі,
Поховали того чумаченька край зеленого лугу!
Злетів пугач на ворота: як «пугу» та й «пугу»!
Поховали, мати, сина край зеленого лугу.
Злетів півень на ворота, сказав «кукуріку!».
Не дожидай, мати, сина до себе довіку!
Вийшла мати за ворота та й стала плакати:
— Коли тебе, мій синочку, в гості дожидати?
— Тоді мене, моя мати, дожидати [в гості],
Як проросте зеленая трава в хаті на помості!
Росла, росла зеленая трава, стала посихати;
Ждала, ждала мати сина, стала забувати.

ВИЇЖДЖАЄ ЧУМАК МОЛОДЕНЬКИЙ, ТА Й ЩАСЛИВА ГОДИНА

Виїжджає чумак молоденький, та й щаслива година;
Виряджає єго стара ненька і вся родина:
— Їдь, синочку, в далеку дорогу та в щасливу годину,
Згадаєш мене, старую неньку, сім раз на годину.
З'їхав чумак молоденький з гори на долину,
Згадав же він стару неньку сім раз на годину.
Заслаб чумак молоденький а в Одесі на ринку,
Заплакали всі чумаки ревне та й згадали родинку.
— Ідіть же ви, чумаки, додому та в щасливій годині,
Поклонітеся моїй старій неньці і всій мої родині.
Поклонітеся моїй старій неньці та й мому роду,
Може, вчує любая дівчина, як буде іти по воду.
Дівчина вчула, тяженько здихнула, жалібненько заплакала:
Вже нема та й не буде, кого вірно кохала.

УМЕР, УМЕР ЧУМАЧИНА

Умер, умер чумачина
У неділеньку вранці.

Лежить, лежить чумачина
Із ранку до ранку, (2)
Коли прийде чорнявая,
Викопає ямку. (2)
Його несуть, коня ведуть,
Кінь голову клонить, (2)
За ним іде чорнявая,
Руки білі ломить.
Поламала білі руки
До мизинного пальця,
Ой немає ще й не буде
Такого красавця.

ІДЕ ЧУМАК ДОРОГОЮ, СІРІ ВОЛИ НАПУВАЄ

Іде чумак дорогою, сірі воли напуває:
— Ой ви ж, мої воли сірі, полові, чом ви води не п'єте?
Видай, ви мене, хлопця молодого, у чужім краю покинете?
А у неділю рано, рано-пораненько, везуть чумака у возі.
— Поклоніться, браття-товариші, моїй милій небозі.
— Ой брате, вірний товариш, ми зробимо волю твою,
Ми крикнемо, та як гукнемо на милу твою.
Ой як мила вчула, тяженько вздихнула та й ревно заплакала:
— Коби я мала орлові крила, я би-м Польщу пролітала,
Ой тую Польщу і увесь гай зелененький.
Ой помер-помер на тій Україні чумак молоденький,
Ой помер-помер чумак молоденький, та й померла його думка,
А я ся лишила сама у чужині, як сива голубка.
Ох, сива-сива голубка полетіла у поле,
Стала-м собі, стала подумати — без дружини * жити горе.

ШУМИТЬ, ГУДЕ СОСОНОНЬКА

А

Шумить, гуде сосононька,
Плаче, тужить дівчинонька.
Плаче, тужить ще й ридає,
На битий шлях поглядає.
Битим шляхом чумаки йдуть
Та з-під милого коня ведуть.
Ведуть коня вороного
З-під милого молодого.

---

* Без друга, чоловіка.

— Ой ти, коню сивогривий,
Скажи мені, де мій милий.
— Та твій милий в степу лежить,
Холодної води бажить.
Над криницею схилився,
За серденько ухопився,
Та рукой води, рукой води
Та на серденько поливає,
Та до мене промовляє:
— Ой ти, коню сивогривий,
Перекажи моїй милій,
Нехай вона мене не жде,
Та нехай вона заміж іде,
Бо вона мене не діждеться —
Тільки горя набереться.

ОЙ У ЧИСТІМ ПОЛІ ЖИТО ЖАЛА

Б

Ой у чистім полі жито жала
Та й на битий шляшок поглядала.
А на битім шляшку чумаки йдуть,
Мого миленького воли женуть.
Ой покину ж бо я жито жати
Та й піду чумаків розпитати.
— Ой ви, чумаченьки молодії,
Де ви миленького заподіли?
— Ой над річенькою широкою,
Над криниченькою глибокою.
Ой там твій миленький в степу лежить,
Холодної води серце бажить:
— Ой ви, чумаченьки, брати мої,
Перекажіть же ви до милої.
Нехай моя мила не жде,
Нехай молодою заміж іде.
А як моїй милій добре буде,
То вона за мене та й забуде.
А як моїй милій зле трапиться,
Не раз, не два мила наплачеться.

КРАЙ ЛИМАНУ КОЛО КАЛАНТИРУ

А

♩= 60

Край ли- ма- ну ко- ло ка- лан- ти- ру
зо- ло- ті- ї да верст- ви. Ой за-слаб чу- мак
в ве- ли- кій до- ро- зі, ли- бонь, хо- че по- мер- ти.
Ой не по прав- ді, чу- ма- че, вми- ра- єш,
що йу до- ро- зі в ма- льо- ва- нім во- зі
со- бі жін- ку ба- жа- єш.
Ска- рай ме- не ти, мій мос- ний бо- же,
і на ду- ші й на ті- лі, як я що ду- ма- ю,
як я що га- да- ю дай у цьо- му ді- лі.

ОЙ ОД ПЕРЕЛОЗУ ТА ДО ПЕРЕКОПУ МАЛЬОВАНІЇ ВЕРСТВИ

Б

Ой од Перелозу та до Перекопу мальованії верстви;
Заслаб чумак, заслаб молоденький, сподівається смерті.
Ой заслаб чумак, заслаб молоденький та в далекій дорозі,
Ніким наказати, ні приказати своїй жінці-небозі.

— Ой єсть у мене да й у кванатирі та два чумака гожих,
Ой ті накажуть і ті наговорять моїй жінці-небозі.
— Ой не по правді, та ж мій милесенький, не по правді вмираєш,
Що ти у дорозі в мальованім возі та ще й жінки бажаєш.
— Ой скарай мене, ти ж мій моцний боже, на душі й на тілі,
Коли я спомислю альбо спогадаю щось у другому ділі.

З БЕРЕСЛАВА ДО ПЕРЕКОПУ ВСЕ МАЛЬОВАНІ ВЕРСТВИ

В

З Берeслава до Перекопу все мальовані верстви;
Заслаб чумак, заслаб молоденький та, либонь, хоче вмерти.
Помер чумак, помер молоденький в мальованім возі,
Поховали чумака молодого при зеленій діброві *.
— Ой їдну пару сірих волів даймо попові, другу — дякові,
Що поховали чумака молодого при зеленій діброві.
Третю пару — пану орендару, четверту — орендарці,
Що готували чумацьку приправу — на людську славу!
Ой ревнули сірі воли, під круту гору йдучи...
Чи не здихне наша хазяюшка, дома пшениченьку жнучи?

* Варіант: дорозі.

РОЗШАРУВАННЯ СЕРЕД ЧУМАЦТВА

ЧУМАК І СЕЛЯНИН
(ЗІСТАВЛЕННЯ ЗАНЯТЬ І ХАРАКТЕРІВ)

ДА ЩО ПІД МОСТОМ ДА ТРАВА РОСТОМ

А

♩ = 48

Да що під мос_ том да тра_ва рос_ том,

ко_ са_ ри_ ки сі_ но ко_ сять. ♩ = 68 Ко_ са_ ри_ ки

1) сі_ но ко_ сять... ♩ = 48 Да во_ ни ко_ сять

та все 2) бо_ га про_ сять, а в три 3) ря_ ди піт іл_ лєть_ ся.

1) Сі_ но ко_ сять 2) бо_ га про_ сять 3) ря_ ди піт іл_ лєть_ ся.

Да що під мостом да трава ростом,
Косарики сіно косять.
Косарики сіно косять...
Да вони косять та все бога просять, } 2
А в три ряди піт іллється.

Да лежить чумак в холодку під возом,
Да все з косарів сміється.
Да все з косарів сміється...
— Да смійся, смійся, чумаче Макару, } 2
За сміх тобі горе буде.
Да прийде зима, лютії морози —
В тебе сіна не буде.
В тебе сіна не буде...
Да прийде весна, дощова погода, } 2
Будуть воли приставати.
Да бере чумак ремінний налигач
Та йде сіна купувати.
Та йде сіна купувати...
Да стоїть дядько й у нових воротях, } 2
На чумака поглядає.
— Да здрастуй, дядьку, ти мій рідний батьку!
Продай сіна хоч із в'язку!
Продай сіна хоч із в'язку...
— Да було б тобі, чумаче Макару, } 2
Да й на зиму сіно дбати.
Да було б тобі, чумаче Макару,
Да й під возом не валяться.
Да й під возом не валяться...
Да було б тобі, чумаче Макару, } 2
Да й за косу дружно браться!

ОХ, І КОСИТЬ КОСАР ЗЕЛЕНЕЄ СІНО

Б

♩=58

Ох, і ко_сить ко_сар зе_ле_не_є сі_но,
аж піт з ньо_го ллєть_ся. Си_дить чу_мак
в хо_лод_ку під во_зом, а з ко_са_ря смі_єть_ся.
А як при_йшла зи_ма та лю_ті мо_ро_зи,

а чу_ мак у до_ ро_ зі. Бе_ ре чу_ мак

на_ ли_ гач і в'яз_ ку та йде сі_ на ку_ пу_ ва_ ти.

І_ де чу_ мак уз_довж сло_ бо_ до_ ю,

гей, ус_ тіл_ ка во_ ло_ четь_ся, си_ дить ко_ сар

в корч_ мі, п'є- гу_ ля_ є, з чу_ ма_ ка змі_ єть_ ся.

— Ой здо_ ров, дядь_ ку, ти мій рід_ ний бать_ ку,

а про_ дай сі_ на в'яз_ ку. Не так сі_ на,

як жит_ ньой со_ ло_ ми, бо про_ па_ ща ху_ до_ ба.

БУЛО ЛІТО, СТАЛА Й ОСІНЬ НАСТУПАТИ

В

♩=50

Бу_ ло лі_ то, ста_ ла й о_ сінь на_ сту_ па_ ти,

і став сні_ жок про_ лі_ та_ ти. Ой бе_ ре чу_ мак

на_ ли_ гач під ру_ ки да йде сі_ на ку_ пу_ ва_ ти.

Ой і_ де чу_ мак да й у_ ли_ це_ ю,

да й ус_тіл_ка во_ ло_ четь_ ся, ой си_дить му_ жик,
си_дить у ві_кон_ ці да й з чу_ма_ ка смі_ єть_ ся.
— Ой про_дай, дядь_ ку, ой да про_дай, бать_ ку,
да хоть в'я_ зоч_ ку сі_ на, ой а ще ж мо_ я
си_ва_ я ху_до_ба да й ні_чо_ го не ї_ ла.
Ой бу_ло ж то_ бі, да й у_ ра_жий_ си_ ну,
да й під во_зом не ле_ жа_ ти, бу_ ло брать ко_ су
да йти в степ на ро_ су да тра_ви_ ці ру_ ба_ ти.
Ой про_дай, дядь_ ку, ой да про_дай, бать_ ку,
да хоть в'я_ зоч_ ку 3 со_ ло_ ми,
ой для мо_ є_ ї си_ во_ ї ху_ до_ би,
для ху_ до_ би під но_ ги.

ЩО Й У ПОЛІ, В ШИРОКІМ РОЗДОЛЛІ

Г

Що й у полі, в широкім роздоллі —
Там косарі траву косять.
Там косарі траву косять,
Аж кривавий піт з них ллється.
Та лежить чумак в холодку під возом
Та з косарів сміється.
— Ой не смійся, чумаче Макаре,
За сміх тобі горе буде.
Та прийде зима люта, холодна,
Нічим буде волів годувати.
Та й бере чумак з волів налигач,
Та йде сіна купувати.
— Ой дай сіна або хоч соломи,
А я тобі продам солі.

КОСИТЬ ЧОЛОВІК СІНО

Д

Косить чоловік сіно
Да на сонці печеться.
Лежить чумак під мажею
Да й з хазяїна сміється.
Да проходить святе літо,
Наступає злеє врем'я, (2)
Ще й холодная зима.
Бере чумак налигач під руку
Да йде сіна купувать. (2)
А хазяїн сміється з чумака.
— Продай, дядьку, продай, рідний батьку,
Хоч сіна в'язку.
Продай, дядьку, продай, рідний батьку, } 2
Хоч гречаний снопочок, }
Бо вже моя худобонька
Третій день не їла.
Продай, дядьку, продай, рідний батьку,
Хоч житньої соломи
Да йди до мої мажи,
Возьми собі солі.

КОСИВ КОСАР ТРАВУ ЗЕЛЕНЕНЬКУ

Е

Не поспішаючи

Один

Ко – сив ко – сар тра – ву зе – ле – нень – ку,

Всі

аж кри – ва – вий піт іл – лєть – ся. Кінець

Один

Аж кри – ва – вий піт іл – лєть – ся...

Всі

Ле – жить чу – мак

ОЙ КОСИТЬ МУЖИК ДА Й У СТЕПУ СІНО

Є

Повагом

1) 2)

Ой ко – сить му – жик да й у сте – пу сі – но

3) 4) 5) 6) 7)

да на сон – ці пе – четь – ся. Ой ле – жить чу – мак

8) 9)

в хо – лод – ку под во – зом, да з му – жи – ка смі – єть – ся.

1) Ой ко – сив му – жик 2) 3) да й у 4) -че – 4) -че – 5) ться

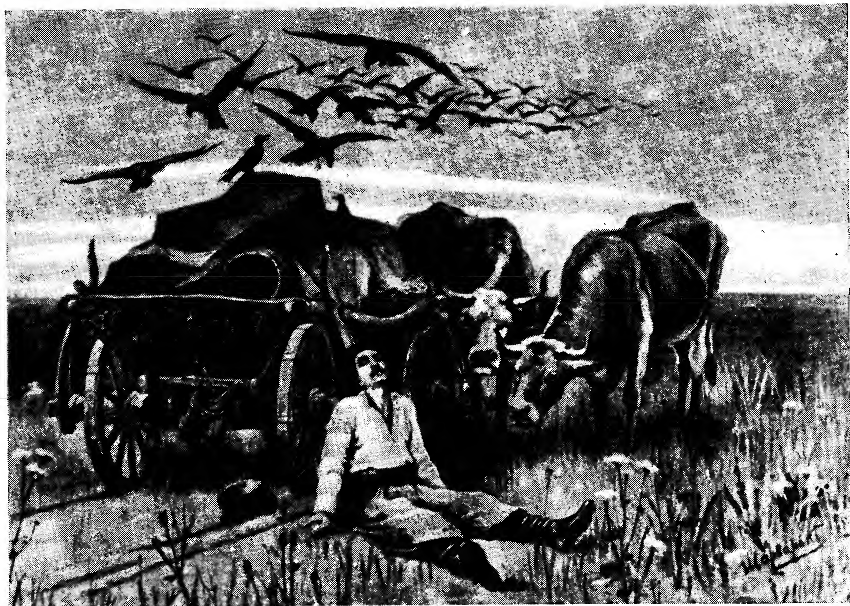
6) чу – 6) чу – 7) -мак 8) в хо – лод – ку под 9) во –

В. З а у з е. Чумаки.

В. Д м о х о в с ь к и й. Чумаки в степу.

Ориг. рис. П. Шарварока до вірша Т. Г. Шевченка «Чумак».

ОЙ КОСИВ КОСАР ДА У СТЕПУ СІНО

Ж

Повільно

recitato

ОЙ ЗДОРОВ, ЗДОРОВ, ПАНЕ ХАЗЯЇНУ

З

♩=62

ОЙ ТА КОСАРИКИ СІНО КОСЯТЬ

И

♩=66

та й з ко_ са_ ри_ ків смі_ єть_ ся.

Та й з ко_ са_ ри_ ків смі_ єть_ ся. Та й ой не смій_ ся,

ой і та чу_ ма_ че_ н(і)_ ку,

за сміх то_ бі (г)ой го_ ре бу_ де.

За сміх то_ бі го_ ре бу_ де... Да при_ йде ж

о_ сі_ н(і), до_ щу_ ва по_ го_ да,

ні_ чим во_ лів го_ ду_ ва_ ти.

Ні_ чим во_ лів го_ ду_ ва_ ти... Та бе_ре

чу_ мак ре_ мін_ ний на_ ли_ гач...

ОХ, І КОСИТЬ МУЖИК ДА У СТЕПУ СІНО, АЖ ІЗ ЙОГО ПІТ ЛЛЄТЬСЯ

I

Ох, і косить мужик да у степу сіно, аж із його піт ллється;
Ох, і лежить чумак в холодку під возом да із мужика сміється.
— Ох, і коси, коси, єретичний сину, а я буду під возом лежати,
А як буду в степу зимовати, да прийду до тебе сіна куповати.

Ох, і прийшлась чумаку лихая година а у степу зимовати,
Ох, і взяв чумак налигач у руки да пішов сіна куповати.
— Ох, і да здоров, дядьку, да здоров, батьку!
Да продай в'язку сіна,
Бо вже ж моя худібонька а так марно сіла.
Сидить мужик да у конці стола, да вареннички мочає,
Да стоїть чумак да у порога, да гіркенько ридає.
Да сидить мужик да у конці стола, да у боки взявшись,
Да стоїть чумак да у порога, шапочку ізнявши.
Ох, і которії да проворнії, тії дома зимовали;
Которії да непроворнії, тії в степу пропадали.

КОСИТЬ МУЖИК У ПОЛІ СІНО

I

Косить мужик у полі сіно,
Да з його кривавий піт ллється.
Сидить чумак в холодку під возом
Та й з мужика сміється.
Прийшов мужик, прийшов до чумака
Да й зняв перед чумаком шапку:
— Ой помагай бі, але, помагай бі,
Ой ти мій же рідний батьку!
Ходи ж ти до мене косити,
Буду ж тобі, ти мій рідний батьку,
По піврубля в день платити.
— Ой не піду ж я, ти мій рідний батьку,
Та ж до тебе косити,
Ой а їй-богу, ще й присяй-богу,
Я ж не вмію вдома робити!
Прийшла зима, лихая година,
Забирає чумак мотузки,
Забира чумак налигач — мотузки,
Іде в село сіна просити.
Іде чумак селом-вулицею,
Йому вустілка волочеться,
Сидить мужик в корчмі за столом
Та з чумака сміється.
Прийшов чумак у село до корчми
Та й зняв перед мужиком шапку:
— Ой помагай бі, помагай бі,
Ой ти мій рідний батьку!
Дай же мені в'язку сіна
Та ще й в'язку соломи!
Не для мене, ти мій рідний батьку,
Та для меї сірой худоби!

— Дам я тобі, ти превражий сину,
В'язку сіна та в'язку соломи.
Не для тебе, ти превражий сину,
Та для твеї сірой худоби!
Виліз мужик із-за стола,
Взяв чумака за чуприну:
— Отак косити, а так — громадити,
Отак робити, превражий сину!

ОЙ РОБИТЬ СІРОМА, ОЙ РОБИТЬ СІРОМАХА

Й

Ой робить сірома, ой робить сіромаха,
Аж піт очі заливає;
Лежить чумак, задер на віз ноги,
З сіроми сміється.
— Ой смійся, смійся ти, превражий сину,
За сміх тобі буде:
Як прийде зима, лихая година,
В тебе сіна не буде!
Та впав сніжок на обніжок
Та вже й не розтає,
Бере чумак батіг в руки
Та йде сіна купувати.
Іде чумак вздовж улиці,
І пужално волочеться,
Стоїть сіромаха, на тин ісхилився
Та з чумака сміється.
— Здоров, пане хазяїне!
Чи нема сіна продати?
— Нема сіна, нема сіна,
Тільки житня солома;
Бери воли, та затягай воза,
Та зимуйся як дома!
— Ой не слово, пане хазяїне,
З волами затягаться,
Ой підемо до корчми, та вип'ємо півкварти горілки,
Та будемо за зиму торгуваться!
— Ой що ж бо нам, хазяїне,
За зиму торгуваться?
Прийде весна —
Даси мені волів обораться!
— Та не слово, пане хазяїне,
Дати волів обораться,
Бо навчила зима,
Як з сіроми сміяться!

КОСИТЬ ХАЗЯЇН ТА В СТЕПУ СІНО

К

Косить хазяїн та в степу сіно,
А з нього кривавий піт ллється;
Сидить чумак у холодочку
Та з хазяїна сміється.
— Смійся, смійся, вражий сину,
За сміх твій колись буде:
Прийде зима, лиха година,
В тебе сіна не буде.
Упав сніжок та на поліжок,
Стали сніги прилітати,
Бере чумак налигач в руки
Та йде сіна покупати.
Ой йде чумак снігом дорогою,
Та й вустілка волочеться;
Стоїть хазяїн кінець стола
Та з чумака сміється.
— А день добрий, а ти рідний батьку,
Та продай сіна в'язку,
Та продай хоч в'язочку сіна,
Бо вже ж моя сірая худоба
Вже третій день не їла.
— Було тобі, [чумаче, бурлаче],
Та у холодочку не лежати,
Було б брати косу на плече
Та шовкову траву тяти.
Ой як ти, чумаче, ой як ти, бурлаче,
По тому снігу лазиш?
Вустілку видко, і чобіт подертий.
Чом ти його не поправиш?
— Ой як же, хазяїн, як же, рідний батьку,
Та цей чобіт поправляти?
Стоїть худоба третій день не ївши,
Треба її зимувати.
— Та набери, чумаче, та набери, бродяго,
Аби б тільки не підірвався.
Ой як прийде літо, хороша погода,
То щоб за роботу брався.

ОЙ ХОДЯТЬ ВОЛИ В СТЕПУ ПРИ ДОРОЗІ

А

Ой ходять воли в степу при дорозі
Та й од вітру валяються.
Ой ходить чумак поміж возами,
Слізоньками вмивається.
— Ой а чом, воли, трави не пасете
Та не хочете води пити?
Гей, лучче було хазяйнувати,
Аніж по дорогах ходити.
Хазяїн удома сіно косить,
Іде додому на ніч спати.
Йому хазяйка подушок настелить,
Отут тобі пропадати.
Чумак у дорозі білу постіль стеле —
Зелену травицю.
Гей, під голову замість подушечки —
Та безщасну важницю.
Ой як прийдеться йому йти на варту,
То він її одбуває.
Гей, як прийдеться на той супочивок,
То він треться та мнеться.
А ще з його, бідного сіромахи,
Безщасна вош нагризеться.

ОЙ КОТОРИЙ ЧУМАК ПО ДОРОГАХ ХОДИТЬ

Б

Ой который чумак по дорогах ходить,
Та й на дороженьки кладеться;
А который чумак та хазяйнує,
Прийде вечір — вечеря готова
І постіленька біленька.

Ой став чумак та у дороженьки —
Та під боки травиці,
А у головоньки замість подушечки
Безталаннії важниці.
— Чом, воли, не пасетеся,
Не хочете води пити?
Ой лучче було хазяйнувати,
Ніж по дорогах ходити.
Ой у полі та криниченька,
Та водиця блищиться;
Ой лежить чумак між возами,
Ні до кого прихилиться.
Ой у лузі та калинонька,
Посхилялися віти,
Ой покидав чумак свою жінку
Та маленькі діти.
Ой поглядає та бідная вдова
Та на битую дорогу:
Чи не йде чумак сірими волами
Із дороги додому.

ЧУМАК У КАБАЛІ В БАГАТОГО ГОСПОДАРЯ

ЇХАВ ЧУМАК ТА У КРИМ ЗА СІЛЛЮ

А

Їхав чумак та у Крим за сіллю
Та став воли попасати.
Ой косе сіно молодий хазяїн
Та став косу заправляти.
— Помагай, біг, молодий хазяїн,
Гей, нащо ж ти сіно косиш?
— Ой як прийде зима, лютая година,
То худоба їсти схоче.
Ой сидить собі молодий хазяїн
Та у сопілочку грає,
А той бідний чумак з своїми волами
В чужім краю пропадає.
Упав сніжок та на переліжок,
Нігде воли попасати;
Бере бідний чумак батіг та налигач
Та йде сіна купувати.
— Ой день добрий, молодий хазяїн,
Ой ти у сопілочку граєш,

А я прийшов в тебе сіна купувати,
А ти мене й не питаєш!
Прийшла зима, лютая година,
Перелогом снігом забіліла...
Ой продай, продай мені в'язку сіна,
Бо худоба три дні не їла.
— Ой я не буду та й тобі, чумаче,
Та на в'язку продавати,
А запрягай воли та затягай вози,
Буду зиму зимувати.
— Ой як будеш, молодий хазяїн,
Мене зиму зимувати,
То ти захочеш, молодий хазяїн,
Сиві воли в мене взяти.
— Ой я не схочу та й в тебе, чумаче,
Сиві воли твої взяти,—
Ой лиш як будеш в чужий край їхати,
Треба в карман грошей брати.

ДА КОСИВ КОЗАК В ЗЕЛЕНІЙ ДУБРОВІ

Б

♩=60

Да ко_сив ко_ зак в зе_ ле_ ній дуб_ро_ ві,
аж кри_ ва_ вий піт іл_ леть_ ся. А чу_мак ле_ жить
в хо_лод_ ку під во_ зом да із ко_ са_ ря смі_ еть_ ся.
Ой да смій_ ся, смій_ ся, чу_ ма_ че Ма_ка_ ре,
цей сміх то_ бі в прав_ ді бу_ де. При_ йде зи_ ма,
да ли_ ха го_ди_ на, да в те_ бе сі_ на не бу_ де.

Да косив козак в зеленій діброві,
Аж кривавий піт іллється,
А чумак лежить в холодку під возом
Да із косаря сміється.
— Ой да смійся, смійся, чумаче Макаре,
Цей сміх тобі вправді буде. } 2
Прийде зима, да лиха година,
Да в тебе сіна не буде.
Ой да прийшла зима, да лихая година,
Треба воли годувати;
Бере чумак ремінний налигач
Да йде сіна купувати.
Да іде чумак ой да улицею,
Аж устілка волочеться;
Стоїть козак у нових воротях
Да із чумака сміється.
— Помагай біг, дядьку, помагай біг, батьку,
Продай сіна хоть із в'язку!
Ой хоть сіна або хоть соломи,
Да йди бери в мажі солі.
— Ой не буду я, чумаче Макаре,
Тобі сіна продавати;
Займи свої та сивії воли,
То ж я буду годувати.
— Ой не буду я, да косарику,
Тобі воли приганяти;
Як визимуєш ти сивії воли,
То треба тобі воли дати.

КОСЕ МУЖИК ЗЕЛЕНУЮ ТРАВКУ

В

Косе мужик зеленую травку,
Аж у три ряди піт ллється.
Гей, сидить чумак в холодку під возом
Та із мужика сміється.
Смійся, смійся, превражий чумаче,
Та за сміх тобі буде.
Прийде осінь, холодноє врем'я,
Ніде чумакові діться,
Бере з воза ремінную шкуру,
Хоче під нею нагріться.
Годі тобі, превражий чумаче,
Під шкурою парувати,

Бери з волів ремінний налигач
Та йди сіна купувати.
Гей, іде чумак уздовж вулицею,
Та вустілка волочеться.
Сидить мужик та край віконечка
Та із чумака сміється.
Та вже чумак дочумакувався:
Штанів нема, очкур перервався,
Ще й вустілка волочеться.
— Здоров, здоров, дядьку, продай сіна в'язку,
А хоч соломи, травиці,
А я тобі за в'язку соломи
Та наберу мішок солі.
— Ой не треба, превражий чумаче,
Мішка солі набирати.
Бери вози, вози із волами,
Та будемо заставляти.
А як прийде весна, все теплоє врем'я,
Тоді будем викупати.
Ой помер отець, померла матуся,
Треба їхать поховати.

ОЙ КОСИТЬ ХАЗЯЇН ТА НА СТЕПУ СІНО

Г

Ой косить хазяїн та на степу сіно
Да на сонці печеться.
Да сидить чумак у холодку під возом
Да з хазяїна сміється.
— Ой не смійся, а не смійся
Ти, вражий чумаче!
Ой прийде зима, лихая година,
Ой чим будеш воли зимувати?
Ой вилетів пугач та на могилу,
Та усе «пугу» та й «пугу»!
Ой убирайтесь, славні чумаченьки,
Зимуватися до Лугу!
Ой которії та поспішали,
То тії в Лузі зимували.
А й которії пили та гуляли,
То ті в степу пропадали.
Ой упав же сніжок та на наш обніжок,
Та й нічим воли зимувати.
Ой бере чумак із волів налигач
Да йде сіна купувати.

Ой іде чумак вулицею,
Та й устілка волочеться.
А сидить хазяїн у причільнім віконці
Да із чумака сміється.
Ой став же чумак да у порога
Да і шапочку іздіймає.
Та й сидить хазяїн кінець стола
Да варенички уплітає.
А стоїть чумак у порога
Та й тяженько іздихає:
— Ой продай, батьку, ой продай, хазяїне,
Ой хоч в'язку сіна.
А як нема сіна,
То продай хоч соломи!
Та йди до моїх возів,
Та набери собі солі!
— Ой не буду я, чумаче,
У тебе солі брати.
А бери воли та запрягай вози,
То і будемо затягати.
— Та чи пустиш же ти, пане хазяїне,
Та весною чумакувати?
— Ні, поїдемо, молодий чумаче,
Умісті орати.
— Ой чи добре ж так буде, пане хазяїне,
Як ми будем умісті орати?
А й чи ж пустиш мене, пане хазяїне,
Із чумаками чумакувати?
— Ой я тебе пустю
З чумаками чумакувати:
Ой ти будеш хуру набирати,
А я буду гроші одбирати!
— Ой чи добре ж так буде, пане хазяїне,
Як ти будеш гроші одбирати,
А як твоя да молода жінка
Да буде мене випроводжати?

ЧУМАК ЙА В ДОРОЗІ СТЕЛЕ ПОСТІЛЬ МУРОВИЦЕЮ

Д

Чумак йа в дорозі стеле постіль муровицею,
Кладе під голову замість подушечки
ту безщасну важницю.
Ой під возом лежить, як собака дрижить,
Йа в сопілочку грає:
Та й десь моя жінка, молода хазяйка,

Йа з наймитом пропадає.
Ой упав сніжочок на той обліжок,
І вже трави не видать.
Ой бере чумак батіг та й налигач
Та іде сіна купувать.
Ой іде чумак мостом-дорогою,
За ним віхоть волочеться.
Ой сидить хазяїн в місті край віконця
Та й з чумака сміється.
— Ой не смійся ж ти, превражий хазяїну,
Продай в'язку сіна.
— Ой не маю я, превражий чумаче,
Та в'язку продавати.
Заточуй вози, випрягай воли,
Буду тобі воли зимувати.
— Ой знаю ж бо я, превражий хазяїну,
Що будеш мені воли зимувати.
Візьмеш їдні, візьмеш другі
Й треті схочеш собі взяти.

АДМІНІСТРАТИВНІ ОБМЕЖЕННЯ ЧУМАЦТВА. ЗУБОЖІННЯ ЧУМАКІВ І ОПІР БАГАЧАМ

ЯК БУЛИ МИ НА МОРІ

А

Як були ми на морі,
То й гуляли доволі.
Тепер же ми не на волі,
Без білетів жить нам горе
В чужій стороні!
Отаман — голова
Нерозсудливая.
Гей, він суду не розсудить,
З нас, бурлаків, гроші лупить
У свою користь.
Писарець маленький,
На личку бравенький.
Гей, він письма розбере,
З нас, бурлаків, гроші дере —
Все по п'ять рублів.
Ранесенько встану,
В кишеню загляну.
Нема грошей анічого,
Щоб купити було чого
На похміллячко.
Продам же я воли,
Продам же я й вози.
Продам воли, продам вози,
Продам ярма і занози —
Все своє добро.
Продам же я й свитку
Та найму музику.
Буду пити та гуляти,
Свої краї забувати,
Додому не йти.

ОЙ БУЛИ МИ ТА НА МОРІ

Б

Ходою, енергійно

Ой бу_ ли ми та на мо_ рі,

пи_ ли, гу_ ля_ ли до_ во_ лі, А те_

_пе_ ра у не_ во_ лі, без_бі_ лет_ но жить на

мо_ рі, о_ та_ ма_ не, бать_ ку наш!

Ой були ми та на морі,
Пили, гуляли доволі.
А тепера у неволі,
Безбілетно жить на морі,
Отамане, батьку наш!
Отамане, ти наш батьку,
Чом не даєш нам порядку?
Нам поради не даєш,
Понапрасну гроші береш
Із нас, бідних бурлаків?

А в шиночку на риночку —
Там п'є чумак горілочку.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози —
Все чумацькеє добро.
Прокинувся чумак вранці:
Нєт нічого у карманці,
А ні за що похмелитись.
Було вчора грошей много,
А сьогодня нєт нічого!
Пішов би я до [шинкарки]
Просить набір горілки.
А [шинкарка] треться-мнеться,
Обернеться та сміється,
Що чумак — дурак.
А я хлопець не могучий,
Скину жупан, що найлуччий.
Буде пити, прохмелитись,
З шинкаркою розплатитись
Ще й за прежнії довги.
Пішов би я та додому,
Та боюся поговору:
Буде, буде волокита,
Ще й заставлять молотити,
А я, чумак, не привик.
Тільки привик до дорожки,
До казанка та до ложки.
Й до важниці, до мазниці,
Й до шинкарки-молодиці.
От до того я привик!

ОЙ ПО ГОРАХ СНІГИ ЛЕЖАТЬ

Ой по горах сніги лежать,
По долинах води стоять,
А по шляхах маки цвітуть.
То не маки, а чумаки
З Криму ідуть, рибу везуть.
Чумаченьки-козаченьки каші наварили,
Вони, пісень співаючи, округи посіли.
Ходить пуга по лугу, гнеться тур-вол у дугу.
Ходить пуга у гаю, кличе дівчину Галю.
Ходить пуга по балках, кохається в чумаках.
Ой калина зацвіла да пустила квітки,
Мусить чумак кидати жінку і маленькі дітки.

Там чумакувати добре, поки було ровно,
Да вже ж через ті білети і ходить невольно.
Гей, в степу криниченька, в єї вода лосниться,
Ой вернувсь би я до жінки, нічим розплатиться.

ТА ПОВІЙ, ВІТРЕ БУЙНЕСЕНЬКИЙ, З ВОСТОЧНОГО МОРЯ

Та повій, вітре буйнесенький, з восточного моря!
Минулася та бурлаченькам [та] поза Доном воля. (2)
Було шумно по чуланах, тепер стало тихо;
Було добре та поза Доном, а тепер стало лихо. (2)
Парували та бурлаченьки все воли рябії,
Малювали бурлаченьки все вози нові. (2)
Та наїхали реведони бурлак у службу брати:
— А що будем, та милеє браття, думати-гадати? (2)
Та куди будем, та милеє браття, будемо писаться?
Запишемось у панськеє — будем панів знати. (2)
Запишемось у казеннеє — будем подать давати,
Будем подать давати, та й у службу будуть брати. (2)

ОХ, І НЕ СТЕЛИСЯ, ХРЕЩАТИЙ БАРВІНКУ

А

Ох, і не стелися, хрещатий барвінку,
Та і по крутій горі.
Гей, не втішайтесь, злії воріженьки, } 2
Та й пригодоньці моїй.

Бо моя пригода — козацькая врода,
Так як ранняя роса:
Що вітер повіє, сонечко пригріє, } 2
Роса на землю впаде.
Що вітер повіє, сонечко пригріє,
Роса на землю впаде.
Так моя неслава, людська поговірка — } 2
Усе марно пропаде.
Наїхали пани, [та ще й] орендарі
Воли й вози забирать.
Гей, беріть же ви усю худібоньку, } 2
Не маю вам що казать.
А я, як жив буду, то все те здобуду,
Воли й вози покуплю.
Мережані ярма, тернові занози } 2
Ще ж бо й сам пороблю.
На людську славу й тую поговірку
Ще раз у Кримісходжу.
Повнії вози солі, повні мажі риби } 2
Ще додому привезу!

ОЙ І СТЕЛИСЬ, СТЕЛИСЬ, ХРЕЩАТИЙ БАРВІНКУ

Б

Ой і стелись, стелись, хрещатий барвінку,
По крутесенькій горі,
А ви не радійте, вражі воріженьки,
Та й пригодоньці моїй.
Бо моя пригода — все холодна вода
І літняя роса:
Що вітер повіє, сонечко пригріє,
Роса на землю впаде.
Вітер повіє, сонечко пригріє,
Роса на землю впаде,
Так моя слава, слава чумацькая
Марнесенько пропаде.
Наїхали купці, купці молдавани,
Чумаченька грабувать.
Беріть мої воли, запрягайте в вози,
Я не буду жалкувать.
Як я живий буду, то все те здобуду,
Воли й вози покуплю,
А кленові ярма й тернові занози
І сам парень пороблю.

Кленовії ярма, тернові занози
І сам парень пороблю,
Та нехай же я, чумак молоденький,
Хоч раз у Крим ісходжу.
Та нехай же я, чумак молоденький,
Хоч раз у Крим ісходжу,
Нехай же я, чумак молоденький,
Хоч раз солі привезу.
Нехай же я, чумак молоденький,
Хоч раз солі привезу,
Нехай же я, чумак молоденький,
Собі слави заживу.

ДА КОЛИСЬ БУЛО, БРАТЦІ

В

♩=60

Да ко_лись бу_ло, брат_ ці, жи_ то й да пше_ ни_ ця,
йа те_пер ста_ли об_ ло_ ги. Да ко_ лись
бу_ ло, брат_ ці, вір_не то_ ва_рист_ во,
йа те_пер ста_ли во_ ро_ ги, йа те_ пер ста_ ли
во_ ро_ ги... Ох, і не сте_ ли_ ся,
зе_ ле_ ний спо_ ри_ шу, да й по кру_ тень_
кій го рі.

ОЙ НЕ СТЕЛИСЯ, ЗЕЛЕНИЙ ШПОРИШЕ

Г

♩=60

Ой не сте_ли_ся, зе_ле_ний шпо_ри_ше,

йа по кру_тій го_рі. Ой не тіш_те_ся,

злі_ї во_рі_жень_ки, а по мо_їй при_ го_ді.

Бо мо_я при_го_да — чу_маць_ка_я вро_ да,

во_на ні_где не про_па_де. Як ві_тер по_ві_ є,

со_неч_ко при_грі_є, ро_са на зем_лю у_па_де.

ГЕЙ, НЕ СТЕЛИСЯ, ХРЕЩАТИЙ БАРВІНКУ

Д

Гей, не сте_ли_ся, хре_ща_тий бар_він_ку,

1,2,3) та по кру_тій го_рі. 4,5) Ой не ди_вуй_те_ся,

злі_ї во_рі_жень_ки, 6,7) та при_го_донь_ці мо_їй.

1) мов та ран_ня_я ро_са, 2) во_ли, во_зи за_би_рать,

ПОНАД ЯРОМ ДУБОК ПОХИЛИВСЯ

Понад яром дубок похилився,
А під тим дубком чумак зажурився.
— Ой дорога, дорога, ти чумацька небога,
Засмутила мене, мене, молодого.
Поламала ярма, ярма і занози,—
Обливають сіромаху, обливають сльози.
По долині широкій воли розбрелися,
Ой чумаче, не плач, не плач, не журися.
Кидай воза, воза, ярма і занози,
Хай же дуку, дуку обливають сльози.
В темну нічку з вітром побратайся,
До недолі, чумаченьку, навік не вертайся.

ГІРКА ДОЛЯ ЧУМАКА-НАЙМИТА. СИРІТСТВО. ЖУРБА. БУРЛАЦЬКЕ ГОРЕ Й ПОНЕВІРЯННЯ

МОЛОДИЙ ЧУМАЧЕ, ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

А

— Молодий чумаче, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дороги збився? (2)
— Воли не пристали, з дороги не збився,
Помер отець-мати, та й я зажурився. (2)
Помер отець-мати, та й я зажурився,
Та й я зажурився — без долі вродився. (2)
Та й я зажурився — без долі вродився,
Піду в чистім полі пошукаю долі. (2)
Не найшов я долі, но найшов долину,
Но найшов долину — й матері могилу. (2)

Б

— Молодий чумаче, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дороги збився? (2)
— Воли не пристали, з дороги не збився,
Помер отець-мати, я ще не женився. (2)
Помер отець-мати, вмерла вся родина,
Зоставсь я на світі один, сиротина. (2)
Ой сирота робить, робота ні за що,
А люде говорять: «Сирота ледащо!» (2)
Ой сирота робить, на стіл похилився,
А люде говорять: «Сирота напився!» (2)

ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ, ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

В

— Чумаче, чумаче, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дороги збився? (2)
— Воли не пристали, ні з дороги збився,
Того зажурився — без долі вродився. (2)
Весь вік у дорозі марно літа трачу,
Ні жінки, ні діток ніколи не бачу. (2)
Темна моя хата, чорне моє поле,
А діти без батька голодні та голі. (2)
Як в будень, так в свято одно тільки знаю:
Ярма нариваю, воли запрягаю. (2)
В далеку дорогу вічно поспішаю.

МОЛОДИЙ ЧУМАЧЕ, ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

Г

— Молодий чумаче, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дороги збився?
— Воли не пристали, з доріжки не збився,
Отець-мати помер — того й зажурився.
Отець-мати помер — того й зажурився,
Зайшов я в корчомку — водочки напився.
Вийшов я з корчомки — на тин похилився,
На тин похилився та й знов зажурився.
Як піду я в поле шукать собі долі,
Не знайшов я долі, знайшов риболовців.
— Риболовці-хлопці, удалі молодці,
Закиньте ви сітку через бистру річку, (2)
Ви поймайте долю парню молодому!
Не піймали долі, а піймали рибу.
Риба щука грає, на дно поринає, (2)
На дно поринає, доленьки шукає.

ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ, ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

Д

Широко

Чу_ма_че, чу_ма_че, чо_го за_жу_рив_ся,
чи во_ли при_ста_ли, чи з до_ро_ги збив_ся?

1) чо_го за_жу_
2) ста_ли

ОЙ ЧОГО, ЧУМАК, ТА ЧОГО, БУРЛАК, ЗАПИВ, ЗАЖУРИВСЯ

Е

Ой чо_го, чу_мак, та чо_го, бур_лак,
за_пив, за_жу_рив_ся? Та за_пив, за_жу_[рив_ся... Ой то_го він та за_жу_рив_ся — без до_лі вро_див_ся.].

СІРОМО, СІРОМО, ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

Є

Сі_ро_мо, сі_ро_мо, чо_го за_жу_рив_ся?
Чи во_ли при_ста_ли, чи з до_ро_ги збив_ся?

ЗЕЛЕНИЙ ДУБОЧОК НА ЯР ПОХИЛИВСЯ

Ж

Не поспішаючи

Один

Зе_ле_ний ду_бо_чок на яр по_хи_лив_ся.

Всі

Мо_ло_дий чу_ма_че, чо_го за_жу_рив_ся?

ОЙ ПІДУ Я ПОПІД ЛУГОМ КАЛИНИ ЛАМАТИ

З

Ой піду я попід лугом калини ламати.
Наїхали синки вражі мене грабувати.
Беруть воли, всю худобу цінують ні за що.
Кажуть люди, ще й говорять: «Пропилось ледащо!»
Ой піду я понад морем — синє море грає.
Рад би козак топитися — хвиля не приймає.
— Прийми ж мене, синє море, бо й так мені горе!
Горе мені на чужині жити без родини.

ОЙ ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ, ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

И

— Ой чумаче, чумаче, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дороги збився?
— Воли не пристали, з дороги не збився,
Того зажурився — без долі вродився.
Пішов в чисте поле доленьки шукати,
Не найшов я долі, найшов синє море.
— Ой ви, хлопці-риболовці, закидайте сіті,
Закидайте сіті через бистрі ріки,
Як не в полі, то на морі доленьку ловіте.
Хлопці-риболовці неводом водили,
Чумацької ж доленьки вони не зловили.
Викидайте сіті, годі бідувати,
Беріть гострі шаблі та йдіть воювати.
Ідіть воювати, долю здобувати,
Щоб не прийшлось вражим панам
Більше панувати.

ЗЕЛЕНИЙ ДУБОЧОК НА ЯР ПОХИЛИВСЯ

А

Зелений дубочок на яр похилився.
— Молодий чумаче, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дороги збився?
— Воли не пристали, з дорожки не збився, (2)
Того зажурився — без долі вродився.
Пішов козак полем шукать собі долі,
Не знайшов він долі, знайшов бистру річку:
— Піду утоплюся, бо долі не маю!
Та вийшла дівчина з зеленого гаю:
— Не топись, козаче, бо душу загубиш,
Ходім повінчаймось, коли мене любиш.
Ой пішли вінчатись — нема попа дома.
Чи теє нещастя, чи моя недоля?
Пішов козак полем, дівка — долиною,
Та й став козак терном, дівка — калиною.
Козакова мати пішла терну брати,
Дівчинина мати — калину ламати.
Ой то ж не терночок — а то мій синочок,
Ой то ж не калина — то моя дитина.

ЧУМАЧЕ-БУРЛАЧЕ, ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

Б

— Чумаче-бурлаче, чого зажурився?
Чи волів шукаєш, чи з дороги збився?
— Волів не шукаю, з дороги не збився,
З дороги не збився — з родом розійшовся.
Ой бодай попа та напала трясця!
Померла дівчина, коханочка Настя. (2)
Не так того попа, як ту попадицю:
Сходила спідницю за мою пшеницю. (2)
Ой маю я, маю аж три корчі дроку,
Та щоб не дочекав той попичок року. (2)
Ой маю я, маю аж три корчі пижма,
Та щоб не дочекав той попичок тижня.

ЗАПИВ ЧУМАК, ЗАПИВ БУРЛАК, ЗАПИВ, ЗАЖУРИВСЯ

А

Запив чумак, запив бурлак, запив, зажурився.
Ой тим же він зажурився — без долі вродився. (2)
Ой тим же він зажурився — без долі вродився,
Нема йому щастя й долі, нема йому й волі. (2)
Ой як пішов по дорогах доленьки шукати,
Та не найшов щастя-долі, найшов синє море. (2)
А як зайшов серед моря, та й став потопати,
Червоною хустиною на берег махати. (2)
Ніхто ж того чумаченька не йде рятувати,
Тільки іде рятувати його стара мати. (2)
Зустрінула рибалоньків та й стала прохати:
— Рибалоньки молодії, вчиніть мою волю:
А розкиньте тонкий невід по синьому морю!
Рибалоньки молодії воленьку волили:
Розкинули тонкий невід, сина уловили. (2)
Тягнуть сина до берега — вода з рота ллється,
Його мати старенькая в сиру землю б'ється. (2)

ТА ЗАПИВ ЧУМАК, ТА ЗАПИВ БУРЛАК, ЗАПИВ, ЗАЖУРИВСЯ

Б

Та запив чумак, та запив бурлак, запив,
зажурився,
Що без щастя та без доленьки козак уродився.
Нема щастя, та нема долі, нема йому й волі.
Пішов козак, та пішов бурлак доленьки шукати,
Та не найшов щастя-долі, найшов синє море:
— Прийми мене, синє море, тепер мені горе!
Як став чумак, як став бурлак в морі потопати,
Ніхто його не рятує, тільки рідна мати.
Біжить мати, кричить мати тонким голосочком
І зустріла та рибалочок з тонким неводочком.
— Прошу я вас, та рибалочки, вчиніть мою волю:
Закиньте ви та тонкий невод по синьому морю.
Рибалочки та молодії та воленьку вчинили:
Закинули та тонкий невод, сина не вловили.
— Ой дам я вам, та рибалочки, срібла-злота
много,
Ой витягніте та мого сина, хотя й неживого.
Ой дам я вам, та рибалочки, горілки напиться,
Ой витягніте мого сина, хотя й подивиться.
Ой витягли сина Івана — вода з рота ллється,
Ходить мати по бережку, як горлиця, б'ється.

ГЕЙ, СІВ ЧУМАК, ГЕЙ, СІВ БУРЛАК, ГЕЙ, СТАВ, ЗАЖУРИВСЯ

В

Гей, сів чумак, гей, сів бурлак, гей, став,
зажурився,
Що без щастя, без талану, сірома, вродився.
Та пішов чумак, та пішов бурлак, гей, щастя
шукати.

Гей, не знайшов щастя й долі, знайшов синє море.
Гей, як знайшов синє море, та став потопати,
Ніхто його, сіромахи, не йде рятувати.
— Риболовці, славні хлопці, вчиніть мою волю:
Гей, розкиньте тонкі сіті по синьому морю,
Гей, витягніть мого сина, хотя й неживого.
Та дарую вам, риболовці, сірих волів пару,
Гей, витягніть мого сина, гей, хотя на славу!
Та дарую вам, риболовці, коня вороного,
Ой витягніть мого сина, хотя й неживого.
Дарую вам, риболовці, золоте сідельце,
Гей, витягніть мого сина — болить моє серце.
Як витягли її сина — ротом вода ллється,
Стоїть мати на березі, як орлиця, в'ється.

ПІШОВ ЧУМАК, ДА ПІШОВ БУРЛАК ДА Й ЩАСТЯ ШУКАТИ

Г

Пішов чумак, да пішов бурлак да й щастя шукати,
Ой не знайшов да щастя-долі, знайшов синє
море. (2)
Синє море да виграває, чумак потопає,
Шовковая да хустиночка до верху спливає. (2)
Ніхто ж його не рятує, тілько рідна мати,
Рада б вона рятувати — не вміє плавати. (2)
Пішла мати, та пішла ненька понад берегами,
Найшла хлопців, да риболовців, з трьома
неводами. (2)
— Ой ви, хлопці, да риболовці, чиніть мою волю:
Ой розкиньте да тонкий невід по синьому морю. (2)

А ті хлопці, да риболовці, волю й учинили:
Розкинули да тонкий невід на чотири милі. (2)
— Нате, хлопці, да риболовці, хоть чотири гроші,
Витягніте да сина мого, бо дуже хороший. (2)
Нате, хлопці, да риболовці, ще й півзолотого,
Витягніте да сина мого, хоча й неживого. (2)

ПІШОВ ЧУМАК, ПІШОВ БУРЛАК ДОЛЕНЬКИ ШУКАТИ

Д

Пішов чумак, пішов бурлак доленьки шукати,
Та не найшов щастя-долі, найшов синє море.
Найшов, найшов синє море та став потопати,
Червоною хустиною на берег махати.
Ой червоною хустиною на берег махати,
Ніхто того козаченька не йде рятувати.
— Риболовці, славні хлопці, вволіть мою волю:
Закидайте тонкий невід по синьому морю,
Тягніть, тягніть мого сина, хоч і неживого.
Притягнули до берега — з рота вода ллється,
А матінка по березі, як орлиця, б'ється.
А матінка по березі, як орлиця, б'ється:
— Трусіть, трусіть мого сина, може, обізветься.

ГЕЙ ЖЕ! ТА ЖУРБА МЕНЕ ЗСУШИЛА

А

Гей же! Та журба мене зсушила,
Та журба мене скрушила, та гей!
Гей же! Та по дорогах ходячи,
Та чужії воли глядячи, та гей!

Гей же! Та чужії воли пасучи,
Та чужії вози мажучи, та гей!
— Гей же! Та нуте, воли, помалу,
Та витягайте із яру, та гей!
Гей же! Та воли ж мої ви дужі,
Витягайте вози з калюжі, та гей!
Гей же! Та витягайте з калюжі,
Та становіть вози на суші, та гей!
Гей же! Та становіть вози на суші,
У шинкарочки Марусі, та гей!
— Гей же! Та шинкарочко Марусю,
Сип горілку на віру, та гей!
Гей же! Та сип горілку на віру,
Пиши гроші на стіну, та гей!
Гей же! Та коли хату розберем,
Тоді гроші поберем, та гей!
Гей же! Ой крикнули журавлі,
Та ходячи по ріллі, та гей!
— Гей же! Та лучче рілля ранняя,
Аніж тая пізняя, та гей!
Гей же! Та що на ранній пшениця,
А на пізній метлиця, та гей!
Гей же! Та крикнули удовці,
Та сидячи в кабаці, та гей!
— Гей же! Та лучче жінка першая,
Аніж тая другая, та гей!
Гей же! Та що з першою нажився,
А з другою набився, та гей!
Гей же! Та що з першою дітей мав,
А з другою розігнав, та гей!
— Гей же! Та ідіть, діти, служити,
Чим мачусі годити, та гей!
Гей же! Ходить чумак по Дону,
Кличе дітей додому, та гей!
— Гей же! Та ідіть, діти, додому,
Горе мені самому, та гей!
Гей же! Та ідіть, діти, додому,
Не буде вам розгону, та гей!
— Гей же! Живи, тату, як біг дав,
Коли ти нас розігнав, та гей!
Гей же! Ми будем служити,
За матір'ю тужити, та гей!

ГЕЙ, ГЕЙ! ОЙ ХТО ЛИХА НЕ ЗНАЄ

Б

Гей, гей! Ой хто лиха не знає,
Нехай мене спитає, та гей же!
Гей, гей! Та виріс я в наймах, в неволі,
Та не знав я долі ніколи, та гей же!
Гей, гей! Та по дорогах ходячи,
Та чужії воли пасучи, та гей же!
— Гей, гей! Та чужії воли недужі,
Та вивезіть мажу з калюжі, та гей же!
Гей, гей! Та поставте мажу на суші,
Коло шинкарочки Настусі, та гей же!
— Гей, гей! Ой шинкарочко Настусю,
Давай вина-меду нап'юся, та гей же!
Гей, гей! Давай вина-меду нап'юся
Та у жупан синій вберуся, та гей же!
Гей, гей! Ой дивуйтеся, вороги,
Що в сироти жупан дорогий, та гей же!
Гей, гей! Ой лицяйтеся, дівчата,
Що сирота — чумак багатий, та гей же!

ГЕЙ, ГЕЙ! ТА ХТО ЛИХА НЕ ЗНАЄ

В

В. Ігуменцев. Ой чумаче, чумаче!

А. Коптєв. Чумаки.

ГЕЙ, ГЕЙ! ТА ЖУРБА Ж МЕНЕ ЗСУШИЛА

Г

Гей, гей! Та журба ж мене зсушила,
Та журба мене зв'ялила. Та гей!
Гей, гей! Та по дорогах ходячи,
Та сірі воли гонячи. Та гей!
Гей, гей! Та сірі воли не везуть,
А рябенькі пристають. Та гей!
Гей, гей! Половенькі так не йдуть.
Та нуте, волики, помалу! Та гей!
Гей, гей! Та витягайте вози,
Та нікому становити вози край шинкарочки.
Та гей!
Гей, гей! Та шинкарочка молода,
Та усип меду-вина. Та гей!
Гей же, гей! Та усип горілочки на віру,
Та пиши гроші на стіну. Та гей!
Гей же, гей! Та коли ж ти стіну розбереш,
То тоді і гроші забереш. Та гей!

ГИЙ, ГИЙ! А ХТО БІДИ НЕ ЗНАЄ

Д

Гий, гий! А хто біди не знає,
То нехай мене спитає.
Та гий же! *
По дорогах ходячи
Та чужі воли пасучи.
— Гий, чужі воли недужі,
Та вивезіть мажу з калюжі.
Та вивезіть мажу з мочарки
Аж до Настусі-шинкарки.
— А ти, шинкарко-Настусю,
Та дай меду-вина нап'юся.
Та дай меду-вина нап'юся,
В дорогий сардак вберуся.
Та дивуйтеся, вороги,
Що на мені сардак дорогий.
Та дивуйтеся, прокляті,
Що на мені сардак багатий.
А як поїду, браття, в Крим,
Справлю собі сардак-кармазин.
Буде ж мій сардак сіяти
На вкір ворогам проклятим.

* Приспів «Та гий же!» повторюється після кожних двох рядків.

ТА ЇХАВ ЧУМАК З ДОНУ

А

Стримано

1) Та ї_ хав чу_ мак з До_ ну, гой,

з До_ ну та до_ до_ му, гой, з До_ ну та до_

_до_ му, та сів над во_ до_ ю

1) Та ї_ хав чу_ мак з До_ ну.

Та їхав чумак з Дону,
Гой, з Дону та додому,
Гой, з Дону та додому,
Та сів над водою.
Сівши над водою,
Проклинає свою долю:
— Гой, доле, ти моя доле,
Доле моя злая!
Доле моя злая,
Чом ти не такая,

Чом ти не такая,
Як доля чужая?
Другим даєш лишнє,
Мене зобіжаєш,
Бо що мені миле,
І те однімаєш!
Ой коли б ти, доле,
Вийшла до мене у поле,
То тоді б ти згадала,
Кого зобіжала.

ІШОВ ЧУМАК, ДА ІШОВ БУРЛАК

Б

♩ = 55

І_ шов чу_ мак, да і_ шов бур_ лак

із До_ ну до_ до_ му, із До_ ну до_ до_ му

да й сів над во_ до_ ю, да й сів над во_ до_ ю,

Ішов чумак, да ішов бурлак
Із Дону додому (2)
Да й сів над водою, (2) } 2
Проклинає долю.
— Доле ж моя, доле, чом ти не такая,
Як людська, чужая?
Що люде не роблять,
Да у жупанах ходять, ходять,
А я заробляю да й свитки не маю, да й свитки не маю.
Обізвалась доля по той бочок моря:
— Чумаче-бурлаче, ти дурний розум маєш,
[Ти дурний розум маєш], що ти п'єш да гуляєш,
Що ти п'єш да гуляєш, да й музики наймаєш.
Що люди в неділю йдуть богу молиться,
А ти завертаєш музики дивиться.
— Ой грайте, музики, грайте, а ви, люди, знайте,
Що чумацькії танці у неділеньку вранці.
Продав чумак постіль да й засунувся за стіл,
Продав ще й волоки да й узявся в боки,
да й узявся в боки.

ТА ІШОВ ЧУМАК З ДОНУ

В

ОЙ ІШОВ ЧУМАК З ДОНУ

Г

Ой і_шов чу_ мак з До_ну, та й із До_ну
до_ до_ му, та й сів чу_ мак над во_ до_ ю,
про_ кли_ на_ є сво_ ю до_ лю.

ТА Й ІШОВ ЧУМАК З ДОНУ

Д

Та й і_шов чу_ (о) мак з До_ну, та й з Дону до_ до_ му,
та й сів над во_ до_ ю, та й кля_ не сво_ ю до_ лю.

ЇХАВ ЧУМАК НА ДІН СІРИМИ ВОЛАМИ

Е

Поволі

Ї_ хав чу_ мак на Дін сі_ ри_ ми во_
_ла_ ми, а з До_ ну до_
_до_ му пі_ ши_ ми но_ га_ ми.

ІШОВ ЧУМАК, ІШОВ ЧУМАК З ДОНУ

Є

Помірно

І_ шов чу_ мак, і_ шов чу_ мак з До_ ну,

із До_ ну до_ до_ му. Він сів

під вер... він сів під вер_ бо_ ю, про_ кли_ на_ є

до_ лю. Він сів, він сів під вер_

_бо_ ю, про_ кли_ на_ є до_ лю.

ОЙ ІШОВ ЧУМАК З ДОНУ

Ж

Не швидко

Ой і_ шов чу_ мак з До_ ну, та із До_

_ну до_ до_ му, та із До_

_ну до_ до_ му, та і сів над во_ до_ ю.

ДА ІШОВ КОЗАК З ДОНУ

З

ЧУМАЧЕ-БУРЛАЧЕ

И

Чумаче-бурлаче,
Коб ти так не блукався,
Та пішов би ти на Дон,
Та на Дону б ти найнявся.
Ой ішов чумак з Дону,
Та із Дону додому,
Та й сів над водою,
Проклинає долю.
Обізвалась доля
Покрай синя моря:
— Чумаче-бурлаче,
Дурний розум маєш —
Долю проклинаєш.
Не винная доля —
Винна твоя воля.
Що вдень загорюєш,
Вночі прогайнуєш;
Що ціпом намахаєш,
То музики наймаєш.

ІШОВ ЧУМАК З ДОНУ

І

Ішов чумак з Дону
Да й сів над водою,
Да й сів над водою,
Проклинає долю.
— Доля ж моя, доля,
Чом ти не такая, (2)
Як доля чужая?
Що люде не роблять,
Да хороше ходять,
А я заробляю —
Да й світа не маю!
Озоветься доля,
На тім боці стоя:
— Не винная доля,
Винна своя воля.
Що за день ти заробиш,
А за ніч проходиш;
За день загорюєш,
За ніч прогайнуєш.
Продав чумак люльку,
Частуючи Любку;
Продав чумак шапку,
Частуючи Гапку;
Продав чумак свиту,
Частуючи Влиту;
Продав ще волоки

Да й взявся у боки;
Продав ще й онучі
Да й плаче йдучи;
Продав чумак постіль
Да й сунеться за стіл;
Продав ще й сорочку
Да й сів у куточку;
Продав чумак штани
Да й сунеться між пани!

ЧУМАЦЬКІ ГУЛЯНКИ З ГОРЯ І ТУГИ. ХВИЛИННІ РОЗРАДИ

ОЙ Я ЧУМАК НЕЩАСЛИВИЙ

А

Ой я чумак нещасливий,
Йду з корчми ледве живий.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма і занози.
І лагун, і ваган,
До навари таган.
І мазницю торговали,
Тільки грошей не давали!
— Гей ти, [гей ти], гей ти, Юдко,
Дай горілки мені хутко!
Кожух старий, шапка сива,
Гарнець меду, кварту пива!
Одколи я уродився,
То ще не з ким не любився!
Тільки любив я Уляну,
І Марину, та Тетяну.
Сперву водивсь з дівчатами,
Тепер вожусь вже з жінками!
Носив сало торбинками,
Таскав пашню четвертями!
Носив сало, поки стало,
Сипав гроші напропало.
Огонь кресав, люльку курив,
Дівчат любив, очі жмурив!

І любили, і кохали,
Поки з мене гроші брали!
Як не стало в мене грошей,
Став всім бридкий, нехороший!
— Гей, шинкарю, гей, шинкарко,
Ти ж, музико, заграй шпарко!
Нехай з горя погуляю,
Бо й копієчки не маю.

Б

Помірно

Ой я чумак нещасливий,
В нужді живу ледве живий.
Приспів:
Тра-ла, тра-ла, тра-ла-ла-ла,
Тра-ла, тра-ла, тра-ла-ла-ла *.
Пропив віз і заніз,
І все теє, що привіз.
Я з батогом завертаю,
З нужди трохи погуляю.
Воли росли — не здрімали,
Зараз усі поздихали.
Гуляй, гуляй, чумаче!
Твоя жінка дома плаче.
Треба ж її одвідати:
Може, мати жене з хати.
Бо любила і кохала,
Як від мене гроші брала.
— Сип, горілку, [гей же], Юдко,
Ти ж, музико, заграй хутко.

* Приспів повторюється після кожних двох рядків. Замість «тра-ла, тра-ла...» співають також

Оце, хлопці, я з вами,
З чумаками-бурлаками.

АХ, Я ЧУМАК НЕЩАСЛИВИЙ

В

Ах, я чумак нещасливий,
З біди, журби ледве живий.
Сам не знаю, що робити
І як мені в світі жити.
Воли мої поздихали,
Вози, ярма поламали.
Я з батогом ся звиваю,
З біди, з туги погибаю.
Альбо піду утоплюся,
Люб о камінь розіб'юся.
Нехай теє люде знають,
Як чумаки пропадають.
Або троха задержуся,
Ще, може, до фур наймуся.
Буду чужі воли гнати,
Бо хочу чумаковати.
— Дай горілки, [гей же], Юдко,
Ти, музико, грай мі хутко!
Нехай чумак погуляє,
Хотя й він щастя не має.
Я сокиру і мастило,
Що ся од возу лишило,
За горілку тобі даю,
Бо й копійочки не маю.
А музиці поклонюся,
Бо вже далі й не попрошу.
З милосердя нехай грає,
Нехай чумак погуляє.
Гуляй же з біди, чумаче,
Хотя жінка з дітьми плаче.
Треба ж єї одвідати,
Може, буде з хати гнати.
Бо любила і кохала,
Як мні Одеса сприяла.
Тепер хоче багатого,
Мня забуде, нещасного.

ОЙ Я ЧУМАК НЕЩАСЛИВИЙ

Г

Ой я чумак нещасливий,
Ходжу з хмелю ледве живий.
Приспів:
Ой гук, хлопці, і я з вами,
З молодими чумаками! *
Пропив ярмо і мазницю,
Частуючи молодицю.
Пропив ярмо, пропив віз,
Пропив й теє, що привіз.
Наймусь воли поганяти,
Бо люблю чумакувати.
Дарма хліба немає,
Любий козак, що гуляє.

ОЙ Я ДЖУМАК НЕЩАСЛИВИЙ

Д

Ой я джумак нещасливий,
В журбі жию ледве живий.
Воли мені поздихали,
Лишень ярма мі зостали.
А сокира і мастило,
Що ся від воза лишило,
І то за горілку даю,
Бо копійочки не маю.
— Арендару, [гей ти], Юдко!
Дай горівки на бірг хутко.
Най си джумак погуляє,
Най о біді забуває!
І музиці поклонюся,
Бо вже з біди обіпруся.
Най музика та й заграє,
Най си джумак погуляє.
Скажу тепер, мій джумаче,
Жінка в дому з дітьми плаче.
Треба еї відвідати,
Чи не буде кийом гнати.
Як я тепер додом прийду,
То я вже, певне, не вийду.

* Приспів повторюється після кожних двох рядків.

Жінка буде мя ганьбити,
На остатку кийом бити.
Як-єм згадав, так ся стало:
Жінці ся лихо надало.
За лоб мене, за чуприну:
— Де-сь подів, псе, худобину?
Я єй кажу — поздихали,
Тільки шкірки мі зостали.
— Коби тебе добре взяти,—
[В тебе] мусіли забрати.
Жінка каже: «Погоди ся».
Я кажу: «Не поправлюся!»
За що-сь мене так карала,
Здоров'я-сь мі відобрала?
Або піду завішуся,
Або в воді утоплюся.
Нехай всі люде пізнают,
Як джумаки умирают.
Пішов джумак топитися,
Джумачиха — дивитися.
Джумак скочив під полонку,
Джумачиха — за головку.
— Стій, джумаче, не топися,
Хоть на діти подивися!
Ой джумаче, джумаче,
Твоє життя собаче!

ОХ, Я ЧУМАК НЕЩАСЛИВИЙ

Е

Ох, я чумак нещасливий,
З журби ходжу ледве живий.
Як же мені в світі жити
І чого ся ухопити?
Воли мої поздихали,
Вози-ярма поламали.
Я з батогом ся вертаю,
Трохи з біди погуляю.
— Дай горілки, [гей ти], Юдко,
Ти, музико, заграй хутко.
А щоб біда одлетіла,
Бо вже тяжко мні присіло,
І сокиру, і мазило,
Що ся од возів лишило,
За горілку тобі даю,
Бо й копієчки не маю.

А музиці поклонюся,
Бо вже далі не попхнуся.
З милосердя нехай грає,
Нехай чумак погуляє.
Біс біду перебуде:
Одна згине, друга буде.
Так на мене завзялася,
На всі боки вчепилася.
Ти гуляєш, чумаче,
Твоя доленька плаче.
Нехай плаче і ридає,
Нехай чумак погуляє.
Ой піду я утоплюся
Або об камінь розіб'юся.
Нехай теє люде знають,
Як чумаки пропадають.
Або єще задержуся,
Може, кому придадуся.

ЯКИЙ ЧУМАК НЕЩАСЛИВИЙ

Є

Який чумак нещасливий,
Йде з дороги ледве живий.
Гей, гей, йде з дороги ледве живий *.
З гори їде — не гальмує,
А під гору — не бичує.
А під гору — не бичує,
Де коршомка, там ночує.
Де коршомка зелененька,
Шинкарочка молоденька.
Шинкарочка в борг дала,
А сто рублів разом взяла.

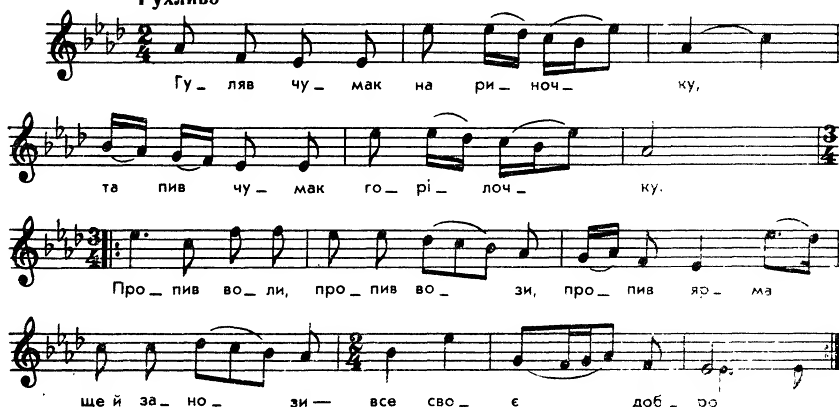
---

* З вигуком «Гей, гей» повторюється кожний парний рядок.

І сто рублів, пару волів,
То за тії чорні брови.
Пару волів, дві телиці,
Зато гарна молодиця!

ГУЛЯВ ЧУМАК НА РИНОЧКУ

А

Гуляв чумак на риночку,
Та пив чумак горілочку.
Пропив воли, пропив вози, |
Пропив ярма ще й занози — | 2
Все своє добро. |
Ой п'є чумак, п'є, гуляє,
Добро своє пропиває.
Добро своє пропиває, |
Товариство напуває, | 2
Щоб вірне було. |
Прокинувся чумак вранці
Та й полапав у гаманці.
Всі кишені вивертає, |
Аж там грошей вже чортмає — | 2
Нічим похмелитись. |
Прийшов чумак до шинкарки:
— Сип, шинкарко, хоч півкварти!
Шинкарочка згорда дметься, |
Ще й з чумаченька сміється, | 2
Що гіркий п'яниця. |

Скинув чумак жупанину:
— Сип, шинкарко, четвертину!
— Ой не всиплю четвертину, } 2
Добудь грошей хоч з полтину,
Тоді пий, гуляй!
Ой вийду я на могилу
Та погляну на долину:
Лежать воли, стоять вози, } 2
Висять ярма ще й занози —
Все чумацькеє добро.
Ой пішов би я додому,
Та боюся поговору:
Будуть бити, ще й ганити, } 2
Та заставлять ще й косити,
А я козак нездоров.
Ой піду я у Молдаву
Та сім років погорюю.
Та сім літ я погорюю, } 2
Воли й вози покупую,
Знов буду чумак!

НА ГОРІ, НА РИНКУ

На горі, на ринку,
П'є чумак горілку.
Що він п'є, гуляє,
Товаришів напуває,
Щоб вірні були.
Пропив чумак воли,
За волами і вози.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози —
Все своє добро.

Як прийшов додому,
Наробив гомону.
Жінка плаче, діти плачуть,
Все робити [й] заставляють,
А я й не могу.
Піду до шинкарки:
— Сип, шинкарко, водки!
Шинкарочка треться, мнеться,
Одвернеться, засміється,
Що чумак дурний.
Як устав уранці,
Поглядів в карманці.
Вчора було денег много,
Сьогодні нема нічого,
Ні за що й гулять.
Піду до шинкарки:
— Сип, шинкарко, водки!
Шинкарочка треться, мнеться,
Одвернеться, засміється,
На борг не дає.
Як іскину свитку:
— Сип, шинкарко, спирту.
Буде впиться, похмелиться,
Щоб чумаку не журиться
Про своє добро.
Пішов чумак на Дін
Наживати волів.
Став робити, заробляти,
Сірі воли наживати —
Все своє добро.
Приїхав додому,
Наробив гомону.
Жінка рада, діти раді
Та робити заставляють,
А я все й могу.

А В КИЄВІ НА РИНОЧКУ

В

А в Києві на риночку —
Там п'є чумак горілочку.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма і занози —
Все своє добро.
Ой устав чумак вранці,
Поглядівся і в карманці.

А в карманці ніц нічого,
Щоб купити їсти чого
Чумакові на прохміллє.
Став [шинкарки] прохати,
Щоб [шинкарка] повірила.
[Шинкарочка] треться, мнеться,
Обернеться та й сміється,
Що чумак — дурак.
А я чумак невстидливий,
Скинув з себе жупан сивий.
Буде впиться, похмілиться,
Щоб [шинкарці] не вкориться
За своє добро.

ОЙ У МІСТІ НА РИНОЧКУ

Г

Ой у місті на риночку —
Там п'є чумак горілочку.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози —
Все чумацькеє добро.
Прокинувся чумак вранці
Та помацав у гаманці.
Всі кишені вивертає,
А там грошей вже чортмає,
Нічим похмілиться.
Скинув чумак сірячину:
— Дай, шинкарко, четвертину.
Шинкарочка чортом дметься,
Із чумаченька сміється,
Зве п'яницею.
Ой піду я у Полтаву,
А з Полтави — у Молдаву.
Там я сім літ погорую,
Воли й вози покупую,
Знов буду чумак.

ЩО В КИЄВІ НА РИНОЧКУ

Д

Що в Києві на риночку
Та п'є чумак горілочку.
Ой п'є чумак, п'є-гуляє,
Товаришів напуває,
Щоб вірні були.

Пропив чумак сірі воли,
Пропив чумак свої вози.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози —
Все своє добро.
Прокинувся чумак вранці
Да й полапав у гаманці.
Всі кишені вивертає,
Аж там грошей вже чортмає —
Нічим похмелиться!
Прийшов чумак до шинкарки:
— Всип, шинкарко, хоч півкварти!
Шинкарочка на бік дметься,
Ще й з чумаченька сміється —
На бір не дає.
Скинув чумак жупанину:
— Сип, шинкарко, четвертину!
— Ой не всиплю четвертину,
Давай грошей хоч з полтину —
Тоді пий-гуляй!
Вийшов чумак на могилу,
Глянув чумак на долину:
Стоять воли, стоять вози,
Стоять ярма ще й занози —
Не його добро!
Ой піду я да й на Дін —
Не по рибу, а по сіль.
Знову гроші заробляти,
Воли знову купувати —
То й буду чумак!

ОЙ У МІСТІ НА РИНОЧКУ

Е

Ой у місті на риночку* —
Там п'є чумак горілочку.
Товариша наповає,
Щоби єму вірний був.
Ой пив чумак, та й напився,
Та й на лушко повалився.
Шинкарочка жвава, брава
Взяла гроші й одобрала
А в чумака-дурака.
Ой встав чумак, пробудився,
По карманах подивився.
Вчора було грошей много,
А сьогодні вже нічого,
Ні за що ся похмелить.
Шинкарочка кпиться, в'ється
Й обернеться, засміється
Йа з чумака-дурака.
— Ой не смійся ти, шинкарко,
Ой не смійся ти, крутарко.
В тебе воли, в тебе вози,
В тебе ярма ще й занози,
В тебе моє все добро.
Вийшов чумак на могилу,
Подивився й на долину:
Стоять воли, стоять вози,
Висять ярма ще й занози —
Стоїть моє все добро.
Ой як вийшов на могилу,
Подивився на Вкраїну.
На Вкраїні добре жити,
Є що їсти, є що пити.
Є що їсти, є що пити,
Заставляють все робити,
А я, чумак, не привик!

У КИЄВІ НА РИНОЧКУ

Є

* Кожний рядок повторюється двічі.

У Києві на риночку —
Там п'є чумак горілочку.
Ой п'є чумак ще й гуляє,
Товаришів напуває,
Щоб вірненькії були.
Пив чумак, поки не спився,
На кровать спать похилився.
[Шинкарочка] добре знала,
Взяла гроші одібрала
Од чумака-дурака.
Ой устав чумак уранці,
Оглядівся у карманці.
Вчора було денєг много,
А сьогодні нєт нічого —
Все пустії кармани.
Ой піду ж я до [шинкарки],
Чи не дасть на борг горілки.
[Шинкарочка] треться, мнеться,
Одвернеться, засміється
Із чумака-дурака.
— Ой не смійся ти, [шинкарко],
Ой не смійся, бузовірко,
В мене воли, в мене вози,
В мене ярма ще й занози —
Все чумацькеє добро.
Ой вийду я на могилу
Та гляну я на Вкраїну:
На Вкраїні добре б жити,
Ані жати б, ні косити,
Тільки б мед-горілку пити.
Ой пішов би я додому,
Так боюся поговору.
Мене дома будуть бити,
Загадають жать, косити,
А я — чумак нездоровий.

ТА В КИЄВІ НА РИНОЧКУ

Ж

Не дуже швидко

Та в Ки_є_ ві та пив чу_ мак

на ри_ноч_ ку

го_ рі_ лоч_ ку.

Про_ пив во_ ли, про_ пив во_ зи,

про_ пив яр_ ма і за_но_ _ зи — все сво_ є доб_ ро.

ТА ПРОПИВ ВОЛИ, ПРОПИВ ВОЗИ

З

Не поспішаючи

Та про_пив во_ ли, про_пив во_ зи, про_ пив во_ ли,

про_ пив во_ зи, про_ пив яр_ ма ще й за_ но_ зи.

ЙА В КИЄВІ НА РИНОЧКУ

И

Йа в Києві на риночку —
Там пив чумак горілочку.
Пропив воли, пропив вози
Та ще ярма і занози —
Все своє добро.

Як прокинеться уранці —
Та немає й у карманці.
Всі кишені вивертає,
Йа копієчки немає,
Ні за віщо похмелиться.
А я чумак собі пишний,
До роботи не привишний, (2)
Пропив жупан ще й налишній —
Таки буду чумак.
Як піду я до Парасі
Та й на жарені карасі.
А Парася к чорту дметься,
Й одвернеться, іще й сміється,
Що чумак — дурак.
Як піду я до Маринки
Та на білії перинки.
А Маринка к чорту дметься,
Й одвернеться, та й сміється,
Що чумак — дурак.
Як піду я на риночку,
Бросю пити горілочку.
То сим, то тим поторгую
Й воли й вози покупую —
Таки буду й чумак.

ЗАЖУРИЛАСЬ ЧУМАЧИНА

А

Зажурилась чумачина,
Що копійочки нема,
Сидить лупає очима,
Як голодная сова.
Що в Одесі та в Херсоні
За три роки заробив,
То в Полтаві на базарі
За два ярмарки пропив.

Пив горілку, і наливку,
І вино стаканом пив,
На останці ж довелося,
Що й в поліції сидів.

ЗАЖУРИВСЯ БУРЛАЧИНА

Б

За_ жу_рив_ ся бур_ ла_ чи_ на, щой ко_ пі_йоч_ ки не_ ма,
си_ дить клі_ па_ є о_ чи_ ма, як го_ лод_ на_ я со_ ва.

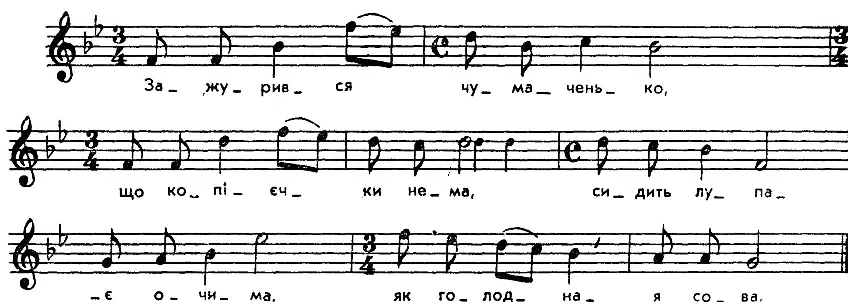
1
Що в О_де_ сі і в Чер_ ке_ сі за п'ять год за_ ро_ бив,
то всьо ров_ но у Пол_ та_ ві

2
за два яр_ мар_ ки про_ пив.

Зажурився бурлачина,
Що й копійочки нема,
Сидить кліпає очима,
Як голодная сова.
Що в Одесі і в Черкесі
За п'ять год заробив,
То всьо ровно у Полтаві
За два ярмарки пропив.
Ой пив пиво і горілку,
Ще і музики водив;
Ох, да й диво і не диво,
Бо в поліції сидів.
Виплатився з поліції
Ще й киями, капшуком,
Ні ся за що покріпиться,
Пішов собі босяком.
— Ой так же вам, чумаченьки,
Ой так же вам всім буде,
Як будете гуляти,
А нічого не дбати.
Перестаньте ви гуляти,
Найдіть певен куток,
Поженіться і працюйте —
Буде хліба кусок.

ЗАЖУРИВСЯ ЧУМАЧЕНЬКО

В

Зажурився чумаченько,
Що копієчки нема,
Сидить лупає очима,
Як голодная сова.
А в городі, а в Одесі
Много денег заробив,
А в Бобруйському трахтирі
За 'дин вечор прокутив.
До того ж я догулявся,
Що в поліцію попався,
Полицевцям розчитався
Своїм рідним кошельком.

ЗАЖУРИВСЯ ЧУМАЧИНА

Г

Зажурився чумачина,
Що копійочки нема,
Сидить лупає очима,
Як голодная сова.
А в Полтаві та в Варшаві
Много денег заробив,
А в Минському у трактирі
За одну нічку прокутив.

І пив водку, пив наливку
Й музикантів нанімав,
А за ції музиканти
У поліцію попав.
Із поліції виходив
Голим-босим босяком,
З поліцейським розплатився
Своїм порожнім кошельком.
За останнюю копійку
Найняв тройку лошадей,
На кучера розкричався:
— Поганяй, брат, поскорей!

ЗАЖУРИВСЯ ЧУМАЧИНА, ЩО КОПІЙОЧКИ НЕМА

Д

Зажурився чумачина, що копійочки нема,
Сидить лупає очима, як голодная сова.
Що в Одесі і в Черкасах за п'ять літ заробив,
То в Полтаві зробив славу — за два ярмарки пропив.
Пив горілочку і мед, ще й музиченьки годив,
А як гарно попросили, то в поліцію сходив.
Розплатився нагайками, ще й нарешті — капшуком,
А сам прийшов аж до валки своїм пішим босаком.
Покріпився сухарями, що мені з валки дали,
Бідна моя головонька, де ж мої мажі і воли?
Ой мав же я мажі солі, ще й капшук грошенят,
А тепер я догулявся, що копієчки нема.
— Всім вам так, чумаки, буде, як будете гуляти,
Того забуде бог і люди,— перестаньте гуляти!

ЗАЖУРИВСЯ ЧУМАЧИНА, ЩО Й КОПІЄЧКИ НЕМА

Е

Зажурився чумачина, що й копієчки нема,
Сидить лупає очима, як голодная сова.
Бідна моя головонька, що я буду, бідний, діяв?
Мав же я штири воли і дві мазниченьки,
А тепер я все прогуляв.
Що в Черкесі і Одесі за п'ять літ я заробив,
То в Харкові за два ярмарки пропив.
Пив же я мед-горівку, ще й до того музики водив,
Ще й до того у поліції сидів.
Розчитався в поліції нагаями, капшуком
Та й рушив я за своїми чумаками босіком.

— Отак буде всім вам, чумакам, як будете буять.
Не буяйте, а всядьтеся — буде певен куток,
Оженіться, припрацюйте, дасть бог хліба кусок.
І горівки не вживайте, бо щастя не буде,
Бо проклятая горівка, як розбійник, губе.

ЗАЖУРИВСЯ БУРЛАЧИНА, ЩО Й КОПІЄЧКИ НЕМА

Є

Зажурився бурлачина, що й копієчки нема,
Сидить кліпає очима, як голодная сова.
Пив горілку, пив вишнівку, ще й музики нанімав,
А до того довелося, що й в поліцію попав.
Викупився з поліції, віддав гроші з капшуком,
Тяжко-гірко сів заплакав — та й додому босяком.
Ой прийшов же я додому та й сів же я на печі.
Питаються мене вдома: «А де воли і вози?»
— Проклятая та шинкарка усе теє забрала,
Взяла воли, взяла вози, зовсім мене зв'язала.

ТА ЧУМАК ЗАЖУРИВСЯ

♩ = 60

Один

Та чу_мак за_ жу_рив_(и)_ся, чу_ мак (и) за_ жу_рив_ (и) _ ся, ох, да він во_доч_ки на_пив_ (и) _ся.

Один

Да во_доч_ ки він на_пив_(и)_ ся,

Всі

во_ доч _ (и) _ ки він на_пив_ (и) _ся, та й на ко_ня, ко_ ня са_ див_ (и) _ ся!

Один

Да й на ко_ ня й са_ див _ (и) _ ся, на ко_ ня са_

_ див _ (и) _ ся. Ой бі _ жи, бі _ жи ти, мой ко_ ню.

Один Всі

Ой бі_ жи ти, мой ко_ ню, бі_ жи ти, мой

ко _ ню ой у чи... й у чис _ те_ є по _ ле.

ЧУМАЧЕ МАКАРЕ, ЧОГО ЗАЖУРИВСЯ

— Чумаче Макаре, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дороги збився?
— Воли не пристали, з дороги не збився,
Зайшов у камчатку — водочки напився,
А вийшов з камчатки — на тин похилився.
Там люди стояли, парня осуждали.
Ой люди ви, люди, нащо суждаєте?
На серденьку тяжко, а ви не знаєте.

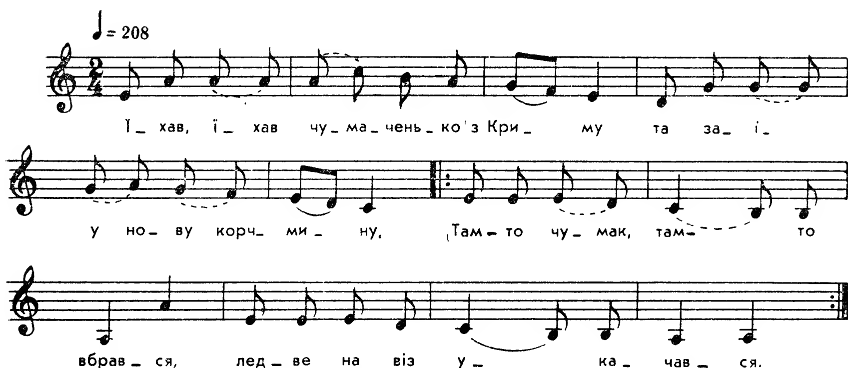
ДУБЕ ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ, ЧОГО-СЬ ПОХИЛИВСЯ

Дубе зелененький, чого-сь похилився?
Молодий козаче, чого зажурився?
Чи воли пристали, чи з дорожки збився?
Ішов до коршмоньки [чумак] — чепурився,
Вийшов із коршмоньки — на пліт повалився.
Стали чумака [люди] осуждати:
— Чумак — ледащиця, не хоче робити,
Іде до коршмоньки мед-горівку пити.
— Люди, люди, люди, які ви дивнії:
Печаль на серденьку, воно з туги мліє.

НЮХНУВ РАЗ, ДВА, ТРИ ТАБАКИ

Нюхнув раз, два, три табаки,
Щоб забути жалі всякі.
Нехай чумак погуляє,
Бо велику журбу має!
Прийшов чумак до шинкарки:
— Всип, шинкарко, зо дві чарки.
Нехай чумак погуляє,
Бо велику журбу має!
Не став чарку-кватирочку,
Постав мені цілу бочку.
Нехай чумак погуляє,
Бо велику журбу має!
А в чересі сто червоних
Для молодих, чорнобрових.
Нехай чумак погуляє,
Бо велику журбу має!

ЇХАВ, ЇХАВ ЧУМАЧЕНЬКО З КРИМУ

Їхав, їхав чумаченько з Криму
Та заїхав у нову корчмину.
Там-то чумак, там-то вбрався, } 2
Ледве на віз укачався.
Він на шинкарку моргає:
— Давай вина ще й горілки.
Нехай чумак п'є, гуляє, } 2
Бо велику журбу має.
Тут і скрипки ще й цимбали
Для чумака, для забави.
І горілки півквартиці, } 2
Ще й дві гарних молодиці.

Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози.
Остався батіг за поясом, } 2
Здасться тобі, може, часом. }
Де ж я, бідний, подінуся?
Либонь, я у тебе наймуся.
Буду вірно служити, } 2
Коні на росу водити. }
Поведу коні на росу,
А корові трави вкосю.
Висуну гугіль і кашу, } 2
Із сабаша свічку згасю. }

ТА ІДЕ ЧУМАК ТА ДОРОГОЮ

ОЙ СИДИТЬ ЧУМАК, СИДИТЬ ПІД КОРЧМОЮ

Ой сидить чумак, сидить під корчмою,
Мед-горілку кружає.
Ой накружався та чумак горілки
Та й пішов до обозу.
Ой там стоять вози та лежать ярма,
Ой заросли травою.
Ой там ударився та старий чумак
Та об поли руками:
— Ой тепер же я, мої товариші,
Та пропащий із вами!
Ой товаришу, ти мій рідний брате,
Сідлай коня вороного,
Ой та поїдем, ти мій товаришу,
А до того ж трактира,
Ой де ми пили, та де ми гуляли
Да й волики продали.
Гей, туди, де ми усі свої гроші
Та у карти програли.

ОЙ ПІШЛИ ЧУМАКИ В ДОРОГУ

А

Ой пішли чумаки в дорогу,
Дійшли вони до перевозу.
Один каже: «Річка мала».
Другий каже: «Худа переправа».
Третій каже: «Ся річенька бистра,
Якби ж до нас Катерина вийшла».
Катерина по табору ходить,
Кониченька за повода водить,
В правій руці соколонька носить:
— Соколоньку! Скажи всю правдоньку!
— Катерино, та ти ж наша пані,
Я ж тобі скажу всю правду й неправду —
Всі чумацькі злості.
Програв чумак воли й вози в кості,
Воли й вози, дорогі жупани,
Дрюки, і важниці, і з дьогтем мазниці.
Лиш осталась крамная сорочка —
Вишивала отецькая дочка:
Темної ночі сидячи при свічі,
Ясного сонця сидячи в віконця.

ТА ПІШЛИ НАШІ ЧУМАЧЕНЬКИ В ДОРОГУ

Б

Та пішли наші чумаченьки в дорогу *,
Та прийшли вони к Дніпру — перевозу.
Ой один каже: «А бистрая річка».
А другий каже: «Тут худа переправа».
А третій каже: «Ночувати будем,
Коли б до нас Марусенька вийшла!»
А вже Марусенька по табору ходить,
В лівій ручці кониченька водить,
Молодого чумаченька просить:
— Чумаченько! Вийми свою волю,
Переночуй хоч нічку зо мною!
— Ой рад же б я і дві ночувати,
Будуть мене товариші ждати.
Запив чумак, запив, загулявся,
Гей, пропив бо три вози солі,
Гей, пропив вози і сірії воли,

* Перед кожним рядком вигук «Гей, гей!».

Пропив мазницю, й дрюк, й важницю.
Тільки ж зосталась тонкая сорочка,
Що йому пошила купечеська дочка.

ЖИВ СОБІ ЧУМАК НА СВІТІ

Жив собі чумак на світі,
Він не вмів водочки пити;
Він по світу прохожає } 2
Та й нікому не звертає.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози,
Сіру свиту, два баклани } 2
Ще й герлигу за волами.

ОЙ ОДЕСА МОЯ МИЛА

Ой Одеса моя мила, (2)
Чим ти мене спорядила?
З хазяїна — бурлакою, (2)
П'яницею-гулякою.
Пропив воли, пропив вози, (2)
Пропив ярма ще й занози.
Зосталась одна мазниця, (2)
Щоб назавтра похмелиться.
Пропив чумак, прогулявся, (2)
А додому не добрався.

ЧИ ТО ХМАРА ІДЕ

Чи то хмара іде,
Чи то чумак іде?
То не хмара іде,
То чумачок їде.
Чумачок Данило.
Ой їде Данило
Та везе барило.
Барило, барило.

Барило пустеє,
Уже випитеє.
Випив Данило
Повне барило
Горілочки,
Жеби подолі
Забаритися
[У шинкарочки].

ОЙ ЗІЙДУ, ЗІЙДУ НА ГОРУ КРУТУЮ

Ой зійду, зійду на гору крутую
Та подивлюся, як люди живуть. (2)
А люди живуть, як маки цвітуть!
Ой життє ж моє — гореваннячко!
Куди не піду — добра не знайду,
Куди не піду — щастя не знайду,
З ким я не стану — слави достану,
Піду до сусід — там поради ніт.
Ой піду, піду я в... кабак,
А у кабаці все п'ють багачі.
А у кабаці все багачі п'ють,
Мене ж, молодця, в потилицю б'ють!
— Піди ж ти, чумак, піди ж ти, дурак,
Піди ж та проспись, з умом ізберись!
Та вже ж я проспавсь, із умом зібравсь.
Ой як був я багат, всяк мені був рад:
І за стіл сажа, честю поважа,
Честю поважа, чарку налива,
Чарку налива, братом назива.
— Випий, брат, чарку, я наллю другу,
Я другу наллю, я тебе люблю!

ОЙ ТАМ ДОБРЕ, ОЙ ТАМ ГАРАЗД

А

Ой там добре, ой там гаразд,
А де рід з родом п'є,
А де й отаман є:
Він горілки не купує,
Сам готову п'є
Та все своїм добрим молодцям
Порядок дає.
Чорна хмара наступає,
Став дощик іти:
— Благослови, пане отамане,
З нами в корчму йти!
Наші хлопці, добрі молодці,
Та й не врябіли:
Взяли кварту, та другу з жарту,
На дощі й сіли.
Чорна хмара наступає,
Став дощик іти:
— Благослови, пане отамане,
Знамена [?] підняти!

Як підняли чумаченьки
Голубі знамена,
Та попили горілочку
Ще й солодкий мед.
Прийшов багач, прийшов дукач
Та в порога став,
Із нашої голотоньки
Сміяться почав.
Ой як крикне наш пан отаман
На ребят своїх:
— Возьміть дуку за чуб да за руку
Да й виведіть вон!
Один узяв за чуб да за руку,
А другий дуку б'є:
— Оце ж тобі, вражий багачу,
Де голота п'є!
Пішов багач, пішов дукач
Та й не оглядався,
Десятому заказував,
Щоб не сміявся.

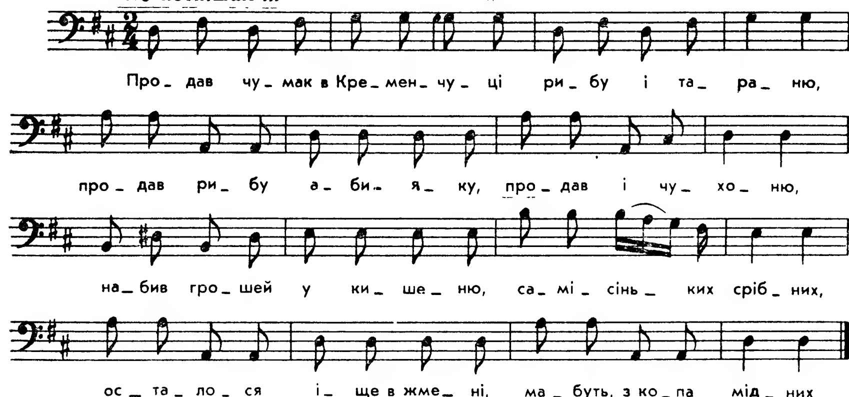
НАСТУПИЛА ЧОРНА ХМАРА

Б

Наступила чорна хмара,
Став дощик іти.
— Позволь, позволь, пане отамане,
Намет нап'ясти!
Нап'яли чумаченьки
Прекрасний намет,
Да п'ють вони горілочку
Ще й солодкий мед.
[В] которого чумаченька
Отець-ненька є,
То той сидить під наметом,
Мед-горілку п'є.
[В] которого чумаченька
Отця-неньки немає,
То той сидить край намета,
Гірко здихає.
Показали чумаченьки
Свої мудрощі:
Взяли кварту, взяли другу
Та й п'ють на дощі.
Приходить їх отаман,

Стало йому жаль:
Скинув з себе синій жупан —
Намет розіп'яв.
Ох, аж їде багач-дукач —
Насміхається:
— За що тая голотонька
Напивається?
— Позволив, отамане,
Намет нап'ясти,
Позволь, позволь, отамане,
Дуку провести!
Їден бере за лоб веде,
Другий — долом б'є:
— Не ходи туди, вража дуко,
Де голота п'є!

ПРОДАВ ЧУМАК В КРЕМЕНЧУЦІ РИБУ І ТАРАНЮ

Продав чумак в Кременчуці рибу і тараню,
Продав рибу абияку, продав і чухоню,
Набив грошей у кишеню, самісіньких срібних,
Осталося іще в жмені, мабуть, з копа мідних.
— Ой куда оці я гроші та й подіти мушу?
Хіба піду до шинкарки та підкреплю душу?
От таке-то чумак думав та й пішов до шинку,
А в тім шинку міряв шинкар одкупну горілку.
Та й горілка погана, бо шинкар прегидкий,
А тварюка, як марюка, аж плюнути гидко,
Не вмивається ніколи; до церкви не ходе,
Прийшов сюди голий, босий, тепер верховоде.

ДА ЙШОВ ЧУМАК З ДОНУ

Да йшов чумак з Дону *,
З Дону додому.
Що на козаку боти
Да турецької роботи.
Що на козаку свита
Да до шнура пошита.
Що на козаку шапка
Да й од місяця сяє.
Що на козаку платок,
Як рожевий цвіток.
Що на козаку пояс,
Да як мак процвітає.
Да зайшов козак у корчму,
Да зайшов козак у нову,
Да як панська дитина.
А ішов козак із корчми, із нової,
Да як мать породила.
Да бодай же ти, корчма нова,
Да навіки пропала,
Да як мене, да молодого,
Да із ума звела.

ЗА ГОРАМИ, ЗА ДОЛАМИ

За горами, за долами
Чумаки стояли.
Там чумаченьки стояли,
Воли попасали.
Один чумак — самий кращий,
Гуляка ледащий.
Пропив свою він худобу,
Сам не знає за що.
Пропив воли, пропив вози,
Ярма і занози.
На другий день оглядиться —
Ні з чим й похмілиться.
Ізняв чумак з себе портки
Та взяв кварту водки.
Тоді чумак похмілився,
Шинкарці вклонився.
Пішов чумак додомоньку,
Обняв головоньку:
Як прийду я до Дунаю,

* Кожний рядок повторюється двічі.

Стану й подумаю.
Ой продму я руду воду,
Стану на пісочку.
Старша сестра штани несе,
Штани і сорочку.
А меншая сестра Гапка
Несе кожух, шапку.
От тепер я приберуся,
Людям покажуся.

ЩО В КИЄВІ НА РИНОЧКУ

Що в Києві на риночку
П'є чумак горілочку.
Нехай же п'є і гуляє,
Своє браття наповає!
Пропив чумак свитку,
Частуючи Влитку.
Пропив чумак шапку,
Частуючи Гапку.
Пропив чумак юпку,
Частуючи Любку.
Пропив і онучі
Да й плаче ідучи.
Пропив воли, й вози,
І ярма, й занози.
Кинувся уранці,
Шатнувся в карманці:
Було вчора грошей много,
А сегодня ніт нічого!
Скинув жупан з себе —
Буде пить із мене.
Буде і напиться,
Буде й похмелиться,
Щоб не журиться чумаку
Да по своєму добру!

У ЧУМАКА СІРІ ВОЛИ

У чумака сірі воли, гей, гей *,
Ще й новенькії вози.
Чумак воли запрягає,
У Крим по сіль вирушає.

* Вигук «гей, гей» повторюється в кінці кожного рядка.

Іде полем, знай, співає,
В Криму солі набирає
Та й додому поганяє.
Чумак горенька не знає,
Стоїть корчма — не минає.
В корчмі чумак п'є, гуляє,
Добро своє пропиває.
Жінка дома виглядає,
Чумак про те й не гадає,
На шинкарку, знай, гукає:
— Ви, шинкарки-чародійки,
Наливай мені горілки.
А шинкарка наливала,
Поки гроші всі забрала.
Отак чумак догулявся —
Під столом в шинку проспався.

БІДА ТОМУ ЧУМАКОВІ

Не швидко

(і) Бі _ да то _ му чу _ ма _ ко _ ві,
що п'є да гу _ ля _ є, бе _ ре вод _ ку
без ро _ що _ ту, лю _ дей на _ по _ ва _ є

1) чу _ ма _ чу _ ма _ чу _ ма _ 2) да чу _

ОЙ НЕХОРОШЕ ЧУМАК РОБИТЬ

А

Ой нехороше чумак робить,
Що в корчму заходить
І одну кварту випиває,
Другу наливає.
А коло його всі в жупанах —
Братом називають.
Вони його горілки нап'ються,
Хліба наїдяться
І зоглянуться — всі сміються,
Що чумак — дурак.

Пропив воли, пропив визи,
Ще ярма й занози,
На притику сам схилився,
Сильно зажурився.
Та дурак чумак, дурацюга —
Прегірка п'янюга.

ОЙ НЕДОБРЕ ЧУМАК РОБИТЬ

Б

Ой недобре чумак робить,
Що в корчмі ночує,
Бере квартоньку горілочки
Та й людей частує.
Люди випивають,
Вийшовши із корчми,
Чумака ругають:
— Не є ти син хазяйський,
А є ти син бурлацький!

ЗАПИВ ЧУМАК, ЗАПИВ В КОРЧМІ НА РОЗДОЛЛІ

Запив чумак, запив в корчмі на роздоллі,
Да пропив чумак воли і три вози солі,
Із тією чорнявою стоя на розмові.
А його батько йде, у корчму й не гляне:
— Да нехай чумак п'є, нехай і гуляє,
Бо у нашому роду п'яниці немає!
Запив чумак, запив в корчмі на роздоллі,
Да пропив чумак воли і три вози солі,
Із тією чорнявою стоя на розмові.
А його мати йде, у корчму й не гляне:
— Да нехай чумак п'є, нехай і гуляє,
Бо у нашому роду п'яниці немає!
Запив чумак, запив в корчмі да на риночку,
Да пропив чумак воли і всю свою худобочку.
А його мила іде в корчму заглядає:
— Да годі, милий, пити, годі, милий, і гуляти,
Да вже ж нашу худобоньку прийшли цінувати,
Да хочуть малих діток да й порозганяти!

ДА ОЙ БЕЗЩАСНИЙ ДА ЧУМАЧЕНЬКО, ЩО В КОРЧМІ НОЧУЄ

♩ = 65

Да ой без – щас – ний да чу – ма – чень – ко,
що в корч – мі но – чу – є, гей, ра – но вста – не,
бе – ре квар – ту, всіх лю – дей час – ту – є.

Да ой безщасний да чумаченько, що в корчмі ночує,
Гей, рано встане, бере кварту, всіх людей частує.
Да одну кварту да випиває, другу наливає,
А хто прийде у жупані, братом називає.
Да із його да наїдяться, із його нап'ються,
А як шинкар ограбує, з його й насміються.
Да беруть в його худобоньку, сам не знає за що,
Кажуть люди і говорять, що чумак ледащо.
— Ой піду ж я до моря,— синє море грає,
Ой рад би я втопитися,— море не приймає.
Прийми мене, синє море, бо й так мені горе:
Горе мені між горями — жити з ворогами.

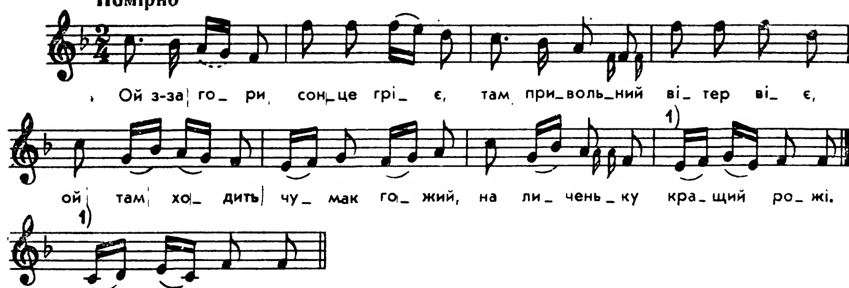
ПОВЕРНЕННЯ ЧУМАКА ДОДОМУ

ПОВЕРНЕННЯ З ДОРОГИ

ОЙ З-ЗА ГОРИ СОНЦЕ ГРІЄ

А

Ой з-за гори сонце гріє,
Там привольний вітер віє,
Ой там ходить чумак гожий,
На личеньку кращий рожі.
А не могла надивиться,
Та мусіла полюбиться.
А він мною не став гордить,
Прирік слово та й став любить.
Говорили усі люде,
Говорили ще й сусіди: (2)
Вже ж твій чумак не приїде.
А вже ж мій чумак приїжджає,
На сірі волики гукає.
— Ой гей, ой гей, сірі воли,
Ой гей, гей, близько хати. (2)
Ой гей, гей, близько хати,
Тра дівчину одвідати.
Крізь віконце вискочила: (2)
— Здоров, здоров, мій чумаче,
Нехай же наш ворог плаче!

ЗАЖУРИЛИСЯ СУСІДИ, ЩО НАШ ЧУМАК НЕ ПРИЇДЕ

Б

ІШОВ ЧУМАК У ДОРОГУ

В

Ішов чумак у дорогу
Штири годи, слава богу.
Ой говорять мені люде,
Що вже чумака не буде.
Ой говорять ще й сусіди,
Що мій чумак не приїде.
А я собі, слава богу,
Не вірила ані кому,
Тільки свому чумакові.
Аж мій чумак приїжджає,
Сірі воли випрягає.
— Гей же, гей же, волики, до хати,
Будемо з милою вітатись.
Моя мила скоро вчула,
Віконечком вискочила:
— Говорили мені люде,
Що вже милого не буде.
Говорили ще й сусіди,
Що вже чумак не приїде.
А я собі, слава богу,
Не вірила ані кому,
Тільки свому чумакові.
Не вірила я й не буду,
Доки в світі жити буду!

ОЙ ЗАЖУРИВСЯ СОКОЛОНЬКО

Ой зажурився соколонько:
Бідна моя головонько,
Що я рано з мержів злетів!
Ще й по горах сніги лежать,
По долинах води стоять,
Та по дорогах річки течуть,
Понад шляхом маки цвітуть.
То ж не маки, то — чумаки
Везуть рибу, все судаки.
Та по три вози солі везуть,
По чотири риби женуть.
— Та не журь мене, стара нене,
Бо я журбу і сам знаю,
Бо я журбу і сам знаю.
Посилає пан до Дунаю,
А я Дунаю й сам не знаю —
Ой не пив води дунайської,
Не їв каші чумацької.

ГЕЙ, МАМО, ЧУМАК ІДЕ

А

— Гей, мамо, чумак іде,
Гей, мамо, рибу везе!
Запросімо, даймо хліба,
Буде, мамо, в дому риба.
Гей, мамо, другий іде,
Гей, мамо, солі везе!
Запросімо і другого —
Буде в дому солі много.
— Гей, доню, краса твоя,
Поки-сь єще молодая.
— Я молода, як ягода,
Єще мене замуж шкода.

ОЙ МАМО, ЧУМАК ІДЕ

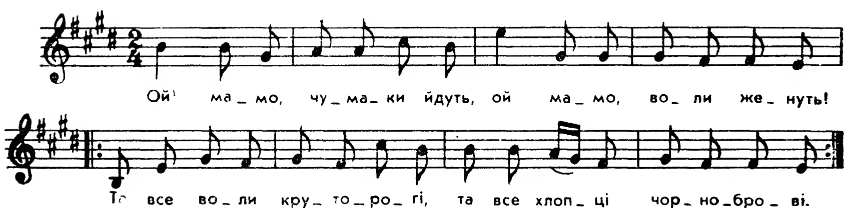
Б

— Ой мамо, чумак іде,
Ой мамо, рибу везе!
— І якую? — Судачину.
І хорошого хлопчину.
Запросімо, даймо хліба,
Буде у нас, мамо, риба.
Запросімо і другого —
Буде у нас риби много.

ОЙ МАМО, ЧУМАКИ ЙДУТЬ

В

Ой мамо, чумаки йдуть,
Ой мамо, воли женуть!
Та все воли круторогі, } 2
Та все хлопці чорноброві.
Ой мамо, чумаки йдуть,
Ой мамо, рибу везуть!
Та все риба судачина, } 2
Гарний хлопець чумачина.
Та все риба — все карасі
Для дівчини, для Парасі.

ЗА ГОРОДОМ БІЛА ГЛИНА

Г

За городом біла глина,
За чумака мати била.
Ще й казала буду бити,
Щоб чумака не любити.
— Ой мамусю, чумак їде,
Чумак їде, рибу везе.
Та все риба судачина,
Чумак, мамцю, молодчина.
Ой мамусю, чумак іде,
Чумак іде, воли веде.
Та все воли круторогі,
Чумак, мамцю, чорнобровий.
На вулиці скрипка грає,
[Мати дочки не пускає].
На вулиці дудка пищить,
Мати дочку на піч тащить.
— Сиди, доню моя, доню,
Найде тебе лиха доля!
За городом качки пливуть,
Каченята крячуть,
Чужі дівки заміж ідуть,
[А багаті плачуть].
Бідні дівки заміж ідуть
З чорними бровами,
А багаті дома сидять
З кіньми та волами.
Нащо мені на подвір'ї
Воли та корови,
Як у мене нема в хаті
Любої розмови?

ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ, ДЕ Ж ТИ ЗАБАРИВСЯ

ОЙ ВИ, ДІТИ, МОЇ ДІТИ, ГОРЕ МОЄ, ГОРЕ

Ой ви, діти, мої діти, горе моє, горе,
На курган біжіте, діти, погляділе в поле.
Іде в полі по дорозі чумаків немало,
Тільки нашого все батька нема, як бувало.
Літо краснеє проходить, він не приїжджає,
Щось-то серце моє ниє, ниє, занивае.
Чи то ту дорогу в степу дощики розмили?
Чи розбійники напали, чумака убили?
Помоліться, діти, богу, господу святому,
Щоб здоровий повернувся батько наш додому!
Коли чути в полі: «Гей, гей, воли, додому!..»

ОЙ ЗА ГОРАМИ, ОЙ ЗА ВОДАМИ

Ой за горами, ой за водами —
Там п'є, гуляє Іванюточка з козаками.
Отець та мати, як бджоли, гудуть,
Що чужії чумаченьки з дороги йдуть.
Отець та мати стали питати:
— Ой десь же ви, чумаченьки, чумакували,
Чи ви наших чумаченьків та не видали?
— Та й ми видали, та й ми встрічали:
Ішли ваші чумаченьки річкою Дністром.
Дністро-річка йде, бистра хвиля б'є,
За вашими чумаками орда військa йде.

ТА ІДЕ ЧУМАК, ІДЕ БУРЛАК ІЗ ДОНУ ДОДОМУ

А

Повільно

Та іде чумак, іде бурлак із Дону додому,
Та везе рибку-таловірку на продаж додому.
Та в його штани полатано, подрана свитина,
Куди не глянь — кругом бідний, кругом сиротина.
Та вдарився чумаченько об поли руками:
— Та доле ж моя, щастя моє, горе мені з вами!
Уродила мене мати в зеленій діброві,
Дала мені стан високий і чорнії брови.
Та було б тобі, моя мати, цих брів не давати,
Було б тобі, моя мати, щастя й долю дати.

ІДЕ ЧУМАК, БРЕДЕ БУРЛАК ДОРОГОЮ З ДОНУ

Б

Іде чумак, бреде бурлак дорогою з Дону,
Везе рибку-маломірку на продаж додому.
Штани його полатані, подрана свитина,
Куди не глянь — кругом бідний, кругом сиротина.
Ой вдарився чумаченько об поли руками:
— Доле ж моя, щастя моє, лихо мені з вами!
Зоставила мене мати без грошей, без роду,
Дала тільки стан козацький хорошої вроди.
Сім літ у Крим по сіль ходив, а сім літ по Дону,
Та ж немає щастя мені ні в людях, ні вдома.
Хились, хились, голівонько, як тая билина,
Нехай тебе привітає лихая година.
Хились, хились, голівонько, та й нижче билини,
Як я ляжу — дармо моя славонька загине.

НАД РІЧКОЮ, БЕРЕЖКОМ

Над річкою, бережком,
Ішов чумак з батіжком,
Гей, гей, з Дону додому.
За плечима — торбина,
Ще й латана свитина,
Гей, гей, дочумакувавсь.
— Постій, чумак, постривай:
Шляху в людей розпитай,
Гей, гей, чи не заблудивсь?
— Мені шляху не питать:
Прямо степом мандрувать,
Гей, гей, долю доганять.
Пішла доля ярами,
Зеленими лугами,
Гей, гей, він не вмів шанувать.
— Як я долі не знайду,
До шинкарки в шинк зайду,
Гей, гей, забуду біду.

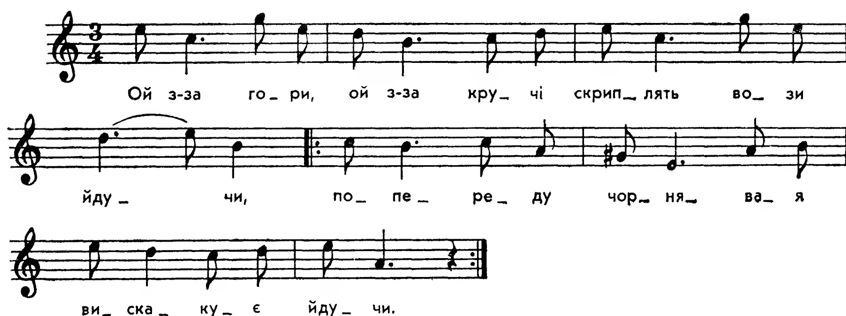
ГОВОРИЛИ НАШІ ХЛОПЦІ, З БЕССАРАБІЇ ЙДУЧИ

Говорили наші хлопці, з Бессарабії йдучи,
Що будем топтати з китаєчки онучі.
Онучі з китаєчки, а чоботи сап'янці,—
Пішки по морозі поморозили пальці.
Ой приходять додомоньку не раненько, не пізненько:
— Ой одчини, ненько, розігрію серденько!
Вийшла мати одчиняти, ще й на хлопців нарікати:
— Де літо робили, туда йдіте зимувати!
— Не нарікай, мати, не завдавай серцю жалю,
Ми весну почуєм та й назад помандруєм!
Ой сип, мати, вечеряти ще й гарячу вечерю,
Ой чи чула, мати, про дорогу веселу?
Горе, мати, горе, мати, да й в веселій дорозі,
Що перетрясешся на чумацькому возі.

ЧУМАК І ДІВЧИНА. КОХАННЯ

ОЙ З-ЗА ГОРИ, ОЙ З-ЗА КРУЧІ

А

Ой з-за гори, ой з-за кручі
Скриплять вози йдучи,
Попереду чорнявая вискакує йдучи. (2)
Запрягає чумак воли, їде до Одесу,
Покидає дівчиноньку дома на всю весну. (2)
Росла, росла дівчинонька, на станочку стала,
Ждала, ждала чумаченька та й плакати стала. (2)
Ой на степу, ой на степу, ой на кримськім полі
Висипали чумаченьки штири мажі солі. (2)
— Ой піду я, чорнявая, солі купувати,
Не так солі, як чумака піду пізнавати. (2)
— Покинь же ти, чумаченьку, сіллю гендлювати,
Бери серпи, ходи в поле пшениченьку жати. (2)
— Ой бодай ти, чорнявая, того не діждала,
Щоби моя біла ручка пшениченьку жала. (2)

ТА ІЗ-ПІД ГОРИ, ТА ІЗ-ПІД КРУЧІ

Б

Та із-під гори, та із-під кручі
Ішли мажі риплючи. (2)
А за ними йде та чорнявая,
Та плаче й рида ідучи. (2)
— Та не плач, не плач, та чорнявая,
Бо така твоя доля, (2)
Що полюбила та шмаровоза,
Та при місяцю стоя. (2)
— Ой не я ж його полюбила,
Та так казала мати. (2)

ЗАПРЯГАЄ ЧУМАК ВОЛИ, ЇДЕ ДО АДЕСУ

В

Запрягає чумак воли, їде до Адесу,
Покидає чорнявую аж на другу весну. (2)
— Рости, рости, чорнявая, висока, тоненька,
Дожидайся чумаченька, бо ще молоденька. (2)
Росла, росла чорнявая, на станочку стала,
Не діждалась чумаченька — та й плакати стала. (2)
— Не плач, не плач, чорнявая, є чумак в дорозі —
Піб'ють його твої сльози на гладкій дорозі. (2)

Пішла, пішла чорнявая солі купувати;
Не так солі купувати, чумака пізнавати. (2)
Як пізнала чумаченька, та й стала казати:
— Покинь, покинь, чумаченьку, сіллю гендлювати. (2)
Покинь, покинь, чумаченьку, сіллю гендлювати,
Але бери серп у руку, йди пшеницю жати. (2)
— Бодай же ти, чорнявая, того не діждала,
Щоби моя права рука пшениченьку жала. (2)
Ой як тая чорнявая таке слово вчула,
Як стояла над Дунаєм — так в Дунай втонула. (2)

ГЕЙ, З-ЗА ГОРИ ТА ІЗ-ЗА КРУЧІ ТА РИПЛЯТЬ ВОЗИ ЙДУЧИ

Г

Гей, з-за гори та із-за кручі та риплять вози йдучи,
Попереду та чумаченько та вигукуючи!
Ой хоч вигукуй, хоч і не вигукуй, то пригодонька буде,
Гей, буде ж тобі та пригодонька та у чистому полі, (2)
Та вивернеш аж чотири мажі на роздоллі солі.
— Ой сюди, сюди, молода дівчино, та солі купувати,
Ой не так солі та купувати, як жалю завдавати.
— Гей, годі ж тобі, молодий чумаче, та під возом лежати,
Бери косу, іди в росу та травиченьку тяти.
— Ой бодай же ти, молода дівчино, та того й не діждала.
Ой щоб моя смоляна ручка та травиченьку тяла.
— Гей, годі ж тобі, молодий чумаче, та під возом лежати,
Бери серпи та йди в степи та пшениченьку жати.
— Ой бодай же ти, молода дівчино, та того й не діждала,
Гей, щоб моя смоляна ручка та пшениченьку жала.

ДА СЛУЧИЛАСЯ ДА ПРИГОДОНЬКА

Д

♩=60

Да слу_чи_ла_ся да при_го_донь_ка

на жан_дар_сько_му по_лі:

пе_ре_ки_ну_ли да сі_рі_ї во_ли

да чо_ти_ри во_зи со_лі.

ОЙ ІЗ-ЗА ГОРИ ТА ІЗ-ЗА КРУЧІ

Е

Широко

Ой із- за го_ри та із- за кру_чі,

гей, та рип_лять во_зи йду_чи.

Та рип_лять во_зи йду_чи, гей!

А во_зи рип_лять, а яр_ма бряж_чать,

а во_ли ре_ми_га_ють

Ой із-за гори та із-за кручі,
Гей, та риплять вози йдучи.
Та риплять вози йдучи, гей!
А вози риплять, а ярма бряжчать,
А воли ремигають.

А воли ремигають, гей!
А попереду та чумаченько
На сопілочку грає.
На сопілочку грає, гей!
А сопілочка та з барвіночка,
А горіхове денце.
А горіхове денце, гей!
А як заграє, то душа в'яне
І болить моє серце.
Ой болить моє серце, гей!
Що буде тобі та пригодонька
Та й у чистому полі.
Що й у чистому полі, гей!
Ох, і вивернеш та на роздоллі
Три паровиці солі.
Три паровиці солі, гей!
Ох, і прийде к тобі та дівчинонька
Та солі куповати.
Та солі куповати, гей!
Та не так солі та куповати,
Як жалю завдавати.
— Ой годі ж тобі, та чумаченьку,
Гей, та під возом лежати.
Та під возом лежати, гей!
Та бери косу, та йди в росу
Та травиченьку тяти.
Та травиченьку тяти, гей!
— Ой бодай же ти, та дівчинонько,
Та того не діждала...
Та того не діждала, а гей!
Щоб моя ручка та смоляночка
Та травиченьку тяла!
— Ой годі ж тобі, та козаченьку,
Гей, та під возом лежати.
Та під возом лежати, гей!
Та бери серпи, та іди в степи
Та пшениченьку жати.
Та пшениченьку жати, гей!
— Ой бодай же ти, та дівчинонько,
Та того не діждала...
Та того не діждала, гей!
Щоб моя ручка та смоляночка
Та пшениченьку жала.

ОЙ КРИКНУЛА ЛЕБІДОЧКА, ДУНАЙ ПЕРЕПЛИВШИ

Є

Ой крикнула лебідочка, Дунай перепливши,
Заплакали бурлаченьки, волів погубивши.
Ой із-за гори, із-за кручі йдуть вози рипл ючи;
Попереду коломієць вискакує йдучи.
Хоть вискакуй не вискакуй, жалю не завдавай.
По тім боці та на толоці, на татарськім полі
Ой обернув коломієць та три вози солі.
Прийшла к йому чорнявая солі куповати,
Прийшла к йому чорнявая жалю завдавати.
— Не подоба, й дівчинонько, солі куповати,
А подоба, й дівчинонько, вози шмаровати.
— Не подоба, й козаченьку, вози шмаровати,
А бери косу та й іди в росу травиченьки тяти,
Ой щоб було чим, козаченьку, волів зимовати.

ОЙ ІЗ-ЗА ГОРИ ТА Й ІЗ-ЗА КРУЧІ

Ж

Повільно

Ой із- за го- ри та й із- за кру- чі
та рип- лять во- зи йду- чи, а по- пе- ре- ду
та чу- ма- чень- ко та ви- гу- ку- є йду- чи.

НА ТІМ БОЦІ, ОЙ ДА НА ТОЛОЦІ

З

Спокійно

На тім бо- ці, ой да на то- ло- ці,
на по- по- вім по- лі,

ТА Й ІЗ-ЗА ГОРИ, ІЗ-ЗА КРУЧІ

И

ОЙ ІЗ-ЗА ГОРИ, ІЗ-ЗА КРУЧІ

І

Ой із-за гори, із-за кручі
Риплять вози йдучи.
Вози рипплять, ярма бряжчать,
Воли ремигають. (2)
Попереду чумак Грицько
В сопілочку грає.
Що сопілочка з барвіночка,
Оріхове денце. (2)
А як заграю так, як сам знаю,
Та й болить моє серце.

ТА ВОЗИ РИПЛЯТЬ, ТА ЯРМА БРЯЖЧАТЬ

Ї

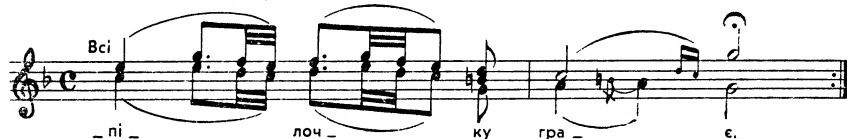
Повільно ♩= 63

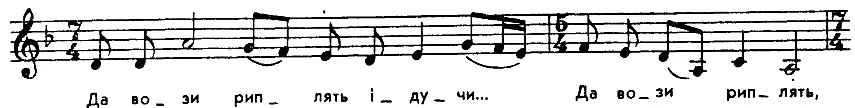
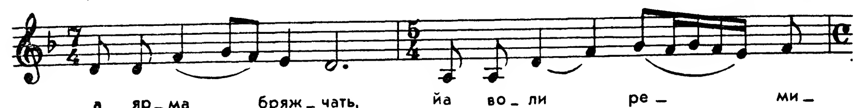

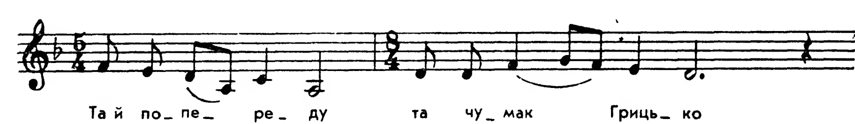

ДА ІЗ-ЗА ГОРИ, ДА ІЗ-ЗА КРУЧІ

Й

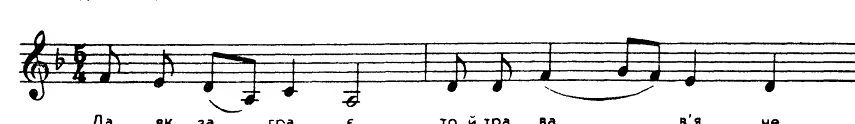

да во_ зи рип_ лять і_ ду_ чи.

Да во_ зи рип_ лять і_ ду_ чи... Да во_ зи рип_ лять,

а яр_ ма бряж_ чать, йа во_ ли ре_ ми_

_га_ ють. Йа во_ ли ре_ ми_ га_ ють.

Та й по_ пе_ ре_ ду та чу_ мак Гриць_ ко

у со_ пі_ лоч_ ку гра_ є. Да в со_ пі_ лоч_ ку гра_ є...

Йа со_ пі_ лоч_ ка з бар_ ві_ ноч_ ка

да й о_ рі_ хо_ ве ден_ це, да й о_ рі_ хо_ ве

ден_ це... Да й о_ рі_ хо_ ве ден_ це...

Да як за_ гра_ є, то й тра_ ва в'я_ не

та бо_ лить мо_ є сер_ це...

ОЙ ІЗ-ЗА ГОРИ ДА ІЗ-ЗА КРУЧІ

К

Не поспішаючи

1) (𝄐)2) 3) 4) 5) 𝄐

Ой із- за го_ ри, да із- за кру_ чі

(𝄐) 2)

да рип_ лять во_ зи йду_ чи.

6)(𝄐) 7) 8)(𝄐)

Да по_ пе_ ре_ ду да чу_ мак Гриць_ ко

9) 𝄐

да ви_ гу_ ку_ є йду_ чи.

1) 2) 3) 4) 4) 5) 6)

із- за да із- за за кру_ не

7) 7) 8) 3 9)

да чу_ мак Гриць- да чу_ мак Гриць- -ко йду_

ОЙ З-ЗА ГОРИ, ОЙ З-ЗА КРУЧІ

Л

Помірно

Ой з-за го_ ри, ой з-за кру_ чі рип_ лять

во_ зи йду_ чи, рип_ лять во_ зи

йду_ чи, а яр_ ма бряз_ ку_ чі.

ТА Й РОЗСИПАВ ЧУМАК ГРИЦЬКО А ТРИ ВОЗИ СОЛІ

М

Та й роз_ си_ пав чу_ мак Гриць_ ко а три во_ зи
со_ лі. Сю_ да, сю_ да, дів_ ча_ точ_ ка,
со_ лі ку_ пу_ ва_ ти. Як пі_ ду я
та й на річ_ ку та й ви_ пе_ ру чу_ ма_ ко_ ві
шта_, ни і со_ роч_ ку. Сю_ да, сю_ да,
дів_ ча_ точ. ка, со_ лі ку_ пу_ ва_ ти.

Та й розсипав чумак Грицько а три вози солі.
Приспів:
Сюда, сюда, дівчаточка, солі купувати *.
Одна прийшла русявая, солі не купила.
Друга прийшла чорнявая, жалю наробила.
— Чого в тебе, чумак Грицько, сорочка не біла?
— А хоч біла, хоч не біла, нема тобі діла.
Мати стара, сестра мала, дівчина далеко,
Та нікому наказати, щоб прийшла попрати.
Як піду я та й на річку
Та й виперу чумакові штани і сорочку.

* Далі приспів повторюється після кожних двох рядків.

НАСІЯЛИ ДА НАГОРАЛИ, НЕМА КОМУ ЖАТИ

Н

Насіяли да нагорали, нема кому жати,
Пішли наші да чумаченьки в Крим-город гуляти.
В Крим-городі да добре жити, мед-горілку пити,
Чорнявую да білявую за ручку водити.
На поповій да на сіножаті, на дяковім полі
Перевернув да чумак Грицько штири вози солі.
Перевернув не перевернув, став ярма латати,
Й аж приходить да чорнявая солі купувати.
Вона солі не купила, жалю наробила:
— Чого в тебе, чумаченьку, сорочка не біла?
— Ой чи біла, да чи не біла, нема ж тобі діла,
А вже ж цеї да сорочечці двадцята неділя.
Скриплять вози, да бряжчать ярма, воли роги мають,
Попереду да чумак Грицько в сопілочку грає.
Сопілочка да з барвіночка, дубовеє денце,
Вийди, вийди, да дівчинонько, розвесели серце.

ДА НАСІЯНО, ДА НАОРАНО — НІКОМУ ЖАТИ

О

ВЧОРА БУЛА СУБОТОНЬКА, СЬОГОДНІ НЕДІЛЯ

II

— Вчора була суботонька, сьогодні неділя,
Чому в тебе, чумаченьку, сорочка не біла?
— Як же вона буде біла,— уже сьома неділя.
Сестра молода, мати стара: нікому попрати,
Треба мені, молодому, дружини шукати.
Перебреду Дунай-річку, стану на пісочку,
Виперу, вимахаю чумаку сорочку.
Випрала, вимахала, стала штани прати,
Прилетіла зозуленька та й стала кувати:
— Покинь, дівко, покинь, дівко, штани прати,
Бери серп в праву руку, йди пшеницю жати!
— Бодай же ти, зозуленько, цього не діждала,
Щоб я тобі, молодая, пшениченьку жала.
Не робила в батька свого, в матінки не буду;
Не жала я свій цілий вік і тепер не буду!

ДА ВЧОРА БУЛА ДА СУБІТОНЬКА, ЙА СЬОГОДНІ НЕДІЛЯ

р

♩= 60

Да вчо_ра бу_ ла да су_ бі_ тонь_ ка,
йа сьо_год_ ні не_ ді_ ля, да чо_му в те_ бе,
да ко_ за_ чень_ ку, да со_роч_ ка не бі_ ла?

— Да вчора була да субітонька, йа сьогодні неділя,
Да чому в тебе, да козаченьку, да сорочка не біла?
— Да ой як вона да буде біла?
Вже дев'ята неділя, да десятая да неділенька,
Ой як прала миленька.
Ой да стану я на камені, да стану на пісочку,
Да я виперу, да вимахаю да милому сорочку.
— Да годі, годі, да дівчинонько, да сорочечку прати,
Да бери серпа, да іди в поле да пшениченьку жати.
— Да я не жала в свого батька, та й у тебе не буду,
Да збудуй мені да корчомоньку — торговати буду.
Да на поповій сіножаті, да на дяковім полі
Да перевернув да чумаченько штири мажі солі.
Аж приходить да дівчинонька да солі купувати,
Да не так солі да купувати, як жалю завдавати.
Да нема ж мого да миленького, да нема ж мого пана,
Да й уже моя постіль біла да й пилечком припала.
Да нехай паде, да нехай паде, то я й обтрушуся,
Да таки свого да миленького з дороги діждуся.
Да скриплять вози да вискрипуючи, да ой вискрипуючи,
Да іде чумак да попереду да й вигукуючи.

ТА ІЗ-ЗА ГОРИ, ТА ІЗ-ЗА КРУЧІ

С

♩= 63

Та із- за го – ри, та із- за кру – чі

скрип – лять во – зи йду – чи. Та скрип–лять во – зи

йду – чи... Та по – пе – ре – ду та чу – мак

Гриць – ко ви – стри – бу – є йду – чи.

ОЙ З-ЗА ГОРИ ДА ІЗ-ЗА КРУЧІ РИПЛЯТЬ ВОЗИ ЙДУЧИ

Т

Ой з-за гори да із-за кручі риплять вози йдучи.
Да вози риплять, ярма бряжчать, воли ремигають,
Попереду чумак Грицько вискакує йдучи.
Ой хоч скачи, да не вискочиш, бо така твоя доля:
Полюбила да чорнявого, ік місяцю стоя.
Як ми ж бо любилися, нас мати не знала,
А тепера да розійшлися, як чорная хмара.
Ой я ж тую хмару да чохлами розмаю,
Ой я ж тую чорнявую покинути маю.
Ой поїхав чумак Грицько за биструю Десну:
— Оставайся, чорнявая, на другую весну.
Поїхав чумак на Яворське поле,
Висипав чумак Грицько три вози солі.
— Сюди, сюди, дівчаточка, солі купувати,
Хоч солі не купувати, дак жалю завдавати.
Одна дівка чорнявая солі не купила,
Вона ж тому чумаченьку жалю наробила.
Одна дівка да чорнявая да солі не спитала,
Вона ж тому чумаченьку всю правду сказала.

ІЗ-ЗА ГОРИ, ІЗ-ЗА КРУЧІ РИПЛЯТЬ ВОЗИ ЙДУЧИ

У

Із-за гори, із-за кручі риплять вози йдучи,
Попереду чумак іде, курить люльку йдучи,
А за ним же чорнявая плаче, рида йдучи.
Ой пішли же чумаченьки на Волженське поле
Да й набрали чумаченьки да три вози солі.
Ой і стали чумаченьки волів напувати,
Ой і прийшла чорнявая солі купувати.
— А в нас не сіль, а в нас не сіль, в нас
не озерниця,
Полюбила чорнявая чумаченька Гриця.
Сидить Гриць на важниці, тяженько вздихає,
А до його чорнявая лестю упадає.
— Хоч упадай не упадай, несужений друже,
Як піду я у Крим по сіль, будеш плакать дуже.
Не так у Крим, не так у Крим, як за тую Десну,
Рости, рости, дівчинонько, на другую весну.
Росла, росла дівчинонька да й на порі стала,
Ждала, ждала чумаченька да й плакати стала.
Хилилися густі лози, відкіль вітер віє,
Дивилися карі очі, відкіль милий їде.
Хилилися густі лози да вже перестали,
Дивилися карі очі да й плакати стали.

Ф

Із-за гори, із-за кручі риплять вози йдучи,
Попереду коломієць вискакує йдучи.
Вози риплять, ярма бряжчать, воли ремигають,
А за ними козаченьки пісеньки співають.
— Годі ж, годі, чумаченьки, пісеньки співати,
Прийшла чорнявая дівчинонька солі купувати.
— Да нема ж, нема, чорнявая, солі продавати,
Да нема ж, нема, чорнявая, і даром давати.
Нема ж солі, нема й міри,
Не донімай коломійцю віри.
Нема ж солі, нема й паровиці,
Не завдавай жалю коломійцю!
Не плач, не плач, чорнявая, така твоя доля,—
Полюбила коломійця, до місяця стоя.
Бери серпок да йди в степок пшениченьки жати,
Бери коси да йди в роси травиченьки тяти!

А З-ЗА ГОРИ, А З-ЗА КРУЧІ РИПЛЯТЬ ВОЗИ ЙДУЧИ

X

А з-за гори, а з-за кручі риплять вози йдучи,
Попереду чумаченько вистрибує йдучи.
Хоч вистрибуй не вистрибуй, так долі немає,
Любив козак дівчиноньку, тепер покидає.
Запрягає чумак воли та іде за Десну:
— Рости, рости, дівчинонько, на другую весну.
Росла, росла дівчинонька та й на порі стала,
Ждала, ждала чумаченька та й плакати стала.
— Не плач, не плач, дівчинонько, бо я у дорозі,
Поб'ють мене твої сльози на тім перевозі.
— Бодай же ти, козаченьку, тоді оженився,
Як у млині на камені кукіль уродився.
— Бодай же ти, дівчинонько, тоді заміж пішла,
Як у лісі на порісі рута м'ята зійшла.
Дівчинонька догадалась, рути насіяла.
Дощі пішли, рута зійшла, кукіль не вродився,
Старий чумак, як собака, повік не женився.

НАСІЯЛИ, НАОРАЛИ, ТА НІКОМУ ЖАТИ

Ц

Насіяли, наорали, та нікому жати,
Поїхали чумаченьки у Крим солі брати.
А з-за гори, з-за кручі риплять вози йдучи.
Вози риплять, ярма бряжчать, воли ремигають,
Попереду чумак Грицько в сопілочку грає.
Не так грає, не так грає, як завдає жалю,
Як зачула дівчинонька,— аж серденько в'яне.
На поповій на толоці та на дяковому полі
Та вивернув чумак Грицько паровицю солі.
— Сюди, сюди, подруженьки, солі собирати!
Прийшла к йому дівчинонька солі купувати,
Чумак Грицько за рученьку та й став розмовляти:
— Чи не можна, дівчинонько, рушників забрати?
— Ой не можна, чумаченьку, бо й не оддасть мати!
— Бодай же ти, дівчинонько, тоді заміж пішла,
Як у степу при дорозі оця сіль ізійшла.
— Бодай же ти, чумаченьку, тоді оженився,
Як у млині на камені кукіль уродився!
А дівчина догадалась, рути насадила;

Прийшла весна — рута зійшла, а дівчина заміж пішла.
Вітри віють, млини мелють, кукіль не зіходе,
По це врем'я чумак Грицько нежонатий ходе.

ОЙ ПО ГОРІ, ГОРІ ЯРАЯ ПШЕНИЦЯ

Ой по горі, горі ярая пшениця,
Ой там по долині шовкова травиця. (2)
Там чумаки ходять, в руках воли водять,
Ніяк приступити, волів напоїти. (2)
Виходить дівчина з чорними очима,
Бровами моргає, волів наповає. (2)
— Перестань, чумаче, мед-горілку пити,
Бо тя перестане дівчина любити. (2)
— Перестань, дівчино, хлібом-сіллю жити,
То я перестану мед-горілку пити. (2)
Горілки нап'юся та й ляжу просплюся,
З тобою, дівчино, не наговорюся. (2)
Дівчино-сирото, не стели широко,
Постели узенько, присунься близенько! (2)

ОЙ П'Є ДЖУМАК, П'Є — В НЕГО ГРОШІ Є

А

Ой п'є джумак, п'є — в него гроші є,
Ой за ним, за ним его рідна мати
Дрібні сльози лле.
— Ой синку ти мій, дитино моя,
Ой покинь, покинь мід-горілку пити,
Бо проп'єш коня.
— Ой мамко ж моя, не покину я,
Ой да не покину мід-горілку пити,
Бо солодкая.
Ой п'є чумак, п'є — в него гроші є,
Ой за ним, за ним его рідна мати
Дрібні сльози лле.
— Ой синку ти мій, дитино моя,
Ой покинь, покинь до двора ходити,
Дорога крута.
— Ой мамко ж моя, не покину я,
Ой да не покину до двора ходити —
Там мила моя.
— Ой синку ти мій, дитино моя,
Ой покинь, покинь ту милу любити,
Бо зведе з ума.
— Ой мамко ж моя, не покину я,
Ой да не покину ту милу любити,
Бо судьба моя.

ОЙ П'Є ЧУМАК, П'Є — В НЬОГО ГРОШІ Є

Б

Ой п'є чумак, п'є — в нього гроші є,
Ой да за ним ходить його рідна мати, } 2
Дрібні сльози ллє.
— Ой синочку мій, дитино моя,
Ой покинь, покинь горілочку пити, } 2
Бо проп'єш коня.

— Ой мати моя, не покину я,
Ой не покину горілочку пити, } 2
Бо солодкая.
— Ой синочку мій, дитино моя,
Ой покинь, покинь дівчину любити, } 2
Бо зведе з ума!
— Ой мати моя, не покину я,
Ой не покину дівчину любити, } 2
Бо хорошая.

В

♩= 80

Один — Всі

Ой п'є чу_ мак, п'є — в ньо_ го

гро_ ші є. Ой за ним, за ним йо_ го рід_ на

ма_ ти дріб_ ні сльо_ зи ллє. ллє.

ОЙ П'Є ЧУМАК, П'Є — В ЙОГО ГРОШІ Є

Г

Ой п'є чу_ мак, п'є— в йо_ го гро_ ші є.

Та йо_ го нень_ ка ста_ рень_ ка_ я

дріб_ ні сльо_ зи ллє.

А ВЖЕ ЧУМАК ДОЧУМАКУВАВСЯ

А вже чумак дочумакувався:
Продав штани та й у боки взявся.
Ой ти, чумаче-небоже, чом ти не робиш, як гоже?
Ой ти, чумаче-голубче, чом ти не робиш, як лучче?
Ой продала дівчина юпку
Та купила козакові люльку.
Люльку за юпку купила, вона ж його вірно любила. (2)
Ой продала дівчина гребінь
Та купила козакові кремінь.
Кремінь за гребінь купила, вона ж його вірно
любила. (2)
Ой продала дівчина сало
Та купила козаку кресало.
Кресало за сало купила, вона ж його вірно любила. (2)
Ой продала дівчина керсет
Та купила козакові кисет.
Кисет за керсет купила, вона ж його вірно любила. (2)
Коли б мені тютюн та люлька,
Коли б мені жінка Ганнулька.
Я б її цілував, милував, ще б для неї куховарочку
найняв.
Ой на горі вовчики трублять,
Чогось мене хлопці не люблять.
Ой зберіть, хлопці, по грошу, купіть мені стьожку
хорошу.

ОЙ ЗАПИВ [ЧУМАК], ТА ЗАПИВ БУРЛАК, ТА ЗАПИВ, ЗАГУЛЯВСЯ

Ой запив [чумак], та запив бурлак, та запив, загулявся.
Ой п'є [чумак] та горілочку, а шинкарочка сипле.
Вона сипле та наливає, а чумак випиває.
Стоїть дівчина у воріт та й сльози проливає.

— Не плач, дівча, та не журися, та така ж твоя доля:
Полюбила чумаченька та із тоски, із горя.
— Перебреду бистру річку, серед ставу стану,
Сватай та мене, козаченьку, та не вводь в неславу!
— Сама ж бо ти, дівчино, в неславоньку вводиш,
Що пізненько, ой та нераненько, та із вулиці ходиш.

ОЙ КОЗАЧЕ-БУРЛАЧЕ

Ой козаче-бурлаче,
Та не ходи за мною,
Бо не ляжу з тобою.
А я ляжу з чумаком
Та й під сірим сіряком,
Та й поїдем ми в поле,
Та й зрубаєм тополю,
Та й поставим комору,
Та й пропустим віконце,
Щоб існходило сонце.
Та й будем говорити,
Та як у світі жити.

НЕ ЛЮБЛЮ ШЕВЦЯ — ДУБОМ ВОНЯЄ

Не люблю шевця — дубом воняє,
Не люблю кравця — рано вставає,
Не люблю того, що пером пише,
Прийде з правлення — важенько дише.
А люблю того, що чумакує,—
Прийде з дороженьки та й поцілує.

ПІШОВ МУСІЙ ТА В КРИМ ПО СІЛЬ СІРИМИ ВОЛАМИ

Пішов Мусій та в Крим по сіль сірими волами,
Оглянеться назад себе — вмиється сльозами.
— Допоможи мені, боже, тут солі набрати,
Ой щоб мою любую дівчину та в биндах застати.
На добридень, дівчинонько, та у своїй хаті!
— Ой не сідай коло мене — рукав поваляти!
Ой як будеш штири воли мати, ще й червону шапку,
Тогді ж бо ти мого отця-матку назвеш паніматкой.
Ой іде Мусій та дорогою, аж у саду вишня,
Питається та дівчиноньки, чого така пишна.
— Ой козаче, та козаченьку, того ж бо я пишна,
Ой бо в мої та матінки три низки намиста.

ОЙ ВИШЕНЬКА-ЧЕРЕШЕНЬКА ІЗ КОРЕНЯ ПОХИЛИЛАСЯ

ОЙ ПОЇХАВ ЧУМАЧЕНЬКО БИТИМИ ШЛЯХАМИ

Ой поїхав чумаченько битими шляхами,
Заплакала дівчинонька дрібними сльозами.
— Не плач, не плач, дівчинонько, не вдавайся в тугу:
Як дасть бог, назад вернуся, восени сватати буду!
— Ой далеко, чумаче, далеко, серденько, до осені ждати:
Трапляються добрі люде — ой оддасть мене мати.
— Ой як будеш, дівчино, будеш, серденько, рушники давати,
Пиши листи на білій бумазі та давай мені знати!
— Ой уже ж я писала і переписала — мої листи не доходять,
Ой тільки мої карі оченята слізоньками сходять.
— Ой пиши, дівчино, пиши, серденько, біленькими рученьками;
Ой передай, дівчино, перешли, серденько, та буйненькими вітроньками!
— Ох, уже ж я писала і переписала — буйні вітри не доносять,
Тільки ж мої кареньки очиці та дрібними голосять.

ОЙ ПО ГОРАХ, ПО ДОЛИНАХ ВИСОКИХ

Ой по горах, по долинах високих —
Да туди ішло два козаки молодих. (2)
Вели ж вони пару коней вороних
Та за чорнії шовкові поводи
Та до рубленої криниченьки пить води.
Ой кінь ірже, води не п'є, думає,
В далекую дороженьку ступає.

Далекая дороженька до Дону,
Ой не знаєм, чи вернемся додому;
Далекая дороженька до солі,
Та наплачеться дівчинонька доволі;
Далекая дороженька до Криму,
Мабуть, я тебе, молода дівчино, покину.

ПРИГНАВ ЧУМАК СІРІ ВОЛИ

Пригнав чумак сірі воли
Та й став напувати,
Прийшла к йому дівчинонька,
Стала промовляти:
— Чумаченьку молоденький,
Ввольни ж мою волю —
Переночуй, козаченьку,
Хоть нічку зо мною!
— Ой рад би я, дівчинонько,
Ще й дві ночувати,—
В мене хура борговая,
Треба виступати.

Малесенькі галенята
Круту гору вкрили,
Молоденькі чумаченьки
Жалю наробили.
Не так жалю, не так жалю,
Так як поговору,
Та на тую дівчиноньку
Та й на чорноброву.
Мала галка, невеличка
По дорозі скаче,
Дурна дівка, нерозумна
За чумаком плаче!

ОЙ ЗАСЛАБ ЧУМАК У ДАЛЕКІЙ ДОРОЗІ

А

ЛЮБИЛОСЯ ДВОЄ ДІТЕЙ СЕРДЕЧНО

Б

Любилося двоє дітей сердечно,
Їм повелів пан розлучитись конечно.
Рік ся виділи, рік ся не виділи,
Як побачились, обоє захворіли.

Доненька лежить у матері в коморі,
А чумак лежить при зеленій діброві.
Мати доненьці мед-горілочку носить,
А чумак лежить, у зозуленьки води просить.
— Ой мамо моя, будь мені мила,
Зашли чумакові хоч коновочку пива.
Ой як він не вмре, то вам одробе,
А як він умре, то бог вам надгородить.
Ой задзвонили всі штири дзвони разом.
— Вийди, матусю, чи не по чумакові.
Як по чумакові, то й мене нарядіте,
Обох нас разом до гробу проведіте.
Покладіть нас докупи головами,
Щоб не було розлуки між нами.

НЕЩАСЛИВЕ КОХАННЯ

ХОДЕ ЧУМАК ПО ДОЛИНІ

Ходе чумак по долині *,
Широкий лист на ялині.
А ще ширший на дубочку,
Поняв голуб голубочку.
Хоч не свою, та й чужую,
Прийди ж, мила, поцілую.
— Нащо ж чужу цілувати,
Своїй жалю завдавати?

ОЙ НА ГОРІ ТА СУНИЧЕНЬКИ

А

Ой на горі та суниченьки,
Під горою полуниченьки;
Пішов милий у Крим по сіль,
А милая — у черниченьки.

---

* Кожний рядок повторюється двічі.

— Не по волі я вчорніла,
Не думала постригатися:
Не пристає серце моє
Да з іншими женихатися.

Б

Ой на горі та суниченьки,
Під горою полуниченьки;
Пішов милий у Крим по сіль,
А милая — у черниченьки.
— У черницях, мій миленький,
Робити легенько,
Тільки на серці та досадонька —
Ходити чорненько.

ОЙ З-ЗА ГОРИ БУЙНИЙ ВІТЕР ВІЄ

А

Ой з-за гори буйний вітер віє,
Ой там чумак пшениченьку сіє.
А ще чумак пшениченьки не розсіяв,
А вже дівчина з обідом поспіла.
— Ой дівчино, приніс тебе дідько:
Розсіяв я пшениченьку рідко.
— Ой чумаче, не журись, не думай,
Буде твоя пшениченька, як Дунай.
Ой чумаче, не журись в дорозі,
Буде твоя пшениченька в стозі.
Ой чумаче, не журися в світі,
Буде твоя пшениченька в засіці.
А вже чумак з дороги приходить,
А дівчина дитину приносить.
— Ой на тобі, чумаче, дитину,
Бо, далебі, на землю покину.

— Ой на тобі корову рябую,
Годуй, годуй дитину малую!
Ой на тобі діжку сира,
Годуй, годуй чумацького сина!
Ой на тобі ще й фаску масла,
Ой яка ти, дівчино, напрасна!
Вже чорні галенята круту гору вкрили,
Молодії чумаченьки жалю наробили.

ОЙ З-ЗА ГОРИ ВІТЕР ВІЄ

Б

ОЙ ДУМАВ Я ЖЕНИТИСЯ, А ТЕПЕР НЕ БУДУ

А

Ой думав я женитися, а тепер не буду:
Куплю сім пар волів — чумаковать буду!
Ой йдуть воли степом-дорогою, ідуть, ремигають,
Попереду чумаченьки голосно співають.
Зійшло сонце веснянеє, стало пригрівати,
Стали воли чумацькії в степу приставати.
Викопаю криниченьку в степу в кремені,
Чи не прийде дівчинонька по воду к мені?
Прийшла, прийшла дівчинонька води набирать,
Чумак її за рученьку — та й став жартувать.
— Жартуй, жартуй, чумаченьку, жартуй, коли любиш,
А поїдеш у дорогу, то мене й забудеш!
— Викопав я криниченьку, викопав я дві,
Викохав я дівчиноньку людям — не собі!
Та вже з теї криниченьки орли воду п'ють,
Та вже мою дівчиноньку до шлюбу ведуть.
Один веде за рученьку, другий — за рукав,
А я іду — серце в'яне: любив, та не взяв!

ЙДУТЬ ВОЛИ ІЗ-ЗА ГОРИ ПОРИКУЮЧИ

Б

Йдуть воли із-за гори порикуючи,
Йде чумак з корчомки поспівуючи.
Приспів:
Ой жаль, жаль непомалу,
Любив дівчину змалу, (2)
Любив та й не взяв.
Ой жаль, жаль мені буде,
Візьмуть її люди, (2)
Моя не буде *.
Випрягайте, хлопці, воли та лягайте спать,
А я піду до озера криниці копать.
Викопав я криниченьку, викопав я дві,
Викохав я дівчиноньку — людям, не собі.
Викопав я криниченьку в глибокім яру,
Викохав я дівчиноньку — не знаю кому.
Коло теї криниченьки крючок та відро,
Усі дівки по воду йдуть, моєї не видно.
Коло теї криниченьки китайка лежить,
А вже ж тая дівчинонька по воду біжить.
А вже ж тая криниченька перекопана,
А вже ж тая дівчинонька зарученая.
А вже ж з теї криниченьки орли воду п'ють,
А вже ж тую дівчиноньку до шлюбу ведуть.
Їден веде за рученьку, другий — за рукав,
Третій гляне — серце в'яне: любив та й не взяв.
Їден веде за рученьку, другий — за плече:
— Держи, держи, пане-брате, держи, бо втече.
Ой привели до церковки: «Тепер ти моя!»
Вона стала, відказала: «Неправда твоя!»
Поставили на рушничку: «Тепер ти моя!»
Вона стала, відказала: «Неправда твоя!»
Ой як зв'язав да під руки: «Тепер ти моя!»
Вона стала, заплакала: «Неволя моя!»

* Приспів повторюється після кожних двох рядків.

ГОРЕ МЕНІ НА ЧУЖИНІ

А

Горе мені на чужині:
Зовуть мене заволокою,
Кажуть мені Дунай брести,
Дунай-річеньку глибокую.
Ой чи мені плисти, брести,
А чи мені утопитися?
Бідна моя головонька —
Ні до кого прихилитися!
Ой я тую Дунай-річку
Очеретом перетикаю,—
Таки свою родиноньку
Та до себе перекликаю.
Єсть у мене родинонька —
Не одная та й дівчинонька:
Чорнявая та білявая,
Ще рудая та й негарная.
Чорнявую з душі люблю,
З білявою женихаюся,
А з рудою та негарною
Піду завтра попрощаюся.
— Чи я тобі не казала,
Як стояла під криницею:
«Не їдь, не їдь у Крим по сіль,
Бо застанеш молодицею?»
Чи я ж тобі не казала,
Як стояла під повіткою:
«Не їдь, не їдь у Крим по сіль,
Бо застанеш під наміткою?»
— Кохав тебе дівчиною,
Кохатиму й молодицею:
Сім рік буду дожидати,
Поки станеш удовицею!

Ой не всі ж тії сади цвітуть,
Що весною розвиваються;
Не всі тії вінчаються,
Що люблються та кохаються!
Половина садів цвіте,
Половина осипається;
Одна пара вінчається,
А другая — розлучається.

ЧИ Я Ж ТОБІ НЕ КАЗАЛА, ДА СТОЯЧИ ПІД ПОВІТКОЮ

Б

— Чи я ж тобі не казала, да стоячи під повіткою:
Не йти було у Крим по сіль, бо застанеш під наміткою.
Чи ж я тобі не казала, да стоячи під світлицею:
Не йти було у Крим по сіль, бо застанеш молодицею.
Любив мене дівчиною, люби тепер молодицею.
— Буду ждати, сім год гуляти, поки станеш удовицею.

ЧИ Я ТОБІ НЕ КАЗАЛА

В

— Чи я тобі не казала
Під хатою:
Не їдь у Крим по сіль,
Бо застанеш уже посватану.
Чи я тобі не казала
Під копицею:
Не їдь у Крим по сіль,
Бо застанеш молодицею.
Чи я тобі не казала
Під повіткою:
Не їдь у Крим по сіль,
Бо застанеш під наміткою.
Половина саду цвіте,
Половина осипається;
Хто любиться — розлучається,
А суджений та й вінчається.
— Любив тебе дівчиною,
Буду любить молодицею,
Ще сім рік буду тебе ждать,
Поки будеш удовицею.

ОЙ ВИШЕНЬКА-ЧЕРЕШЕНЬКА З-ПІД КОРІННЯ ПОХИЛИЛАСЯ

Г

Ой вишенька-черешенька з-під коріння похилилася,
Кажуть люди — чумак помер, а дівчина зажурилася. (2)
— Чи я тобі не казала, як стояла під явором:
«Ой не їдь, не їдь у дорогу, бо застанеш
з кавалером». (2)
Чи я тобі не казала, як стояла над криницею:
«Не їдь, не їдь у дорогу, бо застанеш молодицею». (2)
— Любив тебе дівчиною, люблю тебе молодицею,
І ще буду сім літ ждати, поки будеш й удовицею. (2)
Хоть не будеш вдовицею, ой то будеш та й дочку мати,
Прийми ж мене за зятейка, тоді буду тещею звати.
— [А ти мені та й не зятейко], а я тобі та й
не тещенька,
Ой не ходи ти до мене та не суши мого серденька.

ОДРУЖЕННЯ ЧУМАКА. ЖАЛЬ ЗА ЧУМАЦЬКИМ ПРИВІЛЛЯМ. НЕВДАЛА ЖІНКА

МАТИ МОЯ, МАТИ МОЯ

ОЙ ПОРОСЛИ ОПЕНЕЧКИ КОЛО КОЛОДОЧКИ

Ой поросли опенечки коло колодочки,
Не дай, не дай, моя мати, за чумака дочки.
А в чумака ні сіряка, ані сірячинки,
Пожаль, боже, за чумака сії дівчинки.
Гриць мене, моя мати, Гриць мене полюбив,
Гриць мені, моя мати, черевички купив.
Грицьова мати і панчішки дала,
Щоб я того Гриценька да за честь прийняла.

ОЙ ГОЛИЙ ТИ, ЧУМАЧЕ, ГОЛИЙ

— Ой голий ти, чумаче, голий,
Коли-сь продав свої сірі воли.
За тобою дівчина плаче, } 2
Що ти голий і бідний, чумаче.
Що ти робиш, бійся ти бога,
Я дівчина молода, убога!
Не женися, серце, зо мною, } 2
Не поправиш свою лиху долю.
— Ой ще ж бо я не зовсім голий,
Хоч я продав свої сірі воли.
Єще мажа солі ся зостала, } 2
Ще моя доля не пропала.
— Раюгь мні ся люде вінчати,
Щоб дівоцький стан занехати.
Чи вам моя неволя мила? } 2
Ще й ся дівкою не находила.
Нехай тії замуж спішаться,
Що ся їм лиця морщаться.
Я, молода, як ягода, } 2
Ще ж бо мене замуж шкода.
Ой знаю я свої ровесниці,
А що ся їм порум'янили лиці.
Що спішили ся замуж вінчати, } 2
Ради би ся назад повертати.
— А хоча я на лиці змарніла,
Таки ж бо я свому мужу мила.
А як дівка на лиці марна, } 2
Не скаже їй жаден, що гарна.
Дала мені мати корову
Та на мою бідну голову.
До корови треба рано встати, } 2
А я люблю до полудня спати.

А на літо хлопці гляділи,
А на зиму вовчики з'їли.
Я думала, же вовчики з постом —
З'їли коровицю з хвостом. } 2

ЯК ВЕРТАВСЯ ІЗ КРИМУ, ВОЛИ ПОЗДИХАЛИ

Як вертався із Криму, воли поздихали
І розбійники в степу всі гроші забрали.
Ой ходжу я, ходжу, все світом нуджу;
Найнявся я до попа — й там не догоджу.
Пішов же я топитися, та мілко води,
Ой дівчино чорнобрива, за мене іди.
Ой я оженився, і взяв собі жінку,
Й не буду більше грать в чумацьку сопілку.

ОЙ П'Є ЧУМАК, П'Є — В ЙОГО ГРОШІ Є

А

♩=72
Одна
Ой п'є чу _ ма _ к(и), п'є — в(и)
Всі
йо _ го и(і) гро _ ші є.
Ой (і) за їм (и), за їм (и)
йо _ го рід _ на ж(и) ма _ ти ж(и)
дріб _ ні _ й(і) сльо _ (г)о _ (г)о _ зи лле.

ОЙ П'Є ЧУМАК, П'Є, БО В ЙОГО ГРОШІ Є

Б

Ой п'є чумак, п'є, бо в його гроші є,
Його ненька, ненька старенька да дрібні
сльози ллє.
— Ох ти, синку мій, ти, дитино моя,
Ой не пий, не пий да горілочки —
Зійдеш із ума.
— Я горілки нап'юсь і ума наберусь,
А з невірною дружиною жити не піймусь.
Ой у полі верба, під вербою вода,
Там дівчина й воду брала, сама молода.
Ой дівчина од води, а козак до води:
— Зажди, зажди, серце дівчино,
Дай коню води.
— Ти не великий пан, та напоїш і сам
З рубленої кирниці,
З повного відра.
Зимняя роса, зимняя роса,
Дівчина боса —
У ніжечки холодно.
— Стяну я опанчу, ніжечки вверчу,
Як нам бог поможе,
Черевички куплю.
— Не купуй мені, купуй сам собі,
Єсть у мене отець-мати,
Куплять мені.

ОЙ Я ОЖЕНИВСЯ ТА ТЕПЕР ПРОПАВ

Ой я оженився та тепер пропав,
Дуже помилився, сам себе сковав.
Я ісхаменувся, що мені круть-верть,
Пізно оглянувся на видющу смерть.
Сам тепер я бачу, що не так зробив,
День і ніч я плачу, голову схилив.
Лучче б ся пропало збіжжячко моє,
Тільки щоб не знало лишенько мене.
Лучче було жити вік свій козаком,
По сіль в Крим ходити, зватись чумаком.
А то вже всі знають, що я за бурлак,
З вулиці зганяють, що я не козак.

І ТИ ЧУМАК, І Я ЧУМАК

І ти чумак, і я чумак,
Ми обидва чумаки;
Що ти босий, я без грошей,—
Ми обидва чудаки.
Приспів:
Ей, ей! Лучче б було жити,
Жити козаком,
Ніж у Крим ходити,
Зваться чумаком *.
Як задумав я жениться,
Собі жінку брати,
Нема грошей, хоть червінця
Треба позичати.
Лучче б мені, моя мати,
Гірку редьку їсти,
Як ледачу жінку мати,
Що гидко й присісти.
Пішов би я поміж люде
Чи богу молиться,
Як здумаю про огиду —
Забуду й хреститься.

ОЖЕНИВСЯ ЧУМАК У ПЕТРІВКУ

Оженився чумак у петрівку,
Взяв собі молоденьку дівку.
Приспів:
Ой чумаче, мо що з цего буде —
Чому не робиш, як робят люде! **
Люде ідут у поле орати,
А мій чумак до полудня спати.
Люде ідут в поле волочити,
А мій чумак йде до корчми пити.

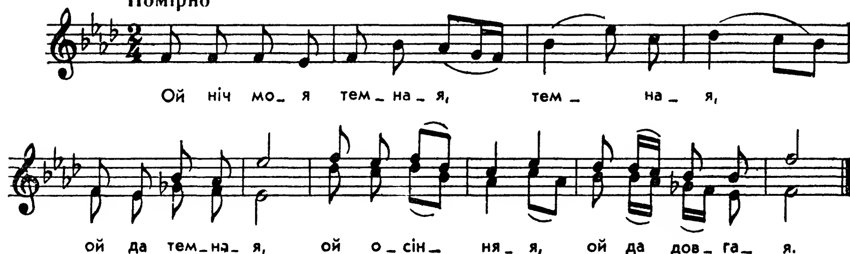
---

* Приспів повторюється після кожних чотирьох рядків.
** Приспів повторюється після кожних двох рядків.

ЖІНКА—ДОМА, ЧОЛОВІК—У ДОРОЗІ. ТУГА ЖІНКИ В ДОВГОМУ ЧЕКАННІ

ОЙ НІЧ МОЯ ТЕМНАЯ, ТЕМНАЯ, ОЙ ДА ТЕМНАЯ

А

Ой ніч моя темная, темная, ой да темная,
Ой осінняя, ой да довгая.
Осінняя довгая, довгая, ой да довгая.
Ой з ким я буду ой да сю ніч спать?
З ким я буду сю ніч спать, сю ніч спать,
ой да сю ніч спать,
Ой з ким я буду ой да вечерять?
Повечеряю сама, я сама, ой да я сама,
Ой коли милого ой да нема.
Десь мій милий у Криму, у Криму, ой да
у Криму,
Ой а сіль важить ой да на вагу.
Ой сіль моя важкая, важкая, ой да важкая,
Ой а жизнь моя ой да тяжкая.

ОЙ НІЧ МОЯ ТЕМНАЯ

Б

— Ой ніч моя темная. (2)
З ким я буду цю ніч спать, (2)
Цю вечерю вечерять?

Десь мій милий на Дону, (2)
Продає сіль на вагу.
— Вечеряй мила сама — (2)
Вже милого нема.
Хіба піду на гору, (2)
Пошукаю талану.
Усі гори обійшла (2)
І талану не знайшла.
Тільки знайшла билину — (2)
Над миленьким могилу.
Та й до неї припала, (2)
Гірко плакати стала.

ОЙ НІЧ МОЯ ТЕМНАЯ, ТЕМНАЯ

В

Ой ніч моя темная, темная,
Та осінняя довгая.
Та сяду я вкрай стола, край стола,
Та повечеряю я сама, (2)
Та коли ж милого нема.
Та мій милий у Криму, у Криму,
Та важе сіль на вагу.
Та сіль моя важкая, важкая,
Та любов наша тяжкая.

ОЙ САМ ІДУ ДОРОГОЮ, ГОЛОС ІДЕ ДІБРОВОЮ

А

Ой сам іду дорогою, голос іде дібровою,
Накажу я свому родові хоть чорною вороною:
— Ой роде мій, милий роде, чому не ждеш на Україну?
— Гаразд тобі, мій братику, на конику під'їжджаючи,
А вже мені докучило, на Вкраїні погибаючи.
— Ой ти, горо крейдяная, чому не гориш, тілько куришся?
Ой ти, жоно чумацькая, чому не робиш, тілько журишся?
— Ой якби я підпалена, горіла б я, не курилася.
Ой якби ж мій мужик дома, робила б я, не журилася.
Накаляла білі руки, кватирочку одсуваючи,
Заплакали карі очі, чумаченька виглядаючи.

ТА ІДЕ ЧУМАК ДОРОГОЮ, ПУСТИВ ГОЛОС ТА ДІБРОВОЮ

Б

Та іде чумак дорогою, пустив голос та дібровою:
— Накажіть моєму родові хоч чорною та вороною!
З України — ні родини, ні чорної та ворононьки,
Та вже ж мені надокучила ся чужая та сторононька.
Зовуть мене товариші, та все зовуть заволокою,
Велять мені в тихий Дунай брести, сю річеньку
та глибокую!
Поплив у Дунай, поплив у море, на половині
та зостановляюся:
Ой боже ж мій, ще я речі маю, на чужині та потопаю!
Вилітають ластівочки, із дна моря виринаючи,
Гомоніли мої товариші, понад морем походжаючи.
Видно поле Харківське і могили Хутів'янськії,—
Ой ходімо та подивімся на табори та чумацькії.
Чи тут будем зимувати, чи будем в городи брати?
Та вже наші та старі батьки понадились та без нас
горювати.
— Зеленая та дібровонько, чом не гориш та все куришся?
Молода чумацькая жінко, чого плачеш, чого журишся?
— Ой якби я суха була, то б горіла, не курилася.
Якби мій та чумак дома,— не плакала б, не журилася.
Та йде чумак та дорогою, на пужалноісхиляється,
За ним іде та його жінка, слізоньками умивається:
— Ой перестань, чумаче, на пужално ісхилятися,
Нехай же я перестану слізоньками обливатися!
Ой млин меле, вода реве, що й колесо не повернеться,
Очі ж мої не зіглянуться, серденько не обернеться.

ТА БОЛЯТЬ РУЧКИ, ТА БОЛЯТЬ НІЖКИ

А*

* Частину варіантів цієї пісні див. у попередньому підрозділі.

Та болять ручки, та болять ніжки,
Гей, та пшениченьку жнучи.
Та пшениченьку жнучи...
Гей, та уже ж мені надокучило,
Гей, та миленького ждучи.
Гей, та миленького ждучи...
Ой із-за гори та із-за кручі,
Гей, та риплять вози йдучи.
Та риплять вози йдучи...
Гей, та вози риплять, а ярма бряжчать,
Гей, а воли ремигають.
А воли ремигають...
Гей, а попереду йде чумаченько,
Гей, на сопілочку грає.

ЗАБОЛІЛА БІЛА РУЧЕНЬКА, ПШЕНИЧЕНЬКУ ЖНУЧИ

Б

Заболіла біла рученька, пшениченьку жнучи,
Уже мені надокучило, миленького ждучи.
Нема мого миленького, нема мого пана,
Уже моя постіленька пилочком припала.
Та нема ж мого миленького, та нема ж мого Гриця:
Пішов у Крим, пішов по сіль, пішов та й бариться.
Із-за гори та з-за кручі риплять вози йдучи,—
Вози риплять, ярма бряжчать, воли ремигають.
Попереду чумак Макар вигукує йдучи,
За ним, за ним чорнявая гірко плаче йдучи.
— Хоч плач не плач, чорнявая, така твоя доля:
Полюбила шмаровоза при місяцю стоя!
— Хоч вигукуй не вигукуй — то не буть у дорозі,
Спітка тебе пригодонька в степу на облозі.

В неділоньку в обідоньку на Самарському полі
Та й обернув чумак Макар три вози солі.
Прийшла к йому дівчинонька солі купувати;
Хоч купила не купила, жалю наробила:
— Чому в тебе, чумаченьку, сорочка не біла?
— Тому в мене, та чорнявая, сорочка не біла,
Що у мене в доріженьці матуся нерідна.
Коли б в мене, дівчинонько, матуся рідненька,
Була б в мене щонеділі сорочка біленька!

ТА БОЛЯТЬ РУЧКИ, ТА БОЛЯТЬ НІЖКИ

В

Та болять ручки, та болять ніжки, гей,
Там пшениченьку жнучи,
Та й уже ж мені та й надокучило,
Гей, та миленького ждучи.
Та й нема мого миленького,
Гей, та нема мого Івана,
Та й уже ж моя постіль біла,
Гей, та й пилочком припала.
Ой з-за гори та й з-за кручі,
Гей, та й риплять вози йдучи.
А вози риплять, а ярма бряжчать,
Гей, а воли ремигають,
А попереду йде та й чумаченько,
Гей, на сопілоньку грає.
Та нехай грає, та виграває,
Гей, він пригодоньку має.
Ой стала ж йому та й пригодонька, гей,
На Поморському полі,
Перевернули та й сірі воли, гей,
Три паровиці солі.
Ой прийшла ж к йому та й дівчинонька, гей,
Та й солі купувати.
Ой вона ж солі та не купила, гей,
А жалю наробила.
— Ой чого ж в тебе, та й чумаченьку, гей,
Та й сорочка не біла?
— Ой чого ж вона та буде біла, гей,
Як вже третя неділя.
— Ой годі ж тобі, та й чумаченьку, гей,
Та й під возом лежати,
Та бери косу, та іди в росу, гей,
Та й травиці рубати.

— Ой бодай же ти, та й дівчинонько, гей,
А сього не діждала,
Щоб моя ручка та й смоляная, гей,
Та й пшениченьку жала.

ОЙ СІВ ПУГАЧ НА МОГИЛІ — І ЯК «ПУГУ» ДА «ПУГУ»

Г

Ой сів пугач на могилі — і як «пугу» да «пугу»!
— Чи чуєш ти, та дівонько, на себе потугу?
— Заболіла біла рученька, пшениченьку жнучи,
Уже мені надокучило, миленького ждучи.
Нема мого миленького, нема мого пана,
Уже моя постіленька пилочком припала.
Нема мого миленького, нема мого сонця,
Уже мені надокучило, сидя край віконця.
Із-за гори та з-за кручі риплять вози йдучи,
Що попереду та чумаченько та вискакує йдучи.
— Хоч вискакуй не вискакуй, молоденький чумаче,
То буде тобі пригодонька в неділеньку вранці.
В неділеньку по обідоньку на Самарському полі,
Як вивезе та чумаченько та три мажі солі.
Вийшли три подружечки солі купувати;
Вони солі не купили, жалю наробили!

ОЙ ІЗ-ЗА ГОРИ ДА ІЗ-ЗА КРУЧІ А РИПЛЯТЬ ВОЗИ ЙДУЧИ

Д

Ой із-за гори да із-за кручі а риплять вози йдучи.
А вози риплять, а ярма бряжчать, а воли ремигають,
А попереду та чумаченьки а в сопілочку грають.
А сопілочка та з барвіночка, а оріхове денце,
Да як заграє, то й трава в'яне да болить моє серце.
Да болить моє серце, іще й грішнеє тіло,
Да нема мого да миленького — не возьмусь я за діло.
Да нема мого миленького, да нема мого ж пана,
Да й уже ж моя да постіль біла та пилочком припала.
На тім боці да на толоці там чумаки стояли,
Да вони собі да паровицю солі продавали.
Да пішла к їм же дівчинонька солі купувати,

Да вона солі да й не купила, да жалю наробила:
— Годі ж тобі, чумаченьку, та солі продавати,
Та бери косу, іди в росу та травиці рубати.
— Та бодай же ти, дівчинонько, та й того не діждала,
Щоб моя ручка та білесенька та травицю рубала.

ТА НАОРАЛИ, ТА НАСІЯЛИ ПШЕНИЦІ-ЯРИЦІ

Е

Та наорали, та насіяли пшениці-ярриці,
А вже ж наші чумаченьки стоять у Гнилиці.
Заболіла біла ручка, пшениченьку жнучи,
А вже ж мені надокучило, да миленького ждучи.
Ой нема ж мого миленького, нема ж мого пана,
Ой вже ж моя біла постіль пилочком припала.
Нема мого миленького, нема мого сонця,
Виплакала карі очі, сидя край віконця.
Хилітеся, густі лози, відкіль вітер віє,
Дивітеся, карі очі, відкіль милий їде!
Хилилися густі лози та вже і перестали,
Дивилися карі очі да й плакати стали.
Сопілочка та свистілочка, а оріхове денце,
Поки тебе не любила, не боліло й серце!

ІЗ-ЗА ГОРИ, ІЗ-ЗА КРУЧІ РИПЛЯТЬ ВОЗИ ЙДУЧИ

Є

Із-за гори, із-за кручі риплять вози йдучи.
Вози риплять, ярма бряжчать, воли ремигають,
Попереду мій миленький в сопілочку грає.
Сопілочка з барвіночка, оріхове денце,
Як заграє мій миленький, болить моє серце.
Болять руки, болять ніжки, пшениченьку жнучи,
Вже ж мені надокучило, миленького ждучи.
Нема ж мого миленького, нема ж мого пана,
Уже ж моя біла постіль та пилом припала.
Хоч припала не припала — трусити не буду,
Розсердила миленького, просити не буду.
Нехай його тії просять, що греблі розносять,
Нехай його ті благають, що греблі ламають.

ОЙ САМА Ж Я, САМА ПШЕНИЧЕНЬКУ ЖАЛА

Ж

Ой сама ж я, сама пшениченьку жала,
Ой як прийшла додомоньку — нема мого пана.
Челядонька у дому, ой що ж мені по тому?
Дала ж би я білі ручки, та немає кому.
Ой піду я до кімнати постілоньки слати;
Постіль біла, стіна німа — ні з ким розмовляти.
Ой постіль біленька, а стіна німенька;
Зжалься, зжалься, милий боже, ще ж я молоденька.
Ой вийду я, вийду на крутую гору,
Ой стану я, ой гляну я на биструю воду.
Щука-риба в воді доволі гуляє,
А я стою та думаю, що пари не маю.
Мені тільки й пари, що оченьки карі,
Тільки ж мені і любові, що чорнії брови.
Очі ж мої карі, біда мені з вами!
Не хочете привикати без милого сами.
Хоч хочете не хочете — треба привикати:
Уже ж бо вам миленького повік не видати.

ОЙ КОЗАК ЧУМАКУЄ, КОЗАК БУРЛАКУЄ

Ой козак чумакує, козак бурлакує,
Пропив сірі воли і чорні корови,
Нігди дома не ночує.
Ой приходить до нього та й матінонька його:
— Кидай, сину, пити та іди додому робити,
Бо худоба пропадає.
— Ой не кину я пити і не буду робити,
Я засвічу свічку, перебреду річку
До милої на всю нічку.
Приходжу під сіни — всі вечеряти сіли,
А моя миленька, як голубонька сивенька,
Вечеряти не сідає.
Сидить кінець столу та й дрібні листи пише,
Дрібні сльози ллє, тяжко-важко дише,
З буйним вітром розмовляє:
— Ой повій, вітре, вночі і дихни із півночі,
Десь нема милого, та голуба сивого,
То ж мені зле без нього.

ОЙ ПОЛЕТИ, ГАЛКО, ОЙ ПОЛЕТИ, ЧОРНА

Ой полети, галко, ой полети, чорна,
Та на Дін риби їсти,
Ой принеси, галко, ой принеси, чорна,
Та й од милого вісти.
Та вже ж тій галці, та вже ж тій чорній
Та й з Дону не літати,
Та од тієї галки, та од тієї чорної
І вістів не слихати.
Та вже ж тобі, молодая вдівонько,
Самій вік горювати,
Самій вік горювати (2)
І малих діток годувати.
Осталася молода удівонька
Навік сиротою,
А за єю, сиротою, (2)
Ходить бог з калитою.
А їй бог помагає (2)
Малих діток годувати.
Та вже ж тобі, удівонько, од милого
Вістів не дожидати,
Та будеш уже, молода удівонько,
Свого милого поминати.
Заїхав твій миленький
У чужую сторононьку,
І положив твій миленький
На Дону свою головоньку.

ІДЕ ЧУМАК, ГУКАЮЧИ

Іде чумак, гукаючи,
Батіжечком махаючи:
— Гей же, гей же, волики,
додому!
В мене вдома, слава богу,
В мене вдома сіно й вода.
В мене вдома сіно й вода,
В мене жінка, як ягода.
В мене вдома їсти й пити,
Є до кого говорити.

Під'їжджає під віконце:
— Добрий вечір, моє серце.
Чи ти спиш, чи що робиш,
Що до мене не говориш?
— Ой я не сплю, ні не роблю,
Ні до тебе не говорю.
Я тебе не пізнала,
За чужого пощитала:
Ти в дорозі запізнився,
В тебе голос ізмінився.

БЕЗГОСПОДАРНІСТЬ ЧУМАКА І ЙОГО ЖІНКИ

ОЙ П'Є ЧУМАК, П'Є, ЩЕ Й НАДІЯ Є

А

Помірно

Ой п'є чу_мак, п'є, ще й на_ді_я є.

На_ли_вай, на_ли_вай, шин_ка_роч_ко, а я бу_ду пить!

На_ли_вай, на_ли_вай, (да) шин_ка_роч_ко, а я бу_ду пить,

ой є в ме_не й о_тець, ма_ти, ви_куп_лять ме_не.

О_тець, ма_ти йде, гро_шей не не_се.

Да по_доб_но я, й шин_ка_роч_ко, за_ся_ду в те_бе.

Ой п'є чу_мак, п'є, ще й на_ді_я є.

На_ли_вай, на_ли_вай, шин_ка_роч_ко, а я бу_ду пить!

На_ ли_вай, на_ ли_вай, да шин_ка_ роч_ ко, а я бу_ду пить,

ой є в ме_не рід_ ні бра_ти, ви_куп_ лять ме_ не.

Рід_ ні бра_ ти йдуть, гро_ шей не не_ суть.

Да по_доб_ но я, шин_ ка_ роч_ко, за_ ся_ ду в те_ бе.

Ой п'є чу_ мак, п'є, ще й на_ ді_ я є.

На_ ли_вай, на_ ли_вай, шин_ка_ роч_ ко, а я бу_ ду пить!

На_ ли_ вай, на_ ли_ вай, (да) шин_ка_ роч_ ко, а я бу_ду пить,

ой є в ме_ не рід_ на жо_ на ви_ ку_ пить ме_ не.

Рід_ на жо_ на йде і гро_ ші не_ се.

І по_ доб_ но я, шин_ ка_ роч_ ко, пой_ ду од те_ бе.

ОЙ П'Є ЧУМАК, П'Є, СИДЯ НА РИНОЧКУ

Б

Ой п'є чумак, п'є, сидя на риночку,
Та пропив чумак воли і всю худобочку.
Його батько йде — в корчму не загляне
І чумака з кабака та не визиває:
— Нехай чумак п'є, нехай і гуляє,

Бо у нашому роді п'яниці немає.
Ой п'є чумак, п'є, сидя на риночку,
Та пропив чумак війце і всю худобочку.
Його мати йде (далі — як про батька).
Ой п'є чумак, п'є, сидя на риночку,
Та пропив чумак віз і всю худобочку.
Його брат іде (далі — як про батька, матір).
Ой п'є чумак, п'є, сидя на риночку,
Та пропив чумак порти і всю худобочку.
Його сестра йде (далі — як про батька, матір, брата).
Ой п'є чумак, п'є, сидя на риночку,
Та пропив чумак всі гроші і всю худобочку.
Його жена йде — в корчму заглядає
І чумака з кабака та визиває:
— Годі, милий, пити, годі і гуляти,
Бо у нас дітки маленькі, треба годувати.

ОЙ ВЖЕ Ж ЧУМАК ДОЧУМАКУВАВСЯ

А

Ой вже ж чумак дочумакувався:
Чотма шагів і очкур порвався.

Приспів:
Гей ти, чумаче-небоже,
Чом ти не робиш, як гоже?
Серце-чумаче, голубче,
Чом ти не робиш, як лучче? *

— Ой куди ж ти, чумаче, мандруєш?
Кому мене, серце, даруєш?
Люде ідуть у поле орати,
Ми з тобою у корчму гуляти.

* Приспів повторюється після кожних двох рядків.

Та вже ж люде в полі поорали,
Ми з тобою в корчмі прогуляли.
Та вже ж люде возять по токах,
Ми з тобою, серденько, по шинках.
Уже люде молотять ціпами,
Ми з тобою, серденько, ногами.
Уже люде возять і мішками,
Ми з тобою, серденько, пішками.

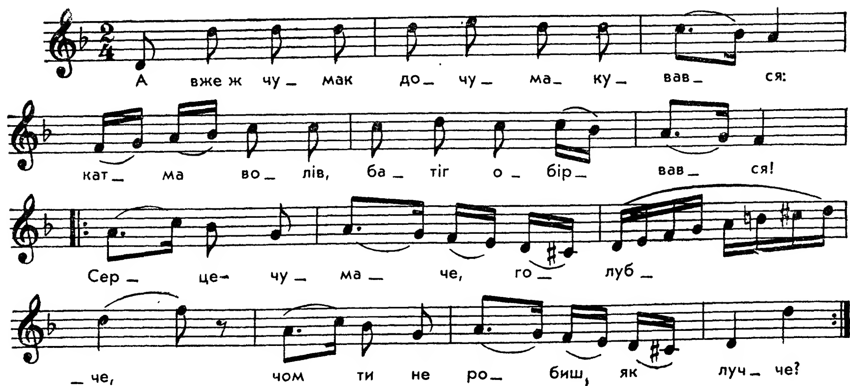
А ВЖЕ ЧУМАК ДОЧУМАКУВАВСЯ

Б

А вже чумак дочумакувався:
Штани згубив, очкур увірвався!
    Приспів:
    Серце-чумаче, голубче,
    Чом ти не робиш, як лучче? *
Ой поки я чумака любила,
У червоних чоботях ходила.
Перестала чумака любити —
Перестала в чоботях ходити.
Чужі люде конопельки сіють,
А наші ще на печі десь пріють.
А вже чужі конопельки труться,
Між нашими собаки гризуться.

А ВЖЕ Ж ЧУМАК ДОЧУМАКУВАВСЯ

В

* Приспів повторюється після кожних двох рядків.

А вже ж чумак дочумакувався:
Катма волів, батіг обірвався!
Приспів:
Серце-чумаче, голубче,
Чом ти не робиш, як лучче? * } 2
Ой у людей конопельки в дворі,
А у мене мої й досі в полі!
А вже ж люди коноплі потерли,
А у мене жмінька їх за дверми!
Гей, вже люди полотна поткали,
Мене ж, бідну, та ліньки напали!
Що ж з горя мені тепер робити?
В шинку щодень горілочку пити!

ЛЮДИ КОНОПЕЛЬКИ СІЮТЬ

Г

Люди конопельки сіють,
А наші в мішечках пріють.
— Серце-чумаче, небоже,
Чом ти робиш негоже?
Люди конопельки молотять,
А наші свині волочать.
— Серце-чумаче, небоже,
Чом ти робиш негоже?
— Не буду я конопель мочити,
Бо боюсь руки замочити.
Не буду я конопель терти,
Бо боюсь молодим умерти.
А вже чумак дочумакувався:
Штанів немає, учкур урвався.

А ВЖЕ ЧУМАК ДОЧУМАКУВАВСЯ

Д

А вже чумак дочумакувався:
Пропив воли, сам голий зостався.
Приспів:
Серце-чумаче, голубче,
Чом ти не робиш, як лучче? *

* Приспів повторюється після кожних двох рядків.

А вже люде конопельки сіють,
А нашії у мішечку пріють.
А вже люде конопельки мочать,
А нашії собаки волочать.
А вже люде конопельки труть, труть,
А нашії собаки мнуть, мнуть.

ЛЮДЕ ІДУТЬ У ПОЛЕ ОРАТИ

Люде ідуть у поле орати,
А ми ідем до корчми гуляти.
Приспів:
Серце-чумаче, голубче,
Чом ти не робиш, як лучче? *
Люде везуть із поля гречку,
А ми, серце, до корчми овечку.
Люде везуть із поля пшеницю,
А ми ведем до корчми телицю.
Люде ідуть у поле жати,
А ми, серце, під вербу лежати.
— Ох, вже ти, чумаче, од'їжджаєш,
Кому ж ти мене покидаєш?
— Покидаю тебе богу,
А сам іду в дорогу.

ЩО Я БУДУ, БІДНИЙ, ДІЯВ

---

* Приспів повторюється після кожних двох рядків, крім останніх.

Що я буду, бідний, діяв,
Що я жита не посіяв?
Ані жита, ні пшениці
Через тії молодиці.
Ой посіяв чумак гречку
На голові, на вершечку.
Схопилася шура-бура,
Чумакові гречку здула.
Ох, ні гречки, ні полови,
Ні дівчини-чорноброви.

ЗАЖУРИВСЯ БІДНИЙ ЧУМАК

♩=52.

За_ жу_ рив_ ся бід_ ний чу_ мак, що в корч_ мі на_ пив_ ся.
Жін_ ка ка_ же: «Сла_ ва бо_ гу, що ні з ким не бив_ ся!»

По_ бив гор_ шки, по_ бив мис_ ки, жін_ ка втік_ ла з ха_ ти,

я за шап_ку на го_ ло_ ву, йду зно_ ву гу_ ля_ ти.

ОЙ ОД КОРЧМИ ТА Й ДО ШИНКУ

Швидко

Ой од корч_ми та й до шин_ ку і_ шов чу_ мак п'я_ ний

та й згу_ бив люль_ ку, тю_ тюн, губ_ ку й кре_ си_ во з га_ маном.

Ой од корчми та й до шинку
Ішов чумак п'яний
Та й згубив люльку, тютюн,
Губку й кресиво з гаманом.
Вітер свище, чумак туже,
Чумак на дорозі.
— Ой чи ти не бачив,
Пане-брате, тютюн, люльку на дорозі?

Ой пропала волів пара,
Хай пропада друга.
Аби тіко найшлись
Тютюн, люлька — невелика туга!

ОЙ ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ, ЧУМАЧЕ

Ой чумаче, чумаче, чумаче,
Позич мені воли ще й ярма.
Я й до Криму поїду, поїду,
Риби й солі наберу, наберу,
Тобі ж славу привезу,
На весілля пригласю,
Ще й за кума тебе візьму
Та й за воли борг верну.
Будем вмісті в Крим ходить,
Будем, кумцю, кумувать
Та друг друга поважать,
Чумака свого співать.
Гей, чумаче, чумаче, чумаче,
Позич мені воли ще й занози.
Я й до Криму поїду, поїду,
Риби й солі привезу,
На волики собі зароблю
І так горе я втоплю.
Тоді до Криму вмісті ходить,
Будем вмісті горілочку пить.
Так ми, кумцю, проживем,
В добрі щастя проведем.
Отак вік свій доживем,
Поки смерть наша прийде.

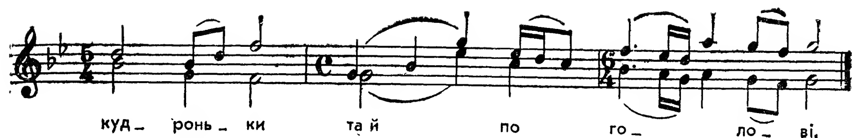
ОЙ ХОДИВ ЖЕ ДА ЧУМАЧЕНЬКО ПО КРУТІЙ ГОРІ

Поволі

Один — Всі

Ой хо_ див же да чу_ ма_ чень_ ко

по кру_ тій го_ рі, та роз_ че_ сав сво_ ї

Ой ходив же да чумаченько по крутій горі
Та розчесав свої кудроньки та й по голові.
То щіткою, то гребьонкою все приглажує
Та на чужих же молодичок все поглядує.
— А чужії да молодички, як рожевий цвіт,
Ох, а моя невдашечка зав'язала світ.
Ох, возьму я да невдашечку за білу ручку
Та поведу я невдашечку у бистру річку.
Пливи, пливи, да невдашечко, пливи за водою,
А я піду до молодичок з горем і бідою.
— Добрий вечір тобі, тестечку, дай свою ручку,
Утопив я да невдашечку у бистру річку.

ОЙ У ПОЛІ КРИНИЧЕНЬКА, З НЕЇ ВОДА ПРОТІКАЄ

Ой у полі криниченька, з неї вода протікає,
Ой там чумак, чумак молоденький сірі воли напуває.
— Напій, напій, чорнявая, мої сірі воли,
А я стану подивлюсь на твої чорні брови.
— Вчора була суботонька, сегодня ж неділя,
Чого ж в тебе, козаченьку, сорочка не біла?
— Ой чи біла, чи не біла, то не твоє діло,
Стара ненька не випрала, сестра ж не схотіла.
— Ой виперу, вималюю козачу сорочку.
Ой летіла зозуленька та й стала кувати.
— Годі, годі, чорнобрива, сороченьку прати,

Візьми серп, іди в степ пшениченьку жати.
Взяла вона серпа в руки, кинула за грубу:
— В свого батька я не жала, то й в тебе не буду.
Найду я собі корчмоньку й шинковати буду,
Справлю собі я коляску й проїжджати буду.

ОЙ П'Є ЧУМАК І ГУЛЯЄ

Ой п'є чумак і гуляє,
Товариство напуває.
Ой хто тому чумаченьку
Добра доглядає?
Доглядають сусіди,
Іще добрі люде.
Да вже з того чумаченька
Хазяїн не буде!
Ой у лузі калина,
Да схилилась вітка.
Розпилася, розгулялась
Чумацькая жінка.
Чого ж вона схилилася?
Буйний вітер повіває.
Чого ж вона розпилася?
Бо хазяїна немає.
Ой у лузі калина,
Да схилились вітки.
Розійшлися, розбрелися
Чумацькії дітки.
Чого ж вони схилилися?
Буйний вітер повіває.
Чого ж вони розбрелися?
Бо батька немає.
Стали думать і гадати,
Старшого брата питати:
— Порадь же нас, старший брате,
Де нам батька шукати?
— Якби батько на базарі,
То і музиченьки б грали.
Якби батько у шинкарки,
То б бряжчали склянки й чарки.
Якби батько у дорозі,
То б скрипіли ярма й вози.
Якби батько утопився,
То б Дунай би розлився.
Якби батька вовки з'їли,
То б і ліси зашуміли.

ЧУМАКОВА ЖІНКА ГУЛЯЄ

♩ = 70

Чу – ма – ко – ва жін – ка гу – ля – є, що чу – ма – ка

до – ма не – ма – є. Гу – ляй, гу – ляй, мо – я чор – но – бро – ва,

по – кіль мо – я го – лов – ка здо – ро – ва.

Чумакова жінка гуляє,
Що чумака дома немає.
Гуляй, гуляй, моя чорноброва,
Покіль моя головка здорова.
Як моя головка звихнеться,
Тоді тобі все те минеться.

ГУЛЯЙ, ГУЛЯЙ, МОЯ ЧОРНОБРОВА

Гуляй, гуляй, моя чорноброва,
Поки моя головка здорова.
А як моя головка схибнеться, } 2
Тоді твоє гуляння минеться.
Ой гуляла чумакова жінка
Од середи до понеділка.
Чумакова жінка гуляє, } 2
Бо чумака дома немає.
А мій чумак дочумакувався:
Штанів нема, очкур обірвався.
— Серце-чумаче, голубче, } 2
Чом ти не робиш, як лучче?
Ой продала дівчина спідницю
Та купила чумакові мазницю.
Дівчина чумака любила, } 2
Чумакові мазницю купила.
Ой продала дівчина фартушка
Та купила чумакові батіжка.
Дівчина чумака любила, } 2
Чумакові батіжка купила.
Ой продала дівчина курку
Та купила чумакові люльку,
Люльку за курку купила, } 2
Бо чумака вірно любила.

ОЙ ПОСІЯЛА Я РІПКУ, ВРОДИЛАСЬ КВАСОЛЯ

А

Помірно

Ой по_сі_я_ла я ріп_ку, вро_ди_лась ква_со_ля,

Вий_шла за_між за чу_ма_ка, не_щас_ли_ва до_ля,

вий_шла за_між за чу_ма_ка, не_щас_ли_ва до_ля!

Ой посіяла я ріпку, вродилась квасоля.
Вийшла заміж за чумака, нещаслива доля! (2)
Бо чумаки по дорогах літо й зиму ходють,
Літа ж мої молодії всі премарно сходють. (2)
Ох, вийду ж я за ворота, кликну на охоту,
Чи не знайдеться робітник на мою роботу. (2)
Обізвався наш школяр, чоловік гулящий.
— Прийди, прийди, мій школяр, ти будеш всіх кращий! (2)
Ось приходить наш школяр на ту вечороньку,
А чумак із дороги чолом додомоньку! (2)
Розчиняє чумак двері та й сусіль до хати!
— Засвіти лиш, жінко, свічку, не дай їй палати! (2)
А сам пішов по куточках школяра шукати,
А в Марусі з переляку втікла душа в п'яти! (2)
Сидить школяр у куточку та й в дугу зогнувся:
— Аз не сам сюда прийшов, мя кликала Маруся! (2)
Замутився наш чумак, буцімто б до коней,
Да й уніс на школяра претовстий кий дубовий! (2)
— Постав на стіл, жінко, свічку, не дай їй палати!
Ставай рядом з школяром, буду вас вінчати! (2)
Дощик іде, роса паде на яснії зорі,
Зарікався наш школяр любить чужі жони! (2)
Дощик іде, роса паде на прекрасні зірки,
Втікав школяр шпарко босий од чужої жінки! (2)

СВЯТИЙ БОЖЕ, СВЯТИЙ КРІПКИЙ, СВЯТИЙ БЕЗСМЕРТНИЙ

Б

Святий боже, святий кріпкий, святий безсмертний!
Полюбила чумаченька — треба з жалю вмерти.
Не сама ж я полюбила — полюбила мати,
Що зведіла за чумаченька рушники оддати.
Не літував чумаченько, не йде й зимовати,
Прийде нічка осінняя — ні з ким розмовляти.
Обізвався дячок з Нащох: «Осьде я — гулящий!»
— Прийди, дяче, вечеряти, то будеш найкращий!
[Як прийшов дяк вечеряти], прийшов чумак з Криму:
— Ой здорова, моя мила, чи все гаразд дома?
— Ой все гаразд, ой все гаразд, тільки одно ні на що:
Виглядає вражий дячок із-за запічка часто.
Як ухопить чумаченько од воза бичину,—
Побив-побив, помолотив та дякові спину.
— Далась мені біда знати аж у третій хаті,
Через тини тікаючи, що й сліду не знати!

СВЯТИЙ БОЖЕ, СВЯТИЙ КРІПКИЙ, ТА СВЯТИЙ БЕЗСМЕРТНИЙ

В

Святий боже, святий кріпкий, та святий безсмертний,
Полюбила чумаченька — доведеться вмерти.
Пішов чумак у дорогу, мене кида дома,
Та ні хліба ні кусочка, солі ні дрібочка.
Ой піду ж я та до школи купувати солі,
Ой там сидить дяк молодий та малює брови.
А я солі не купила — дяка полюбила,
Бідна моя головонька — дяка полюбила!
— Прийди, дяче-небораче, прийди огородом.
— Прийду, серце Марусенько, прийду трохи згодом.
— Ой бери ж ти, чумаченьку, високую свічку
Та бий дяка молодого, лежить у запічку.

ПРИМІТКИ
ДОДАТКИ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Умовні скорочення	Повна назва
Александров	Народний пісенник з найкращих українських пісень (по нотам). Скомпонував В. Александров, Харків, 1885, 1887.
Аляб'єв, Максимович	М. Максимович, А. Алябьев, Голоса украинских песен, положенных на ноты для пения с фортепьяно Алябьевым, т. I, М., 1834 (або. Голоса укр. песен, изданные М. Максимовичем. Аранжировка А. Алябьева, М., 1961).
Арандаренко	Записки о Полтавской губернии Николая Арандаренка, составленные в 1846 году в трех частях, ч. II, Полтава, 1849
Арсень	Український співаник. 100 пісень з нотами. Улаштував Б. Арсень, Одеса, 1910.
Балліна	Українські пісні. Видані коштом О. С. Балліної, СПб., 1863.
Бессараба	Материалы для этнографии Херсонской губернии. Собрал И. В. Бессараба.— Сборник ОРЯС Академии наук, т. 94, № 4, СПб., 1916.
Бігдай, 1896—1898	А. Бигдай, Материалы к изучению Кубанского казачьего войска. Песни кубанских казаков, М., вип. I—IV, 1896; вип. V—VII, 1897; вип. VIII—XII, 1898.
Бунт	Українські пісні з нотами. Матеріали пісень упорядковані П. Ф. Бунтом. Нотні матеріали упорядковано В. Шаравським. Збірник I, К., 1929.
Гнєдич	П. А. Гнедич, Материалы по народной словесности Полтавской губернии. Роменский уезд. Выпуск II, часть 1. Песни необрядовые, Полтава, 1915.
Головацький, I—III	Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким, ч. I—III, М., 1878.
Грінченко	Б. Д. Гринченко, Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях, т. III, Чернигов, 1899.
Гулак-Артемовський	Народні українські пісні з голосом (50 пісень і 5 додатків). Зібрані, споряджені і видані О. Гулак-Артемовським, К., 1883.

Данилов	Песни села Андреевки, Нежинского уезда. Собрал и к печати приготовил В. В. Данилов, К., 1904.
200 пісень	200 найкращих українських пісень, Одеса, 1897.
Демуцький, 1905	Народні українські пісні в Київщині. Записав голос і слова П. Демуцький, К., 1905.
Демуцький, 1907	Народні українські пісні в Київщині. Записав голос і слова П. Демуцький, ч. II, К., 1907.
Демуцький, 1951	П. Демуцький, Українські народні пісні, К., 1951.
Демуцький, 1954	П. Демуцький, Українські народні пісні, К., 1954.
Довнар-Запольський	М. Довнар-Запольский, Белорусское Полесье. Вып. I. Песни пинчуков, К., 1895.
Драганець	Оце пісня гарна, нова, починаймо її знову. Збірничок пісень з народних уст з Правобережної Вкраїни. Зібрано в селах по березі Роставиці в Сквирщині та Київщині. Видання П. Драганця, К., 1912.
Драгоманов, 1883, 1885	М. Драгоманов, Політичні пісні українського народу XVIII—XIX ст. з увагами, ч. I, розділ 1, Женева, 1883; ч. I, розділ 2, 1885.
Єдлічка	А. Едличка, Собрание малороссийских народных песен, ч. I, М., 1885.
Жегота Паулі, I, II	Pieśni ludu ruskiego w Galicyi, zebrał Pauli Żegota, t. I,Lwów, 1839; t. II, 1840.
Живі струни	Живі струни. Збірник пісень, Чернігів, 1895.
Закревський	Старосветский бандуриста. Собрал Н. Закревский, кн. I, М., 1860.
Збірник, 1923	Збірник найкращих українських пісень, К., 1923.
ИОРЯС	Известия отделения русского языка и словесности императорской Академии наук, М.
Іванов	Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края. Под ред. П. В. Иванова, т. I, Харьков, 1898.
ІЛ	Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР.
ІМФЕ	Відділ фондів Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського Академії наук УРСР.
Історичні пісні	Історичні пісні. Упорядкували І. П. Березовський, М. С. Родіна, В. Г. Хоменко. Нотний матеріал упорядкував А. І. Гуменюк, К., 1961.
Каменецький	Українські пісні з голосами. Видав Данило Каменецький, СПб., 1861.
Карпенко	С. Карпенко, Васильковский соловей Киевской Украйны, СПб., 1864.
Квітка	Українські народні мелодії. Зібрав Климент Квітка.— Етнографічний збірник, т. II, К., 1922.
Кольберг, Pokucie, I—IV	Pokucie, Obraz etnograficzny. Skreślił Oskar Kolberg, I—IV. Kraków, 1882—1889.

Кольберг, Wołyń	O. Kolberg, Wołyń, Kraków, 1907.
Конощенко, I—III	Українські пісні з нотами. Зібрав А. Конощенко, перша сотня, вип. 2, Одеса, 1909; друга сотня, Одеса, 1909; третя сотня, Одеса, 1909.
Концевич	Г. М. Концевич, Чумаки в народных песнях.— Известия общества любителей изучения Кубанской области, вып. VI, Екатеринодар, 1913.
Концевич, VI	Г. М. Концевич, 25 малорусских трехголосных песен.— Репертуар Кубанского войскового певческого хора, вып. VI, М., 1912.
Костомаров	Народные песни, собранные в западной части Волынской губернии в 1844 году Николаем Костомаровым.— Малорусский литературный сборник. Издал Д. Мордовцев, Саратов, 1859.
Коціпінський, 1862, 1885, 1899	Пісні, думки і шумки руського народа на Подолі, Україні і в Малоросії. Зібрав А. Коціпінський, К., 1862, 1885, 1899.
КС	Киевская старина, 1882—1906.
Куба	Kuba Ludvik, Cesty za slovanskŭ pisni, Praha, 1953.
Купчанко, Лоначевський	Сборник песен буковинского народа. Составил А. Лоначевский. Из материала, доставленного Г. И. Купчанко в юго-западный отдел РГО, К., 1875.
Лавренко	Д. Лавренко, Пісні про кохання, К., 1864.
Легасов	Молодой чумак. Малороссийский песенник. Сборник украинских, казацких, разгульных, колыбельных и прочих малороссийских песен, М., 1890.
Леонтович	М. Леонтович, Хорові твори. Упорядкував М. Вериківський, К., 1961.
Лисенко, I—VII	Збірник українських пісень. Зібрав і у ноти завів М. Лисенко, вип. I—VII, К., [1868—1911].
Ліньова	Опыт записи фонографом украинских народных песен. Из музыкально-этнографической поездки в Полтавскую губернию в 1903 г. Е. Линевой, М., 1905.
Максимович, 1827	Малороссийские песни, изданные М. Максимовичем, М., 1827. Те ж — фотокопія з видання 1827 р. Підготовка видання і розвідка чл.-кор. АН УРСР П. М. Попова, К., 1962.
Максимович, 1834	Украинские народные песни, изданные Михаилом Максимовичем, ч. I, М., 1834.
Малашкін	Л. Д. Малашкін, 50 українських пісень, К.—М., 1888.
Маркевич	[М. Маркевич], Южно-русские песни, I, К., 1857 («Южно-руські пісні з голосами»).
Марко Вовчок	Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав Марко Вовчок, у ноти завів Едуард Мертке, зош. I, 1866.
Метлинський	Народные южно-русские песни. Изд. Амвросия Метлинского, К., 1854.

МУЕ	Матеріали до українсько-руської етнології, Львів, з 1899 р.
Народні перлини	Народні перлини. Упорядкування текстів та вступне слово М. Стельмаха, К., 1971.
Новицький	Малорусские песни, преимущественно исторические, собранные Я. П. Новицким в Екатеринославской губернии в 1874—1894 годах.— Сборник Харьковского историко-филологического общества, т. VI, 1894.
Новосельський, 1, 2	Lud ukraiński, Ant Nowosielskiego, t. 1, 2, Вільно, 1857.
Пісні великого Кобзаря	Пісні великого Кобзаря. Упорядкування, коментарі та примітки О. Правдюка, К., 1964.
Пісні Явдохи Зуїхи	Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Гнат Танцюра. Упорядкування, передмова та примітки В. А. Юзвенко, М. Т. Яценка. Редакція та упорядкування нотних матеріалів З. І. Василенко, К., 1965.
Плосайкевич, Сенчик	Мелодії українських народних пісень з Поділля і Холмщини, зібрані Л. Плосайкевичем і Я. Сенчиком.— Матеріали до українсько-руської етнології, т. XVI, Львів, 1916.
Радченко	З. Радченко, Сборник малорусских и белорусских народных песен Могилевской губернии, СПб., 1911.
Ревуцький	Д. Ревуцький, Українські думи та пісні історичні, К., 1919.
Ревуцький, I—III	Золоті ключі. Упорядкував Д. М. Ревуцький. Загальна редакція М. М. Гордійчука, вип. I—III, К., 1964.
Рубець, 100	А. Рубец, Сборник 100 украинских народных песен, М., 1889.
Рубець, 216	А. И. Рубец, 216 народных украинских напевов, М., 1872.
Руданський	Народні пісні в записах Степана Руданського. Упорядкували Н. С. Шумада і З. І. Василенко, К., 1972.
Рудченко	И. Я. Рудченко, Чумацкие народные песни, К., 1874.
Руліковський	Opis powiatu Wasylkowskiego, Ed. Rulikowski, Warszawa, 1853.
Сокальський	П. П. Сокальский, Малороссийские и белорусские песни, собранные П. П. Сокальским. Посмертное издание, СПб.— М., 1902.
Стецький	Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym T. Steckiego, t. I, Lwów, 1864.
Ступницький	В. Ступницкий, Сборник народных песен, М., 1916.
СХИФО	Сборник Харьковского историко-филологического общества, Харьков, з 1886 року.
Танєєв	С. И. Танеев, Украинские народные песни, М., 1958.
Таранченко	Народні пісні Київщини. Запис, упорядкування та музична редакція Ю. Таранченка, К., 1958.

Терещенко, I—V	А. Терещенко, Быт русского народа, ч. I—V, СПб., 1848.
300 пісень	300 найкращих українських пісень, К., 1914.
Укр. нар. багатоголосся	Українське народне багатоголосся, К., 1963.
Укр. нар. думи та істор. пісні	Українські народні думи та історичні пісні. Упорядкували П. Д. Павлій, М. С. Родіна, М. П. Стельмах. За ред. М. Т. Рильського і К. Г. Гуслистого, К., 1955.
Укр. нар. пісні, I, II	Українські народні пісні, кн. I, II, К., 1954.
Хведорович	А. Хведорович, Збірничок укр. пісень з нотами, Одеса, 1895.
Хвиля	Українська народна пісня. Упорядкував А. Хвиля, К., 1936.
Хмілевська	Українські народні пісні. Упорядкування, підготовка текстів, вступна стаття та примітки О. М. Хмілевської, К., 1967.
Ходаковський	Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського, К., 1974.
ЦДАЛМ	Центральний державний архів літератури та мистецтва у Москві.
ЦНБ	Відділ рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР.
Червяков	Собрание песен Южной России, выбранное из разных повременных изданий. Издание А. П. Червякова, СПб., 1866.
Чтения	Чтения в императорском Московском обществе истории и древностей российских при Московском университете. Выходит с 1858 г., по 4 книжки в год, М.
Чубинський	Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Русским географическим обществом. Юго-западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П. Чубинским, V, СПб., 1874.
Шейковський	Быт подолян, издаваемый К. Шейковским, т. I, вып. 1, К., 1859.
Яворницький	Малороссийские народные песни, собранные проф. Д. И. Эварницким в 1878—1905 гг., Екатеринослав, 1906.

ПРИМІТКИ

ВІД'ЇЗД ЧУМАКІВ У ДОРОГУ

ВИЇЗД ІЗ СЕЛА. ПРОВОДЖАННЯ І ПРОЩАННЯ

Гей, ішли наші чумаки в дорогу (з мел.). Друк. за зб.: Бігдай, 1898, вип. XII, стор. 934—935.

Що й у полі криниченька. А (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в с. Хатки на Полтавщині від Костя Рибалки (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 72).

Ой у полі рублена криниця. Б (мел.). Зап. П. Демуцький в с. Сорочинці на Полтавщині від В. Самійленка (ІМФЕ, ф 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 297).

Ой у полі криниченька. В (мел.). Зап. в 1927—1928 роках В. Харків у с. Великі Лісовці на Полтавщині від Л. Носкової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 161/2, арк. 16). **Г.** Зап. 1971 р. К. Д. Саливон у с. Мазанка Сімферопольського р-ну Кримської обл. від В. О. Прилипко, 1906 р. нар. (нові надходження). Вар.: ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 495, арк. 35—36; ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 48; ф. 14-3, од. зб. 503, арк. 39.

Стоять верби конець греблі. Зап. К. Квітка в с. Пінезевичі від М. Микитенка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 112, арк. 2).

Задумали чумаки в дорогу. Зап. Я. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 142). Тотожний вар. друк.: Чубинський, стор. 1028. Передрук: Хмілевська, стор. 487.

Пішов би я чумакувати. ЦНБ, І, 1365, арк. 6.

Лиман-річка та й розливається. ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 456—457.

Гей, була собі та бондарочка та мала собі сина. Зап. Б. С. Познанський в кінці XIX ст. у селах Дударі та Кирилівка Звенигородського пов. (ЦНБ, 1515/1731, арк. 28—29; ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 78, арк. 53). Друк.: Хмілевська, стор. 497—498.

Ой зацвіла червона калина. Зап. О. Хиждеу (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321, арк. 5, № 5 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським).

Ой у неділеньку рано-пораненьку а сонечко заходить. Зап. у Каневі та Чигирині (Метлинський, стор. 457—458). Передруки: Рудченко, стор. 86; Хмілевська, стор. 487—488.

Та поїхав чумак у дорогу. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Люботин Валківського пов. на Харківщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 147).

БІДУВАННЯ ЧУМАКОВОЇ СІМ'Ї ПІСЛЯ ВІД'ЇЗДУ ГОСПОДАРЯ

Там за гаєм зелененьким. А (з мел.). Зап. 1893 р. А. Д. Шмиговський в с. Сидорівці на Київщині (ІМФЕ, ф. 14-ЗБЗ, од. зб. 2, арк. 80, № 118). Тотожний вар. з Білозерки на Херсонщині (Конощенко, II, № 90; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 112, арк. 1). Передрук: Хмілевська, стор. 493.

Вар.: зап. на Харківщині (СХИФО, 1893, кн. 3, стор. 145); зап. 1929 р. в Броварах під Києвом (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 566, арк. 27); зап. 1878 р. Ф. Ромашкевич на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 9, арк. 27); зап. М. В. Лисенко та інші (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 28, арк. 2); зап. 1888 р. на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 79); зап. в с. Леськи на Черкащині (т а м ж е, од. зб. 195, арк. 39).

Ой за гайком зелененьким. Б (з мел.). Зап. 1935 р. Т. Тихонова в с. Стайки Ржищівського р-ну Київської обл. від цимбаліста П. Ф. Середи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 171, арк. 4—5, мел.— стор. 43). Останній рядок подаємо за: ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 471, арк. 19.

Попід гайком зелененьким. В (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай у с. Слобода-Селець Житомирського р-ну на Волині від Тетяни Миколайчукової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 34—35).

Вар.: зап. 1879 р. І. Манжура в с. Гуляйполе Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 129); зап. 1889 р. в с. Цвітне Чигиринського пов. на Черкащині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 37); зап. 1886 р. в с. Тесьмачове Катеринославського пов. від Г. У. Шевченко (Н о в и ц ь к и й, стор. 55—56, № 53); зап. 1938 р. В. Гришко в с. Окіп Сенчанського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 403, арк. 15); зап. 1925 р. Д. Яворницький в с. Перещепине на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 37); зап. 1926 р. В. Олександрівський в с. Ордо-Василівка на Дніпропетровщині від П. І. Клевцевої (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 712, арк. 8—9, з мел.); зап. 1925 р. в с. Бишів на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 579, арк. 29).

Ой за лужком, за темненьким. Г (з мел.). Зап. П. Демуцький в с. Янишівка Таращанського пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 59, арк. 23; од. зб. 62, арк. 36—37). Друк.: Д е м у ц ь к и й, 1954, стор. 30—31, з мел. Передрук: Народні перлини, стор. 97—98.

Вар.: зап. В. Яблонський на Одещині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 351, арк. 47); зап. в 20-х роках XX ст. на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 133; друк.: Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 207; передрук: Історичні пісні, стор. 624); зап. в 90-х роках XIX ст. В. Іванов у сл. Білокуракине на Харківщині (І в а н о в, стор. 663—664. № 58); зап. М. Костомаров у Бірючинському пов. (ІЛ, ф. 99, од зб. 202, арк. 176; друк.: Ч у б и н с ь к и й, стор. 496; передрук: Х м і л е в с ь к а, стор. 493).

Ой милі сусідоньки. Д. Друк. за рукоп. збіркою з архіву А. Кримського (ЦНБ, І, 22383, стор. 144; ЦНБ, XXXVI, 132, стор. 440). Друк.: Х м і л е в с ь к а, стор. 495.

Короткий вар., зап. 1938 р. Г. Сухобрус в Каховці та Бериславі (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 233, арк. 98), так висловлює іронічну тезу «за чумаком добре жить»:

За чумаком добре жить —
Нічим борщу посолить.
Нема пшона ні пшонини,
А борошна ні пилини,
А й у хаті ні ряднини,
А в колисці три дитини.

Чорна хмара наступає. Е (з мел.). Зап. А. Конощенко в с. Збрур'ївка Таврійської губ. від Л. О. Василевської та М. О. Березіної (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 13; ф. 9, од. зб. 34, арк. 14). Вар. зап. в с. Королівка Сквирського пов. на Київщині (М. Л и с е н к о, Збірник народних українських пісень, шостий десяток, К., 1896, № 1; передруки: Б у н т, стор. 24; Укр. нар. пісні, І, стор. 160; Х м і л е в с ь к а, стор. 492). **Є** (мел.). Зап. 1942 р. А. Д. Шмиговський від Олени Соколової (ІМФЕ, ф. 14-3Б3, од. зб. 2, арк. 79, № 117). Текст такий же, як і у вар. Е, але замість п'яти останніх рядків подано:

...Нема муки ні пилини,
А в колисці дві дитини.

Вар.: К о н ц е в и ч, стор. 174, № 3; стор. 175, № 4.

Ой чумак їде у дорогу. Ж (з мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Марусі Чернишової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 15).

Гей, чумак воли завертає. З (з мел.). Зап. 1937 р. Р. Верещага в Запоріжжі на заводі «Комунар» від З. А. Борзіон (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 209, арк. 95).

Чумак ярма накладає. И (мел.). Зап. К. Квітка на Київщині (Квітка, № 225). Текст тільки під нотами.

Чумак дома не ночує. І (мел.). Зап. 1927 р. М. Антоненко в с. Соловіївка Брусилівського р-ну на Київщині від Т. Колошука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 128, арк. 11). Після тексту під нотами ще вісім рядків, тотожних з рядками 7—14 вар. **З.**

Рубай дрова до ослона. Ї (мел.). Зап. Д. Яворницький (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 40, арк. 10). Текст неповний, з середини. З таким початком записано вар. в 1936 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 188, арк. 72, 116—117).

Поїхав чумак в дорогу. Й. Зап. в кінці XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 452).

Вар.: Головацький, II, стор. 576, № 4; Яворницький, стор. 599—600, № 693; Гнєдич, стор. 65, № 611 (19); Демуцький, 1951, стор. 35—36; Демуцький, 1954, стор. 13; Укр. нар. багатоголосся, стор. 68; зап. М. Максимович на Київщині в першій пол. XIX ст. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 103); зап. М. Радченко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-7, од. зб. 660, арк. 13); зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-3, од. зб. 47, арк. 139; тотожний текст: Чубинський, стор. 1028; передрук: Хмілевська, стор. 495); зап. 1909 р. П. Мартинович на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 787, арк. 3; од. зб. 966, арк. 1); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Люботин Валківського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 130); зап. 1923 р. А. Колесник у с. Селець Фасовської вол. на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 1-7. од. зб 718, арк. 80); зап. 1890 р. В. Кравченко в с. Томашівка Чигиринського пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 38); зап. О. Ф. Прокоф'єв у с. Стецівка Чигиринського р-ну (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 535, арк. 73); зап. 1927 р. І. Лісовий на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 405, арк. 2); зап. 1965 р. в с. Михалин Березнівського р-ну Ровенської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 526, арк. 23); зап. М. П. Фоменко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 295, арк. 11).

Йа вже третій рочок, четвертий деньочок (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Адамівка, біля м. Зінькова, на Поділлі (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 54; ф. 6-3, од. зб. 69, арк. 12, № 33).

БЕЗТАЛАННЯ БІДНИХ ЧУМАКІВ І ЇХ РОДИН

Ой пішов чумак у дорогу. А (з мел.). Зап. А. Коціпінський від О. Самохоцького з Чорного Шляху під Балтою (Коціпінський, 1862, І сотня, 3-й десяток, стор. 5, № 1; Коціпінський, 1885, стор. 28—30; Коціпінський, 1899, № 22). Передрук: Хмілевська, стор. 575—576. В коротенькому варіанті з колекції І. Рудченка (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 27) текст дев'ятого куплета звучить так:

...Ой світе ж мі́й ясний,
Світе мій прекрасний,
Да буть мені щасний!

Іде чумак у дорогу. Б (з мел.). Зап. в 80-х роках XIX ст. Б. Познанський в с. Дударі Звенигородського пов. (Лисенко, IV, стор. 32—33, № 15; ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 78, арк. 51).

Поїхав чумак в дорогу. В (з мел.). Зап. О. Кольберг на Покутті (Кольберг, Pokucie, II, стор. 250—251, № 465).

Пішов чумак й у дорогу. Г (з мел.). Зап О. Кольберг на Покутті (Кольберг, Pokucie, II, стор. 251, № 466). Тотожний текст: Жегота Паулі, II, стор. 72—73.

Ой фортуно, ти, небого. Д (з мел.). Зап. П. Демуцький (ІМФЕ, ф. 6-к, од. зб. 8, арк. 30).

Ой поїхав милий за ліс. Е (з мел.). Зап. 1939 р. М. П. Гайдай в с. Цибулів Знаменського р-ну Миколаївської обл. від Є. Л. Гончарової (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 253, арк. 89—90).

Та пішов милий у дорогу. Є (мел.). Зап. 1952 р в с. Воскобійники Шишацького р-ну Полтавської обл. від П. С. Безуглого (ІМФЕ, ф. 14—10, од. зб. 97). Розшифрував А. Іваницький. Текст тільки під нотами.

Пішов милий у дорогу. Ж. Зап. 1840 р. Ф. Бодянський від Пріськи Кімнацької (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 43, арк. 97; ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 71, 78; ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 125).

Поїхав милий в дорогу. З. Зап. в 60—70 роках XIX ст. у Козелецькому пов. на Чернігівщині, а також в Миргороді й Жаботині (Рудченко, стор. 218—220, А).

Ішов чумак в дорогу. И. Зап. в кінці XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 453—454). Близький вар. зап. 1904 р. П. Мартинович у с. Петрівці від П. Тищенкової (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 738, арк. 8; од. зб. 741, арк. 2):

Йде милий у дорогу,
А я за ним й у погоню:
Вози наганяю і волики завертаю,
Милого з дому не пускаю...

На слова чоловіка «Ой якби ти добрая жона...» вона відповідає:

...Ой якби ж ти чоловік добрий,
То б ти не пив чарок повних,
Не пий повних чарок,
Не люби чужих жінок,
Будеш, серце, як барвінок...

Вар.: Зап. А. Фон-Юнк («Киевские губернские ведомости», 1856, № 40, стор. 260); Руліковський, стор. 193—194; Новосельський, 2, стор. 196—197; Метлинський, стор. 306—307 (лірично-побутова пісня з Козельця без згадки про чумаків — передрук у Рудченка, стор. 221—222, Д); Костомаров, стор. 251 (передрук у Рудченка, стор. 222—223, Е); Новицький, стор. 56, № 54; Ревуцький, III, стор. 54—55 (передрук: Наймитські та заробітчанські пісні, К., 1975); Етнографічні писання М. Костомарова, К., 1930, стор. 158—159; Історичні пісні, стор. 619; Демуцький, 1951, стор. 20 (передрук: Укр. нар. пісні, I, стор. 150; Хмілевська, стор. 496); зап. П. А. Лукашевич у Березані на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 2, арк. 50); зап. Ф. Бодянський в 40-х роках XIX ст. (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 43, арк. 97—98; ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 125—126); зап. в 40-х роках XIX ст. М. Костомаров в Острожському пов. на Волині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 168); зап. в 40-х роках XIX ст. П. Куліш у с. Вороніж Глухівського пов. на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 203, арк. 8; ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 167); зап. І. Манжура в с. Ольшана на Харківщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 109); він же в с. Кінські Роздори Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 28, арк. 111); зап. в 60-х роках XIX ст. М. А. Ганицький в Коростишеві (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 54, арк. 29); зап. І. Манжура в с. Олексіївка Олександрівського пов. (ІМФЕ. ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 108); зап. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 938, арк. 5; од. зб. 709, арк. 6; од. зб. 707, арк. 8; ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 461; ЦНБ, I, 1318, арк. 27); зап. Д. Яворницький в с. Клименки на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 28); зап. 1906 р. І. Єрофеїв у с. Ревуха Ружинського пов. на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од зб. 192, арк. 144; од. зб. 191, арк. 113); зап. на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 350, арк. 4); зап. 1928 р. В. С. Пасічник на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 699, арк. 29); зап. 1901 р. А. Главачевський-Юрчук на Ровенщині від М. Березюкової (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб.

229, арк. 110 — контамінована з піснею про наймита, що служив у вдови 24 роки; замість звернення «ой фортуно-фортуночко» — «ой Платоне-Платоночку»); зап. 1952 р. у с. Воскобійники на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-10, од. зб. 97, з мел.).

ТУГА ЧУМАКА ЗА ДОМІВКОЮ ТА ДІВЧИНОЮ. ЖУРБА МИЛОЇ ПІСЛЯ ПРОВОДІВ У ДОРОГУ

А в городі буркун-зілля на тичину в'ється. А (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Калинівка Житомирського р-ну на Волині від Івана Пилипчука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 39—40).

Вар.: зап. П. Демуцький в с. Янишівка Таращанського пов. на Київщині (Демуцький, 1905, стор. 99, мел. № 178). У вар., зап. 1906 р. І. Єрофеївим у с. Ревуха Ружинського пов. на Волині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 192, арк. 142; од. зб. 191, арк. 111—112), такий початок:

На городі буркун-зілля листом розстеляє,
Пригнав милий сірі воли та вже запрягає, (3)
Його мила, чорнобрива з жалю умліває...

В саду соловейко щебече раненько. Б. Зап. на Харківщині (Рудченко, стор. 198—199). Коротший вар. зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 169—170; арк. 55—56). Тотожний текст — «з рукоп. зб. П. Куліша» (див.: Чубинський, стор. 1030).

Вар. «Ой у саду, у садочку соловейко щебече» (зап. 1888 р. П. Мартинович у с. Попівці — ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 605) має таку кінцівку:

...Й ой рад би я, дівчинонько, і дві ночувати,
В мене хура й нанятая, й буду й отвічати.
Мені треба, молодому, мерщій приставляти.
Лучче ж мені, молодому, й хуру приставляти,
Ніж з тобою, молодою, й нічку й ночувати,
Йа як мені, молодому, через тебе й отвічати.

Уривки вар. див.: ЦНБ, XXXVI, 132, стор. 443, 459.

Зозуленько сивесенька, закуй жалібненько. В. Зап. в Кременчуці (Лавренко, стор. 71—72). Тотожний текст — у рукопису Я. П. Новицького (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 167—168). Друк.: Чубинський, стор. 1030—1031. Передрук: Хмілевська, стор. 498—499.

Вар.: Новосельський, 2, стор. 198—200 (передрук: Хмілевська, стор. 490—491); Чубинський, стор. 1029—1030 (передрук: Хмілевська, стор. 491); Руданський, стор. 215-216; зап. М. Максимович (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 104); зап. Ф. Бодянський в 40-х роках XIX ст. у Василькові під Києвом (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 43, арк. 102—103); зап. В. Ястребов на Херсонщині (ЦНБ, 754/5194, арк. 5; ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 462).

Молодий чумаченько воли запрягає. З рукоп. зб. П. Куліша (Чубинський, стор. 1028—1029). Передрук: Хмілевська, стор. 501. Тотожний вар. зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 141).

Та налетіли сірі гуси на став жирувати. А (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Хатки Зіньківського пов. на Полтавщині від Харити Юрко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 73—74).

Налетіли сірі гуси у луг жирувати. Б. Друк. за зб.: 200 пісень, стор. 127—128. Передрук: Бунт, стор. 26—27.

Вар.: Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 642, з мел.; зап. 1881 р. Ф. Кондратович на Вінниччині від Остапа Дончука (Чубинський, стор. 272, № 534; ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 11, арк. 6); зап. в 1925—1928 роках С. Кузьмина в с. Синиця Уманської окр. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб 602, арк. 73); зап. в 60-х роках XX ст. А. Кудрицька в с. Троянка на Поділлі від Н. Слюсаренко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 586, без арк.).

Весна-красна наступає, із стріх вода капле. В. Зап. в різних місцевостях — Києві, Зінькові, Гадячі, с. Кир'яківка Херсонського пов. (Рудченко, стор. 186—188). Передруки: Хмілевська, стор. 489—490; Народні перлини, стор. 110—111.

Вар.: тотожний зап. П. Мирний в с. Сватки на Полтавщині (ІЛ, ф. 5, од. зб. 216, арк. 10—11); зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 41, арк. 17—18; тут: «Поїдь, поїдь, моя мати, та в Суми до торгу»); Чубинський, стор. 1029 (з рукоп. зб. Куліша і Новицького).

Близькі вар.: Жегота Паулі, II, стор. 126; Метлинський, стор. 21 (зап. в Ромнах); Рудченко, стор. 188—189, Б (зап. в Миргороді).

Ой послухай, дівчинонько, що буду казати. Г. Зап. 1925 р. Д. Яворницький на Дніпропетровщині від Мотрі Пронькіної (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 23).

Вар. зап. 1840 р. Ф. Бодянський (ІМФЕ, ф 29-3, од. зб. 43, арк. 103); зап. 1888 р. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 605, арк. 6).

Та й ідуть воли та й із-за гори — та все круторогі. Д. Зап. в 1901—1904 роках П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 714, арк. 317).

Вар. із зібрання О. Бодянського (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 192) має кінцівку:

...Шовком шила, шовком шила, злотом повивала,—
Все для того чумаченька, що я сподобала.

А чом ти мене ж, моя мати, рано не збудила. Е (мел.). Зап. 1952 р. в с. Веприк Гадяцького р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-10, од. зб. 83). Розшифрував А. Іваницький.

Вар.: зап. 1840 р. Ф. Бодянський в Лебединському пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 91); зап. 1903 р. В. Данилов в с. Андріївка Ніжинського пов. на Чернігівщині (Данилов, стор. 26); зап. 1905 р. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 741, арк. 1); зап. 1935 р. С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 12—13, мел.—стор. 141); зап. 1927 р. О. Ткачук на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 703, арк. 32).

Ой послала мене мати в поле жито жати. Є (з мел.). Друк. за зб.: Гулак-Артемовський, стор. 26, мел.— стор. 5 нотного додатку.

Вар. коротші: зап. П. Демуцький в с. Охматів Уманського пов. від А. Риженка (Демуцький, 1905, стор. 90, мел. № 163); Концевич, стор. 174, № 2; Народні перлини, стор. 105—106; зап. П. Куліш у с. Вороніж (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 159).

Пора, мати, жито жати: колос похилився. Ж. Зап. Д. Ревуцький в с. Іржавець Прилуцької окр. на Полтавщині від О. Д. Ревуцької (Ревуцький, II, стор. 17, з мел.).

Вар.: зап. П. Мирний у Миргороді (Рудченко, стор. 188—189, Б); зап. 1883 р. І. Чмельов у с. Лебедин (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 104, арк. 6—7).

Посилала мене мати у степ жито жати. З. Зап. М. Гайдай в с. Британи Борзенського пов. на Чернігівщині від Пріськи Худолій (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 63—64).

Вар.: зап. в Роменському пов. (Гнєдич, стор. 18, № 522 (271); ЦНБ, І, 1365, арк. 36 (відзначається контамінованою з іншої пісні кінцівкою). Коротші вар. див. у зап. П. Гнєдича з Роменського пов. на Полтавщині (Гнєдич, стор. 227, № 915) та в зап. І. Манжури з 1879 р. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 133).

Стояла сосоночка напротів сонечка. И. Зап. в Козелецькому пов. на Чернігівщині (Лавренко, стор. 72—74). Передрук: Рудченко, стор. 190—191, Е.

Вар.: ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 462.

Ой чи будеш, молода дівчино, по мені журиться. Друк. за зб.: Метлинський, стор. 110 (повідомив М. В. Гоголь). Передрук: Рудченко, стор. 195. Тотожний текст: Закревський, стор. 113, № 174.

Гей, гей! Чумак виїжджає. Друк. за зб.: Рудченко, стор. 196—197. Два останні куплети опускаємо, оскільки там відчувається неточність запису.

Вар.: Стецький, стор. 126.

Іде чумак дорогою, на пужално да похиляється. А. Зап. 1840 р. Ф. Бодянський (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 82; од. зб. 43, арк. 99; ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 128).

Через греблю вода рине, там дівчина й умивається. Б. Зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 66—68 і 147—149). Тотожні друк. тексти: Рудченко, стор. 203—204, А; Чубинський, стор. 1033. Передрук: Хмілевська, стор. 500.

Вар.: зап. 1863 р. С. Мацієвич у с. Барахти Васильківського пов. (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 54, арк. 31); зап. 1891 р. В. Кравченко в с. Драбівка Черкаського пов. від Андрія Омелянченка (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 36).

ЧУМАЦЬКИЙ ПОБУТ

БУДНІ ЧУМАЦЬКОЇ ВАЛКИ. ЗЛИГОДНІ МАНДРІВНОГО ЖИТТЯ

Що по горах сніги лежать. А (з мел.). Друк. за зб.: Балліна, стор. 45—46.

Аналогічні тексти: Арандаренко, стор. 259; ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 205, арк. 35 (фонд М. Білозерського); зап. 1923 р. С. Пожарський на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 398, арк. 14). Вар. подала Росковшенкова І. Срезневському (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321, № 10).

Вар.: Максимович, 1827, стор. 143; Максимович, 1834, стор. 173—174, № 44.

Ой по горах сніги лежать. Б. Зап. в Миргороді (Рудченко, стор. 227, мел. тотожна з вар. А в додатку № 61).

Вилітає соколонько із чужої сторононьки. В. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Олексіївка Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф 28-3, од. зб. 60, арк. 149).

Вар.: Жегота Паулі, II, стор. 101—102; Терещенко, V, стор. 176—177; зап. 1939 р. Н. Олійник на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 461, арк. 6).

Веселая та доріжка, де чумаки йдуть. А (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Слобода-Селець Житомирського пов. від Тетяни Миколайчукової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 33—34).

Зійшла зоря ізвечора, да й стало світать. Б (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Калинівка Житомирського пов. від Івана Пилипчука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 38—39).

Зійшла зоря вечірняя понад горами. В. Зап. 1836 р. М. Максимович під Одесою (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 105; ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 160, арк. 1а).

Ой гук, мати, гук. Зап. Я. П. Новицький в с. Михайлівка Маріупольського пов. на Катеринославщині від Р. Трухманова (ЦНБ, І, 4921, арк. 16).

Вар.: зап. 1879 р. І. Манжура (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 127); зап. 1929 р. В. Ю. Мунтян на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 773, арк. 210).

Ой у полі могила. Зап. Є. П. Ткаченко на Київщині (ЦНБ, І, 1505/6446, арк. 27). Друк.: Хмілевська, стор. 504.

Да й упав сніжок на обліжок, да й водицею взявся. Зап. 1969 р. К. Д. Саливон у с. Журавки Кіровського р-ну Кримської обл. від О. Ф. Колодій (нові надходження).

Де яр в полі — пасе воли. А. Зап. в Полтаві (Рудченко, стор. 238—239).

Ой то чумак нещасливий. Б. Зап. в 1906—1907 роках П. Мартинович в Костянтинограді від Касяна Лазоренка (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 757, арк. 127).

Вар.: ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 448. На творі відчувається вплив віршованих лубочних гумористичних видань.

Ой у полі керниця. Зап. Z. D. (С. Дітківська-Тобілевич) у с. Плісків Липовецького пов. (Materyałe etnograficzne z okolic Pliskowa w pow. Lipowieckim, zebrane pzez pannę Z. D., opracował C. Neyman, Kraków, 1884, стор. 46). Передрук: Хмілевська, стор. 524.

ЧУМАК І ВОЛИ. ВТРАТА ХУДОБИ

Ой ходять воли в степу при дорозі (мел.). Зап. П. Демуцький на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 311). Текст тільки під нотами.

Ой воли ж мої сиві та рябії. Зап. у Васильківському пов. на Київщині в 50-х роках XIX ст. (Руліковський, стор. 184).

Тотожні тексти й передруки: Новосельський, 2, стор. 197—198; «Киев. губ. ведомости», 1856, № 40, 6 жовтня, стор. 199—200; збірка Я. П. Новицького (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 41, арк. 28; ф. 8-к1, од. зб. 29, арк. 1); Рудченко, стор. 86—87; Чубинський, стор. 1043 (тут з вказівкою: «З рукоп. зб. Куліша»; 7-й рядок звучить: «Ой пусти ж нас, пане отамане»); Хмілевська, стор. 523.

Воли ж мої полові. А (з мел.). Зап. А. Конощенко в с. Кардашівка Єлисаветградського пов. (Конощенко, II, стор. 8). Передруки: Укр. нар. пісні, I, стор. 148; Хмілевська, стор. 523—524.

Вар.: зап. 1935 р. С. Тобілевич у с. Кардашівка на Херсонщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 8, з мел. на стор. 138).

Ой чого ж ви, воли, воли полові. Б (з мел.). Зап. 1928 р. Ф. Попадич у с. Диканька на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 129, арк. 3—4).

Воли мої полові. В (з мел.). Зап. 1922 р. М. П. Гайдай в с. Селець Житомирського пов. від Адама Колесника (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 52).

Гей, воли ж мої полові. Г (з мел.). Зап. Лиходій в с. Хирівка Корсунського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 38). Друк.: Хвиля, стор. 56—57. Передрук: Хмілевська, стор. 573—574. Тотожний коротший вар. закінчується рядком «Пропив воли не знай й за що» (див.: Історичні пісні, стор. 625).

Воли ж мої полові. Д (мел.). Друк. за зб.: Хвиля, стор. 55 (текст тотожний з вар. **А**).

Воли мої полові. Е (мел.). Зап. К. Квітка на Волині (Квітка, № 485). Текст тільки під нотами.

Вар.: Концевич, стор. 180, № 13; зап. на Херсонщині від Савелія Кабаченка (Бессараба, стор. 323); зап. 1888 р. В. Кравченко на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 74—75; од. зб. 195, арк. 72—73); зап. В. Кравченко в с. Драбівка Черкаського пов. від А. Омеляненка (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 76); зап. 1889 р. В. Кравченко в с. Савелівка Черкаського пов. від П. Дехтя (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 74—75); зап. В. Т. Андрієвський на Полтавщині (Грінченко, стор. 572); Рудченко, стор. 115, XV; Чубинський, стор. 1034, № 156; зап. 1925 р. Д. Яворницький в с. Перещепине Новомосковського р-ну на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 25); зап. 1927 р. Д. Яворницький на пристані біля Андріївки, близько Перещепина, від Микити Лебедя (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 24); зап. на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 350, арк. 17); зап. на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 612, арк. 161).

Гей, воли ж мої полові. Є. Зап. М. Антоненко в с. Соловіївка Брусилівського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 21; ф. 9, од. зб. 34, арк. 19).

Воли ж мої полові. Ж. Зап. М. Радченко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-7, од. зб. 660, арк. 13). **З.** Зап. 1928 р. Л. Предславич у с. Обуховичі Іванківського р-ну на Київщині від Н. Глеєвої (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 347, арк. 34—35).

Е, воли ж ви мої та й полові. И. Зап. 1936 р. Т. Тихонова в Запоріжжі (ІМФЕ, ф. 10, од. зб. 30, арк. 71—72).

Вар.: зап. в 20-х роках XX ст. в Пирятині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 621, арк. 32); зап. в 1928—1929 роках М. М. Лозенко на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 748, арк. 149); зап. 1929 р. П. С. Кекало на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 745, арк. 177—178); зап. 1929 р. Г. Кардаш на Запоріжжі (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 745, арк. 177—178); зап. 1929 р. Г. Кардаш на Запоріжжі (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 728, арк. 5); зап. в 1936 р. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 188, арк. 120—122); зап. 1965 р. С. К. Чепур у Шполі на Черкащині від І. П. Хаболенка (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 389/11, арк. 472—473); зап. в 1905—1908 роках П. Мартинович у с. Петрівка від В. Даценкової (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 750, арк. 4 — пісня з елементами імпровізації, які часом руйнують канву пісні); зап. 1929 р. В. Я. Коляденко на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 747, арк. 123); зап. 1960 р. В. А. Борис у с. Червоні Партизани Носівського р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 500, арк. 3); зап. 1965 р. В. С. Сотничук у с. Сварицевичі Дубровицького р-ну на Ровенщині від П. І. Крупка (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 562, арк. 17).

Ой я зроду чумакую. А (з мел.). Друк. за зб.: Балліна, стор. 1—2. Передрук: Хмілевська, стор. 571—572. Тотожні тексти: Червяков, стор. 91—92; Чубинський, стор. 1034; Гнєдич, стор. 145, № 774 (16); зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 41, арк. 15—16).

Вар.: Марко Вовчок, стор. 10—11, № 4; Гулак-Артемовський, стор. 33 (мел.— нотний додаток, № 42).

Одколи я чумакую. Б (з мел.). Зап. П. Демуцький в с. Янишівка Таращанського пов. на Київщині від М. Полянського (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 7, арк. 3). Тотожні тексти: Демуцький, 1905, стор. 111, з мел. № 197: ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 62, арк. 104.

Іде чумак — не горює. В (з мел.). Зап. 1926 р. Д. Клевчук (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 152, арк. 5).

Ой ішов чумак, да ішов дурак. Г (мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Меланії Граб (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 25). Текст тільки під нотами.

Ой я зроду чумакую. Д (мел.). Зап. М. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 30, арк. 85). Текст тільки під нотами.

Вар.: Рубець, 216, № 100, мел.

Ой з-за гори, з-за лиману. Е. Зап. в с. Слобідка від Варки Олійникової (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 68, арк. 62). Коротший вар. зап. 1929 р. І. П. Ворона в с. Обложки Глухівського р-ну на Сумщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 818, арк. 90).

Ой мій батько чумакує. Є. Зап. 1896 р. Й. Круковський на хут. Віллі Коростишівської вол. на Київщині (ІМФЕ, ф. 15-3, од зб. 169, арк. 131). Близький вар. зап. 1928 р. М. Лозенко в Київській обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 748, арк. 151).

Через гору та шлях простягся. Ж. Зап. 1929 р. М. Сергіїв у с. Томаківка на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 36; ф. 30-3, од. зб. 56, арк. 91).

Ой за городом левада. З. Зап. 1889 р. П. Мартинович у с. Кегичівка (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 609, арк. 5).

Вар.: зап. в Кобищанах та Полтаві (Рудченко, стор. 115—116, мел.— в додатку); 300 пісень, стор. 24; зап. 1920 р. Г. Танцюра в с. Зятківці Гайсинського р-ну на Вінниччині від Я. Зуїхи (Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 640); зап. 1894 р. О. Кошиць у с. Тарасівка Звенигородського пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 65, арк. 15—16, 38; пісня контамінована з рекрутською «Червона калина та й у лузі стояла»); зап. 1935 р. Ф. Ф. Ситник у с. Білий Камінь Чечельницького р-ну на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 5, арк. 169; од. зб. 28, арк. 154; ф. 10, од. зб. 6, арк. 133); ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 295, арк. 9; зап. 1926 р. Д. Клевчук (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 152, арк. 5).

Ох, і я з горя та з печалі. А (з мел.). Зап. А. Конощенко в с. Керелівка від Шевченка (Лисенко, IV, стор. 34—35, з мел. № 16). Передрук: Хмілевська, стор. 570—571.

З поля вітер віє. Б. Друк. за зб.: Рудченко, стор. 117. Близький вар.: Чубинський, стор. 1033. Передрук: Хмілевська, стор. 573.

Йдеться про часи, коли Правобережжя перебувало в складі Польщі. «Добре жити» — в іронічному плані.

Вар.: Максимович, 1834, стор. 167; Жегота Паулі, I, стор. 86; зап. у 1838—1840 роках Ф. Бодянський від А. Левуна, М. Левунової і Єв. Комнацької (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 74; ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 25); зап. М. Костомаров у Київському пов. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 173); зап. в 60-х роках XIX ст. С. Маціевич у с. Кашперівка Таращанського пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 54, арк. 27); зап. в Сквирському пов. на Київщині (Рудченко, стор. 114, Б; передрук: Хмілевська, стор. 576—577); з рукоп. зб. П. Куліша (Рудченко, стор. 113—114, А).

Ой волики ви мої. А (з мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Кузьми Бобрука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 18).

Ой воли ж ви мої. Б (мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Грицька Граба (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 23—24). Текст тільки під нотами.

Ой воли ж ви, воли, ви волики полові. В. Зап. 1908 р. Д. Яворницький в Миргородському пов. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 22).

Вар.: 200 пісень, стор. 128; зап. 1906 р. Д. Яворницький в с. Красний Кут на Катеринославщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 16; тут кінцівка: «Ой єсть варжень ще й мазниця, буде, братця, похмелиться, чумакові не журиться, чужим добром не нажиться»); Бессараба, стор. 326; зап. 1928 р. С. Бут у Кременчуцькій окр. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 785, арк. 173); зап. М. Гудзенко в Конотопській окр. на Чернігівщині (ІМФЕ, ф 1-7, од. зб. 836, арк. 27); зап. 1935 р. Т. Тихонова в с. Стайки Ржищівського р-ну на Київщині від цимбаліста П. Ф. Середи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 171, арк. 16).

ЖИТТЄВО-ФІЛОСОФСЬКІ МАЛЮНКИ-РОЗДУМИ
(алегорично-дидактичні теми)

Ой горе тій чайці, горе тій небозі. А (з мел.). Зап. в кінці XIX ст. в с. Каплунівка на Харківщині (Лисенко, III, стор. 17, № 8).

Пісня відома з XVII ст. Найдавніший її варіант — «Ой біда, біда мні, чайці небозі» — опублікував з мелодією В. Перетц у статті «Новые данные для истории песни в России» (ИОРЯС, 1907, XII, 1, стор. 154—155). У цій редакції чайка турбується про своїх дітей: чи встигнуть вони вирости, поки дозріє жито. У пісні немає жодної згадки про чумаків (передрук її див.: Пісні та романси українських поетів в двох томах, т. I, К., 1956, стор. 89—90).

Протягом XVII—XVIII ст. пісня відшліфувалася, з'явились нові мотиви. В надрукованому М. Максимовичем варіанті (Максимович, 1827, стор. 12—13) замість журавля виступають кулик і бугай; тут же зустрічаємо куплети, що споріднюють цю редакцію пісень про чайку з редакціями, де з'являються образи чумаків, які забирають чайчиних дітей. Про давнє походження цієї пісні і її широку популярність свідчить те, що вона була відома ще Б. Хмельницькому (див. П. Свиньин, Картины России, СПб., 1838, стор. 315). Любив її співати і князь Г. Потьомкін (див.: «Киевская старина», 1891, XII, стор. 482—483 — «Известия и заметки»), що говорить про велику поширеність цієї пісні і в останній чверті XVIII ст.

Схарактеризована вище редакція пісні про чайку-небогу стала прототипом іншої редакції; змістом її є розмова чайки-матері з чумаками, які забрали чаєнят і зварили в каші. Цей варіант набув широкої популярності в XIX ст., побутує він і в наш час.

Ой горе тій чайці, ой горе небозі. Б (з мел.). Зап. 1903 р. Є. Ліньова в Жовнині під Золотоношею на Полтавщині від Олександра та Гната Тонкусів (Ліньова, стор. 32—33, мел. № 15 на стор. 264). Передруки: Ревуцький, II, стор. 42—43; Українські пісні, в-во «Укр. робітник», 1920, стор. 55—56.

Ой горе тій чайці, часччі-небозі. В (з мел.). Зап. в с. Збруріївка Дніпровського пов. Таврійської губ. від Л. Василевської (Конощенко, II, № 10). **Г.** Зап. в с. Обознівка Херсонської губ. (Конощенко, III, стор. 15—16); близька мелодія — у запису С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 171). Передруки: Леонтович, стор. 113, № 67; Укр. народна пісня, К., 1936, стор. 63; Пісні великого Кобзаря, стор. 33.

Біда тії чайці, біда їй, небозі. Д. Зап. в 900-х роках А. Шмиговський на Поділлі від артистки Є. Неселовської з Брацлавщини (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 2, арк. 100).

Ой горе тій чайці, горе тій небозі. Е (з мел.). Зап. в 900-х роках на Київщині від Савки Лучки (Демуцький, 1905, стор. 125—126, № 226а). Майже тотожні тексти див.: Живі струни. Чернігів, 1895; 200 пісень, стор. 24; 300 пісень, стор. 34; Конощенко, II, стор. 110—112.

Ой горе тій чайці, да ой горе небозі. Є (мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Давида Філоненка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 20—21).

Чумаченько ішов да й часчку знайшов. Ж (з мел.). Зап. у 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Хатки Зіньківського пов. на Полтавщині від Христі Блохи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 74—75).

Ой горе ж тій чайці, ой горе небозі. З (з мел.). Зап. 1928 р. Ф. Самокиш у с. Дашківка Кишеньківського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 107, арк. 24).

Горе тій чайці, ей, горе тій небозі. И (з мел.). Зап. 1935 р. Г. Тихонова в с. Стайки Ржищівського р-ну Київської обл. від цимбаліста П. Ф. Середи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 171, арк. 24, мел.— стор. 71).

Ой і горе чайці, горенько небозі. І. (з мел.). Зап. 1959 р. В. Гредінаров у радгоспі Лодоватка Чутівського р-ну на Полтавщині від Л. П. Верещак (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 289, арк. 1).

Ой горе тій чайці, ой горе небозі. Ї (з мел.). Зап. 1954 р. експедицією ІМФЕ в с. Максаки Менського р-ну Чернігівської обл. від групи жінок. Розшифрував О. Стьожка (Укр. нар. багатоголосся, стор. 70).

Горе тій чайці, горе тій небозі. Й. Зап. 1888 р. на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 288—289).

Ой горе ж тій чайці, ой горе небозі. К. Зап. В. Харченко (ЦНБ, І, 1365, арк. 37).

Ой горе тій чайці, ой горе небозі. Л. Зап. 1936 р. В. Харків та ін. на Донбасі від І. Сухого (ІМФЕ, ф. 10, од. зб. 31а, арк. 95).

Ой горе тій чайці, часччі-небозі. М. Зап. 1970 р. В. Г. Фоменко в с. Мала Токмачка Запорізької обл. (нові надходження).

Горе тій чайці, горе тій небозі. Н (мел.). Зап. 1953 р. експедицією ІМФЕ в с. Кобаки Кутського р-ну Станіславської обл. від хору жінок. Розшифрував І. Мотуляк (ІМФЕ, ф. 14-10, од. зб. 306). Текст — неповний, всього шість рядків: 1—2 = 1—2 вар. **А**; 3—4 = 5—6 вар. **Г**; 5 і 6 такі:

Чумаченьки мої, ви люди прохожі,
Верніть мені чаєняток при битій дорозі.

Ой горе тій чайці, та горе небозі. О (мел.). Зап. на Кубані (Бігдай, 1896, вип. II, № 27).

Ой горе тій чайці, горе тій небозі. П (мел.). Друк. за зб.: Конощенко, II, № 81. **Р** (мел.). Зап. 1930 р. М. І. Неказаченко в Баландинському р-ні Аткарської окр. Н.-Волзького краю (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 53). При мелодії тільки початок тексту. **С** (мел.). Зап. на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 204, арк. 101). При мелодії тільки початок тексту.

Вар. мелодій також див.: Коціпінський, 1862, сьомий десяток, № 3; Конощенко, I, № 81; Концевич, VI, стор. 9; Хведорович, № 29; Ступницький, стор. 38; зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 22).

При підготовці тому опрацьовано понад 150 друкованих та рукописних варіантів пісні про чумаків і чайку. Вони вказують на значну стабільність

тексту пісні. Різниця між варіантами виявляється переважно у перестановці окремих куплетів та в їх кількості. Є коротші варіанти, де окремі куплети відсутні, і довші, які дають ширші діалоги чайки з чумаками й завершуються розгорнутими прокльонами її на адресу безсердечних чумаків. Саме в цих місцях і зустрічаються текстові варіації. Ось деякі своєрідні місця із варіантів, що не ввійшли до тому:

Ой лети ж ти, чайко, на зелені лози,
Ми вже твої чаєнята поховали в возі.

(ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 68, арк. 40—41, матеріали М. Лисенка)

А хоть поварили, а хоть не зварили,
Тільки ж тобі, молоденькій, жалю наробили.

(зап. 1871 р. на Катеринославщині — ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 74, арк. 1—3)

Чумаче, чумаче, роби ж як лучче,
Оддай мої чаєнята, тобі буде лучче.

...Лети ж ти, чайко, у гори високо,
Уже ж твої чаєнята у морі глибоко.

(зап. 1878 р. Ф. Ромашкевич на Кам'янець-Подільщині — ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 9, арк. 27)

Полети ж ти, чайко, на зелені луки,
Уже твої чаєнята попалися в руки.
Уже наші воли на зеленій паші,
Уже твої чаєнята покипіли в каші.

...Ой ви, чумаченьки, ви, ріднії брати,
Верніть мої чаєнята, я — їм рідна мати.

(зап. 1879 р. І. Манжура в с. Алексіївка Олександрівського пов.— ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 150)

Ой нема нікому, як чаєчці-небозі,
Що вивела чаєнят та в степу при дорозі.

...Прилетіла чайка, траву прогортає,—
Отут були чаєнята, а тепер немає.

(зап. 1881 р. у Тульчі від О. Домчука — ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 11, арк. 10, № 26)

Уже сірі воли та й пішли по паші,
Уже твої чаєнята покипіли в каші.
Уже сірі воли та і напоїли,
Уже твої чаєнята чумаки поїли.

(зап. 1892 р. П. Мартинович у с. Лалашівка від Федоськи Осинної — ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 652, арк. 13)

— Ой чаєчко наша, голубонько сива,
Вже ж ми твої чаєнята в каші поварили.
— Бодай ви, чумаки, солі не набрали,
Як ви мої чаєнята із світа зігнали.

(зап. 1896 р. на хут. Віллі Коростишівської волості на Київщині — ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 169, арк. 116—117)

Лети, лети, чайко, на зелене жито,
Бо вже твої чаєнята звечора побито.
Лети, лети, чайко, на зелену пашу,
Бо вже твої чаєнята повкидали в кашу.

(зап. 1898 р. Г. С. Неводовський на Чернігівщині — ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 32, арк. 8)

— Ой не вернем, чайко, бо вже ж вони наші,
Бо вже твої чаєнята покипіли в каші.
— Ой бодай ви, чумаченьки, у Крим не сходили,
Як ви мої чаєнята в каші потребили.

(зап. 1902 р. П. Мартинович у с. Петрівка на Полтавщині — ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 722, арк. 5)

— Не буду ж літати, буду тут сидіти,
Буду волів завертати, діток доглядати.
— ...Ой не літай, чайко, не падай до паші,
Бо вже ж твої чаєнята покипіли в каші.

(зап. Д. І. Яворницький в с. Августинівка Катеринославського пов.— ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 31, арк. 16)

Та нема гірш так нікому, як чайці-небозі,
Що вивела чаєнят при битій дорозі.
...Бодай же ви, чумаки, а в Крим не сходили,
Як ви мене, стару чайку, та й посиротили.

(зап. Д. І. Яворницький на хут. Шариков Херсонського пов.— Яворницький, стор. 589—590, № 684)

Чумаченьки ішли, чаєчку зігнали
І маленьких чаєняток із гнізда побрали.
...Ой не верну, чайко, не верну, небого,
Бо забереш чаєняток, полетиш з дороги.
...Уже твоє чаєняче гніздо розорили,
Уже ж твої чаєнята в каші поварили.

(зап. Д. Яворницький в с. Нижня Писарівка Вовчинського пов. на Харківщині від Єлисія Бабія — Яворницький, стор. 587—589; ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 34)

— Гей ви, чумаченьки, славні запорожці,
Верніть мої чаєнята, буду вам в поможці.
— Годі ж тобі, чайко, об дорогу битись,
Треба ж твоїм чаєнятам в каші поваритись.

(зап. Д. Яворницький в Таврії — ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 33)

Ішли чумаченьки, пісеньки співали,
Вони тою пісенькою чаєчку злякали.
Чаєчку злякали, чаєнят забрали.
...Бодай же вам, чумаченьки, воли похворіли,
Що ви моїх чаєняток з кашею поїли.

(зап. в с. Суботці Олександрівського пов.— Бессараба, стор. 328—329)

Ой вийду я, вийду на гору крутую,
Стану подивлюся на річку биструю.

А на бистрій річці люди потопають,
Ой же мої чаєнята в каші пропадають.

(зап. 1919 р. в с. Озаринці Могилівського пов.— ІЛ, ф. 28, № 312; це — останні рядки пісні)

— Бодай же вам, чумаченьки, воли похворіли,
Як ви мої чаєнята у каші поїли
— Ти, чаєчко наша, дурна твоя мова,
Іде наша худібонька і жива й здорова.

(зап. 1927 р. Н. Лазовська на Київщині — ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 748, арк. 23)

Що чайка літає, що чайка кигиче
І маленькі чаєнята да й до себе кличе.
— Ой не літай, чайко, не колоти паші,
Да вже твої чаєнята покипіли в каші.

(зап. 1927 р. С. Дяченко в с. Нова Басань на Чернігівщині — ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 156, арк. 47)

Чайка вгору жметься, об дорогу б'ється
І чумаків доганяє, в ножки припадає.

(зап. І. Чабаненко в с. Панчеве Зінов'ївської окр. на Одещині від К. Тягай, 75 р.— ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 778, арк. 45)

Чумак молоденький, ще й ти удаленький,
Верни мої чаєнята, бо я рідна мати.
Буду волів пасти, буду й завертати,
Коли б мені чаєнятка докупи зібрати.

(зап. 1929 р. Д. Яворницький в с. Киселівка Сумського р-ну на Харківщині — ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 35)

Ой ти, чайко, чайко, ой ти, сестро наша,
Добрі твої чаєнята, ще й чумацька каша.

(зап. 1929 р. В. М. Личман в Дніпропетровській обл.— ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 710, арк. 87; це — кінцівка пісні)

Ой чаєчка літає, травку розгортає,
Комиш-травку розгортає, чаєнят шукає.

(зап. 1928 р. О. М Рогізний на хут. Рогізних Потіцького р-ну Кременчуцької окр.— ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 70)

— Ой чаєчко наша, неправдонька ваша,
Дуже добра була з ваших чаєняток каша!
— ...Щоб вам, чумаченьки, дорога запала,
Що я тепер без чаєнят навіки пропала.

(зап. 1929 р. О. В. Петрова на Глухівщині — ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 822, арк. 174)

Ой горе тій чайці,
Що не дають по чарці,

Якби вони горе знали,
То й по дві б давали.

(це — своєрідний вступ до пісні про чайку, зап. 1948 р. в с. Єлизавето-Каменка на Дніпропетровщині,— ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 107, арк. 61—62)

Бодай ви, чумаки, щастя не діждали,
Що ви моїх дрібних діток із гнізда забрали.

(зап. 1965 р. М. Майко в с. Олесинці Козівського р-ну Тернопільської обл. від Й. В. Майко — ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 514, арк. 35; це — кінцівка пісні)

Ви, чумаки гожі, ви, люди хороші,
Верніть мені чаєнятів, буду пасти воли.
Ще й до волів приглядати, в ярма запрягати...

(зап. 1971 р. К. Д. Саливон у с. Олександрівка Красногвардійського р-ну Кримської обл. від В. Д. Цигикало — з нових надходжень)

— Ой ви, чумаки, чумаки, ви, добрії люде,
Верніть мої чаєнята, всьо вам добре буде.
— ...Не вернемо, чайко, не вернем, вродлива,
Бо ми твої чаєнята в каші поварили.
Не вернемо, чайко, не вернемо, наша,
Доки були чаєнята, була добра каша.

(зап. К. Ляховецький в Житомирській обл.— ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 719, арк. 20)

Ой ви, чумаченьки, ви, добрії люде,
Верніть моїх чаєняток, бо лихо вам буде!

(зап. Я. С. Ткаченко на хут. Братський Жовтневого р-ну на Сумщині — ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 824, арк. 66)

Бодай же тобі, чумаче, вози поламались,
Як ви мої чаєнята од мене забрали.

(зап. Т. Ф. Коваль у Сумській обл.— ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 820, арк. 44—45; це — кінцівка пісні)

Не вернемо, чайко, не вернемо, наша,
Поварили діти, добра була каша.
Котрі були більші, вгору полетіли,
А которі менші, в каші покипіли.

(зап. Д. Щербаківський на Вінниччині — ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 350, арк. 2)

У вар., записаному 1939 р. М. Набоком у с. Березань на Київщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 450, арк. 6), такі оригінальні рядки:

Пасітеся, сиві воли, на зеленому облозі,
Бо вже ж мої чаєнята да на переднім возі.

У Варвинському р-ні на Полтавщині зустрічається ще й такий рельєфний, з багатим внутрішнім римуванням та звуковою грою куплет:

А вже воли *наші*
На *паші* пасуться,

А вже твої чаєнята
У *каші* трясуться.

Інші варіанти з дрібнішими відмінами див.: Рудченко, стор. 88—90; СХИФО, 1893, кн. 3, стор. 145; Іванов, стор. 677; Яворницький, стор. 588—589; Концевич, стор. 175; Збірник, 1923, стор. 93—94, Хмілевська, стор. 521—522; Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 644, з мел.; зап. Я. Новицький в с. Благодатне Маріупольського пов. Катеринославської губ. від Нелипихи (ЦНБ, І, 4921, арк. 17); зап. П. Мартинович на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 759, арк. 91; од. зб. 966, арк. 3,7; од. зб. 999, арк. 19, 33); зап. 1908 р. П. А. Матяш у Срібному Прилуцького пов. на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 376, арк. 29); зап. 1923 р. А. Колесник у с. Сельці Житомирського пов. (ІМФЕ, ф 1-7, од. зб. 718, арк. 83); зап. 1925 р. В. Кравченко на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 31); зап. 1925 р. на хут. Рідкодуб на Харківщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 668, арк. 11); зап. 1926 р. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 619, арк. 128); зап. в 1926—1927 роках у Червоній Слободі на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 604, арк. 94); зап. 1929 р. П. С. Кекало в Полтавській обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 745, арк. 177); зап. в 1927—1928 роках на Кам'янець-Подільщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 552, арк. 16); зап. 1927 р. В. Кравченко від А. С. Мисяк (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 30); зап. 1927 р. Д. Яворницький на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 32); зап. 1927 р. в Красногородці на Білоцерківщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 588, арк. 8); зап. на Вінниччині (там же, од зб. 496, арк. 74; од. зб. 495, арк. 166); зап. 1928 р. М. М. Чуйко в с. Червоне Джулинського р-ну Вінницької обл. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 352, арк. 4); зап. 1929 р. В. І. Сердюк у с. Дубовичі Сумської обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 823, арк. 58); зап. 1929 р. Я. А. Євтушенко в с. Новоіванівка Хорольського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 744, арк. 2); зап. 1929 р. в Кіровограді (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 610, арк. 47); зап. 1929 р. І. І. Мирний на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 800, арк. 106); зап. 1930 р. Н. С. Нога в Полтавській обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 801, арк. 98); зап. 1928 р. М. Босенко в с. Бузова на Київщині від А. Сябренко (ІМФЕ, ф. 6-5, од. зб. 203, арк. 1, № 5, з мел.); зап. 1930 р. М. М. Горбенко на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 766, арк. 94); зап. 1929 р. І. Клюй в с. Рівне Зінов'ївської окр. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 770, арк. 132); зап. 1929 р. П. М. Ткаленко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 810, арк. 112); зап. 1930 р. в Броварах під Києвом (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 566, арк. 76); зап. 1934 р. П. А. Погорський на Поділлі (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 453. арк. 38); зап. 1936 р. Г. С. Панасенко на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 376, арк. 2); зап. 1936 р. в Запоріжжі (ІМФЕ, ф. 10, од. зб. 30, арк. 14—15); зап. 1937 р. Є. Столова в с. Лип'янка Златопільського р-ну Київської обл. від Д. Барвінок (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 204, арк. 100, мел.— на 101); зап. 1937 р. М. Ісірович в Таращанському р-ні на Київщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 199, арк. 9); зап. 1940 р. Е. Дубас у с. Личанка Макарівського р-ну Київської обл. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 468, арк. 9—10); зап. 1948 р. в с. Магдалинівка на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 107, арк. 136); зап. 1953 р. в с. Кобаки на Буковині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 206, арк. 217); зап. 1954 р. Г. Литвин на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 167, арк. 5); зап. 1955 р. О. Правдюк, Г. Дзеря в с. Охматів Жашківського р-ну Черкаської обл. (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 175, зошит 3, арк. 26); зап. 1957 р. А. Р. Артюх в Переяслав-Хмельницькому р-ні на Київщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 244, арк. 41); зап. 1957 р. П. Немченко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 226, арк. 27); зап. 1958 р. Г. Д. Ковадло від своєї матері в с. Олександрівка Лазірківського р-ну Полтавської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 279, арк. 50—51); зап. 1958 р. В. Левицький в с. Дашківці Літинського р-ну Вінницької обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 233, арк. 51); зап. 1957 р. М. Ф. Мицик у с. Вишнопіль Тальнівського р-ну Черкаської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 214, зошит 3, арк. 8); зап. 1958 р. А. Вишневський (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 404, арк. 13—14); зап. 1959 р. Г. А. Івань-

ко в с. Прохорівка Гельмязівського р-ну Черкаської обл. від Н. Р. Гури (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 465, арк. 3); зап. 1961 р. Г. Титаренко в с. Велика Чернявка Попільнянського р-ну Житомирської обл. від В. М. Димірського (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 366, арк. 37); зап. 1962 р. Д. І. Кордонець у с. Попівка Кремінського р-ну Луганської обл. від Я. М. Горбатюк (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 369, арк. 8—9); зап. 1962 р. І. М. Андрос у с. Варварівка Кремінського р-ну Луганської обл. (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 371, арк. 23—24); зап. 1962 р. А. Малецька в с. Жовтневе Попільнянського р-ну Житомирської обл. (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 367, арк. 16); зап. 1963 р. Н. А. Присяжнюк у Погребищі на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/2, арк. 421); зап. 1964 р. О. Ф. Прокоф'єв у с. Стецівка Чигиринського р-ну Черкаської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 535, арк. 35); зап. 1964 р. Г. А. Чорна в Ровно (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 502, арк. 18); зап. 1966 р. І. О. Моссонков у с. Березівка Красноградського р-ну на Харківщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 593, арк. 26); зап. 1966 р. Я. А. Пустовіт у с. Головятино Смілянського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 15); зап. 1969 р. К. Д. Саливон у с. Журавки Кіровського р-ну Кримської обл. від Т. Є. Холост (з нових надходжень); зап. М. Гудзенко на Конотопщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 836, арк. 23); зап. М. К. Ткачук у с. Рудьківка на Чернігівщині від Г. Є. Колесника (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 583, арк. 50); зап. Д. Загреба в с. Зелена Олександрівка Колтанівського р-ну (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 437, арк. 23—24). Також див. записи: ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 521, арк. 8; ф. 8-3, од. зб. 188, арк. 104; ф. 1-6, од. зб. 563, арк. 90; ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 125—126; ф. 14-3, од. зб. 295, арк. 9-10; ф. 1-7, од. зб. 869, арк. 40; ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 32—35; ф. 14-5, од. зб. 364, арк. 18; ф. 28-3, од. зб. 351, арк. 68; ф. 1-7, од. зб. 811, арк. 10; ф. 8-3, од. зб. 267, арк. 76; ф. 14-3, од. зб. 107, арк. 70—71; од. зб. 583, арк. 33; од. зб. 446, арк. 289; ф. 1-7, од. зб. 747, арк. 121; ЦНБ, І, 1365, арк. 37.

Вар.: з мел.: ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 74, арк. 9—10, № 12; ф. 6-5, од. зб. 203, арк. 1; ф. 8-4, од. зб. 387, арк. 58—59, № 59; од. зб. 307, арк. 44, 45; Бігдай, 1897, вип. VI, № 234; Квітка, № 440.

Їхали чумаки з України. А (з мел.). Зап. в 1877—1878 роках А. Василевський на Кам'янець-Подільщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 56, арк. 16—17). Близький текст зап. П. Демуцький (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 62, арк. 50).

Ой ішли чумаки з України. Б (з мел.). Зап. в 1886—1890 роках П. Демуцький у Таращанському пов. на Київщині від Марціна Радей (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 59, арк. 20). Вар. у його ж запису: ІМФЕ, ф. 6-к, од. зб. 1, арк. 172, з мел.

Вар.: зап. в 900-х роках Д. Ревуцький на Полтавщині, голос від О. А. Левитського з Київщини (Ревуцький, стор. 229; Ревуцький, I, стор. 25, з мел.).

Ой наїхали чумаки з України. В (з мел.). Зап. 1929 р. Ф. Попадич у с. Гмирянка на Прилуччині від Мишти (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 130, арк. 21).

Їхали чумаки з України. Г (мел.). Зап. в 1919—1927 роках М. Гайдай на Волині від Марусі Мельник (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 75—76). На цю ж тему М. П. Гайдай записав у с. Українка на Київщині зі співу Варвари Соколихи варіант, де йдеться про козаків (очевидно, це — первісна редакція пісні). Близький вар. з козаками див. у запису 1903 р. М. Огородного на хут. Оріхова Лубенського пов. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 258, арк. 2). Вар. мел. М. П. Гайдай записав на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 67, арк. 12).

Ой їхали чумаченьки з України. Д (з мел.). Зап. 1937 р. Є. Столова в с. Лип'янка Златопільського р-ну на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 204, арк. 70—71). **Е** (з мел.). Зап. 1937 р. В. Дяченко в с. Лип'янка Златопільського р-ну на Кіровоградщині від В. Григоренка (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 206, арк. 40—41).

Ой їхали чумаки з України. Є (з мел.). Зап. 1937 р. М. П. Гайдай в с. Забілоччя Радомишльського р-ну на Київщині від Ф. С. Ковалевської (ІМФЕ, ф. 8-3, од зб. 182, арк. 70).

Та їхали чумаки з України. Ж (з мел.). Зап. в 1935—1937 роках С. Самійленко та А. Фісун (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 11, арк. 13).

Їхали чумаки з України. З (з мел.). Зап. 1939 р. М. П. Гайдай в с. Бехи Коростенського р-ну на Житомирщині від О. Никончук (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 259, арк. 43—44).

Ой ішли чумаченьки молодії. И (з мел.). Зап. 1939 р. М. П. Гайдай від О. С. Маркевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 346, арк. 59). Тотожний текст зап. Д. Сподаренко в 1925—1929 роках на Прилуччині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 808, арк. 227).

Їхали чумаки з України. І (з мел.). Зап. 1941 р. М. П. Полотай в Києві від кобзаря М. П. Кашуби (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 256, арк. 111, 133).

Ой наїхали воли з України. Ї (з мел.). Зап. П. М. Гринишин у с. Тишківці на Івано-Франківщині від гурту хлопців (нові надходження).

Їхали чумаки ой з України. Й (з мел.). Зап. 1954 р. в с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну на Київщині. Розшифрував А. І. Іваницький (мел.— ІМФЕ, ф. 14-10, од. зб. 139; текст — ф. 14-5, од. зб. 159, арк. 70).

Їхали чумаки з України. К (з мел.). Зап. 1957 р. в с. В'юнище Переяслав-Хмельницького р-ну на Київщині від групи колгоспників (Таранченко, стор. 23).

Ой наїхали чумаки з України. Л (мел.). Зап. 1952 р. в с. Гусаково Звенигородського р-ну на Київщині від сестер Дуканських. Розшифрував А. І. Іваницький (ІМФЕ, ф. 14-10, од. зб. 103). Текст див.: ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 149, арк. 154. **М** (з мел.). Зап. на Волині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 113, арк. 56). Текст дуже близький до вар. **Є**.

Їхали чумаки з України. Н (мел.). Зап. 1946 р. А. Шмиговський на Київщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 72, арк. 5). Текст близький до вар. **Б, Д**. Вар. зап. він же в с. Білозер'я Сміляиського р-ну на Київщині від П. Дубович (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 34, арк. 53, № 183, з мел.).

Ой ішли козаченьки із-за Дону. О. Зап. в середині XIX ст. Маркович у с. Томашівка Роменського пов. (ІМФЕ, ф. 8-к, од. зб. 27, арк. 33, з колекції І. Рудченка). Друк.: Чубинський, стор. 1057 (за рукоп. зб. П. Куліша). Передрук: Хмілевська, стор. 522.

Та їхали чумаки аж із Криму. П. Друк. за: СХИФО, 1893, кн. 3, стор. 144—145.

Вар.: Метлинський, стор. 369—370; Рудченко, стор. 234—235; Концевич, стор. 175—176; Народні перлини, стор. 105; зап. в 20-х роках XX ст. (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 127); зап. 1946 р. Г. І. Колесниченко в с. Басаличівка Гайсинського р-ну на Вінниччині від Г. К. Дяченко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 32, зош. 2, арк. 56, № 27); зап. 1962 р. Л. Малецька в с. Жовтневе Попільнянського р-ну Житомирської обл. від М. П. Підлипної (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 367, арк. 17); зап. на Чернігівщині в 40-х роках XIX ст. (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 202, арк. 10, 61); зап. 1875 р. в Подільській губ. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 58, арк. 14); зап. 1888 р. на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 326); зап. 1890 р. В. Кравченко в с. Пруси Чигиринського пов. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 32); зап. 1903 р. М. Огородня на хут. Оріхова Лубенського пов. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 258, арк. 2); зап. на хут. Віллі Коростишівської вол. на Київщині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 169, арк. 150—151); зап. 1921 р. С. Маляр у с. Кривенки на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 592, арк. 17); зап. В. Яблоновський в с. Карапиші (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 351, арк. 55); зап. 1925 р. М. П. Гайдай в Овруцькому р-ні на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 67, арк. 12, з мел); зап. 1925 р. в с. Германівка на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 576, арк. 23); зап. в 1925—1926 роках на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 619, арк. 127); зап. 1929 р. А. Д. Ткаленко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 810, арк. 125); зап. в 1928—1929 роках О. Ф. Супруненко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 80, арк. 139); зап. 1930 р. Н. С. Нога на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 801, арк. 97); зап. 1930 р. П. А. Титаренко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 801, арк. 65); зап. 1938 р. Т. Опарко в с. Турівка Згурівського р-ну Хар-

ківської обл. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 423, арк. 49); зап. 1959 р. Н. А. Присяжнюк у Погребищі на Вінниччині від С. А. Присяжнюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/2, арк. 359); зап. 1966 р. В. Г. Смовж у с. Голов'ятине на Смілянщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 288) та в с. Плескачівка (там же, арк. 270); зап. 1965 р. В. О. Рек у с. Ріпинці на Хмельниччині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 513, арк. 54).

Ой не пугай, пугаченьку. Зап. О. О. Потебня у Валках (ЦНБ, 1331/1537, арк. 44, зошит IV). Друк.: Хмілевська, стор 522—523.

НАПАДИ ТАТАР І ГРАБІЖНИКІВ

ЗАЙНЯТТЯ ТАТАРАМИ ЧУМАЦЬКИХ ВОЛІВ. НАПАДИ ОРДИ НА ЧУМАЦЬКІ ВАЛКИ В КРИМУ

Та іде чумак та дорогою, мед-вино кружає. А (з мел.). Друк. за зб.: Максимович, 1834, ч. I, кн. III, стор. 178, № 50; мел.— Аляб'єв, Максимович, стор. 59—60, № 25. Передруки: Арандаренко, стор. 262—263, № 5; Закревський, стор. 99; Рудченко, стор. 94; Легасов, стор. 45—46, № 36.

Та ішов чумак та дорогою. Б. Зап. 1925 р. М. П. Гайдай в с. Хатки Зіньківського пов. на Полтавщині від Костя Рибалки (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 70—71).

Ой іде чумак дорогою, гей, пісеньку співає. В (з мел.). Зап. 1937 р. в с. Лип'янка Златопільського р-ну на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 205, арк. 143, мел.— арк. 145).

Да сидить пугач на могилі, як «пугу», так «пугу». Г. Зап. 1836 р. П. А. Лукашевич у Березані на Київщині (ІМФЕ, ф 1-к2, од. зб. 2, арк. 73).

Вар.: зап. 1901 р. П. Мартинович на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 714, арк. 62—63).

Да йшов чумак дорогою, да пісеньки співає. Д. Зап. 1840 р. Ф. Бодянський в с. Маківка Пирятинського пов. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 80; ф. 29-3, од. зб. 43, арк. 98).

Ой іде чумак та дорогою, воли поганяє. Е. Зап. 1855 р. І. Білозерський (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 226, арк. 6—7).

Привертали вільні чумаченьки та все к Дунаєчку. Є. Зап. Лободовський в с. Котельва (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 77, арк. 32—33; мел. див.: фонд М. Лисенка, од. зб. 35, арк. 3). Тотожний вар. зап. В. С. Гнилосиров у Охтирці на Сумщині (ЦНБ, I, 1500/6441, арк. 51). Передрук: Хмілевська, стор. 507.

Чумак, мати, чумак, мати, у скрипочку грає. Ж. Зап. в Миргороді та Гадячі (Рудченко, стор. 92—93, В).

У вар., зап. Я. П. Новицьким (Чубинський, стор. 1039—1040), малого хлопця посилають «у Китай-городочок», а «усі дзвони дзвонять» в Катеринославі. В іншому вар. (Чубинський, стор. 1040; передрук: Хмілевська, стор. 509—510) дзвони дзвонять у Ростові. Ще в іншому вар. (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 72—73 або арк. 133—135) дзвони дзвонять у Варшаві.

Ой да йшов чумак та дорогою — пісню співає. З. З рук. зб. П. Куліша (Рудченко, стор. 91—92, Б).

Ішов чумак дорогою, думає, гадає. И. Зап. 1887 р. в с. Вознесенка Олександрівського пов. (Новицький, стор. 54—55, № 51).

Сидить Цимбал під вербою, горілку кружає. І. Зап. в Канівському пов. (Метлинський, стор. 455—456). Передруки: Рудченко, стор. 94—95; Хмілевська, стор. 507.

Ой ішов Цимбал та з цимбалами, він у цимбали грає. Ї. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Ольшана Богодухівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 118).

Ой іде чумак да дорогою. Й (мел.). Мел. зап. М. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 31, арк. 58, № 6). Текст тільки під нотами.

Вар.: Максимович, 1827, стор. 28—29; Закревський, стор. 99; Рудченко, стор. 90—91, А (зап. в Конотопі); Данилов, стор. 71—72 (зап в с. Андріївка Ніжинського пов.); Історичні пісні, стор. 635 (зап. П. Мартинович); Хмілевська, стор. 510—511 (зап. Новицький); Хмілевська, стор. 508—509 (зап. В. Гнилосиров); зап. О. Маркович у Борисполі (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 2, 4); зап. Я. П. Новицький в с. Краснокам'янка на Катеринославщині (ЦНБ, І, 4921, арк. 19); зап. М. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 28, арк. 3); зап. в с. Токарі (ЦНБ, І, 1365, арк. 15); зап. в с. Баришівка Переяславського пов. (ЦНБ, І, 1365, арк. 14); зап. в с. Петрушівка Борзенського пов. на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 3); зап. Панас Мирний (ІЛ, ф. 5, од. зб. 219, арк. 82); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Лисиччя Богодухівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 113); зап. В. С. Гнилосиров у с. Чернецьке, близько Охтирки, на Сумщині (ЦНБ, І, 1500/6441, арк. 8); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Олексіївка Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 116); зап. він же в с. Успенівка того ж повіту (там же, арк. 117); зап. 1929 р. О. С. Вовк у с. Макіївка Лосинівського р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 835, арк. 92).

Їхав чумак сім літ, їхав додому (з мел.). Зап. 1946 р. А. Шмиговський в с. Дев'ятники Дрогобицького р-ну Львівської обл. від М. Кушлика, який пісню перейняв від матері (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 34, арк. 54, № 187). Друкуємо першу частину пісні. В другій частині відчувається індивідуальне втручання з нехарактерною для чумацьких пісень дидактикою, далекою від атмосфери часів чумакування.

Хто не пив води да дунайської. Зап. М. Костомаров на Воронежчині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 155). Друк.: Чубинський, стор. 1053, з незначними змінами: «Самарою» — на «Сагир'ю», «яловії» — на «ягловії», «чумачію» — на «чумаченьків», «да» — на «та». Передрук: Хмілевська, стор. 531.

Ой з-за Дону, з-за ріки. Зап. Костомаров (Чубинський, стор. 1051). Передруки: Історичні пісні, стор. 637; Хмілевська, стор. 531.

Ой хто в Криму не бував. А. Зап. 1840 р. Ф. Бодянський від Мелашки Зіньчихи (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 147; ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 72). Баталія — бій. Очевидно, в пісні знайшла відгомін російсько-турецька війна 1768—1774 рр., зайняття Криму в 1771 р. російськими військами під командуванням генерала В. М. Долгорукова-Кримського. Савгира, або Салгирівка,— річка в Криму, що впадає до Сиваша. **Б.** Друк. за: «Основа», 1862, V, стор. 98—99. Тотожний текст у рукопису Панаса Мирного (ІЛ, ф. 5, од. зб. 219, арк. 24). Передрук: Хмілевська, стор. 534.

Ой в неділеньку рано-пораненьку, як стало світати. В. Друк. за кн.: Рудченко, стор. 102—104, А. Передрук: Хмілевська, стор. 532—534. Майже тотожний текст: Чубинський, стор. 1052—1053; ЦНБ, XXXVI, од. зб. 132, арк. 459.

Азов — тодішнє укріплення турків на Азовському морі. Козлов — інша назва м. Євпаторії.

Вар.: Метлинський, стор. 446; Рудченко, стор. 104—105, Б і В; Новицький, стор. 55, № 52; ІМФЕ, ф. 8-1, од. зб. 21, арк. 64.

Ой гук, мати, гук. Зап. в середині XIX ст. Росковшенкова (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321, арк. 9 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським).

Ідуть наші та чумаченьки степом-дорогою. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Ольшана Богодухівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 112).

ПЕРЕМОГА ЧУМАКІВ НАД НАПАДНИКАМИ-РОЗБІЙНИКАМИ

Ой ясно, ясно сонечко сходить. А (з мел.). Друк за зб.: Маркевич, стор. 81—82.

Гей, з-за гори, та із-за крутої, гей. Б (з мел.). Зап. М. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 31, арк. 7, № 4; арк. 19—20). Передрук: Лисенко, Збірка нар. пісень в хоровому розкладі, К., 1908, стор 53—54.

Майже тотожний вар.: Арсень, стор. 29.

Ой у неділеньку рано-пораненьку. В (з мел.). Зап. в Київському пов. (Рудченко, стор. 96—97, А; Лисенко, Зібрання творів у двадцяти томах, т. VIII, К., 1959, стор. 190—192, № 129).

Ой рано, рано та сонечко сходить. Г (з мел.). Зап. на Полтавщині (Народные песни, записанные в Полтавской губернии, Полтава, 1915, стор. 12—13, мел. № 15; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 116, арк. 27—28).

Гей, високо та сонечко сходить. Д (мел.). Зап. 1928 р. Ф. Попадич у с. Опішня на Полтавщині від Я. О. Риженка (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 505, арк. 63, мел. № 161). Текст, як у вар. **Г.**

Рано, рано да сонечко сходить. Е. Зап. в Гадячі на Полтавщині (Рудченко, стор. 98).

Рано сонце сходе, пізненько заходе. Є. Зап. 1889 р. в с. Ромашинці Чигиринського пов. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 58—59; од. зб. 195, арк. 44—45).

Ой ясно, ясно та сонечко сходить. Ж. Зап. в 1901—1904 роках П. Мартинович на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 714, арк. 64—65).

Ой да й у городі, городі Перекопі. З. Зап. на Полтавщині (ЦНБ, І, 1365, арк. 30).

А в неділю рано, рано-пораненько. И (з мел.). Зап. 1918 р. Г. Танцюра в с. Зятківці на Вінниччині від Явдохи Зуїхи (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 12, арк. 12—13; од. зб. 35, арк. 19; од. зб. 52, арк. 15—18).

Ой високо сонечко зіходить. І. Зап. в Брацлаві (Метлинський, стор. 454). Передруки: Рудченко, стор. 100—101; Хмілевська, стор. 511—512.

А невисоко та сонечко сходить. Ї. Із рукоп. зб. І. Новицького (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 33, арк. 34—35).

Ой чумаченьки степом ідуть. Й. Зап. К. Ляховецький на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 719, арк. 20).

Гей, рано встали, вози помазали. К. Зап. в ст. Калниболотській на Кубані (Концевич, стор. 11).

Ой ви, хлопці, превдалі молодці. Л. Зап. 1889 р. в Чигиринському пов. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 46—47).

У рукописних варіантах зустрічаються своєрідні, порівняно з друкованими тут, куплети, а саме:

...Заберіте дрюки в руки,
Ой бийте, бийте, бийте, вибивайте,
Ей, а їх живими не пускайте.

(зап. в 1877—1879 роках П. Мартинович у с. Панське Золотоніського пов.— ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 570, арк. 43)

Бурлаченьків сорок ще й чотири,
Гей, нас десяти не побили.
Ой тим вони да й нас не побили,
Що ми хлопці молодії.
Ой ми хлопці, братці, молодії,
Що ми й хитро поступили.

(зап. 1886 р. Кухлярський — ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 81, арк. 14)

— Бийте, бийте, не робійте,
Куль, пороху не жалійте!
А ми били, били, не робіли,

Куль, пороху не жаліли:
Сорок, сорок, сорок розбійничків
Ми в десяти одоліли.

(зап. О. Зозуля на Волині — ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 347, арк. 29; од. зб. 350, арк. 2—3)

Ой ви, хлопці-молодці,
Беріть друки в руки
Та панянок бийте,
Паничів в'яжіте,
Розгроміте, рознесіте
Ви город Полтаву
Чумакам на славу.

(зап. в 1928—1930 роках М. П. Шуліпенко на Житомирщині — ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 725, арк. 63)

Вар.: Метлинський, стор. 453 (тотожний текст див. у запису І. Білозерського — ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 226, арк. 8); зап. в Гадячі (Метлинський, стор. 453—454; передрук: Рудченко, стор. 100); зап. М. Костомаров (Чубинський, стор. 1049—1052); Чтения, 1887, кн. І, стор. 139—140, X; Новицький, стор. 54, № 50; Яворницький, стор. 594—596, № 688, 689; Ежегодник коллегии Павла Галагана, № 9, б/р, стор. 7—8; Ревуцький, стор. 233—234, з мел. на стор. 210, № 44; Концевич, стор. 173, 176—177; Історичні пісні, стор. 626—629, Б; 630, Д (при публікації цього вар. з рукопису слово «ватаг» безпідставно передано як власне ім'я Вата); Хмілевська, стор. 512—514; зап. 1840 р. О. Бодянський від М. Яворської (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 75); зап. 1859 р. Маркович від косарів с. Залісок (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 5); зап. в 50—60-х роках XIX ст. А. Тищинський на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 4, арк. 6); із рук. зб. Новицького (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 33, арк. 34); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Олексіївка та ін. селах Катеринославщини (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 105—107); зап. 1882 р. Г. Залюбовський у Харкові (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 100, арк. 32—33); зап. Панас Мирний у Гадячі (ІЛ, ф. 5, од. зб. 1310); зап. Я. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 145—146); зап. 1886 р. М. Калита в Борисполі (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 81, арк. 15); зап. 1888 р. на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 42—43); зап. 1889 р. в с. Бурти Черкаського пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 40—41); зап. в Гадячі (ЦНБ, І, 1365, арк. 29); зап. в с. Бужин Чигиринського пов. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 42—43); зап. 1891 р. П. Мартинович у с. Петрівка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 632, арк. 2; од. зб. 631, арк. 1; од. зб. 637, арк. 21); зап. А. Конощенко в с. Кіндрацьке Ананьївського пов. від діда Сидора Голоднюка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 16; од. зб. 101, арк. 4); зап. в Полтаві (ЦНБ, І, 1365, арк. 26); зап. 1905 р. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 743, арк. 3); зап. 1924 р. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 116, арк. 28, № 47, з мел.); зап. в Роменському пов. на Полтавщині (Гнєдич, стор. 200, № 873); зап. 1925 р. Д. Кладієнко в с. Медвин Білоцерківського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 595, арк. 3); зап. 1927 р. Л. Пиріг на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 774, арк. 35); зап. 1928 р. М. Ахтирський в Куп'янську на Харківщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 826, арк. 50); зап. 1930 р. Д. І. Гладкий на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 788, арк. 96); зап. 1935 р. Д. Яворницький в с. Миколаївка на Дніпропетровщині від В. К. Чаплі (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 12); зап. Я. Гужовський на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 487, арк. 3, мел.— арк. 6); зап. 1928 р. М. К. Сергіїв (ІМФЕ, ф. 30-3, од. зб. 56, арк. 62—63); зап. 1929 р. Д. Яворницький в с. Томаківка на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од.

зб. 36, арк. 14); зап. 1928 р. П. П. Савченко на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 776, арк. 24); зап. 1929 р. І. Лісовий в с. В. Кучі близько Прилук (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 405, арк. 109); зап. А. Требін на хут. Долина Хорольського пов. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 379, арк. 10—11); зап. в с. Драбівка Черкаського пов. від А. Омеляненка (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 48); зап. в с. Плюваки Черкаського пов. (там же, арк. 49); ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 60, арк. 287—288, 291; ф. 11-4, од. зб. 743, арк. 3; ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 135; ЦНБ, І, 1365, арк. 27—31; 1434/1469, арк. 32—34; ІЛ, ф. 5, од. зб. 1327, арк. 85—85 зв.

ЛЕГЕНДАРНІ ПІСНІ ПРО ДОПОМОГУ ЧУМАКІВ ВІЙСЬКУ

Крикнув на хлопців бурлака вночі. А. Зап. М. Костомаров (Рудченко, стор. 84—85, Г).

Гей, запряжем ми, братці, панове-молодці. Б. Зап. в Жаботині (Рудченко, стор. 81—82, А). Передрук: Хмілевська, стор. 488—489.

Ой що то за крячок над морем крякає. В. Зап. М. А. Кропивницький в с. Григорівка Єлисаветградського пов. від К. Марченка (Рудченко, стор. 83—84, В).

Як крикнув же наш пан отаман з-за зеленого гаю. Г. Зап. 1904 р. П. Мартинович у с. Петрівка від П. Тищенкової (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 738, арк. 78).

Ой як крикнув та гукнув сам отаман полковий. Д. Друк. за зб.: Новицький, стор. 25—26, № 19.

У пісні, як здогадуються її дослідники (Я. Новицький, М. Драгоманов), відображене здобуття турецької фортеці Азов донцями та запорожцями в 1637 р. (див.: М. Драгоманов, Пісня про здобуття Азова.— Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство, т. І, Львів, 1899, стор. 129—138).

Вар.: з Борзни на Чернігівщині (вищезгадана праця М. Драгоманова, стор. 130); з с. Барахти Васильківського пов. на Київщині (там же, стор. 131); з Василькова на Київщині (Рудченко, стор. 82—83, Б); зап. в 1877—1879 роках П. Мартинович в Золотоніському пов. (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 570, арк. 3); зап. 1891 р. П. Мартинович у с. Петрівка від Зінченка (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 632, арк. 2; од. зб. 631, арк. 1).

Гей, сидить пугач в степу на могилі (з мел.). Друк. за зб.: Ревуцький, II, стор. 19—21. Тотожні тексти: Рудченко, стор. 105—106. Передруки: Драгоманов, 1885, стор. 144—145; Історичні пісні, стор. 631; Хмілевська, стор. 534—535.

На думку М. Драгоманова, у пісні йдеться про похід російської армії в 1735 р. на Крим. До участі в цьому поході були залучені і чумаки, що йшли в обозі і чимало перетерпіли злигоднів.

Мел. до пісні записав К. Квітка в Хрещатику близько Черкас від А. Меляницького (Квітка, № 322; Ревуцький, II, стор. 19). У тексті І. Рудченка замість «миргородський» — «вингородський».

ХВОРОБА І СМЕРТЬ ЧУМАКА

ТЯЖКА ПРИГОДА В ДОРОЗІ — НЕДУГА ЧУМАКА. НАКАЗ ХВОРОГО ТОВАРИШАМ

Ой ходив чумак сім рік по Дону. А (з мел.). Друк. за зб.: Маркевич, стор. 79—80. Тотожні тексти: Максимович, 1834, стор. 175—176, № 47 (передрук: Історичні пісні, стор. 632); Арандаренко, стор. 259—260; Червяков, стор. 37—39, № 27; Чубинський, стор. 1056—1057, Е (зап. М. Костомаров на Харківщині); Живі струни, стор. 49—50; 200 пісень, стор. 67—68; Збірник, 1923, стор. 144—145; ІМФЕ,

ф. 3-3, од. зб. 205, арк. 35 (матеріали М. Білозерського); ф. 29-3, од. зб. 100, арк. 11 (зап. 1882 р. Г. Залюбовський в Харкові); ф. 1-5, од. зб. 398, арк. 14—15 (зап. 1923 р. С. Пожарський на Черкащині). Близький текст: Жегота Паулі, II, стор. 38, № 2.

Вар.: Коціпінський, 1862, 6-й десяток, стор. 9, № 3, з мел.; Рудченко, стор. 156—158, з мел.; Александров, стор. 16, з мел.

Ой ходить чумак сім літ по Дону. Б (з мел.). Зап. у 70-х роках XIX ст. А. Василевський на Кам'янець-Подільщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 56, арк. 9. мел.— арк. 1).

Вар.: зап. Д. І. Яворницький в с. Новомосковськ на Катеринославщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 31, арк. 1, з мел.).

Ой гостив джумаи сім рік в Подолу. В (з мел.). Друк. за зб.: Кольберг, Pokucie, II, стор. 249—250, № 464.

Ой мороз, мороз та й люта зима. Г (мел.). Зап. 1970 р. С. Грица в Кіцмані Чернівецької обл. від Н. П. Твердохліб (нові надходження).

Ой ходив чумак сім рік по Дону. Д (з мел.). Друк. за зб.: Л. Малашкін, 50 укр. пісень, К., 1900, стор. 7.

Заревіли сиві воли, з поля ідучи. Е (з мел.). Зап. М. Вериківський 1948 р. від діда-чумака (з нових надходжень).

Ой ходив чумак сім літ по Дону. Є (з мел.). Зап. у 900-х роках П. Демуцький на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 208).

Та ходив чумак. Ж (з мел.). Зап. 1903 р. Є. Ліньова на Полтавщині (Ліньова, стор. 33, мел.— стор. 265, № 16).

Ой ходив чумак сім рік по Дону. З (з мел.). Зап. в 900-х роках у с. Обознівка Єлисаветградського пов. на Херсонщині (Конощенко, III, стор. 13—15).

Ой ходив чумак сім літ по Дону. И (з мел.). Зап. в 1904—1906 роках С. Козицький в с. Радехів Володимирського пов. на Волині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 74, арк. 19). **І** (з мел.). Зап. 1911 р. Д. Баранюк і М. Плосайкевич у с. Терешківці Летичівського пов. на Поділлі (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 282, арк. 74).

Поїхав чумак на кримський базар. Ї (з мел.). Зап. 1913 р. С. Турик у с. Шкроботівка Дедеркальського пов. на Тернопільщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 342, арк. 6).

Ой їздив чумак чотири года. Й (з мел.). Зап. 1918 р. Постоловський на Поділлі (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 119, арк. 135—136).

Та ходив чумак сім год по Криму. К (з мел.). Зап. в 10-х роках XX ст. Ф. Самокиш у с. Дашківка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6—4, од. зб. 107, арк. 6—7).

Ой ходив чумак сім літ по Дону. Л (з мел.). Зап. 1920 р. М. П. Гайдай у с. Вацьків Житомирського пов. на Волині від Агафії Гончарової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 47—48).

Ой ходив чумак сім год по Дону. М (з мел.). Зап. 1923 р. І. Ребро в с. Федорівка Диканського р-ну на Полтавщині від Є. Ребро (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 8, арк. 10—11, мел.— арк. 18).

Ой ходив чумак, да ходив бурлак. Н (з мел.). Зап. 1926 р. В. Олександрівський в с. Ордо-Василівка Верхньодніпровського р-ну на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 712, арк. 7—8).

Ой заслаб же чумак, заслаб та й лежить. О (з мел.). Зап. 1926 р. П. Ковальов у с. Вінниківці на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 420, арк. 60).

Та ходив чумак, ой да ходив бурлак. П (з мел.). Зап. П. Сениця (Державний музей музичної культури ім. М. І. Глінки, ф. 266, од. зб. 118, арк. 5).

Ой ходив чумак сім рік по Дону. Р (з мел.). Зап. 1928 р. Попадич на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 505, арк. 79).

Служив же я, служив же я чотири года. С (з мел.). Зап. 1929 р. Г. Танцюра в с. Зятківці Гайсинського р-ну на Вінниччині від Явдохи Зуїхи (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 12, арк. 15, мел.— од. зб. 35, арк. 20; од. зб. 52, арк. 23—24, з мел.). Друк.: Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 634—635.

Да було ж літо, було літо, да й стала зима. Т (з мел.). Зап. 1929 р. В. Харків у селах Гнідин і Вишеньки Бориспільського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 82, арк. 29, мел.— арк. 30).

Ой ходив чумак сім год по Дону. У (з мел.). Зап. 1930 р. М. Неказаченко в с. Таловка Н.-Волзького краю Аткарської окр. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 22, мел.— арк. 50). Майже тотожний текст зап. в 1925—1927 роках у Червоній Слободі на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 604, арк. 30 — «Було літо, було літо...»).

Ой ходив чумак сім літ по долу. Ф (з мел.). Зап. І. Омельський на Буковині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 366, арк. 23—24); вар. з Житомирщини див.: ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 41, з мел.

Ой заслаб чумак, заслаб, сіромаха, ой заслаб та й лежить. Х (з мел.). Зап. 1948 р. Т. Онопа та О. Васильченко в с. Михайлівка Смілянського р-ну на Черкащині (Укр. нар. багатоголосся, стор. 71).

Ой слав чумак, слав сім год по Дону. Ц (з мел.). Зап. Я. Дзюба та Г. Жуковський в Харкові (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 201, арк. 84).

Ой ходив чумак сім рік по Дону. А (мел.). Зап. на Київщині (Коціпінський, 1885, стор. 68—69; Коціпінський, 1899, № 53).

Ой ходив же чумак сім рік по Дону. Б (мел.). Мел. зап. М. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 30, арк. 85, № 11). Текст тільки під нотами.

Ой ходив чумак сім рік по Дону. В (мел.). Зап. на Полтавщині (Куба, № 56; Людвик Куба про Україну. Збірник упорядкував Михайло Мольнар, К., 1963, стор. 182—-184).

Ой ходив чумак сім літ по Дону. Г (мел.). Зап. П. Демуцький в с. Охматів на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-к, од. зб. 8, арк. 14). Текст тільки під нотами. Див. також: Зб. нар. укр. пісень для нар. хорів, К., 1906, стор. 7, № 66; Укр. нар. пісні Охматівського хору, К., 1968, стор. 16. **Д** (мел.). Зап. К. Квітка на Київщині (Квітка, № 220). Текст тільки під нотами.

Да ходив чумак, да ходив бурлак. Е (мел.). Зап. К. Квітка на Чернігівщині (Квітка, № 442). Текст тільки під нотами.

Ой ходив джумак сім літ по горах. Є (мел.). Зап. К. Квітка на Львівщині (Квітка, № 533). Текст тільки під нотами.

Ой ходив чумак сім літ по Дону. Ж (мел.). Зап. А. Міщенко в Краснополі (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 307, арк. 94).

Гей, ішов чумак через Крим-базар. З (мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Одарки Білоусенко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 28—29). Текст тільки під нотами.

Та ходив чумак, та блудив чумак. И (мел.). Зап. 1928 р. Д. Ярошенко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-7, од. зб. 661, арк. 2, 5).

Ой ходив чумак сім рік по Дону. І (мел.). Зап. 1930 р. М. Неказаченко в Н.-Волзькому краї Аткарської окр. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 51, № 20). Текст тільки під нотами.

Ой та ходив чумак та сім год по Дону. Ї (мел.). Зап. 1930 р. М. Неказаченко в сл. Колокольцівка Н.-Волзького краю Аткарської окр. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 11, мел.— арк. 51).

Вар.: зап. 1930 р. М. Неказаченко в с. Катеринівка Н.-Волзького краю Аткарської окр. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 45, мел. № 74 — на стор. 50а). Текст дуже близький до попереднього (із сл. Колокольцівка).

Заслаб чумак, сіромаха, заслаб та й лежить. Й (мел.). Зап. 1937 р. Є. Столова в с. Лип'янка Златопільського р-ну на Кіровоградщині від Д. Барвінок (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 204, арк. 77—78).

Та чумак хворий, дуже нездоровий. К (мел.). Зап. 1937 р. П. Єрмоленко на Харківщині від П. В. Квашка (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 386, арк. 11).

Ой їхав чумак, на дорозі став. Л (мел.). Зап. 1946 р. М. П. Гринишин в с. Тишківці на Івано-Франківщині (нові надходження). Текст неповний — всього 3 куплети.

Ой ходив же чумак сім літ по Дону. М (мел.). Друк. за зб.: Танеєв, стор. 47, № 24. Текст неповний — всього 5 куплетів. Близьку мел. див.: Квітка, № 252 («Ой ходив донець»).

Ой ходив чумак сім год по Дону. А. Зап. О. Хиждеу (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321, № 6 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським).

Вар.: зап. в 10-х роках XIX ст. З. Доленга-Ходаковський (ІЛ, ф. 99, од. зб. 187, арк. 25 зв.— список О. Бодянського; Ходаковський, стор. 667).

У рукописній збірці «Чумацкие песни» І. Срезневський провів порівняння варіантів, що свідчить про його уважне ставлення до пісенних текстів. Це була перша спроба скороченої подачі варіантів чумацьких пісень шляхом відзначення розходжень. Пізніше цей метод широко застосував І. Рудченко у своїй книзі «Чумацкие народные песни».

Ой ходив чумак сім рік по Дону. Б. Зап. 1841 р. на Полтавщині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 190, арк. 9).

Вар.: зап. в 1856—1862 роках С. Д. Нос на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 2, од. зб. 14, арк. 48; ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 19, з мел.).

Ходив чумак сім літ по Дону. В. Зап. в 60-х роках XIX ст. М. А. Ганицький в Коростишеві на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 54, арк. 30).

Гой, ходив чумак сім рік до Криму. Г. Зап. в 60—70-х роках XIX ст. Ю. Федькович на Буковині (Народні пісні в записах Ю. Федьковича, К., 1968, стор. 131).

Ішли чумаки на кримський базар. Д. Зап. в 70-х роках XIX ст. А. Заблоцький в Проскурівському пов. Подільської губ. (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 4, арк. 45; ф. 15-3, од. зб. 163, арк. 73—75).

Вар.: зап. 1876 р. В. Степаненко в Коростишеві на Житомирщині від Мотрі Недільчучки (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 44, арк. 26—27). Близькі тексти: зап. 1925 р. Д. Кладієнко в с. Медвин на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 595, арк. 2); зап. 1877 р. О. Ставничий в Рогатинському пов. в Галичині від візників (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 63, арк. 8).

У Галичині в різний час записано багато дуже близьких варіантів. Зокрема: зап. 1870 р. О. Стефанович у Велесневі Бучацького пов. (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 73, арк. 12; од. зб. 420, арк. 13); зап. невідомий (ІЛ, ф. 3, од. зб. 4149, арк. 1—2); зап. в кінці 70-х років XIX ст. (ІЛ, ф. 3, од. зб. 215, арк. 371); зап. в 70-х роках XIX ст. М. Павлик на Покутті (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 41, арк. 82—84); зап. в 1882—1883 роках В. Ляторовський у с. Сапогів Борщівського пов. на Тернопільщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 73, арк. 22); зап. тоді ж і там же Д. Шимчук (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 74, арк. 47); зап. 1970 р. С. Й. Грица (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 415, арк. 48); зап. М. Гаморак у с. Трійця Снятинського пов. (ІЛ, ф. 3, од. зб. 4081, арк. 285—286).

Своєрідні за окремими куплетами і такі записи про «джумака»: у зб. Сохацького, що знаходиться в фонді О. Маковея (ІЛ, ф. 59, од. зб. 107, арк. 11); вар. із Стрийського пов. на Львівщині (Головацький, III, стор. 69—79; передрук: Хмілевська, стор. 553—554); вар. з с. Майдан-Посіч, зап. 1891 р. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 89, арк. 1); вар., зап. 1890 р. І. Кузівим у с. Денисів на Тернопільщині від Вар. Перегульки (ІЛ, ф. 3, од. зб. 820, арк. 369—371); вар., зап. 1890 р. О. Колянківським на Станіславщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 176, арк. 1—3); вар. «Поїхав чумак по сіно в степ», зап. в 1897—1898 роках М. Дудкою на Тернопільщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 141, арк. 10—12); вар., зап. невідомим (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 374, арк. 36); вар., зап. 1940 р. в с. Русів Снятинського р-ну на Станіславщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 276, арк. 39—41); вар., зап. 1959 р. в с. Перегінське Рожнятинського р-ну на Станіславщині від Б. Шляхтича (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 261, арк. 58).

Варіанти даної пісні, переважно коротші (а часом неповні), див. також: зап. 1880 р. І. Франко (Нар. пісні в записах І. Франка, Львів, 1966, стор. 221—222); ІЛ, ф. 3, од. зб. 820, арк. 369—371; од. зб. 822, арк. 40, 47; од. зб. 824, арк. 5; зап. 1889 р. М. Іванців на Тернопільщині (ІМФЕ, ф. 29—3, од. зб. 171—172, арк. 42); зап. 1896 р. І. Назарович на Станіславщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 453, арк. 2); зап. в 90-х роках XIX ст. в с. Розношинці на Тернопільщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 88, арк. 24); зап. 1900 р.

Росткович у с. Косів Чортківського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 152, арк. 5—6); зап. 1902 р. І. Чупрей в с. Печеніжин на Станіславщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 165, арк. 25); зап. В. Деркач у с. Вербівці Буданівського р-ну на Тернопільщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 207, арк. 16).

Ой ходив джуман сім рік по долу. Е. Зап. 1896 р. В. Козарищук у с. Плоска, близько Путилова, на Буковині («Наука», Відень, 1896, № 1-3, стор. 139—141).

Ходив джумарик по горах-долах. Є. Зап. 1964 р. П. В. Лінтур у с. Стужиця на Закарпатті від Іванни Ганусин (Народні балади Закарпаття, Львів, 1966, стор. 198—200, № 103). Коротший вар. зап. 1963 р. П. В. Лінтур у с. Ставне на Закарпатті (там же, стор. 200—201, № 104).

Ой пішов джумак йа в ліс по дрива. Ж (з мел.). Зап. 1932 р. О. І. Тимінська в с. Оршівці на Буковині від В. Г. Сімйонів (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 344а, арк. 68; од. зб. 443, арк. 1—2).

Вар.: зап. Г. Купчанко на Буковині (Сборник песен буковинского народа, К., 1875, стор. 258—259, № 303); зап. в кінці XIX ст. М. Гойненко в Галичині (ІЛ, ф. 3, од. зб. 4056, арк. 105).

Забіліли сніги, заболіло серце. З (мел.). Зап. на Чернігівщині (Рубець, 216, № 107). Текст тільки під нотами.

Забіліли сніги, заболіло тіло. И (мел.). Друк. за зб.: Александров, № 10. Текст тільки під нотами.

Вар. тексту: зап. в 60-х роках XIX ст. (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 16—17, колекція І. Рудченка).

Забіліли сніжки при битій доріжки. І. Зап. на Херсонщині (Бессараба, стор. 326—327). Близькі вар.: Хведорович, стор. 24, № 18; зап. Д. Яворницький у с. Богодар Олександрівського пов. на Катеринославщині (Яворницький, стор. 590—591, № 685); зап. 1906 р. П. Мартинович у Костянтинограді від Касяна Лазоренка (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 757, арк. 54); зап. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 790, арк. 2; од. зб. 966, арк. 2); Концевич, стор. 19—20.

Ой ревнули воли в мальованім ярмі, з Криму й ідучи. Ї (з мел.). Зап. П. Мирний та І. Рудченко в Миргороді та Гадячі (Рудченко, стор. 151—153; ЦНБ, ф. 1, од. зб. 1327, арк. 56 зв.). Передруки: Живі струни, стор. 46—48; 200 пісень, стор. 559—560; Хмілевська, стор. 559—560. Дослівний текст з Броварів зап. 1927 р. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 563, арк. 26).

Вар.: зап. А. Конощенко в с. Збрур'ївка Дніпровського пов. в Таврії від Л. Василевської (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 22; од. зб. 101, арк. 6); зап. 1905 р. П. Мартинович у с. Петрівка від В. Даценкової (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 751, арк. 5; од. зб. 743, арк. 5); зап. 1928 р. Л. Предславич у с. Обуховичі Іванківського р-ну Київської обл. від Н. Глеєвої (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 347, арк. 36—37); зап. Іван Дума (ІЛ, ф. 59, од. зб. 104, арк. 15, зібрання О. Маковея).

Ой ходив чумак четире года. Й. Зап. в кінці XIX — на початку XX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 446—447, зібрання А. Ю. Кримського).

Вар.: зап. 1912 р. В. Химерик у с. Польове Липовецького пов. на Київщині (ЦНБ, І, 3783/В, арк. 529; друк.: Хмілевська, стор. 557—558; коротший вар.: ЦНБ, І, 3812, арк. 1); зап. в 1910—1913 роках В. А. Камінський в Кам'янець-Каширському на Волинському Поліссі (ЦДАЛМ, ф. 1500, оп. 2, од. зб. 2, арк. 4); зап. 1911 р. В. А. Камінський на Волинському Поліссі (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 381, арк. 140—141).

Ішли чумаки через три городи. К. Зап. 1922 р. К. Рождественська в с. Суськ Ківерцівського пов. на Волині від Г. Звінчукової (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 289, арк. 4).

Вар.: зап. в 1924—1926 роках учні на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 495, арк. 68). Близький вар. теж з Вінниччини (там же, арк. 12).

Їхав чумак у Крим на базар. Л. Зап. 1952 р. В. Макодзьоба в с. Серебринці Яришівського р-ну Вінницької обл. (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 264, арк. 1).

Їздив, їздив чумаченько сім год по Криму. М. Зап. 1929 р. Д. Яворницький на Поділлі (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 40—41). Близький

вар. з Поділля див. у запису Археологічної експедиції Дніпрельстану (ІМФЕ, ф. 30-3, од. зб. 56, арк. 126—127).

Вар.: зап. на початку 30-х років XX ст. В. Супранівський на Львівщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 314, арк. 28—31); зап. 1938 р. Г. Сухобрус та М. Нагорний в с. Медведівка Чорноострівського р-ну Кам'янець-Подільської обл. (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 226, арк. 32); зап. в 1937—1938 роках Ф. Борисенко та П. Мельников у с. Мала Катеринівка Запорізького р-ну на Дніпропетровщині від В. Рибної (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 398, арк. 4).

Як зібрався та й поїхав у дорогу чумачок. Н. Зап. 1938 р. І. Бондар у Вінницькій обл. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 416, арк. 13).

Ой їздили чумаченьки та й у Крим по сіль. О. Зап. 1961 р. Т. І. Дудник у с. Велика Чернявка Попільнянського р-ну Житомирської обл. від О. М. Чернишук (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 364, арк. 59; од. зб. 366, арк. 32—33).

Вар.: Терещенко, V, стор. 176 (передрук: Рудченко, стор. 157, З); Новосельський, 2, стор. 192—193 (передруки: Чубинський, стор. 1053—1054, А — за рукоп. зб. Куліша, з його редакторськими виправленнями; Хмілевська, стор. 557); «Киевлянин», 1867, № 127 (передрук: Рудченко, стор. 158, И); «Киевские губ. вед.», 1870, № 24 (передрук: Рудченко, стор. 158, І); Коціпінський, 1862, № 50; Головацький, III, стор. 69—74 (передрук: Рудченко, стор. 158, К, Л, М); Рудченко, стор. 156—158, XXXV (вар. Б — з Пирятинського пов., В — з Гадяча, Г — з Гадяцького пов., Д — з Полтави, Е — з с. Кир'яківка на Херсонщині); Чубинський, стор. 1055, Г; Купчанко, Лоначевський, стор. 258; Кольберг, Pokucie, II; Записки ЮЗОРГО, т. II, К., 1875, № 303; «Зоря», 1883, № 7; Довнар-Запольський, стор. 73, № 406; «Харьковский сборник», VIII, № 50; Хведорович, стор. 11, № 7; Концевич, VI, стор. 10, з мел.; Гнєдич, стор. 274, № 999; стор. 287, № 1009; Материалы для этнографии Херс. губ., 1916, стор. 327—328; Квітка, стор. 11, № 441; Укр. нар. ліричні пісні, К., 1958, стор. 531, з мел. (це — передрук з Рудченка); Пісні з Волині, стор. 213, з мел.; зап. 1964 р. Р. С. Добровчан у с. Омелянщина Ровенського р-ну Ровенської обл. від Х. А. Данищук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 495, арк. 15—16); зап. 1964 р. А. М. Мельничук у с. Локниця Дубровицького р-ну на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 477, арк. 20—21); зап. 1961 р. І. П. Пестонюк у с. Висоцьк Дубровицького р-ну Ровенської обл. від Д. Д. Ганько (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 340, арк. 29); зап. 1966 р. Г. Радчук у с. Костянтинівка Сарненського р-ну на Ровенщині від С. Зелінської, яка почула пісню від своєї матері (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 610, арк. 27); зап. 1960 р. О. Я. Переїденко та М. М. Погребний в с. Буда Рокитнівського р-ну на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 287, арк. 124); зап. В. Деркач у с. Вербівка Буданівського р-ну на Тернопільщині від М. Деркач (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 207, арк. 15); зап. 1928 р. Д. Яворницький в с. Киселівка на Сумщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 30); зап. 1840 р. Ф. Бодянський на Полтавщині від А. Левун, Ф. Левунки та Олени Пінічої (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 84; ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 129; ф. 29-3, од. зб. 43, арк. 100); зап. 1856 р. в с. Ярковці Переяславського пов. на Київщині від сліпого (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 132, арк. 18—19); зап. в середині XIX ст. (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 213, арк. 5); зап. в Канівському пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 437, арк. 106; ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 22 — колекція І. Рудченка); зап. в середині XIX ст. (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 21 — колекція І. Рудченка); зап. в 60-х роках XIX ст. М. А. Ганицький в Коростишеві на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 54, арк. 30); зап. в 1871—1878 роках А. Заблоцький в Проскурові на Поділлі (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 4, арк. 47—48; ф. 15-3, од. зб. 163, арк. 316—318); зап. в Летичівському пов. на Поділлі (Чубинський, стор. 1055—1056, Д); зап. в 1877—1879 роках П. Мартинович у Золотоніському пов. (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 570, арк. 33); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Олексіївка Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 119); зап. 1880 р. Б. Грінченко в с. Старий Салтів Вовчанського пов. на Харківщині від Х. Лебединського (ІМФЕ, ф. 1-к2, од.

зб. 7, арк. 7); неповний вар. зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 41, арк. 64); кінцівку зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 44, арк. 63—64); зап. в 80-х роках XIX ст. на Дрогобиччині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 94, арк. 22); зап. 1884 р. в с. Краснянське на Донбасі (ЦНБ, 1580, стор. 101—104; друк.: Хмілевська, стор. 554—556); зап. 1891 р. В. Кравченко в с. Плюваки Черкаського пов. від Оврама Крайнього (ІМФЕ ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 62); зап. 1893 р. В. Герасимович у с. Крехів Жовківського пов. на Львівщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 101, арк. 27); зап. у 90-х роках XIX ст. І. Колесса в с. Ходовичі Стрийського пов. на Львівщині (Ф. Колесса, Наша дума, 1902, ч. II, № 13); зап. 1901 р. А. Гловачевський-Юрчук у с. Демидівка на Ровенщині від Я. Дубчукової (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 158, арк. 150—151; ф. 29-3, од. зб. 229, арк. 139—140); зап. 1928 р. М. Станіславський на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 809, арк. 45); зап. в кінці 20-х років XX ст. М. В. Рябий в с. Кукавка на Поділлі (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 427, арк. 48); зап. В. Яблоновський в с. Каїри на Одещині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 351, арк. 56—57); зап. 1928 р. Л. Предславич в с. Обуховичі Іванківського р-ну на Київщині від Н. Глеєвої (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 347, арк. 32—33); зап. 1928 р. І. Лісовий в с. Раківщина поблизу Пирятина (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 405, арк. 75—76); зап. 1927 р. в с. Червона Слобода на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 604, арк. 16); зап. в 20-х роках XX ст. (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 136—137); зап. 1928 р. В. М. Рогізний на хут. Рогізних Потіцького р-ну Кременчуцької окр. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 71); зап. 1929 р. І. О. Криштальов на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 725, арк. 165); зап. 1929 р. В. Харків у с. Гнідин і Вишеньки Бориспільського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 82, арк. 28); зап. 1970 р. К. Д. Саливон у с. Красногірка Ленінського р-ну Кримської обл. від К. В. Ключка (нові надходження); фрагментарні записи 1851—1852 років у фонді М. Білозерського (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 213, арк. 4; од. зб. 214, арк. 54, 63); збірки Данильченка з Поділля (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 163, арк. 248—249); зап. 1869 р. на Поділлі (ЦНБ, I, 47006, № 11; друк.: Хмілевська, стор. 558); зап. А. Заблоцький (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 163 а, арк. 111); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Олексіївка Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, акр. 120); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Люботин на Харківщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 121); зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 41, арк. 74); зап. в 1880—1890 роках П. Мартинович на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 585, арк. 32—33; од. зб. 757, арк. 54; од. зб. 938, арк. 7; од. зб. 996, арк. 4, 11); зап. 1888 р. на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 207—208); вар. із збірки Сохацького у фонді О. Маковея (ІЛ, ф. 59, од. зб. 107, арк. 7); зап. на Дону (ЦНБ, I, 1365, арк. 38—39); уривок зап. 1906 р. Д. Яворницький в с. Красний Кут Верхньодніпровського пов. (ІМФЕ, ф. 8-к 2, од. зб. 36, арк. 39); ЦНБ, I, 1365, арк. 17, 20, 35, 38—39; зап. Я. П. Новицький в с. Вознесенка Олександрівського пов. на Катеринославщині від А. Рейни-Сидоренка (ЦНБ, I, 4921, арк. 20); зап. Я. П. Новицький в с. Благодатне Маріупольського пов. на Катеринославщині від Ф. Крижановського (ЦНБ, I, 4921, арк. 22); зап. в кінці XIX — на початку XX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 460 — зібрання А. Кримського); зап. 1911 р. І. Козир у с. Отаки на Буковині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 380. арк. 30); зап. в 1920—1924 роках на Одещині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 618, арк. 34); зап. 1925 р. В. Кравченко на Волині від В. Климівського (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 66); зап. 1925 р. П. Балденко в с. Медвин на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 596, арк. 14); зап. 1925 р. Г. Чавченко в с. Медвин на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 595, арк. 6); зап. в 1925—1926 роках учні Глобинської трудшколи на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 619, арк. 127); зап. 1923 р. Д. Онищенко на Полтавщині від О. Білоконя (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 140, арк. 13, з мел.); уривок зап. в 20-х роках XX ст. В. Верховинець (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 141, арк. 24, 31); неповний текст зап. 1926 р. А. Петренко на станції Овдіївка Катеринославської залізниці від М. Петренко (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 658, арк. 21); зап. 1926 р. С. Славний в с. Перещепине на Дніпропет-

ровщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 532. арк. 352); зап. в 1926—1929 роках Ф. М. Пилипенко на Сумщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 822, арк. 188); зап. 1927 р. Ю. Виноградський в Сосниці на Чернігівщині від А. Матюшенка (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 240, арк. 13—16); зап. 1927р. І. Реков у с. Водяне Запорізької окр. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 712, арк. 151—152); зап. 1927 р. І. Лісовий у Прилуцькому р-ні на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 405, арк. 3); зап. А. С. Павлов в Кам'янець-Подільській обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 735, арк. 1а); зап. 1928 р. Ю. А. Кухар на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 796, арк. 111); зап. в 1927—1930 роках у Броварах на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 563, арк. 23); зап. 1928 р. Ф. Самокиш у с. Дашківка Кишеньківського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 107, арк. 6—7, з мел.); зап. 1928 р. П. В. Терновий на хут. Норцівка Ізюмського р-ну на Харківщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 832, арк. 61); зап. в 1927—1929 роках на Кіровоградщині з приміткою: «Співалася пісня дуже давно» (ІМФЕ, ф 1-6, од. зб. 612, арк. 161); зап. 1929 р. Л. І. Ткаченко в с. Комарівка Ізюмського р-ну на Харківщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 832, арк. 89); зап. 1929 р. В. К. Залізнюк у Брусилівському р-ні на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 717, арк. 120); зап. 1929 р. Д. Загреба в с. Зелена Олександрівка від В. Д. Єржова (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 437, арк. 23); зап. 1929 р. Н. Є. Шевченко на Донбасі (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 816, арк. 171); зап. 1929 р. В. Кравченко (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 60); зап. на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 838, арк. 42); зап. в 1929—1930 роках Ш. З. Касюк у с. Юхимівці Чорноострівського р-ну на Проскурівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 733, арк. 28); зап. 1929 р. С. Чернов на хут. Чумаки Васильківського р-ну на Дніпропетровщині від О. Сніжківського з приміткою: «Цю пісню зараз ще співають, але старі, на весіллі або так, на гульбищах» (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 714, арк. 15); зап. 1929 р. П. Г. Стасюк на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 757, арк. 85); зап. на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 350, арк. 9, 10); зап. 1930 р. О. Раб на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 7); зап. 1930 р. Д. Мнівець у с. Андріївка на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 839, арк. 15); зап. О. Тишко в Городні на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 842, арк. 120а); зап. 1931 р. В. Харків на Харківщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 90, арк. 80); зап. 1935 р. С. Тобілевич в Уманському р-ні (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 10—11, мел.— стор. 140); зап. О. С. Вершковська в с. Скрипчин Чернігівської обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 835, арк. 74); зап. 1935 р. студенти Луганського педінституту на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 11, арк. 62; од. зб. 14, арк. 31); зап. 1935 р. Р. Світич на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 41—42); зап. 1935 р. Р. Світич у с. Самсонівка на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 11, арк. 111); зап. 1935 р. Дебелий в с. Новосвітлівка Луганського р-ну на Донбасі від М. М. Шкурки (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 11, арк. 95); зап. 1935 р. Р. Варченко в с. Великі Сорочинці Миргородського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 30, арк. 24); зап. 1935 р. у Краматорську (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 49); зап. 1936 р. Рудник у с. Соколівка на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 8-7, од. зб. 787, арк. 26); зап. 1937 р. І. Фурса в с. Вертіївка Ніжинського р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 402, арк. 4—5); зап. 1938 р. Р. Верещага та П. Павлій в с. Василівка Краснопільського р-ну на Харківщині від М. Л. Дудки (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 236, арк. 186) та у с. Гребениківка Краснопільського р-ну на Харківщині (там же, арк. 124); зап. 1937 р. Є. Столова в с. Лип'янка Златопільського р-ну Київської обл. від Г. Холоднюк (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 204, арк. 143, мел.— стор. 144); зап. 1939 р. П. П. Критинка в с. Ворошилівка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 366, арк. 100—101); зап. 1939 р. М. Слободянюк у с. Червоний Ранок на Сумщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 251, арк. 11); зап. 1948 р. Т. Ф. Онопа та О. В. Васильченко від Г. М. Вариводи та А. М. Жарка (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 41, арк. 24, мел.— стор. 106; тотожний вар. мел. див.: Укр. нар. багатоголосся, стор. 71); зап. 1949 р. М. Н. Кисла в с. Шабалинів Коропського р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 46, арк. 1); зап. 1952 р. М. Крижанівська в с. Суботів Чигиринського р-ну на

Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 435, арк. 131); зап. в 1927 р. на хут. Скрипалівка Печенізького р-ну на Харківщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 832, арк. 56); зап. 1956 р. Л. А. Лясота в с. Врублівці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 165, арк. 106); зап. 1957 р. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 227, арк. 141; ф. 1-5, од. зб. 396, арк. 78); зап. 1958 р. Т. А. Сис у с. Лисківці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. від Г. П. Франко (нові надходження); зап 1958 р. А. Л. Вишневський (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 404, арк. 13); зап. 1959 р. в с. Шипинці Кіцманського р-ну Чернівецької обл. від О. М. Івасюка (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 261, арк. 59); зап. 1963 р. М. С. Близнюк у с. Кути Косівського р-ну Івано-Франківської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 374, арк. 19—20); зап. 1963 р. Т. Ф. Шаломіцька в с. Привітівка на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 425, арк. 6); зап. 1964 р. Д. І. Боцян у с. Серебринці Могилів-Подільського р-ну Вінницької обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 445, арк. 24); зап. 1964 р. О. В. Бортник у Сарнах Ровенської обл. від А. О. Лазарця (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 471, арк. 40); зап. 1964 р. у с. Мутвиця Дубровицького р-ну на Ровенщині від А. М. Кирилюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 468, арк. 28); зап. 1964 р. І. К. Стариніна в с. Ремчиці на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 490, арк. 27—28); зап. 1964 р. Г. Л. Омельчук у Дубровицькому р-ні Ровенської обл. від О. С. Семенюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 457, арк. 14); зап. 1964 р. Т. В. Бобер у с. Берестовець Ровенської обл. від І. С. Левчук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 469, арк. 20); зап. 1965 р. С. Д. Павлюк у с. Остріїв Млинівського р-ну Ровенської обл. від М. П. Павлюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 554, арк. 42); зап. 1965 р. О. М. Шекель у с. Яблунне Березнівського р-ну Ровенської обл. від М. І. Сульжин (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 530, арк. 20); зап. 1965 р. Г. І. Нагорна в с. Велюнь Дубровицького р-ну Ровенської обл. від З. М. Ромаша з приміткою: «Пісня побутує і в наш час в селах Велюнь, Лугове, Лютиськ» (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 552, арк. 26); зап. 1966 р. В. Г. Смовж на хут. Шевченка Смілянського р-ну Черкаської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 270); зап. 1966 р. В. Г. Смовж у с. Завадівка Корсунь-Шевченківського р-ну на Черкащині від І. В. Олійник (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 323—324; неповний текст — там же, арк. 319); зап. В. Г. Смовж 1966 р. в с. Суботів Чигиринського р-ну на Черкащині від Г. П. Пушкар (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 354); зап. Є. Г. Фурман у с. Чабель Сарненського р-ну Ровенської обл. від Ю. Т. Одарчука (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 412, арк. 56—57); зап. 1970 р. К. Д. Саливон у с. Журавки Кіровського р-ну Кримської обл. від К. В. Гайдаревої, 1903 р. нар. (нові надходження); зап. Л. І. Черній в с. Недобоївці Хотинського р-ну Чернівецької обл. від Т. Я. Періжняк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 486, арк. 8); ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 18 (колекція І. Рудченка); ф. 8-1, од. зб. 339, арк. 126—127; ф. 8-4, од. зб. 394, арк. 6; ф. 1-6, од. зб. 642, арк. 24, 29; од. зб. 495, арк. 35; од. зб. 496, арк. 15, 68; од. зб. 514, арк. 26; од. зб. 578, арк. 202; ф. 14-3, од. зб. 295, арк. 11—12; ф. 8-4, од. зб. 471, арк. 17; ф. 1-7, од. зб. 717, арк. 96; ф. 29-3, од. зб. 350, арк. 3; од. зб. 437, арк. 109; ф. 1-к2, од. зб. 45, арк. 1—2; ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 61; од. зб. 184, арк. 545—546.

Крім численних варіантів пісні, збереглися дві віршовані імпровізації цього сюжету. Одну записав 1904 р. П. Мартинович від П. Тищенкової (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 738, арк. 66—67; од. зб. 740, арк. 98; од. зб. 741, арк. 3). Другу зап. в 1957—1958 роках А. Р. Артюх у Переяслав-Хмельницькому р-ні на Київщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 244, арк. 67).

Вар. з мел.: Єдлічка, стор. 36—37, № 21; Хведорович, стор. 13—14; Квітка, № 441; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 49; ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 14; од. зб. 11, арк. 12; ф. 8-3, од. зб. 204, арк. 144; ф. 8-4, од. зб. 487, арк. 6.

Паралелі: російські — Русские нар. песни, М., 1957, стор. 94, № 67; білоруські — Е. Романов, Белорусский сборник, І, К., 1886, стор. 56—68; Беларускі фальклор у сучасних запісах. Мінськ, 1973, стор. 242, 243, з мел.

Було літо, було літо, та стала зима. А (з мел.). Друк. за зб.: Бігдай, 1898, вип. IX, стор. 723—724, № 347.

Було літо, було літо, та й стала зима. **Б** (з мел.). Друк. за зб.: Арсень, стор. 89—90. Майже тотожна: Укр. нар. пісні, вип. 3, К., 1963, стор. 57—58, з мел. **В** (з мел.). Зап. Д. Ревуцький на Полтавщині (Ревуцький. І, стор. 29—30). Передрук: Ревуцький, стор. 234—235, з мел.

Ей, було літо, йа тепер зима. **Г** (з мел.). Зап. 1927 р. М. П. Гайдай в с. Сліди Могилівського пов. на Поділлі від Гордія Бойка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 54зв.— 55).

Було літо, було літо, та й стала зима. **Д** (з мел.). Друк. за зб.: Хвиля, стор. 47. Передрук: Хмілевська, стор. 552—553.

Гей, та заболіло тіло. **Е** (з мел.). Зап. 1928 р. Ф. Самокиш у с. Дашківка Кишеньківського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 107, арк. 8—10).

Ой було літо, було літо. **Є** (мел.). Зап. М. В. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 30, арк. 5, мел. № 2).

Да було літо, було літо. **Ж** (мел.). Зап. на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 82, арк. 30).

Вар.: зап. П. Демуцький в с. Тараща (Демуцький, 1905, стор. 153, № 29); Леонтович, стор. 147, мел. № 110; Збірник, 1923, стор. 129—130; зап. М. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 34, арк. 21, мел.— стор. 12, № 22); зап. в 1910—1911 роках під Торчином на Волині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 280, арк. 37—38); зап. 1913 р. В. А. Камінський на Волинському Поліссі (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 381, арк. 213—214); зап. 1918 р. Г. Танцюра на Вінниччині від М. Танцюри (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 12, арк. 14, мел.— од. зб. 35, арк. 20); зап. Н. А. Присяжнюк в 20-х роках XX ст. у Погребищі на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/2, арк. 772—773); зап. 1925 р. в Хибному (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 396, арк. 72, 76—77); зап. на Волині під Овручем (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 173, арк. 134); зап. 1926 р. на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 611, арк. 134); зап. 1927 р. під Білою Церквою на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 588, арк. 10); зап. 1926 р. А. М. Яворський на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 423, арк. 54—55); зап. на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 494, арк. 5); зап. 1927 р. в с. Пішів Ярунського р-ну на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 175, арк. 157—158); зап. в 20-х роках XX ст. М. Полевий у с. Голодьки Бердичівського р-ну на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 3, арк. 92); зап. В. Кравченко в с. Мокре Звягельського р-ну (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 187в, арк. 89); зап. 1928 р. П. М. Мерва на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 719, арк. 123); зап. в 1927—1929 роках на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 612, арк. 165); зап. 1929 р. Ф. Бичківський на Волині (ІМФЕ, ф.1-7, од. зб. 715, арк. 20); зап. 1935 р. на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 40); зап. 1929 р. С. Д. Триголова в с. Маківка Лосинівського р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 842, арк. 92); зап. 1958 р. В. Л. Левицький в с. Дашківці Літинського р-ну на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 233, арк. 52); зап. 1962 р. Н. Присяжнюк у Погребищі на Вінниччині від К. Кульбіди (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/2, арк. 500—501); зап. 1963 р. Н. Н. Гергелюк у с. Поліське Березнівського р-ну на Ровенщині від Г. Й. Ткача (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 391, арк. 5); зап. 1963 р. Ф. Д. Мілісевич у с. Війниця Млинівського р-ну на Ровенщині від Г. А. Якимчука (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 497, арк. 18); зап. 1964 р. О. В. Свистун у с. Голишів на Ровенщині від Ф. З. Демчук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 561, арк. 41); зап. 1964 р. Р. А. Солоняк у с. Рудка Млинівського р-ну на Ровенщині від Х. І. Бурець (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 501, арк. 16); зап. 1964 р. М. П. Ковальчук у с. Хотин Дубнівського р-ну на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 474, арк. 21); зап. 1964 р. О. Ф. Прокоф'єв у с. Стецівка Чигиринського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 535, арк. 6); зап. 1965 р. В. О. Рек у с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. від Н. П. Верніковської (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 513, арк. 54); зап. 1965 р. Н. Й. Штельмащук у с. Комори Дубровицького р-ну на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 529, арк. 32); зап. 1966 р. В. Г. Смовж у с. Плескачівка Смілянського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 271); зап. 1967 р. К. Д. Саливон у с. Красногірка Ленінського р-ну Крим-

ської обл. (нові надходження; тут такий своєрідний куплет: «Болять мене руки, ноги, болить голова, Либонь, мені, отамане, вмирати пора»); ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 432, арк. 8—10; ф. 8-7, од. зб. 660, арк. 13-14; ф. 1-7, од. зб. 845, арк. 64—65 (тут кінцівка: «А в неділю дуже рано всі дзвони гули, А вже того чумаченька, гей, гей, до ями везли»); ф. 28-3, од. зб. 406, арк. 19; ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 11, з мел.

П'ють чумаки, п'ють, бо з дорогу йдуть. А (з мел.). Зап. В. Харків у с. Вітківці Жванецького р-ну на Вінниччині від С. Борчука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 14; од. зб. 161/2, арк. 19; од. зб. 112, арк. 5—6; ф. 9, од. зб. 34, арк. 15). Майже тотожний текст зап. Г. Сухобрус у с. Атаки Хотинського р-ну Чернівецької обл. (Історичні пісні, стор. 639). Передрук: Хмілевська, стор. 550—551.

Ой браття-чумаки, ой ви, браття мої. Б (мел.). Зап. 1959 р. в с. Шипинці Кіцманського р-ну на Буковині (Буковинські нар. пісні, К., 1963, стор. 159—160). Передрук: Хмілевська, стор. 551.

Ой ви, хлопці-чумаки. В (мел.). Зап. 1970 р. С. Й. Гриця від Н. П. Твердохліб (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 415, арк. 47). Майже тотожні вар.: ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 261, арк. 60; зап. 1919 р. В. Садовська на Кам'янець-Подільщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 387, арк. 18).

Вар.: зап. на Сквирщині (Драганець, стор. 19—20). Передрук: Хмілевська, стор. 549.

Ой у полі криниченька, чумак волів напуває. А (з мел.). Друк. за зб.: Маркевич, стор. 78, № 43. У зб.: Максимович, 1827, стор. 145—146 тотожний текст, крім початку. Такі ж тексти у збірниках: Максимович, 1834, стор. 179—180, № 51; Арандаренко, стор. 263—264, № 6; Чубинський, стор. 1045 (перший куплет тут: «Ой у полі криниченька, Холодная водиченька, О там чумак, чумак молоденький Сивих волів наповає»); Легасов, стор. 33, № 25; зап. 1882 р. Г. Залюбовський у Харкові (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 100, арк. 15); зап. 1923 р. С. Х. Пожарський на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 398, арк. 16); зап: 1927 р. в с. Горянки Кам'янець-Подільської обл. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 549, арк. 2).

Ой у полі криниченька, з неї вода протікає. Б (з мел.). Друк. за зб.: Балліна, стор. 27—28, № 13. Тотожні і дуже близькі тексти див.: Жегога Паулі, II, стор. 148; Червяков, стор. 29—30, № 21; Закревський, стор. 56—57, № 73; Рулiковський, стор. 192—193; «Киевские губ. ведомости», 1870, № 18; Рудченко, стор. 135; Живі струни, стор. 48—49; 200 пісень, стор. 65—66; Ревуцький, стор. 233, зап. 1882 р. Т. Зіньківський (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 15, арк. 53); зап. в 20-х роках XX ст. на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 496, арк. 2).

Гей, у степу, степу, в степу криниченька, гей, там вода прибуває. В (з мел.). Зап. під Бобринцем на Херсонщині (Лисенко, IV, стор. 28—29, мел. № 13).

Вар.: зап. на Полтавщині О. Чишка (Бунт, стор. 17—18, з мел.).

Ой у полі криниченька. Г (з мел.). Друк. за зб.: Лисенко, I, стор. 35, мел. № 16.

Близькі вар.: Хведорович, стор. 18—19, з мел.; Ревуцький, II, стор. 22—23; Бігдай, 1898, вип. XII, № 460; Збірник, 1923, стор. 131—132; Хвиля, стор. 49, з мел.; Укр. нар. пісні, I, стор. 161; зап. С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 123); зап. в Києві (ЦНБ, I, 1365, арк. 12). В останньому вар. ще така кінцівка:

Ой бодай же ви, сиві воли,
В Крим по сіль не ходили,
Що ви мого сина, сина чумаченька
В Перекопі згубили.

Ой у полі криниченька, вода прибиває. Д (з мел.). Друк. за зб.: Радченко, стор. 61, № 139, мел.— стор. 37.

Ой у полі ой да криниченька на чотири да грані. **Е** (з мел.). Зап. 1920 р. М. П. Гайдай в с. Вацьків Житомирського пов. на Волині від Агафії Гончарової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 46—47).

Близькі тексти: «Киевские губ. ведомости», 1856, № 40, 6/Х, стор. 200; Рудченко, стор. 135, А, Е; Чубинський, стор. 1048, № 174; ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 12, 13.

Ой у полі криниченька. **Є** (з мел.). Зап. 1921 р. Г. Танцюра в с. Зятківці Гайсинського пов. на Вінниччині від Явдохи Зуїхи (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 12, арк. 10, мел.— од. зб. 35, арк 20; од зб. 52, арк. 19—20, з мел.). Друк.: Пісні Явдохи Зуїхи, стор 631, з мел. Передрук: Народні перлини, стор. 103. **Ж** (мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Кузьми Боброка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 17).

Ой там чумак сірі воли пасе. **З** (з мел.). Зап. 1928 р. Ф. Попадич у с. Маликівщина на Полтавщині від Т. Ж. Шульги (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 133, арк. 14). Майже тотожний вар. зап. він же в с. Шафранівка (там же, од. зб. 131, арк. 7, з мел.) та с. Шишаки на Полтавщині (там же, од. зб. 130, арк. 10, з мел.).

Ой у полі та криниченька. **И** (з мел.). Зап. 1937 р. на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 208, арк. 152—154, мел. № 3).

Гей, ой у полі, в полі криниченька. **І** (з мел.). Зап. 1959 р. в с. Чапаєвка Бершадського р-ну на Вінниччині від І. О. Бабія та С. Мелешка (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 243, арк. 26).

Ой у полі криниченька. **Ї** (мел.). Зап. на Полтавщині (Куба, № 69). Текст тотожний з вар. **Г.**

Ой там чумак сірі воли пасе. **Й** (мел.). Зап. 1971 р. А. Ф. Омельченко в с. Каменка Києво-Святошинського р-ну від О. Т. Дзюбенка (нові надходження). Текст тотожний з вар. **Г.**

Ой у полі криниченька. **К** (мел.). Зап. на Чернігівщині (Рубець, 216, № 106). Текст тільки під нотами. **Л** (мел.). Зап. на Чернігівщині (Рубець, 216, № 111). Текст тільки під нотами.

Ой умер чумак, ой умер бурлак. **М** (мел.). Зап. на Чернігівщині (Рубець, 216, № 116). Текст тільки під нотами.

Ой у полі та є криниченька. **Н** (мел.). Зап. М. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 30, № 48). Текст тільки під нотами.

Ой у полі криниченька. **О** (мел.). Зап. 1930 р. в Баландинському р-ні Н.-Волзького краю (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114а, арк. 31). Текст тільки під нотами.

Ой у полі кирниченька. **П** (мел.). Зап. П. Демуцький (ІМФЕ, ф. 6-к Дем, од. зб. 1, арк. 235). **Р** (мел.). Зап. П. Демуцький (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 287).

Ой в рути та й верхи крути, піду позриваю. **С.** Зап. Маркович (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 13 — колекція І. Рудченка).

Ох, і помер чумак, да помер молоденький. **Т** (мел.). Зап. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Параски Бакуринської (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 19).

Вар. тексту див.: Чубинський, стор. 1043—1044: ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 315, арк. 19зв.— 20. Близький текст — «Помер чумак, помер молоденький» — див. у запису С. Руданського з Поділля (Руданський, стор. 214—215; ЦНБ, І, 1365, арк. 1).

Ой у полі та криниченька. **У.** Зап. Я. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 63—64). Друк. за рукоп. зб. Куліша (Чубинський, стор. 1045).

Ой у полі криниченька. **Ф.** Зап. 1879 р. І. Манжура в Павлограді (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 124).

Вар.: Чубинський, стор. 1046.

Ой у степу над дорогой. **Х.** Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Вербова Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 122).

Вар.: Чубинський, стор. 1048; зап. 1879 р. І. Манжура (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 156); зап. 1888 р. на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 386—388; од. зб. 195, арк. 64—65). Близький текст зап. В. Г. Андрієвський на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 31, арк. 38).

В чистім полі криниченька. Ц. Зап. в Чернігівській губ. (ЦНБ, І, 1365, арк. 13).

Ой у полі криниця. Зап. 1922 р. в с. Нова Буда Потіївського р-ну Житомирської обл. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 396, арк. 74).

Ой у степу криниченька. Зап. в 20-х роках XX ст. (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 134).

Вар.: зап. М. Костомаров у Харкові (Чубинський, стор. 1048—1049; передрук: Хмілевська, стор. 540); запис із збірки М. Лисенка (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 28, арк. 2; ф. 6-4, од. зб. 188, арк. 29); зап. 1927 р. Л. Пиріг на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 774, арк. 35); зап. Я. Новицький в с. Ольгинське Маріупольського пов. Катеринославської губ. від М. Іващенка (ЦНБ, І, 4921, арк. 23); запис із збірки А. Кримського (ЦНБ, XXXVI, од. зб. 132, арк. 461); зап. О. Зозуля на Волині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 348, арк. 28; од. зб. 347, арк. 27); зап. 1925 р. Д. Кладієнко в с. Медвин на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 595, арк. 2); зап. в с. Олександрівка Донецької обл. (ІМФЕ, ф. 8-8, од. зб. 833, арк. 5—6); зап. 1935 р. С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 13, мел.— стор. 141; ф. 14-3, од. зб. 72, арк. 16, з мел.). Близький вар. зап. 1947 р. А. Шмиговський (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 34, арк. 69).

ТРАГІЧНА ЗАГИБЕЛЬ ЧУМАКА. ЗАТРИМКА ВАЛКИ В ОСІННЬОМУ СТЕПУ

Ой чумаче, чумаче. А (з мел.). Зап. 1860 р. в с. Вороньків Переяславського пов. від Є. І. Красковської (Лисенко, II, стор. 24—25, № 11). Автограф. див.: ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 27, арк. 17. **Б** (з мел.). Зап. А. Коціпінський від Ю. Чайковського з-під Брусилова на Київщині (Коціпінський, 1862, перша сотня, 4-й десяток, стор. 7, № 2; Коціпінський, 1885, стор. 43—45). Такий же текст (за винятком відсутніх рядків 18—23, 28—29, 31—32) у запису 1840 р. (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 315, арк. 19), а також у запису С. Руданського з Поділля, де теж відсутні зазначені рядки (Руданський, стор. 213). Тотожний текст див.: ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 452 (зібрання А. Кримського). **В** (з мел.). Друк. за зб.: Гулак-Артемовський, стор. 38—39, мел.— стор. 10 нотного додатку, № 43. **Г** (з мел.). Друк. за зб.: Єдлічка, стор. 34—35, № 20. Тотожний текст: Червяков, стор. 19—21; зап. 1882 р. Г. Залюбовський в Харкові (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 100, арк. 68). **Д** (з мел.). Зап. у 1877—1887 роках А. Василевський на Кам'янець-Подільщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 56, арк. 46—47, мел.— стор. 33). **Е** (з мел.). Друк. за зб.: Рубець, 100, стор. 120, № 69. Майже тотожну мел., зап. на Чернігівщині, див.: Рубець, 216, № 113. **Є** (з мел.). Друк. за зб.: Малашкін, стор. 50—51. **Ж** (з мел.). Зап. в кінці XIX ст. Д. Явориицький на Катеринославщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 40, арк. 12).

Гей, чумаче, чумаче. З (з мел.). Друк. за зб.: Ревуцький, II, стор. 18.

Ой чумаче, чумаче. И (з мел.). Зап. 1919 р. М. П. Гайдай в с. Калинівка Житомирського пов. від Івана Пилипчука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 35—36). Вар.: зап. 1920 р. Г. Танцюра в с. Зятківці Гайсинського пов. на Вінниччині (Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 632, з мел.). **І** (з мел.). Зап. 1928 р. Ф. Попадич у с. Малинківщина на Полтавщині від Т. Шульги (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 133, арк. 15; од. зб. 129, арк. 3; од. зб. 130, арк. 15). Вар.: зап. у 1907—1908 роках П. А. Матяш у Чернігівській губ. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 376, арк. 28); Гнєдич, стор. 145, № 773; зап. М. Костомаров у Харкові (Чубинський, стор. 1034—1035). **Ї** (з мел.). Зап. 1937 р. Т. Майборода в Ірміно на Донбасі (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 202, арк. 172). **Й.** Друк. за зб.: Танєєв, стор. 43, № 20 (текст — за зібранням М. В. Гоголя. Див. зб.: Памяти В. А. Жуковского и Н. В. Гоголя, вып. II, СПб., 1908, № 158). Передрук: Хмілевська, стор. 561—562.

Отамане, батьку наш. К (з мел.). Друк. за зб.: Леонтович, стор. 132. **Л** (мел.). Друк. за зб.: Александров, № 25. Текст тільки під нотами.

Ой чумаче, чумаче. М (мел.). Друк. за зб.: Сокальський, стор. 27. Текст тільки під нотами. Вар.: зап. 1928 р. Ф. Самокиш в с. Дашківка Кишеньківського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 107, арк. 10, з мел.). **Н** (мел.). Зап. 1923 р. В. Бафталієвський в Голованівську на Поділлі від П. Радзієвської (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 142, арк. 36—38). Текст зведено з вар.: Гулак-Артемовський, № 43; Рудченко, № 36, А, Б, Г. Він майже тотожний з текстом у Єдлічки, крім одного куплета, відсутнього там:

Косіть, хлопці, комишу
Та наварим кулешу.

Вар.: зап. К. І. Кушнірук у с. Яцевичі Овруцького р-ну на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 718, арк. 213, з мел.). **О** (мел.). Зап. М. Середович на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 145, арк. 49).

Гей, чумаче, чумаче. П (мел.). Зап. 1935 р. С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 11, мел.— стор. 140).

Ой чумаче, чумаче. Р (мел.). Зап. 1937 р. П. Коломийченко в с. Прохорів Ніжинського р-ну на Чернігівщині від М. Коломийченкової (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 387, арк. 35). Подібний вар. зап. 1912 р. П. Коломийченко в Курську (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 109, арк. 33, мел.— арк. 51). **С** (мел.). Зап. 1939 р. М. П. Гайдай в Житомирі від П. Я. Трача (ІМФЕ, ф. 8-3, од зб. 259, арк. 42). **Т** (мел.). Зап. 1939 р. С. Андрієвський на Київщині від Ф. І. Лігоміни (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 438, арк. 21). **У** (мел.). Зап. в с. Лебедин Шполянського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 152, арк. 39). **Ф.** Друк. за зб.: Максимович, 1834, стор. 177—178, № 49. Передруки: Жегота Паулі, II, стор. 69—70; Аранда-ренко, стор. 261—262, № 4; Червяков, стор. 19—21, № 15; Хмілевська, стор. 560—561; Історичні пісні, стор. 633. Тотожні тексти: Закревський, стор. 24 (без куплетів про пшеницю, спориш, ячмінь і овес); зап. 1923 р. С. Х. Пожарський на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 398, арк. 15—16); зап. в 30-х роках XIX ст. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 164, фонд О. Бодянського); зап. 1840 р. О. Бодянський на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 131—132; ф. 29-3, од. зб. 43, арк. 101—102; ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 87). **Х.** Зап. в 40-х роках XIX ст. (ІЛ, ф 99, од. зб. 203, арк. 153). **Ц.** Зап. М. Костомаров на Полтавщині (Чубинський, стор. 1035). Вар.: зап. Я. Головацький на Галичині (Чтения, 1863, № 4, стор. 177; Головацький, І, стор. 177, № 1; ІЛ, ф. 99, од. зб. 195, арк. 135). Подібні тексти: Жегота Паулі, II, стор. 82; Кольберг, Pokucie, II, стор. 252—253, № 468. **Ч.** Зап. 1879 р. І. Манжура в Олександрівському пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 131). Вар.: зап. Я. П. Новицький в с. Михайлівка Маріупольського пов. Катеринославської губ. від Рибалки (ЦНБ, І, 4921, арк. 10); зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 27, арк. 23—24); зап. 1935 р. Г. Ф. Соцький в с. Зубринка на Київщині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 5, арк. 103); Довнар-Запольський, стор. 118, № 526; зап. Д. Яворницький в с. Богодарна на Катеринославщині (Яворницький, стор. 605—606, № 699); ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 462. Близькі вар.: зап. 1927 р. Д. Яворницький на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 15); зап. 1928 р. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 505, арк. 83, мел. № 223); ІМФЕ, ф. 28-3, од зб. 394, арк. 15.

Волики ревуть, додому не йдуть (мел.). Зап А. Д. Шмиговський від сопілкаря Д. Хмельницького з с. Кременна Куп'янського р-ну на Харківщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 2, арк. 81).

Та йдуть воли дорогою — та все бедратії. Зап. в Гадячі (Метлинський, стор. 455). Передруки: Рудченко, стор. 174—175; Хмілевська, стор. 535—536.

Вар.: Ужинок рідного поля, стор. 211—212; Рудченко, стор. 169—174, XXXVI, Б (з Переяславля), В (з Харківщини), Е (Новосельський, 2, стор. 198); Головацький, III, стор. 74; Чубинський, стор. 1034, А; стор. 1043, № 170; Легасов, стор. 30, № 22; Данилов, стор. 73 (зап. в с. Андріївка Ічнянського пов. на Чернігівщині); Яворницький, стор. 604—605, № 698 (зап. в с. Богодар на Катеринославщині); Концевич, стор. 184—185, № 20; 300 пісень, стор. 26—27; Ревуцький, II, стор. 18—19 (зап. в с. Іржавець на Полтавщині); Збірник, 1923, стор. 132—133; Ревуцький, стор. 236; Я. Степовий, Проліски, вип. III, стор. 11—12; Беларускі фальклор у сучасных запісах, Мінськ, 1973, стор. 243; зап. Г. Танцюра від Я. Зуїхи (Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 633, з мел.); Новицький, стор. 57, № 56; ІЛ, ф. 59, од. зб. 104, арк. 16; зап. 1863 р. Г. Залюбовський у Харкові (ЦНБ, І, 1382, арк. 56—57); зап. Панас Мирний у Миргороді та Лохвиці (Рудченко, стор. 168—169); зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 59—60); зап. 1890 р. П. Мартинович на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 613, арк. 3); зап. П. Мартинович на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 999, арк. 32—33); зап. в 1894—1898 роках А. Півень та ін. на Кубані (ІЛ, ф. 3, од. зб. 4063, арк. 23); ЦНБ, І, 1318, арк. 8—9; ЦНБ, І, 1365, арк. 5; зап. П. Драганець на Київщині (Драганець, стор. 19; передрук: Хмілевська, стор. 562—563); зап. І. Бессараба на Херсонщині (Бессараба, стор. 324—325; близький вар.: Хведорович, стор. 85, № 74); зап. 1921 р. Т. Головащук у с. Криве Сквирського пов. на Київщині від Г. Терещук (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 592, арк. 11); зап. на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 350, арк. 15); зап. в 1924—1925 роках на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 532, арк. 347); зап. в 1926—1927 роках Г. Рибалка в с. Юр'ївка на Запоріжжі від А. Зайцевої (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 544, арк. 14); зап. 1928 р. М. Височолян на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 610, арк. 54—55); зап. 1929 р. В. Харків у с. Грачівка на Харківщині від чумака Івана Лугового (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 15; од. зб. 101, арк. 3, з мел.); зап. 1929 р. А. Пасішник у с. Березівка на Полтавщині від Пріськи Пасішник (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 803, арк. 138); зап. 1929 р. П. Я. Ручиця на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 194); зб. Хвилі (передрук: Укр. нар. пісні, І, стор. 164; Укр. нар. ліричні пісні, К., 1958, стор. 530); зап. 1972 р. В. Шовкун на хут. Вили та в с. Рудьківка Носівського р-ну на Чернігівщині від П. В. Шовкун (нові надходження); зап. у 10-х роках XIX ст. З. Доленга-Ходаковський (ІЛ, ф. 99, од. зб. 199, арк. 23 зв., № 179); зап. 1841 р. на Полтавщині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 190, арк. 5); зап. 1851 р. (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 214, арк. 62); зап. в 60-х роках XIX ст. С. Д. Нос на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 2, од. зб. 16, арк. 12—13); зап. 1882 р. Т. А. Зіньківський у Бердянці (ІМФЕ, ф 1-к2, од. зб. 15, арк. 3); зап. в 1883—1884 роках І. Чмельов на Київщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 104, арк. 30); зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 57—58); зап. 1890 р. П. Мартинович у Костянтинограді (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 613, арк. 5); зап. 1902 р. О. Гриценко в Кролевці на Сумщині від М. Попок (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 156, арк. 25); зап. в 1906—1907 роках П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 757, арк. 118; од. зб. 966, арк. 8; од. зб. 585, арк. 24); зап. 1907 р. П. Мартинович у Харкові (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 766, арк. 1—2); зап. Д. Яворницький у Таврійській губ. (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 21); зап. 1908 р. Д. Яворницький (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 5); зап. 1920 р. П. Коломийченко в с. Прохори Ніжинської окр. на Чернігівщині від Савки Кудлая (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 837, арк. 110); зап. в 1924—1925 роках К. Квітка в с. Карпівці Любарського р-ну на Житомирщині від Ганни Мошковської (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 66, арк. 75); зап. тоді ж К. Квітка в с. Бейзимівка Янушпільського р-ну на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 66, арк. 70); зап. 1925 р. В. Харків у с. Грачівка Вільховатського р-ну на Харківщині від І. Лугового (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 15); зап. невідомий (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 383, арк. 27); зап. А. М. Явор-

ський в с. Старостинці (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 423, арк. 37—38); зап. в 20-х роках XX ст. учні Красноармійської школи в Донбасі (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 648, арк. 193—194); зап. 1925 р. Д. Яворницький в с. Перещепине Новомосковського р-ну на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 31); зап. в 1925—1926 роках учні Олексіївської школи на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 681, арк. 3); зап. 1926 р. на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 611, арк. 137); зап. І. Головко на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 740, арк. 28); зап. 1927 р. О. Товкачук у с. Андрушівка Вінницької обл. від Я. Титаренкової (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 703, арк. 32); зап. 1928 р. І. Литвинюк у с. Зрайки Білоцерківської окр. на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 748, арк. 123); зап. 1928 р. А. Сновида на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 808, арк. 201); зап. 1928 р. В. Г. Удовицький на хут. Павлівка на Полтавщині від В. Я. Дігтяр (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 811, арк. 9); зап. 1928 р. О. Козловський на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 771, арк. 26); зап. в 1928—1929 роках В. І. Сердюк у с. Дубовичі на Сумщині від батька (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 823, арк. 59); зап. в с. Макарівка (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 350, арк. 16); зап. Б. Левін у с. Корольча на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 390, арк. 4); зап. в с. Лебедин Шполянського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 152, арк. 39, з мел.); зап. в 1928—1929 роках І. Д. Кічковський на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 745, арк. 184); зап. 1929 р. І. Лісовий близько Прилук (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 405, арк. 105); зап. 1929 р. І. І. Мирний на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 800, арк. 109); зап. в 1928—1930 роках І. О. Загарюк на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 769, арк. 13); зап. в 1929—1930 роках Ш. З. Касюк у Кам'янець-Подільській обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 733, арк. 21); зап. 1930 р. П. М. Вакуленко в с. Погребняки, близько Лубен, на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 787, арк. 36); зап. 1930 р. Г. Х. Овдієнко на Сумщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 822, арк. 18); зап. 1935 р. в с. Веселеньке Луганського р-ну на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 46); зап. 1935 р. Т. Тихонова в с. Стайки Ржищівського р-ну на Київщині від П. Ф. Середи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 171, арк. 6); зап. 1938 р. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 367, арк. 3); зап. 1939 р. М. Набок в с. Березань на Київщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 450, арк. 7); зап. 1956 р. в Градизькому р-ні на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 180, арк. 7); зап. 1958 р. (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 404, арк. 13); зап. 1959 р. Н. А. Присяжнюк у Погребищі на Вінниччині від С. А. Присяжнюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/2, арк. 428); зап. 1964 р. Н. Ф. Мазур у с. Михайлівка Ровенського р-ну від П. Д. Гетманчука (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 476, арк. 20); зап. 1966 р. В. Г. Смовж від Д. Г. Ерема з хут. Шевченка Смілянського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 269); зап. 1966 р. В. Г. Смовж у с. Голов'ятине Смілянського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 306—307); зап. 1967 р. М. К. Ткачук у с. М. Каратуль Переяславського р-ну на Київщині від Т. Є. Тютюнника (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 583, арк. 118); зап. 1970 р. К. Д. Саливон у с. Журавки Кіровського р-ну Кримської обл. від К. В. Гайдаревої (нові надходження); ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 131; ф. 1-7, од. зб. 845, арк. 21; ф. 14-3, од. зб. 489, арк. 19—23.

НЕСТАЧА КОРМУ ХУДОБІ

Ой косить хазяїн та на сіножаті. А (з мел.). Зап. в 60-х роках XIX ст. в Білій Церкві Васильківського пов. на Київщині (Лисенко, І, стор. 29—31, № 14). Передрук: Хмілевська, стор. 527—529. Майже тотожні тексти: зап. 1843 р. (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 202, арк. 39); Рудченко, стор. 130—132, А (з с. Дударі Канівського пов. та з Білої Церкви), стор. 132, Б (дещо скорочений); Ревуцький, стор. 231—232, з мел. (деякі куплети переставлені); «Киевские губ. ведомости», 1870, № 16; ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 35, арк. 87—89 (відсутні куплети про пугача); 200

пісень, стор. 62—63; 300 пісень, стор. 96—97 (відсутній ряд куплетів).

Гей, косив хазяїн та й на сіножаті. Б (з мел.). Зап. в Златополі (Кольберг, Wołyń, т. 36, стор. 307—309).

На драбиночку схилився. В (з мел.). Зап. 1910 р. А. Д. Шмиговський в с. Малі Канівці Золотоніського пов. на Полтавщині від М. Конодуб (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 2, арк. 82, № 120).

На драбиночку схилився. Г (з мел.). Зап. Д. Яворницький на початку XX ст. (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 40, арк. 59, № 106).

Їхав чумак із Криму додому. Д (з мел.). Зап. 1921 р. Г. Танцюра в с. Зятківці Гайсинського пов. на Вінниччині від В. Дудика (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 12, арк. 2; мел.— од. зб. 35, арк. 18).

На драбиноньку схилився, да гей. Е (мел.). Зап. 1932 р. Ф. Попадич у с. Білорусівка на Полтавщині від Передерія (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 505, арк. 95; ф. 6-4, од. зб. 132, арк. 7). Текст близький до вар. **Г,** тільки коротший.

Ой занедужав чумак Макарина. Є (з мел.). Зап. 1929 р. Ф. Попадич у с. Тирянки на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 130, арк. 18).

Іде, іде та чумак Макара. Ж (мел.). Зап. 1929 р. Ф. Попадич у с. Диканька на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 134а, арк. 12). Текст тільки під нотами.

Їхав, їхав та чумак Макара. З (з мел.). Зап. 1952 р. в с. Диканька на Полтавщині від жіночого хору. Розшифрувала З. І. Василенко (Укр. нар. багатоголосся, стор. 66—67). Тотожна: Укр. нар. пісні, І, стор. 151—152, з мел.

Їхав чумак із путі-дороги. И (мел.). Зап. 1967 р. в с. Блистова Менського р-ну на Чернігівщині від В. У. Дохлик. Мел. розшифрував А. Іваницький (нові надходження).

Їхав чумак Макаренко. І. Зап. 1952 р. Д. І. Ненько в с. Калантаїв Новогеоргіївського р-ну на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 435, арк. 130).

Вар.: зап. в 1907—1908 роках П. А. Матяш на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 376, арк. 31—32); зап. 1925 р. І. Жук у с. Воронівка на Катеринославщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 532, арк. 23); зап. в 20-х роках XX ст. Д. Чепурний в с. Пухівка Броварського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 561, арк. 7); зап. 1926 р. в с. Рагівка (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 996, арк. 75); зап. в 20-х роках XX ст. (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 130); зап. 1931 р. Д. Яворницький в с. Могилів Новомосковського р-ну на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 17); Гнєдич, стор. 160, № 801 (3); зап. в 20-х роках XX ст. в с. Драбівка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 624, арк. 9—10); зап. тоді ж Д. Загреба в с. Зелена Олександрівка від В. Д. Єршова (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 437, арк. 24); зап. 1927 р. Д. Яворницький на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 27); зап. 1927 р. С. Дяченко в с. Нова Басань на Чернігівщині від Г. Бородківни (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 156, арк. 46); зап. в 1927—1929 роках І. Д. Овдієнко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 802, арк. 82); зап. Критинка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 367, арк. 1); зап. 1929 р. І. Лісовий в Прилуцькій окр. від Г. Бондаренка (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 405, арк. 107—108); зап. 1928 р. П. Г. Шалієвський на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 761, арк. 42—43); зап. 1936 р. П. Сметанко в с. Городське Градизького р-ну на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 377, арк. 1—2); зап. 1954 р. І. І. Горб у сел. Нововознесенка Синельниківського р-ну Дніпропетровської обл. від Я. Є. Чирви та П. І. Олексієнко (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 412, арк. 45—46); зап. А. І. Найда на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од зб. 801, арк. 21); зап. 1956 р. в Градизькому р-ні на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 180, арк. 33—35); зап. 1961 р. Г. Прокопенко в с. Жданівка від своєї матері (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 455, арк. 20—21); зап. 1963 р. О. Ф. Прокоф'єв у с. Стецівка Чигиринського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 535, арк. 5); зап. 1970 р. К. Д. Саливон у с. Красногірка Ленінського

р-ну Кримської обл. від К. В. Ключка (нові надходження); зап. 1971 р. О. І. Вертій в с. Семенівка на Сумщині від О. Пархоменко (нові надходження); ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 521, арк. 5.

НЕДУГА ТА СМЕРТЬ ЧУМАКА (МАКАРА, МИКИТИ, ДАВИДА, ЗАХАРЧЕНКА ТА ІН.) ПО ДОРОЗІ НА ЗИМІВЛЮ ДО ЛУГУ

Ой котилося та яснеє сонце та понад могилками. А (з мел.). Зап. в другій пол. XIX ст. в с. Дударі Канівського пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 78, арк. 32).

Близький текст: Чубинський, стор. 1046—1047 (передрук: Хмілевська, стор. 541—542).

Ой котилося да яснеє сонце. Б (з мел.). Друк за зб.: Рубець, 100, стор. 90—91.

Ой летів пугач та понад возами, як «пугу» та й «пугу». В (з мел.). Зап. в Харкові (Лисенко, III, стор. 15; ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 77, арк. 13—14).

Ой у полі та криниченька. Г (з мел.). Зап. 1923 р. І. Ребро в с. Федорівка Диканського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 8, арк. 7, мел.— стор. 17).

Ой воли ж мої сірі, полові. Д (мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від П. Шинкаренка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 26—27). Текст тільки під нотами.

Їхав чумак із Криму додому. Е (мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні, І, стор. 153; Укр. нар. ліричні пісні, К., 1958, стор. 535.

Їхав та чумак із Дону додому. Є (мел.). Зап. 1954 р. в с. Удівка Менського р-ну на Чернігівщині від ланки льонарок. Розшифрував А. Іваницький (ІМФЕ, ф. 14-10, од. зб. 322). Тексту лише три куплети. Аналогічна мел.: Укр. нар. багатоголосся, стор. 67.

Йа летів ворон да через Крим-город. Ж (з мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Комарівка, близько Борзни, на Чернігівщині від Д. Машира та П. Єфименка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 61—63).

Ой прилетів пугач та сів на яремце. З (мел.). Зап. на Саратовщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 53).

Ой сидить пугач в степу на могилі та все «пугу» та й «пугу». И (з мел.). Зап. Д. Ревуцький від О. Г. Ревуцького, співака італійської опери в Петербурзі, який перейняв її від Т. Г. Шевченка (Пам'яті Шевченка. Збірник статей до 125-ліття з дня народження, К., 1939, стор. 457). Передрук: Пісні великого Кобзаря, стор. 38—39. Зап. Т. Шевченком вар. див.: Рудченко, стор. 143; передрук: Т. Г. Шевченко, Повне зібрання творів, т. VI, К., 1957, стор. 277, № 38. Образ пугача на могилі ввійшов до поезій Т. Шевченка «У неділю не гуляла», «Катерина», «Чернець».

Вар.: зап. в 10-х роках XIX ст. З. Доленга-Ходаковський (ІЛ, ф. 99, од. зб. 187, арк. 25; од. зб. 203, арк. 150); Максимович, 1834, стор. 176, № 48; Жегота Паулі, II, стор. 147; Арандаренко, стор. 260—261, № 3; Хмілевська, стор. 537. Близькі тексти — у фонді М. Білозерського (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 214, арк. 40; од. зб. 199, арк. 60). Вар., де виступає козак, а не чумак: Ужинок рідного поля, стор. 255—256.

Ой сидить пугач на могилі та як «пуга», так «пуга». І. Зап. в 40—50-х роках XIX ст. О. Хиждеу (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. І, од. зб. 321, № 4 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським). До тексту цієї пісні І. Срезневський подав варіанти з своїх записів і записів В. В. Пассека.

Ой сидить чумак між возами, на важницю схилився. Ї. Зап. 1836 р. П. А. Лукашевич у Березані на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 2, арк. 72). Друк.: Грінченко, стор. 576—577.

Вар.: зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 140; ф. 3-3, од. зб. 205, арк. 65; од. зб. 213, арк. 4); Чубинський, стор. 1031; ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 459; зап. 1929 р. В. Н. Легецька в с. Рівне Ніжинської окр. на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 838, арк. 178); зап. в 40-х роках XIX ст. (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, спр. 315, арк. 20 зв., № 5 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським); К. Шейковский, Быт подолян, т. 1, вып. 1, К., 1859, стор. 59—60 (передрук: Хмілевська, стор. 545); Руданський, стор. 216; ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 452—453 (зібрання А. Кримського); Новосельський, 2, стор. 201—202 (передрук: Хмілевська, стор. 544); ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 462—463 (зібрання А. Кримського).

Ой гей, був Харко та й ще Захарченко, та й став думати-гадати. Й. Зап. В. Пассек (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321, № 12 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським).

Вар.: зап. М. Костомаров у Острогожському пов. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 171); інший запис М. Костомарова з вказівкою на Полтавську губ. (Чубинський, стор. 1048); зап. на Харківщині (Рудченко, стор. 141—142); Рудченко, стор. 142, Б (з Миргорода та Гадяча), В (із Сквирського пов.), стор. 146—147, І; зап. в 40-х роках XIX ст. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 152); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Мурафа Богодухівського пов. на Харківщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 125); зап. 1879 р. І. Манжура в с. Банноє Ізюмського пов. на Харківщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од зб. 60, арк. 126); зап. Я. Новицький на Катеринославщині (Новицький, стор. 56—57, № 55; передрук: Хмілевська, стор. 547—548); зап. П. Мартинович у с. Петрівка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 750, арк. 2).

Сидить пугач на могилі та й на вітер надувся. К. Зап. на Херсонщині (Бессараба, стор. 324—325).

Вар.: зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 47, 49—51); Чубинський, стор. 1045—1047, Б, В; ЦНБ, 3819/13, 565 (друк.: Хмілевська, стор. 548—549); Бессараба, стор. 321—328; зап. 1905 р. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 751, арк. 2; од. зб. 740, арк. 102; од. зб. 912, арк. 5; од. зб. 757, арк. 39; од. зб. 759, арк. 72); зап. 1925 р. А. Петриченко в с. Медвин на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 595, арк. 14); зап. 1925 р. в Пирятині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 621, арк. 32—33); зап. 1926 р. Ю. Виноградський в Сосниці на Чернігівщині від А. Матюшенка (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 240, арк. 11—13); зап. 1926 р. І. Сокольчик у с. Ленінське близько Конотопа (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 823, арк. 130); зап. 1928 р. П. В. Терновий на станції Савинці Ізюмської окр. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 832, арк. 60); зап. 1929 р. В. М. Личман у с. Богоявленськ Олександрівського р-ну на Кременчуччині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 710, арк. 89); зап. Ф. Попадич у с. Шафранівка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 505, арк. 18, з мел.); ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 130; зап. 1935 р. П. Муха на Луганщині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 31, арк. 13); зап. 1949 р. в Миргороді на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 118, арк. 79); зап. в 1948—1952 роках учні с. Шарківщина Миргородського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 118, арк. 13); зап. 1967 р. М. К. Ткачук у с. В. Каратуль Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 583, арк. 121). Імпровізацію народних співаків на основі даної пісні зап. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 714, арк. 61; од. зб. 997, арк. 35—37).

ПОМИРАЮЧИЙ ЧУМАК І РОДИНА. ТУГА ЗА ЛЮБОЮ ДІВЧИНОЮ. ПЕРЕДСМЕРТНІ ПРОХАННЯ ЧУМАКА

Ой у неділеньку рано-пораненьку (з мел.). Зап. в кінці XIX ст. П. Демуцький в Таращанському пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 59, арк. 15; ф. 6-к, од. зб. 1, арк. 203).

Ой у лужку, при лужечку, при крутому бережечку (мел.). Зап. К. Квітка на Житомирщині (Квітка, № 222). Текст тільки під нотами.

Котилося ясне сонце понад горою. А. Зап. М. І. Костомаров на Полтавщині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 106; ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 460). Друк.: Чубинський, стор. 1042.

Вар.: зап. в Гадячі на Полтавщині (Метлинський, стор. 456).

Котилося та сонечко понад горою. Б. Зап. на Харківщині (Рудченко, стор. 133, А). Передрук: Хмілевська, стор. 543—544.

Зійшло сонце веснянеє, стало пригрівать. В (з мел.). Зап. П. Демуцький на Київщині (Демуцький, Збірник укр. нар. пісень для нар. хорів, 1906, стор. 7; Демуцький, 1954, стор. 13; Укр. нар. багатоголосся, стор. 68).

Вар.: зап. в с. Жаботин («Киев. губ. ведомости», 1870, № 28; передрук: Рудченко, стор. 134, Б); «Киевлянин», 1867, № 127; зап. 1955 р. Г. Дзеря, О. Правдюк та ін. в с. Охматів Жашківського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 175, зош. 3, арк. 35—36); зап. 1964 р. Р. П. Петрик у с. Білка Березнівського р-ну на Ровенщині від О. Д. Усач (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 498, арк. 13).

Мати сина спородила, вірненько кохала. Зап. Я. П. Новицький в с. Вознесенка Олександрівського пов. на Катеринославщині (ЦНБ, І, 4921, арк. 15). Друк. з незначними змінами: Новицький, стор. 57—58. Передрук: Хмілевська, стор. 543.

Ой годувала удівонька сина. ІМФЕ, ф. 1-4, од зб. 339, арк. 131—132.

Ой у полі та два явори. А (з мел.). Друк. за зб.: Укр. нар. пісні, І, стор. 163.

Ой у полі два явори, третій зелененький. Б (з мел.). Зап. в с. Вереміївка на Полтавщині від П. Мартиновича (Лисенко, Збірник укр. нар. пісень, десяток 11, № 4; ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 46, арк. 3). Передруки: Арсень, стор. 48—49; Хмілевська, стор. 537—538. Тотожні тексти: зап. Д. Яворницький (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 29); зап. в 50-х роках XX ст. на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 435, арк. 130).

Вар.: зап. 1906 р. І. Єрофеїв у с. Ревуха Ружинського пов. на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 191, арк. 110—111; од. зб. 192, арк. 140); зап. 1960 р. Н. А. Присяжнюк у Погребищі на Вінниччині від С. А. Присяжнюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/2, арк. 373), зап. в 900-х роках на березі р. Роставиці в Сквирському пов. на Київщині (Драганець, стор. 18; передрук: Хмілевська, стор. 538); зап. 1928 р. А. Сновида на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 808, арк. 200—201); зап. в Жаботині (Рудченко, стор. 149—150, А, Б).

Ой в городі два явора, третій зелененький. В. Зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 79—81). Друк.: Чубинський, стор. 1032.

Ой закувала сиза зозуленька, сидя на тичині. Зап. в Гадячі на Полтавщині (ЦНБ, І, 1365, арк. 18—19, 40). Майже тотожний вар. зап. в с. Трубайці Хорольського пов. на Полтавщині (ЦНБ, 140/1565, арк. 184; друк.: Хмілевська, стор. 539).

Ой мала удова сина, за ним клопотала. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Олексіївка Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 123).

Да котилося да ясне сонце. А. ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 437, арк. 107.

Гей, заходить сонечко, та й стало примеркати. Б. ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 135.

Ой летіла зозуленька через сад, куючи. Зап. 1928 р. Д. Яворницький в с. Широке на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 10).

Ой сів собі чумак в степу та все собі «пугу», «пугу». Зап. в кінці XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 444).

Вар.: запис із архіву П. Житецького (ЦНБ, І, 47006, № 57); ЦНБ, XXXVI, стор. 458. Друк.: Хмілевська, стор. 560.

У неділю вранці, рано-пораненьку. Зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 70). Друк.: Чубинський, стор. 1043 (з прим.: «З рукоп. зб. П. Куліша»). Передрук: Хмілевська, стор. 530—531.

Ой їхав чумак, ой та їхав бурлак (з мел.). Зап. в с. Старосільці Коростишівського р-ну (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 38, арк. 40).

Чомусь мої воли не пасуться да не будуть води пити. Зап. в Конотопі (Метлинський, стор. 458). Передруки: Рудченко, стор. 147—148; Хмілевська, стор. 538—539.

Виїжджає чумак молоденький, та й щаслива година. Зап. в кінці XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 451).

Умер, умер чумачина. Зап. 1878 р. Ф. Ромашкевич на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 9, арк. 16).

Іде чумак дорогою, сірі воли напуває. Друк. за зб.: Народные песни, записанные в Подольской губернии. Составил и издал А. П. К., Одесса, 1915, стор. 37—38. Йдеться про період, коли Правобережна Україна перебувала під польсько-шляхетським пануванням.

Шумить, гуде сосононька. А. Зап. 1925 р. в Первомайській окр. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 617, арк. 79—81).

Ой у чистім полі жито жала. Б. Зап. 1919 р. В. Садовська в Кам'янець-Подільській обл. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 387, арк. 18).

Вар.: ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 455.

Край лиману коло калантиру. А (мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Калинівка на Житомирщині від Івана Пилипчука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 37—38).

Вар.: Квітка, № 222.

Ой од Перелозу та до Перекопу мальованії верстви. Б. Зап. 1927 р. В. Кравченко на Волині (ІМФЕ, ф. 15-1, од. зб. 195, арк. 67—68).

З Берeслава до Перекопу все мальовані верстви. В. Друк. за кн.: Рудченко, стор. 155—156.

РОЗШАРУВАННЯ СЕРЕД ЧУМАЦТВА

ЧУМАК І СЕЛЯНИН (ЗІСТАВЛЕННЯ ЗАНЯТЬ І ХАРАКТЕРІВ)

Да що під мостом да трава ростом. А (з мел.). Зап. в 1927—1930 роках В. Харків у с. Носівка Ніжинського р-ну на Чернігівщині від Є. Ворони та Л. Смоловикова (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 161/1, арк. 2, мел.— арк. 20; од. зб. 100, арк. 17; ф. 9, од. зб. 34, арк. 16; ф. 6-3, од. зб. 74, арк. 8).

Коротший вар. зап. 1929 р. Д. Ф. Назаренко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 801, арк. 3).

Ох, і косить косар зеленеє сіно. Б (мел.). Зап. 1925 р. М. П. Гайдай в с. Портянка Зіньківського р-ну на Полтавщині від чумака Максима Корнієнка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 65—66).

Було літо, стала й осінь наступати. В (мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Калинівка на Житомирщині від діда Івана Пилипчука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 41—43).

Що й у полі, в широкім роздоллі. Г. Зап. Попадич (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 505, арк. 76, мел.— арк. 200).

Косить чоловік сіно. Д. Зап. 1937 р. К. І. Кушнірук на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 718, арк. 212).

Косив косар траву зелененьку. Е (мел.). Зап. в Нововолзьку (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 53).

Ой косить мужик да й у степу сіно. Є (мел.). Зап. К. Квітка на Житомирщині (Квітка, № 221).

Ой косив косар да у степу сіно. Ж (мел.). Зап. 1925 р. М. Калістратенко в с. Трипілля Обухівського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-5, од. зб. 203, зош. 6, арк. 1, № 1).

Ой здоров, здоров, пане хазяїну. З (мел.). Зап. А. Д. Шмиговський від сопілкаря Д. Хмельницького, що перейняв мелодію від Н. Ховронича з сл. Крем'яної Куп'янського пов. на Харківщині. Куплет взято з середини тексту (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 2, арк. 91, № 130). Текст тільки під нотами.

Ой та косарики сіно косять. И (мел.). Зап. 1952 р. в с. Воскобійники Шишацького р-ну Полтавської обл. від П. С. Безуглого, 76 р. Розшифрував А. І. Іваницький (ІМФЕ, ф. 14-10).

Ох, і косить мужик да у степу сіно, аж із його піт ллється. І. Зап. в 30—40-х роках XX ст. (із збірки О. Бодянського — ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 139).

Вар.: зап. 1879 р. І. Манжура в с. Олексіївка Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 145).

Косить мужик у полі сіно. Ї. Зап. 1927 р. В. Кравченко на Коростенщині Житомирської обл. (ІМФЕ, ф. 15-1, од. зб. 57, арк. 123; ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 50—51).

Вар.: зап. О. Маркович (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 11); зап. в 1901—1904 роках П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 714, арк. 193); зап. в 1927—1930 роках С. Харченко в с. Требухів Броварського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 563, арк 102); зап. в Любарі (Чубинський, стор. 1058—1059); зап. 1920 р. І. Ворона в с. Обліжки Глухівської окр. на Сумщині (ІМФЕ, ф. 1-7 од. зб. 818, арк. 91); зап. 1943 р. М. Плісецький від П. Мудрик в Башкирській АРСР (ІМФЕ, ф. 12-2, од. зб. 9, арк. 108).

Ой робить сірома, ой робить сіромаха. Й. Зап. 1858 р. на Херсонщині (ЦНБ, І, 1318/1528, № 67, арк. 34—35). Друк.: Хмілевська, стор. 525—526.

Вар.: зап. в 1870 р. на Поділлі (із збірки Данильченка — ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 163, арк. 110, 226—228).

Косить хазяїн та в степу сіно. К. Зап. 1940 р. в Гайворонському р-ні (ІМФЕ, ф. 8-7, од. зб. 684, арк. 8). Близький вар. зап. 1889 р. в с. Бурти на Черкащині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 52—53; од. зб. 184. арк. 51—53).

Ой ходять воли в степу при дорозі. А (з мел.). Зап. в 90-х роках XIX ст. П. Демуцький в Таращанському пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 59, арк. 36).

Ой которий чумак по дорогах ходить. Б. Зап. О. Хиждеу в 1830—1840 роках (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321, арк. 3 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським). Тотожний гекст, крім останнього рядка — «Із Криму додому»,— у фонді О. Бодянського (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 40). Друк. без останнього куплета з незначними змінами: Чубинський, стор. 1038—1039.

Вар.: ЦНБ, І, 1365, арк. 32; зап. М. Костомаров у Ровно (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 169); Чубинський, стор. 1038 (передрук: Хмілевська, стор. 505—506); з рукоп. зб. П. Куліша (Рудченко, стор. 87—88; передруки: Історичні пісні, стор. 620; Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 210—211; Хмілевська, стор. 504); зап. 1885 р. В. Василенко в с. Єреміївка Золотоніського пов. («Харьковские губ. ведомости», 1885, № 286; КС, 1889, кн. 4, стор. 140); зап. 1879 р І. Манжура в с. Мурафа Богодухівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 148).

ЧУМАК У КАБАЛІ В БАГАТОГО ГОСПОДАРЯ

Їхав чумак та у Крим за сіллю. А (з мел.). Друк. за зб.: Лисенко, VII, стор. 35. Тотожний текст: ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 69, арк. 2. Передрук: Хмілевська, стор. 524—525.

Вар.: зап. 1918 р. Г. Танцюра в с. Зятківці Гайсинського р-ну на Вінниччині від Явдохи Зуїхи (Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 637—638). Близький вар. зап. в XIX ст. (ЦНБ, І, 3812).

Да косив козак в зеленій діброві. Б (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Старосілля на Чернігівщині від Насті Шевченко (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 60—61).

Косе мужик зеленую травку. В. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Багате Новомосковського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 143).

Вар.: зап. в кінці XIX ст. в с. Мартинівка Канівського пов. на Київщині (Грінченко, стор. 569—570).

Ой косить хазяїи та на степу сіно. Г. Зап. 1881 р. Ф. Кондратович у Тульчі в Добруджі від Тараса Корнієнка (Грінченко, стор. 570—572; ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 11, арк. 60—61).

Вар.: ЦНБ, І, 1365, арк. 21—21а.

Чумак йа в дорозі стеле постіль муровицею. Д. Зап. 1911 р. в с. Отаки Хотинського пов. на Буковині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 380, арк. 29—30).

Вар.: «Русская беседа», 1857, кн. 1, стор. 58; Максимович. Дни и месяцы (Мистецтво. Фольклор. Етнографія, К., 1947, стор. 222); Лисенко, І, № 14; Рудченко, стор. 130—133, XXV; Чубинський, стор. 1058; Живі струни, стор. 45, № 50; СХИФО, 1893, кн. 3, стор. 145; 200 пісень, № 70; Яворницький, стор. 583—586, № 680, 681; Бессараба, стор. 319—322; Драганець, стор. 18—19 (передрук: Хмілевська, стор. 526—527); зап. О. Маркович в середині XIX ст. (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 10); зап. 1889 р. в с. Бужин Шебельницької вол. Чигиринського пов. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 54): зап. 1908 р. Д. Яворницький на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 18); ЦНБ, І, 3165, арк. 22, 34—34а; зап. 1910 р. на Волині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 280, арк. 36; ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 456 — зібрання А. Кримського); ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 457, арк. 6; зап. 1926 р. А. М. Яворський у с. Блажіївка на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 423, арк. 17—18); зап. 1924 р. на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 495, арк. 62; од. зб. 532, арк. 125, 349); зап. в с. Медвин на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 595, арк. 2); зап. в с. Бурханівка Миколаївської обл. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 615, арк. 8); зап. 1925 р. В. Кравченко в с. Старосільці Житомирської окр. від Д. Лакеєнка (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 55); зап. в с. Пісківка Полтавської обл. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 633, арк. 12); зап. 1928 р. на хут. Чирви Пригарівського р-ну на Полтавщині від К Сновида (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб 623, арк. 14); зап. 1929 р. В. М. Личман у с. Богоявленськ Олександрівського р-ну на Кременчуччині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 710, арк. 89); зап. І. Я Кудлай на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 42, арк. 6—7); зап. 1928 р. в Броварах під Києвом (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 564, арк. 47); зап. 1929 р. С. Г. Бражник у с. Дейкалівка Зіньківського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 786, арк. 204); зап. 1931 р. В. Харків на Полтавщині та Харківщині (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 90, арк. 80); зап. 1935 р. Г. Сенікова на Донбасі від З. Косяченко (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 47—48); зап. 1936 р. в с. Соколівка на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 8-7, од. зб. 787, арк. 26); зап. 1939 р. Ф. Гарін у с. Парафіївка Ічнянського р-ну на Чернігівщині від К. Домащенка та Л. Яцеленка (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 267, арк. 77); зап. А. Лиходій у с. Безборошне Потіцького р-ну на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 34, арк. 17); зап. Ф. Ситник у с. Білий Камінь Чечельницького р-ну на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 10, од. зб. 6, арк. 131; ф. 9, од. зб. 5, арк. 170; од. зб. 28, арк. 150); зап. 1948 р. в Комишні на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 118, арк. 2, 39); зап. 1952 р. на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 122, арк. 6); зап. 1954 р. Г. Сухобрус у с. Отаки Хотинського пов. на Буковині від Д. Г. Білецького, який перейняв пісню від батька, що ходив у чумацьких валках до Криму по сіль (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 161, арк. 13); зап. 1958 р. Л. О. Климчук у с. Дорогунь Потіївського р-ну на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 274, арк. 11—12); зап. 1958 р. Є. В. Горб у с. Старі Кодаки Дніпропетровського р-ну від Т. Т. Білоконь (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 262, арк. 7); зап. 1959 р. Г. А. Іванько в с. Прохорівка Гельмязівського р-ну на Черкащині від Г. І. Миколаєнко (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 465, арк. 4); зап. 1961 р. Г. Титаренко в с. Романівка Попільнянського р-ну на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 366, арк. 18); зап. 1962 р. Р. Я. Кучер у с. Варварівка Кремінського р-ну Луганської обл. від А. Л. Білецької (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 373, арк. 6); зап. 1966 р. В. Г. Смовж у с. Голов'ятино Смілянського р-ну на Черкащині від Т. І. Зубалій (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 264—265, 305); зап. 1965 р. Л. А. Візир у с. Собіщиці Володимирецького

р-ну Ровенської обл. від П. В. Романчук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 544, арк. 46—47); зап. 1966 р. В. Г. Смовж у с. Плескачівка Смілянського р-ну на Черкащині від А. Дудника (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 311); ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 188, арк. 8; ф. 14-3, од. зб. 295, арк. 9; ЦНБ, І, 1318, арк. 21.

АДМІНІСТРАТИВНІ ОБМЕЖЕННЯ ЧУМАЦТВА. ЗУБОЖІННЯ ЧУМАКІВ І ОПІР БАГАЧАМ

Як були ми на морі. А. Друк. за зб.: Каменецький, стор. 7—9. Передрук: Хмілевська, стор. 580—581.

Ой були ми та на морі. Б (з мел.). Зап. П. Демуцький від Варки і Марії Морозових (Демуцький, 1907, № 204).

Вар.: ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 446.

Ой по горах сніги лежать. Друк. за зб.: Закревський, стор. 48—49, № 59. Передруки: Рудченко, стор. 229; Легасов, стор. 50—51, № 40. Тотожний текст зап. 1912 р. В. Нагорний в Новодашові Липовецького пов. на Київщині (ЦНБ, І, 3782/В, 528; друк.: Хмілевська, стор. 506).

Частину пісні — від слів «Чумаченьки-козаченьки каші наварили» — як окремий твір надруковано: Максимович, 1834, стор. 174, № 45; Жегота Паулі, II, стор. 93—94 (також: ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 199, арк. 58). Другу частину пісні як окремий твір записав З. Доленга-Ходаковський (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 349, арк. 21; друк.: Максимович, 1834, стор. 174, № 46; Жегота Паулі, II, стор. 70; передрук: Хмілевська, стор. 492).

Та повій, вітре буйнесенький, з восточного моря. Зап. в 60-х роках XIX ст. в Ізюмському пов. на Харківщині («Основа», 1862, V, стор. 99). Передрук: Хмілевська, стор. 497.

Ох, і не стелися, хрещатий барвінку. А (з мел.). Зап. М. Лисенко в Білій Церкві Васильківського пов. на Київщині (Рудченко, стор. 130, Б; Лисенко, І, стор. 33). Тотожний текст (крім двох останніх рядків) зап. в Канівському пов. (Рудченко, стор. 129—130). Передруки: 200 пісень, стор. 63—64; 300 пісень, стор. 97—98; Хвиля, стор. 54; Укр. нар. ліричні пісні, К., 1958, стор. 523; Ревуцький, І, стор. 30—31; Народні перлини, стор. 104; Хмілевська, стор. 577—578

Ой і стелись, стелись, хрещатий барвінку. Б. Друк. за зб.: Арсень, стор. 25.

Да колись було, братці. В (мел.). Зап. М. П. Гайдай в 20-х роках XX ст. в с. Старосілля Остерського пов. на Чернігівщині від Гриця Пономаренка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 56—57).

Ой не стелися, зелений шпориш. Г (мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Слобода-Селець Житомирського пов. на Волині від Степана Сидоренка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 44—45).

Гей, не стелися, хрещатий барвінку. Д (мел.). Зап. 1935 р. Т. Тихонова в с. Стайки Ржищівського р-ну на Київщині від П. Ф. Середи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб 171, арк 73). Текст такий же, як вар. **А.**

Вар.: зап. в 60—70-х роках XIX ст. (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 8); зап. К Квітка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 112, арк. 4); зап. 1906 р. І. Єрофеїв у с. Ревуха Ружинського пов. на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 192, арк. 141; з Сквирщини — од. зб. 191, арк. 111); зап. в 20-х роках XX ст. (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 136); зап. в 1924—1925 роках К. Квітка в с. Бейзимівка Янушпільського р-ну Житомирської окр. від Панаса Білокурого (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 66, арк. 76); зап. в 60-х роках XIX ст. С. Маціевич у с. Безпечна Уманського пов. (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 54, арк. 28); зап. в кінці XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 456; І, 1365, арк. 7); зап. 1904 р. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 738, арк. 39; од. зб. 741, арк. 2—3); зап. 1901 р. А Гловачевський-Юрчук у с. Демидівка Дубнівського пов. на Ровенщині від С. Данилюкового (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 158, арк. 149; ф. 29-3, од. зб. 229, арк. 139); зап. 1928 р. Л. Пред-

славич у с. Обуховичі Іванківського р-ну на Київщині від Н. Глеєвої, І. Любиш та Б. Барсук (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 347, арк. 28); зап. 1958 р. А. Л. Вишневський (ІМФЕ, ф 14-4, од. зб. 404, арк. 14).

Понад яром дубок похилився. Зап. 1964 р. А. П. Шкльода в Дубровицькому р-ні на Ровенщині від М. П. Гнатюка (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 488, арк. 31). Тотожний текст зап. Л. А. Веремій в с. Ногачівка Шепетівського р-ну Хмельницької обл. від К. Михальчук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 472, арк. 29).

ГІРКА ДОЛЯ ЧУМАКА-НАЙМИТА. СИРІТСТВО. ЖУРБА. БУРЛАЦЬКЕ ГОРЕ Й ПОНЕВІРЯННЯ

Молодий чумаче, чого зажурився. А (з мел.). Зап. 1877 р. А. Василевський на Кам'янець-Подільщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 56, арк. 29, мел.— арк. 3). **Б.** Зап. в 1904—1906 роках С. Козицький в с. Будераж Дубинського пов. на Волині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 74, арк. 17, з мел.). Мел. близька до попередньої. Вар.: зап. П. Демуцький (ІМФЕ, ф. 6-к, од. зб. 8, арк. 20, з мел.).

Чумаче, чумаче, чого зажурився. В (з мел.). Зап. 1935 р. С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 13, мел.— арк. 141).

Молодий чумаче, чого зажурився. Г. Зап. 1958 р. М. А. Мишастий в с. Блистова Менського р-ну на Чернігівщині від Г. Т. Мишастого та М. А. Гринька (ІМФЕ, ф. 14-3, од зб. 345, арк. 75, з мел.).

Вар.: зап. 1940 р. Ф. Ловецький на Поліссі (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 472, арк. 30—31 і 122—123; мел. близька до вар. **Ж**); зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Селець Житомирського пов. від Адама Колесника (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 53, з мел.).

Чумаче, чумаче, чого зажурився. Д (мел.). Друк. за зб.: К в і т к а, № 484. Текст тільки під нотами.

Ой чого, чумак, та чого, бурлак, запив, зажурився. Е (мел.). Зап. на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 6-5, од. зб. 204, арк. 2). Текст тільки під нотами.

Сіромо, сіромо, чого зажурився. Є (мел.). Зап. Н. Є. Чекін у с. Овечаче Турбівського р-ну Вінницької обл. (ІМФЕ, ф. 6-5, од. зб. 204, арк. 2). Текст тільки під нотами.

Зелений дубочок на яр похилився. Ж (мел.). Зап. 1939 р. Н. Таранченко в Києві (Т а р а н ч е н к о, стор. 24). Після тексту, що під нотами, ще чотири рядки, такі, як перші 4 рядки у вар. **В.**

Вар.: Укр. нар. багатоголосся, стор. 65—66, з мел. (передруки: Укр. нар. пісні, І, стор. 153—154; Народні перлини, стор. 98); зап. в 1919—1925 роках Г. Г. Богун у с. Бистрик Бердичівського р-ну на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 447, арк. 14); зап. в с. Білокуракине на Харківщині (І в а н о в, стор. 654, № 37); зап. 1929 р. В. Матятов на Сумщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 821, арк. 95); зап. Д. Яворницький 1932 р. в с. Покровка на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 32, арк. 27); зап. 1935 р. Н. Туреєва на Донбасі від О. Васильєвої (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 54).

Ой піду я попід лугом калини ламати. З. ЦНБ, І, 1365, арк. 25.

Ой чумаче, чумаче, чого зажурився. И. Зап 1952 р. М. Крижанівська в с. Суботів Чигиринського р-ну на Черкащині від Топчія (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 435, арк. 128—129).

Вар.: М е т л и н с ь к и й, стор. 461—462; В. А л е к с а н д р о в, Не ходы, Грыцю, на вечерныци. Малорусская оперетка, Харків, 1873, № 5; Ч у б и н с ь к и й, стор. 27—28; Л е г а с о в, стор. 5, № 1; зап. в 60-х роках XIX ст. С. Д. Нос на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 2, од. зб. 23, арк. 2—3); зап. 1920 р. П. Коломийченко в с. Прохори Ніжинської окр. на Чернігівщині від Савки Кудлая (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 837, арк. 111); зап. 1927 р. М. Дерега на Київщині від Т. Мелащенкової (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 742, арк. 132); зап. в 1927—1929 роках на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 612, арк. 176); зап. 1927 р. на Харківщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб.

433, арк. 141); зап. в 1928—1929 роках С. І. Цимбал у Ставищі на Київщині від Г. І. Цимбалової (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 598, арк. 55); зап. 1930 р. І. Рудь в с. Варварівка Полтавської обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 155); зап. 1935 р. М. Щебетівська та Н. Ткаченко в с. Іванівка Краснолуцького р-ну на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 43); зап. 1935 р. Д. Колісниченко в с. Трудолюбівка Бежбарацької сільради Рівнянського р-ну на Одещині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 5, арк. 153—154); зап. 1940 р. Ф. Ловецький на Поліссі (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 472, арк. 114); зап. 1940 р. Г. Дубас у с. Личанка Макарівського р-ну на Київщині від П. Дубас (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 468, арк. 23); зап. 1957 р. А. Р. Артюх (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 244, арк. 3); зап. 1963 р. Ю. А. Горошко в с. Передмірка Збаразького р-ну Тернопільської обл. від М. Я. Горошко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 367, арк. 91); зап. 1963 р. О. Ф. Прокоф'єв у с. Стецівка Чигиринського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 535, арк. 60); зап. 1966 р. В. Г. Смовж на Смілянщині Черкаської обл. від М. Ф. Харченко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 323); ІМФЕ, ф. 1-4, од зб. 339, арк. 125; ф. 1-7, од. зб. 790, арк. 63; ф. 14-3, од. зб. 295, арк. 12; ф. 24-5, од. зб. 77, арк. 29—30, 72; ф. 28-3, од. зб. 350, арк. 14.

Паралелі: Сборник памятников нар. творчества Северо-Западного края, вып. 1, Вильно, 1866, стор. 225—226; Беларускі фальклор у сучасних записах, Брестская область, Мінськ, 1973, стор. 244, з мел.

Зелений дубочок на яр похилився. А. Зап. М. І. Неказаченко в Н.-Волзькому краї (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114а, арк. 24, з мел.).

Вар.: зап. у Васильківському пов. на Київщині (Рудченко, стор. 212—213); Живі струни, стор. 49; 200 пісень, стор. 66—67; Збірник, 1923, стор. 146; зап. в 1925—1926 роках А. Г. Легкий на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 838, арк. 171); зап. 1913 р. В. Кравченко в с. Левків на Житомирщині від О. Палійової та Г. Бобрової (Праці товариства дослідників Волині, т. XIV, Житомир, 1920, стор. 125).

Чумаче-бурлаче, чого зажурився. Б. Зап. 1921 р. Г. Танцюра в с. Зятківці на Вінниччині від Явдохи Зуїхи (ІМФЕ, ф. 31-2, од зб. 57, арк. 154—155, з мел.). Мел. близька до вар. «Зелений дубочок на яр похилився» в зап. Н. Таранченка.

Вар.: зап. в Кам'янець-Литовській вол. Брестського пов. Гродненської губ. (Сборник памятников нар. творчества Северо-Западного края, вып. 1, стор. 193—195, № 189); Концевич, стор. 23—24; зап. 1925 р. М. Маленко в с. Медвин на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 595, арк. 11); зап. 1926 р в Городищі на Черкащині (ІМФЕ, ф 1-6, од. зб. 585, арк. 6); зап. в 1925—1926 роках в Старобільську (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 523, арк. 14); ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 869, арк. 63; зап. 1935 р. в Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 51—52); зап. 1960 р. В. О. Бєліков у с. Волоська Балаклія Шевченківського р-ну на Харківщині від М. М. Бєлікової (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 305, арк. 48—49).

Запив чумак, запив бурлак, запив, зажурився. А (з мел.). Зап. С. Руданський в 60-х роках XIX ст. на Поділлі (Руданський, стор. 217—218).

Майже тотожний, дещо коротший вар. зап. 1938 р. Р. Верещага та П. Павлій в с. Василівка Краснопільського р-ну на Харківщині від М. Л. Дудки (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 236, арк. 187). У цьому вар. мати просить: «Тягніть сина, тягніть Саву».

Та запив чумак, та запив бурлак, запив, зажурився. Б (з мел.). Зап. 1886 р. в Полтаві (Куба, стор. 139—140; передрук: Людвик Куба про Україну, стор. 72, з мел.).

Вар.: зап. у 80-х роках XIX ст. М. Лисенко в с. Покошичі Чернігівської губ. від Загорської (Лисенко, IV, стор. 30—31, № 14).

Гей, сів чумак, гей, сів бурлак, гей, став, зажурився. В (з мел.). Зап. П. Демуцький в с Охматів Таращанського пов. на Київщині від Сави Лучки (Демуцький, 1905, стор. 40—41, № 74).

Пішов чумак, да пішов бурлак да й щастя шукати. Г (з мел.). Зап. 1920 р. М. П. Гайдай в с. Слобода-Селець Житомирського пов. від Тетяни Миколайчукової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 30—31).

Пішов чумак, пішов бурлак доленьки шукати. Д (з мел.). Зап. 1946 р. А. Д. Шмиговський в с. Сидорівка Корсунь-Шевченківського р-ну на Київщині від Т. Д. Вільгань (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 34, арк. 48).

Вар.: зап. в середині XIX ст. в Києві (Метлинський, стор. 461—462); зап. в Києві (Рудченко, стор. 124—125; передрук: Хмілевська, стор. 564—565); зап. на Чернігівщині (Грінченко, стор. 576); Концевич, стор. 13—14; зап. 1927 р. на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 613, арк. 18); зап. 1966 р. В. Г. Смовж у с. Голов'ятине Смілянського р-ну на Черкащині від Я. А. Пустовіт (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 303); зап. в першій половині XIX ст. І. Білозерський (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 226, арк. 8—9).

Гей же! Та журба мене зсушила. А. Єдлічка, № 40, з мел. Мел. близька до пісні «Гей, гей! Ой хто лиха не знає» в зап. Каменецького.

Гей, гей! Ой хто лиха не знає. Б (з мел.). Друк. за зб.: Каменецький, № 4. Це — улюблена пісня Т. Шевченка. Він її слухав у 1845 р. (Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників, К., 1958, стор. 75—76; пісня використана в його повісті «Наймичка»).

Вар.: зап. в Гадяцькому пов. на Полтавщині (Рудченко, стор. 111—112, з мел.). Текст тотожний з вар. **А**, крім 3—4 рядків, які тут відсутні.

Гей, гей! Та хто лиха не знає. В (мел.). Друк за зб.: Танєєв, стор. 42, № 19.

Гей, гей! Та журба ж мене зсушила. Г. Зап. В. Пассек в 30-х роках XIX ст. (ЦДАЛМ, ф. 436, од. зб. 321 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським, № 13).

Вар.: Рудченко, стор. 112, Б; ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 165; зап. 1880 р. в с. Нижня Писарівка Харківської губ. (Яворницький, стор. 596—597; передрук: Наймитські та заробітчанські пісні, стор. 111); зап. на Харківщині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 165), Максимович, 1934, стор. 163—164; зап. М. Костомаров на Харківщині (Чубинський, стор. 1059); зап. 1935 р. С. Тобілевич на Херсонщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, № 1).

Гий, гий! А хто біди не знає. Д. Зап. Ю. Федькович на Буковині (Народні пісні в записах Ю. Федьковича, К., 1968, стор. 132).

Вар.: Жегота Паулі, II, стор. 78; Чубинський, стор. 1060 (передрук: Хмілевська, стор. 568—569); Збірничок укр. пісень, Одеса, 1896, № 8; 200 пісень, стор. 70—71; Ревуцький, II, № 18; Хведорович, стор. 15, № 8; Укр. нар. думи та істор. пісні, стор. 212 (зап. від П. К. Саксаганського); Укр. нар. пісні, I, стор. 143; Укр. народні ліричні пісні, К., 1958, стор. 527; Народні перлини, стор. 100; Наймитські та заробітчанські пісні, стор. 110 (зап. М. Лисенко); зап. М. Костомаров в Острозькому пов. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 165); зап. в Лубнах на Полтавщині (ЦНБ, 1404/1568, арк. 29; друк.: Хмілевська, стор. 570); зап. І. Рудченко в Гадячі на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1, од. зб. 1317, арк. 35—36); зап. 1906 р. П. Мартинович в Костянтинограді від Касяна Лазоренка (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 757, арк. 125); зап. Б. Познанський в с. Дударі на Звенигородщині (ЦНБ, I, 1516, стор. 18—19).

Та їхав чумак з Дону. А (з мел.). Зап. в 1820—1830 роках (Аляб'єв, Максимович, стор. 79).

Ішов чумак, да ішов бурлак. Б (з мел.). Зап. в 1919—1927 роках М. П. Гайдай в с. Старосілля Остерського р-ну на Чернігівщині від Гриця Пономаренка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 58—59).

Та ішов чумак з Дону. В (мел.). Зап. в кінці 20-х років XX ст. А. Лиходій в с. Олександрівка Луганського р-ну від М. Г. Сиченкової (ІМФЕ, ф. 10, од. зб. 6, арк. 12. Текст близький до попередніх).

Вар.: ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 165, арк. 13.

Ой ішов чумак з Дону. Г (мел.). Зап. 1928 р. Ф. Самокиш у с. Дашківка Кишеньківського р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 107, арк. 7—8. Текст дуже близький до попередніх).

Та й ішов чумак з Дону. Д. (мел.). Зап. 1937 р. Р. Верещага на заводі «Комунар» в Запоріжжі від П. Єрьоміної (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 209, арк. 92, мел.— стор. 141).

Іхав чумак на Дін сірими волами. Е (мел.). Зап. 1937 р. В. Дяченко в с. Лип'янка Златопільського р-ну Кіровоградської обл. від О. Остапенко (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 206, арк. 57).

Ішов чумак, ішов чумак з Дону. Є (мел.). Зап. на Волині (Народна творчість Волині, Луцьк, 1957, стор. 30—31). Передрук: Пісні з Волині, К., 1970, стор. 212. Тексту тільки два куплети.

Ой ішов чумак з Дону. Ж (мел.). Зап. на Чернігівщині (Рубець, 216, № 91). Текст тільки під нотами.

Да ішов козак з Дону. З (мел.). Друк за зб.: Карпенко, стор. 120. Вар. до вищенаведених, але в пісні йдеться про козака, а не чумака, тому її не передруковуємо.

Чумаче-бурлаче. И. Зап. в Новоград-Волинську (Чубинський, стор. 1042). Передрук: Хмілевська, стор. 568.

Ішов чумак з Дону. І. Зап. 1927 р. Ю. Виноградський в Сосниці Чернігівської обл. зі слів А. Матюшенка (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 240, арк. 16—19).

Вар.: Бессараба, стор. 319, 322—323; Концевич, стор. 179, № 12; Наймитські та заробітчанські пісні, стор. 51; зап. 1903 р. В. Данилов (Данилов, стор. 51); зап. 1926 р. учні Чорнуської школи на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 636, арк. 75); зап. в 1948—1952 роках у Хорольському р-ні на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 118, арк. 39); зап. в Гадячі на Полтавщині (Метлинський, стор. 461); зап. М. Костомаров на Полтавщині (Чубинський, стор. 1057); 200 пісень, стор. 30—31; 300 пісень, стор. 45 (передрук: Хмілевська, стор. 566); зап. 1847 р. (збірка М. Білозерського — ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 181, арк. 2); зап. в 1856—1862 роках С. Д. Нос на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 2, од. зб. 14, арк. 48); зап. Я. П. Новицький в 80-х роках XIX ст. (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 78); зап. 1928 р. А. Г. Величко на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 741, арк. 60); зап. 1929 р. на хут. Стогнії на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 802, арк. 152); ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 437, арк. 108.

ЧУМАЦЬКІ ГУЛЯНКИ З ГОРЯ І ТУГИ. ХВИЛИННІ РОЗРАДИ

Ой я чумак нещасливий. А (з мел.). Друк. за зб.: Карпенко, стор. 75. Б (з мел.). Друк. за зб.: Єдлічка, стор. 46. Передрук: Полный малороссийский песенник. Собрал любитель Украйны, М., 1872, стор. 77—78.

Ах, я чумак нещасливий. В (з мел.). Зап. на Волині (Кольберг, Wołyń, стор. 295—296, мел. № 460).

Ой я чумак нещасливий. Г. Зап. 1836 р. в Березані на Київщині (Грінченко, стор. 574; ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 2, арк. 72).

Ой я джумак нещасливий. Д. Друк. за зб.: Жегота Паулі, II, стор. 89—90.

Майже тотожні вар. див.: Кольберг, Pokucie, II, стор. 252, № 467; Головацький, I, стор. 178—179; ІЛ, ф. 99 (О. Бодянського), од. зб. 195, арк. 135—136; Терещенко, II, стор. 552—553; Ужинок рідного поля, стор. 102—103; Шейковський, стор. 61; в 1868 р. М. Бучинський записав жартівливу пісню в с. Колінці на Station Станіславщині, яка розвиває мотив топлення джумака (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 49, арк. 120; од. зб. 50, арк. 202).

Ох, я чумак нещасливий. Е. Зап. в середині XIX ст. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 157). Вар.: ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 172; зап. в с. Златопіль на Звенигородщині в середині XIX ст. (ЦНБ, I, 1304/5198, арк. 10; друк.: Хмілевська, стор. 581); зап. Марко Вовчок та О. Маркович (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 333, арк. 230—231; ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 6—7); зап. І. І. Білозерський в 50-х роках XIX ст. на Харківщині (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 217, арк. 83); зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 172; друк.: Чубинський, стор. 1061); зап. у 60-х роках XIX ст. А. Богуш у с. Чахець Пружанського пов. Гродненської губ. (Сборник памятников на-

родного творчества Северо-Западного края, вып. 1, стор. 91—92); зап. в Києві (Рудченко, стор. 128—129; передрук: Хмілевська, стор. 585; останні куплети цієї пісні О. Кольберг записав коло Овруча на Волині як окремий твір — Кольберг, Wołyń, стор. 297, мел. № 462); зап. Я. П. Новицький (Чубинський, стор. 1060—1061 — «з рукоп. зб. П. Куліша»; ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 143-144 та 173—174); зап. 1882 р. Г. Залюбовський в Харкові (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 100, арк. 73); Кобзарь. Полный сборник самых любимых... песен, М., 1883, стор. 58—59; Легасов, стор. 13—14, № 8; зап. В. Кравченко (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 79).

Який чумак нещасливий. Є (з мел.). Зап. 1921 р. М. П. Гайдай в с. Млинище Житомирського пов. від Меланки Шпак (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 51). Вар.: Головацький, III, стор. 76, № 6; Чубинський, стор. 1061; ЦНБ, XXXVI, 132, стор. 443, 449—450, 453.

Гуляв чумак на риночку. А (з мел.). Зап. під Бобринцем Єлисаветградського пов. (М. Лисенко, Збірник українських народних пісень, К., 1885, перший десяток, № 6). Передруки: Концевич, стор. 16 (переставлені куплети); Хмілевська, стор. 578—579; Народні перлини, стор. 106—107; Хвиля, стор. 60—61 (без другого куплета); Укр. нар. пісні, І, стор. 144—145 (без другого куплета).

Майже тотожні вар.: Живі струни, стор. 41—42 (відсутні другий і передостанній куплети; зам. «А там грошей вже чортмає, нічим похмелитись» — «Аж там грошей вже немає, ні за що гулять»; зам. «Шинкарочка згорда дметься... що гіркий п'яниця» — «Шинкарочка к чорту дметься... на борг не дає»; зам. «знов буду чумаком» — «вп'ять буду чумаком»); 200 пісень, стор. 58—59; 300 пісень, стор. 93; Збірник народних пісень і дум, Київ — Лейпціг, б/р, стор. 22—23; Хведорович, стор. 16—17, № 9 (тут зам. «Шинкарочка згорда дметься...» — «Шинкарочка треться, мнеться... на бір не дає»; зам. «Ой вийду я на могилу» — «Вийшов чумак на могилу»); Збірник, 1923, стор. 143—144; зап. 1928 р. П. Я. Ручиця на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 806, арк. 200); зап. в 20-х роках XX ст. К. Н. Соколов на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 702, арк. 17); зап. 1928 р. Д. М. Кустол на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 796, арк. 81); зап. 1928 р. Я. І. Кавун на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 693, арк. 38); зап. 1928 р. А. Корнійчук у с. Сергіївка Хмелівського р-ну на Одещині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 771, арк. 77); зап. в 1928—1929 роках О. І. Носик у с. Дмухайлівка Котівського р-ну на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 711, арк. 118—119; тут — «Скинув чумак сірячину...»); зап. 1929 р. В. Лисенко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 797, арк. 71; тут — «Та й кинувся по карманці...»); зап. в 1929—1930 роках О. А. Телешун на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 810, арк. 25); зап. 1935 р. С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 12, мел. — стор. 141); зап. 1934 р. П. А. Погорський на Поділлі (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 453, арк. 47—48); зап. 1940 р. (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 469, арк. 31); зап. 1936 р. Ю. Коляда на Херсонщині (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 187, арк. 13); зап. 1971 р. К. Д. Саливон у с. Олександрівка Красногвардійського р-ну Кримської обл. від В. Д. Цигикало (нові надходження).

На горі, на ринку. Б (з мел.). Зап. 1875 р. І. М. Филянський в с. Піски Лубенського пов. на Полтавщині від Варки Вовк (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 55, арк. 49).

Вар. мел.: Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 638; Укр нар. пісні, І, стор. 144; Ludvik Kuba, Slovanstvo ve svych zpevech. Pisne ruské (1. Maloruské), Praha, 1922, № 51; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 50.

А в Києві на риночку. В. Зап. на Волині (Кольберг, Wołyń, стор. 309—310, № 478). Мел. близька до вар. **А** (Лисенко, І, № 6)

Ой у місті на риночку. Г. Зап. 1911 р. Д. Баранюк у с. Терешківці Летичівського пов. на Поділлі; мел. зап. М. Плосайкевич (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 282, арк. 75 — «з пісень, співаних в 40—60-х роках XIX ст. на Поділлі»). Мел. близька до вар. **А** (Лисенко, І, № 6).

Що в Києві на риночку. Д. Зап. на Полтавщині (Ревуцький, стор. 229—230, з мел.). Мел. близька до вар. **А** (Лисенко, І, № 6). Близький вар. мел.: зап. С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 141).

Ой у місті на риночку. Е (з мел.). Зап. М. П. Гайдай в с. Конюхи Могилівського пов. на Поділлі від Якова Файчука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 55).

У Києві на риночку. Є (з мел.). Зап. 1935 р. Т. Тихонова в с. Стайки Ржищівського р-ну на Київщині від цимбаліста П. Ф. Середи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 171, арк. 26, мел.— арк. 74).

Та в Києві на риночку. Ж (мел.). Зап. 1930 р. М. Неказаченко в с. Таловка Баландинського р-ну Аткарської окр. Н.-Волзького краю (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 21, мел.— стор. 51, № 35).

Та пропив воли, пропив вози. З (мел.). Зап. на Одещині М. Лисенко (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 30, арк. 69). Текст тільки під нотами.

Йа в Києві на риночку. И. Зап 1905 р. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 755, арк. 127).

Вар.: зап. 1879 р. І. Манжура в селах Кінські Роздори (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб 60, арк. 134) та Олексіївка Олександрівського пов. (там же, арк. 142); зап. 1905 р. П. Мартинович у с. Петрівка від В. Доценкової (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 750, арк. 2; од. зб. 751, арк. 2); зап. в с. Токарі (ЦНБ, І. 1365, арк. 16); зап. 1882 р. Ф. Кондратович у Тульчі в Добруджі від Тараса Корнієнка (Грінченко, стор. 575, № 1401; ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 59; передрук: Хмілевська, стор. 579—580); зап. в другій половині XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 446); зап. 1884 р. в с. Нижня Сироватка на Сумщині (Грінченко, стор. 574, № 1401); зап. в 70-х роках XIX ст. А. В. Заблоцький в Подільській губ. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 163, арк. 130—131; Грінченко, стор. 575); зап. 1919 р. О. Садовська в Кам'янець-Подільській обл. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 387, арк. 35); зап. 1931 р. В. Шпарук у Житомирі від А. Г. Товкач (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 182, арк. 7—8); зап. в 20-х роках XX ст. (ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 133—134); зап. 1928 р. П. М. Мерва на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 719, арк. 120—121); зап. в 60-х роках XIX ст. С. Д. Нос (ІМФЕ, ф. 2, од. зб. 16, арк. 8—9); зап. 1906 р. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 737, арк. 87); зап. в кінці XIX ст.— «У Парсалі (? Варшаві) на риночку» (ЦНБ, І, 1318, арк. 26—27); зап. в 1909—1911 роках (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 378, арк. 5); зап. в 90-х роках XIX ст. на Кубані (ІЛ, ф. 3, од. зб. 4063, арк. 24); вар. із зб.: Українські пісні, 1920 (в-во «Укр. робітник»); зап. 1927 р. І. Реков на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 712, арк. 150); зап. 1928 р. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 868, арк. 54—70); зап. в с. Валіївка Луганського р-ну на Донбасі від І. Божка (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 11, арк. 96); зап. 1962 р. Р. Я. Кучер у с. Варварівка Кремінського р-ну Луганської обл. від Х. С. Івасівки (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 373, арк. 16); зап. 1942 р. М. Плісецький в українських селах Башкирської АРСР (ІМФЕ, ф. 12-2, од. зб. 9, арк. 107); зап. 1930 р. Д. Костянтиненко в с. Романівка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 794, арк. 115); зап. 1901 р. Т. Романченко (ІЛ, ф. 46, од. зб. 500, арк. 9); зап. 1928 р. В. О. Рожко в с. Петрівці Новодівицького р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 840, арк. 109); зап. 1927 р. на Білоцерківщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 588, арк. 16); зап. 1967 р. К. Д. Саливон у с. Красногірка Ленінського р-ну Кримської обл. від К. Ю. Шумейко — вар. із трьох куплетів (нові надходження); ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339. арк. 125; «Киевские губ. ведомости», 1870, № 27; зап. в Жаботині (Рудченко, стор. 117—118, XVII, А); зап. Я. П. Новицький (Чубинський, стор. 1062; ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 129—131); Концевич, стор. 180, № 14; Пісні великого Кобзаря, стор. 58; Укр. нар. пісенник, К., 1957, стор. 28, з мел.; зап. 1882 р. Р. Я. Яновський (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 358, арк. 24); зап. С. Д. Нос (ІМФЕ, ф. 2, од. зб. 174, арк. 1, з мел.); зап. в Іванківському р-ні (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 173, арк. 89); зап. 1925 р. в Хибному (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 396, арк. 73); зап. 1926 р. В. Кравченко на Київщині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 77—78); зап. 1926 р. С. С. Славний в с. Перещепине

на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 532, арк. 350); зап. 1926 р. О. А. Прудкогляд на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 712, арк. 129); зап. 1927 р. І. Дромашко в Зінов'ївську (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 609, арк. 168); зап. 1928 р. О. Т. Ткаченко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 810, арк. 163); зап. 1928 р. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 179, арк. 173); зап. 1935 р. В. Автономов і В. Щоткін на Глубовському руднику Кадіївського р-ну на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 12, арк. 92—93); зап. 1935 р. в Краматорську на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 53); зап. 1935 р. на Донбасі (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 13, арк. 49—50); зап. в 1936—1939 роках П. Критинка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 367, арк. 2); зап. М. П. Фоменко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 295, арк. 10); зап. в с. Сингаївка на Київщині від І. П. Олізько (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 855, арк. 110); зап. Н. А. Присяжнюк в Погребищі на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/2, арк. 773); зап. 1948 р. в с. Комишня на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 118, арк. 2); зап. 1948 р. А. Л. Вишневський (ІМФЕ, ф. 14-4, од. зб. 404, арк. 14—15, в контамінації з піснею «Загуляла чумакова жінка»); зап. 1958 р. В. Л. Левицький в с. Дашківці Літинського р-ну на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 233, арк. 65); зап. 1966 р. В. Г. Смовж на хут. ім. Шевченка Смілянського р-ну (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 307—308); зап. 1970 р. К. Д. Саливон у с. Мазанка Сімферопольського р-ну Кримської обл. від В. Прилипко (нові надходження); ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 45, арк. 88.

Паралелі: Радченко, стор. 73, мел.— стор. 43, № 168; Беларускі фальклор в сучасных запісах, стор. 243, з мел.

Зажурилась чумачина. А (з мел.). Зап. в с. Обознівка Єлисаветградського пов. Херсонської губ. (Конощенко, III, № 13, з мел.; Конощенко, II, № 53; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 112, арк. 5). Передруки: Хвиля, стор. 52, з мел.; Укр. нар. пісні, І, стор. 149. Близькі мел.: Квітка, № 301; Укр. нар. багатоголосся, стор. 149.

Зажурився бурлачина. Б (з мел.). Зап. О. Кольберг в Туричанах (Кольберг, Wołyń, стор. 311—312, мел. № 480).

Вар.: Плосайкевич, Сенчик, стор. 53, № 145, з мел.

Зажурився чумаченько. В (з мел.). Зап. 1912 р. П. Коломийченко в Курську від М. Коломийченкової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 109, арк. 31, мел.— арк. 51).

Зажурився чумачина. Г (з мел.). Зап. 1960 р. М. Мишастий в с. Блистова Менського р-ну Чернігівської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 345, арк. 151, з мел.).

Зажурився чумачина, що копійочки нема. Д. ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 463—464.

Зажурився чумачина, що й копієчки нема. Е. Зап. в 20-х роках XX ст. В. Трофимов у Летичівському р-ні Кам'янець-Подільської обл. (ІМФЕ, ф. 28-3 од. зб. 313, арк. 15—17). Вар. з Овруча див.: ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 29.

Зажурився бурлачина, що й копієчки нема. Є. Зап. 1901 р. А. Гловачевський-Юрчук у с. Демидівка Дубнівського р-ну на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 229, арк. 140; ф. 28-3, од. зб. 158, арк. 152—153).

Вар.: зап. 1882 р. в с. Войнівка (ЦНБ, І, 1365, арк. 2); зап. М. П. Фоменко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 295, арк. 10—11); зап. М. Н. Грінченко в Богодухові на Харківщині (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 13, арк. 1); зап. 1890 р. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 616, арк. 16); зап. 1907 р. П. Мартинович у Харкові від Герасима Коваля (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 766, арк. 3); зап. П. Гнєдич у Малих Бубнах на Полтавщині (Гнєдич, стор. 245—246, № 954 (30); зап. Я. П. Новицький (Чубинський, стор. 1063; ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 107); ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 35, арк. 93 (фонд Б. Грінченка); 300 пісень, стор. 84; зап. 1964 р. Ф. Д. Мілісевич у с. Війниця Линівського р-ну на Ровенщині від Г. А. Якимчука (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 497, арк. 18).

Та чумак зажурився (мел.). Зап. 1954 р. в с. Максаки Менського р-ну Чернігівської обл. Розшифрував А. І. Іваницький (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 169, арк. 86). Текст тільки під нотами.

Чумаче Макаре, чого зажурився. Зап. 1961 р. в с. Носівка Бобровицького р-ну на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 364, арк. 23).

Дубе зелененький, чого-сь похилився. Зап. в кінці XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 456).

Нюхнув раз, два, три табаки. Зап. 1911 р. О. Л. Вітенко в Острозі (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 338/1, арк. 52).

Їхав, їхав чумаченько з Криму (з мел.). Зап. 1920 р. Г. Танцюра в с. Зятківці на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 52, арк. 4—5; од. зб. 12, арк. 6).

Вар.: зап. 1962 р. Ю. А. Горошко в с. Передмірка Збаразького р-ну на Тернопільщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 367, арк. 5); зап. в кінці XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, стор. 440).

Та іде чумак та дорогою (мел.). Зап. на Чернігівщині (Рубець, 216, № 114). Текст тільки під нотами.

Ой сидить чумак, сидить під корчмою. Зап. 1909 р. Д. Яворницький в с. Петриківка Новомосковського пов. на Катеринославщині від Х. Божко (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 3, 26).

Ой пішли чумаки в дорогу. А. Зап. М. Костомаров на Волині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 174). Друк.: Чубинський, стор. 1039. Тотожний текст з рукоп. Я. П. Новицького (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 61—62). Уривок зап. 1879 р. І. Манжура в с. Ольшани Богодухівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 139).

Та пішли наші чумаченьки в дорогу. Б. Зап. в 30-х роках XIX ст. В. Пассек (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321, № 15 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським).

Жив чумак собі на світі. Зап. 1935 р. Т. Тихонова в с. Стайки Ржищівського р-ну Київської обл. від цимбаліста П. Ф. Середи (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 169, арк. 7). Співається на мелодію пісні «У сусіда хата біла».

Ой Одеса моя мила (з мел.). Зап. в с. Маячка Дніпровського пов. Таврійської губ. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 112, арк. 4—5; Конощенко, II, № 92). Передрук: Хмілевська, стор. 585—586.

Чи то хмара іде. Зап. в 40-х роках XIX ст. (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 316, арк. 124).

Ой зійду, зійду на гору крутую. Зап. в Лубнах (Метлинський, стор. 459—460). Передрук: Рудченко, стор. 119—120.

Ой там добре, ой там гаразд. А. Зап. на Харківщині (Рудченко, стор. 106—107, А). Майже ідентичний вар.: там же, стор. 107—108, Б.

Наступила чорна хмара. Б. Із рукоп. зб. П. Куліша (Рудченко. стор. 108—109, В). Близький вар. зап. в Гадячі (Метлинський, стор. 44; Рудченко, стор. 109, Г).

Продав чумак в Кременчуці рибу і тараню (з мел.). Друк. за зб.: Бігдай, 1897, вип. V, стор. 359. Передрук: Концевич, стор 16.

Вар.: зап. 1879 р. в Катеринославі (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 153); зап. 1920 р. Г. Танцюра в с. Зятківці Гайсинського пов. на Вінниччині від Я. Зуїхи (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 52, арк. 3, з мел.; Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 641—642).

Да йшов чумак з Дону. Зап. в 70-х роках XIX ст. в с. Красилівка на Чернігівщині (ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 143, арк. 11).

За горами, за долами. Зап. в ст. Конеловській на Кубані (Концевич, стор. 13).

Що в Києві на риночку. Зап. 1840 р. Ф. Бодянський в с. Маківка Пирятинського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 81; ф. 29-3, од. зб. 43, арк. 98—99; ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 127; ф. 3-3, од. зб. 165, арк. 13; ІЛ, ф. 99, од. зб. 203. арк. 156).

У чумака сірі воли. Зап. 1964 р. С. Чепур у Шполі на Черкащині від С. О. Чепура (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 389/11, арк. 425).

Біда тому чумакові (мел.). Зап. К. Квітка на Київщині (Квітка, № 249). Текст тільки під нотами.

Ой нехороше чумак робить. А. Зап. 1962 р. І. М. Андрос в Кремінському р-ні Луганської обл від У. П. Струк (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 371, арк. 17).

Ой недобре чумак робить. Б. Зап. 1928 р. М. П. Шуліпенко в Житомирській обл. (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 725, арк. 63).

Вар.: ЦНБ, 1, 1365, арк. 25.

Запив чумак, запив в корчмі на роздоллі. Зап. в 1834—1848 роках Ф. Бодянський (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 43, арк. 99—100; ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 128—129; ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 33).

Вар.: СХИФО, 1893, кн. 3, стор. 90.

Да ой безщасний да чумаченько, що в корчмі ночує (з мел.). Зап. 1927 р. М. П. Гайдай в с. Турбівка Сквирського р-ну від Аркадія Грабовецького (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 22).

Вар.: Метлинський, стор. 462—463; зап. П. Куліш в Радомишльському пов. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 175); Закревський, стор. 115; ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 407, арк. 105; зап. 1879 р. І. Манжура в с. Одинковка Новомосковського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 157; передруки: Рудченко, стор. 120; Легасов, стор. 44, № 35).

ПОВЕРНЕННЯ ЧУМАКА ДОДОМУ. ПОВЕРНЕННЯ З ДОРОГИ

Ой з-за гори сонце гріє. А (з мел.). Зап. П. Демуцький в Таращанському пов. на Київщині (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 62, арк. 61; од. зб. 59, арк. 2).

Вар.: зап. 1905 р. П. Демуцький від Марціна Матківського (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 253); майже тотожний текст — «Ой з-за гори сонце мріє» — і мел. у запису Демуцького див.: ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 378; зап. в кінці XIX ст. (ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 455—456); Демуцький, 1951, стор. 18 (передрук: Укр. нар. ліричні пісні, стор. 539).

Зажурилися сусіди, що наш чумак не приїде. Б (мел.). Зап. 1939 р. М. П. Гайдай в Житомирі від П. Я. Трача (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 259, арк. 44). Текст тільки під нотами.

Вар. тексту: зап. в західній Волині (Костомаров, стор. 251—252; передруки: Рудченко, стор. 235—236; Етнографічні писання М. Костомарова, К., 1930, стор. 159); зап. 1926 р. (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 396, арк. 79).

Ішов чумак у дорогу. В. Зап. в с. Тирлівка Тернівського р-ну Уманської окр. (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 577, арк. 72).

Вар.: зап. А. В. Заблоцький в Проскурівському пов. Подільської губ. (Грінченко, стор. 576, № 1402; ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 163, арк. 388).

Ой зажурився соколонько. Зап. в Бишеві на Київщині (Рудченко, стор. 230—231). Передрук: Хмілевська, стор. 496.

Гей, мамо, чумак іде. А (з мел.). Зап. під Ковелем на Волині (Кольберг, Wołyń, стор. 293—294).

Ой мамо, чумак іде. Б (з мел.). Зап. на Волині О. Кольберг (Кольберг, Wołyń, стор. 294).

Ой мамо, чумаки йдуть. В (з мел.). Зап. 1935 р. С. Тобілевич (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 14, мел. — стор. 141, № 17). Майже тотожний текст — «Ой мамцю, хлопці їдуть» — див.: ЦНБ, І, 42113. Друк.: Хмілевська, стор. 530.

Вар.: зап. в 10-х роках XIX ст. З. Доленга-Ходаковський (ІЛ, ф. 99, од. зб. 187, № 180; Ходаковський, стор. 665); Лавренко, стор. 70, № 83.

За городом біла глина. Г. Зап. в с. Сингаївка на Київщині від І. П. Олізько (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 855, арк. 110). Пісня контамінована. Куплет «Ой мати, чумак іде...» розпочинає в'язанку танцювальних пісень у зб.: Гулак-Артемовський, стор. 91, мел.— нотний додаток, стор. 2, № 7.

Чумаче, чумаче, де ж ти забарився (мел.). Зап. 1928 р. Ф. Попадич на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 130, арк. 24). Текст тільки під нотами.

Ой ви, діти, мої діти, горе моє, горе. Зап. 1967 р. К. Д. Саливон у с. Красногірка Ленінського р-ну Кримської обл. від Н. І. Бабій (з нових надходжень).

Ой за горами, ой за водами. Зап. П. Семененко в с. Нетеребка Корсунь-Шевченківського р-ну на Черкащині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 341, арк. 13).

Та іде чумак, іде бурлак із Дону додому. А (з мел.). Зап. на Полтавщині (В. Щепотьев, Нар. песни, записанные в Полтавской губернии, Полтава, 1915, стор. 17, мел.— нотний додаток, № 23).

Іде чумак, бреде бурлак дорогою з Дону. Б. Зап. 1950 р. М. Полтавець в с. Митки Ірклїівського р-ну Полтавської обл. від Ф. Мигаля (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 161, арк. 182—183).

Вар.: зап. 1938 р. Ф. Борисенко в с. М. Катеринівка Запорізького р-ну від І. Терещенка (ІМФЕ, ф. 8-7, од. зб. 788, арк. 49; ф. 8-4, од. зб. 398, арк. 10).

Над річкою, бережком (з мел.). Зап. на хут. Цибульки Єлисаветградського пов. на Херсонщині (Конощенко, II, № 85; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 23; од. зб. 112, арк. 2—3). Передруки: Бунт, стор 20; Хвиля, стор. 53; Укр. нар. пісні, І, стор. 155; Укр. нар. ліричні пісні, стор. 529; Укр. нар. пісенник, К., 1957, стор. 29; Укр. нар. пісні, К., 1963, стор. 59; Хмілевська, стор. 567; Народні перлини, стор. 111.

Вар.: зап. в 20-х роках XX ст. С. Я. Опанасенко на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 802, арк. 265); зап. Ю. К. Овдієнко в с. Требухів Броварського р-ну на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 563, арк. 120); зап. на Кіровоградщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 435, арк. 129); зап. 1960 р. Н. А. Присяжнюк в Погребищі на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/1, арк. 334); зап. 1962 р. Н. А. Присяжнюк у Погребищі на Вінниччині від К. Кульбіди (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 441/2, арк. 403); зап. 1965 р. Л. Д. Левицька в с. Томахів Гощанського р-ну на Ровенщині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 551, арк. 39); зап. 1926 р. Г. Танцюра в с. Кіблич Гайсинського р-ну на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 12, арк. 9); зап. 1954 р. В. Г. Смовж у Києві від І. Ф. Саражинського (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 264).

Говорили наші хлопці, з Бессарабії йдучи. Зап. 1906 р. І. Єрофеїв у с. Ревуха Ружинського пов. на Житомирщині (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 192, арк. 143).

ЧУМАК І ДІВЧИНА. КОХАННЯ

Ой з-за гори, ой з-за кручі. А (з мел.). Зап. у 60-х роках XIX ст. С. Руданський на Поділлі (Руданський, стор. 253; ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 301, арк. 19).

Та із-під гори, та із-під кручі. Б (з мел.). Друк. за зб.: Маркевич, стор. 77, № 42.

Запрягає чумак воли, їде до Адесу. В (з мел.). Зап. 1918 р. Л. Постоловський на Поділлі (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 119, арк. 94—95).

Гей, з-за гори та із-за кручі та риплять вози йдучи. Г (з мел.). Зап. в 60-х роках XIX ст. М. Лисенко в с. Дударі Канівського пов. від Б. Познанського (Лисенко, II, стор. 22—23, мел. № 10). Тотожні тексти і передруки: Живі струни, стор. 42—43; 200 пісень, стор. 59—60; 300 пісень, стор. 94; Бунт, стор. 25—26; Хмілевська, стор. 515; Народні перлини, стор. 109; ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 19; ф. 24-5, од. зб. 78, арк. 44.

Вар.: зап. 1882 р. в Керчі (ЦНБ, І, 1365, арк. 23).

Да случилася да пригодонька. Д (мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Грицька Граба (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 23).

Ой із-за гори та із-за кручі. Е (з мел.). Зап. О. Конощенко в с. Обознівка Єлисаветградського пов. (Конощенко, II, стор. 67—69; ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 73, арк. 12—13, мел.— арк. 2). Передрук: Хмілевська, стор. 515—516.

Вар.: зап. Д. І. Яворницький в с. Перещепине на Дніпропетровщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 6); ІМФЕ, ф. 1-4, од. зб. 339, арк. 128—129.

Ой крикнула лебідочка, Дунай перепливши. Є. Зап. Росковшенкова в 40-х роках XIX ст. (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 316, арк. 37 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським).

Ой із-за гори та й із-за кручі. Ж (мел.). Зап. у Прилуках на Полтавщині (Конощенко, III, стор. 73—74, № 54). Текст тотожний з вар. Е.

На тім боці, ой да на толоці. З (мел.). Зап. П. Демуцький в с. Сніжки Таращанського пов. від Івана Синицького (Демуцький, 1907, № 184). Текст неповний — 2 куплети.

Та й із-за гори, із-за кручі. И (мел.). Зап. 1925 р. М. П. Гайдай в Зіньківському пов. на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 67). Текст тільки під нотами.

Ой із-за гори, із-за кручі. І (з мел.) Зап. Д. І. Яворницький (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 40, арк. 67).

Вар.: зап. 1928 р. Ф. Попадич (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 505, арк. 38, мел. № 66); зап. 1935 р. Д. Колісниченко в с. Трудолюбівка Рівнянського р-ну Одеської обл. (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 5, арк. 153); зап. 1956 р. в Градизькому р-ні на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 180, арк. 31—32).

Та вози риплять, та ярма бряжчать. Ї (мел.). Друк. за зб.: Укр. народне багатоголосся, стор. 64. Текст майже тотожний з вар. **І**.

Да із-за гори, да із-за кручі. Й (мел.). Зап. Д. І. Яворницький на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 40, арк. 28). Текст тільки під нотами.

Ой із-за гори да із-за кручі. К (мел.). Зап. К. Квітка у Радомишлі на Житомирщині (Квітка, № 224). Текст тільки під нотами.

Ой з-за гори, ой з-за кручі. Л (мел.). Зап. К. Квітка в Маріуполі (Квітка, № 429). Текст тільки під нотами.

Вар.: зап. 1920 р. Г. Танцюра в с. Зятківці на Вінниччині від Явдохи Зуїхи (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 12, арк. 4, мел.— од. зб. 35, арк. 18; од. зб. 52, арк. 6—7, з мел.; друк.: Пісні Явдохи Зуїхи, стор. 641, з мел.); зап. 1900 р. В. Яблоновський в Одесі від дівчини-служниці Усті Шевченкової з сл. Жукової Тираспольського пов. на Херсонщині (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 185, арк. 20).

Та й розсипав чумак Грицько а три вози солі. М (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. Д. В. Андрусенко в с. Вільшани Недригайлівського р-ну Чернігівської обл. (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 2, арк. 19).

Насіяли да нагорали, нема кому жати. Н (з мел.). Зап. 1920 р. М. П. Гайдай в с. Селець Житомирського пов. від Тетяни Миколайчукової (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 31—32).

Вар. мел.: Квітка, № 91. Близький текст із заміною Криму на Одесу. ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 455.

Да насіяно, да наорано — нікому жати. О (мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай біля Житомира (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 32).

Вчора була суботонька, сьогодні неділя. П (з мел.). Зап. в 900-х роках П. Демуцький в с. Янишівка Таращанського пов. від М. Полянського (Демуцький, 1905, стор. 20, мел. № 38). Майже тотожний вар. у запису П. Демуцького: ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 59, арк. 24, з мел.

Да вчора була да субітонька, йа сьогодні неділя. Р (з мел.). Зап. в 20-х роках XX ст. М. П. Гайдай в с. Калинівка Житомирського пов. на Волині від Івана Пилипчука (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 40—41).

Вар.: зап. М. І. Неказаченко в Н.-Волзькому краї (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114а, арк. 24).

Та із-за гори, та із-за кручі. С (мел.). Зап. в Н.-Волзькому краї (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 51). Текст тільки під нотами.

Ой з-за гори да із-за кручі риплять вози йдучи. Т. Зап. 1878 р. Ф. Ромашкевич у с. Британи Борзенського пов. на Чернігівщині від М. Сподаревої (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 9, арк. 87).

Вар.: зап. в 10-х роках XIX ст. З. Доленга-Ходаковський (ІЛ, ф. 99, од. зб. 187, арк. 20 зв.; Ходаковський, стор. 666); зап. Д. Яворницький в с. Сонцевка Харківської губ. (Яворницький. стор 593—594, № 687).

Із-за гори, із-за кручі риплять вози йдучи. У. Зап. в 40-х роках XIX ст. М. Костомаров на Полтавщині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 141). Друк.: Чубинський, стор. 1037—1038. Передрук: Хмілевська, стор. 517—518. **Ф.** Зап. 1840 р. Ф. Бодянський у Василькові на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-5, од. зб. 406, арк. 130; ф. 28-3, од. зб. 34, арк. 86; ф. 29-3, од. зб. 43, арк. 101). Вар.: ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 142; Чубинський, стор. 1036; зап. Я. П. Новицький (ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 71; од. зб. 39, арк. 16); зап. П. Мартинович (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 714, арк. 65).

А з-за гори, а з-за кручі риплять вози йдучи. Х. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Люботин Валківського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 136).

Вар.: зап. 1882 р. у Тульчі від Тараса Корнієнка (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 39; ф. 28-3, од. зб. 32, арк. 24а); зап. 1882 р. Б. Грінченко в с. Хорошів Харківського пов. (ІМФЕ, ф. 1-к2, од. зб. 7, арк. 8).

Насіяли, наорали, та нікому жати. Ц. Зап. 1929 р. А. Пасічник у с. Березівка на Полтавщині від Марії Кійко (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 803, арк. 142—143).

Вар.: зап. 1888 р. В. Кравченко на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 184, арк. 54); зап. в 30-х роках XX ст. В. Харків на хут. Грачівка Нововодолазького р-ну на Харківщині від Г. К. Лугового (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 20; од. зб. 101, арк. 5); зап. 1891 р. П. Мартинович у с. Попівка (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 649, арк. 2); зап. 1882 р. Д. І. Яворницький у Полтаві (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 9); зап. 1897 р. В. Кравченко в с. Велика Татаринівка на Житомирщині (В. Кравченко, Пісні, хрестини та весілля, І, Житомир, 1903, стор. 58, № 152); зап. на Херсонщині (Бессараба, стор. 325—326); зап. 1898 р. В. Кравченко у Звягельському пов. на Волині (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 59); зап. 1929 р. А. Пасішник у с. Березівка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 1-7, од. зб. 803, арк. 144); зап. 1936 р. Н. Похвала в с. Березняки на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 359, арк. 106).

Ой по горі, горі ярая пшениця (з мел.). Зап. в 50—60-х роках XIX ст. С. Руданський на Поділлі (Руданський, стор. 216).

Ой п'є джумак, п'є — в него гроші є. А (з мел.). Зап. 1970 р. С. Й. Грица в Кіцмані Чернівецької обл. від Н. П. Твердохліб (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 415, арк. 46).

Ой п'є чумак, п'є — в нього гроші є. Б (з мел.). Зап. 1961 р. Л. Голоєв та В. Матвієнко в с. Пулемець Шацького р-ну Волинської обл. від Є. С. Войтович (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 348, арк. 26, мел.— стор. 88, № 16).

Вар.: зап. 1960 р. Д. І. Боцян у с. Серебринці Могилів-Подільського р-ну на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 319, арк. 24); зап. В. Лінник у с. Судилків Шепетівського р-ну Хмельницької обл. від Х. К. Нечипорук (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 520, арк. 32); зап. І. І. Горб у с. Гулівці Калинівського р-ну Вінницької обл. від Ф. Я. Самійлюка (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 273, арк. 81, мел.— ф. 14-10, п. 645, 646); зап. 1961 р. Ю. К. Овянников у с. Висоцьк Дубровицького р-ну на Ровенщині від М. П. Хомич (ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 342, арк. 15); зап. 1965 р. Н. Р. Рудик в Шепетівці Хмельницької обл. від Г. М. Шпаковської (ІМФЕ, ф. 14-3, од зб. 525, арк. 49); зап. 1971 р. в с. Передмірка Ланівецького р-ну Тернопільської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 367, арк. 22). **В** (мел.). Зап. 1945 р. А. Шмиговський від студентів Київського університету (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 34, арк. 19). Текст тотожний з вар. **Б.**

Ой п'є чумак, п'є — в його гроші є. Г (мел.). Зап. на Катеринославщині в другій половині XIX ст. (ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 30, арк. 58). Текст тільки під нотами.

А вже чумак дочумакувався. Друк. за зб.: Збірка нар. пісень в хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого і найстаршого віку у школах народних. Упорядив М. Лисенко, [К., 1908], стор. 65 (або: ІМФЕ, ф. 10, од. зб. 21, арк. 24). Передрук: Ревуцький, І, стор. 31—32, з мел. Мел. близька до пісні «Ой вже ж чумак дочумакувався» (Маркевич, стор. 75—76, № 41).

Вар.: зап. в 1879—1880 роках Д. І. Яворницький на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 31, арк. 11); зап. 1960 р. М. Ф. Мицик у с. Вишнопіль Тальнівського р-ну на Черкащині від М Пічкур та В. Рябенко (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 417, арк. 5); зап. в середині XIX ст. в с. Великий Хутір Золотоніського пов. (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 28; ф. 3-3, од. зб. 208, арк. 66); ІМФЕ, ф. 24-5, од. зб. 31, арк. 52, з мел.; зап. 1882 р. Г. Залюбовський в Харкові (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 100, арк. 52).

Ой запив [чумак], та запив бурлак, та запив, загулявся (з мел.). Зап. в с. Янишівка Таращанського пов. (Лисенко, VI, стор. 49, мел. № 23). Тотожний текст і близька мел.— в зап. П. Демуцького (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 197).

Ой козаче-бурлаче. Зап. у 1935—1937 роках П. П. Критинка в с. Гапонівка Сенчанського р-ну на Харківщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб 365, арк. 114).

Не люблю шевця — дубом воняє. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Покровське Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 128).

Пішов Мусій та в Крим по сіль сірими волами. Зап. в 40—50-х роках XIX ст. на Поділлі (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 315, арк. 19—19 зв.— зібрання І. І. Срезневського). Тотожні тексти: ЦНБ, XXXVI, 132, арк 453; Руданський, стор. 213—214; Шейковський, стор. 61—62. Передруки: Рудченко, стор. 191; Хмілевська, стор 501—502.

Ой вишенька-черешенька із кореня похилилася (мел.). Зап. П. Демуцький (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 306). Текст тільки під нотами.

Ой поїхав чумаченько битими шляхами. Зап. в Гадячі й Зіньковї (Рудченко, стор. 202). Передрук: Хмілевська, стор 499.

Ой по горах, по долинах високих. Друк. за зб.: Чубинський, стор. 1042—1043. Передрук: Хмілевська, стор. 503.

Пригнав чумак сірі воли. Зап. В. Харченко (ЦНБ, І, 1365, арк. 8).

Ой заслаб чумак у далекій дорозі. А (мел.). Зап. П. Демуцький в с. Охматів Таращанського пов. від Мина Лучки (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 1, арк. 153). Текст тільки під нотами.

Любилося двоє дітей сердечно. Б. Зап. 1965 р. І. І. Мельничук в с. Дубляни Млинівського р-ну Ровенської обл. від Л. Б. Антонюк (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 522, арк. 39).

НЕЩАСЛИВЕ КОХАННЯ

Ходе чумак по долині (з мел.). Зап. 1930 р. М. Неказаченко в Баландинському р-ні Н.-Волзького краю Аткарської окр (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 114, арк. 44, мел.— стор. 54).

Ой на горі та суниченьки. А. Друк. за зб.: Лавренко, стор. 161. **Б.** Зап. в Миргороді (Рудченко, стор. 211).

Ой з-за гори буйний вітер віє. А (з мел.). Зап. П. Демуцький на Київщині (Демуцький, 1907, № 244).

Ой з-за гори вітер віє. Б (мел.). Зап. П. Демуцький на Київщині (ІМФЕ, ф. 6-к Дем., од. зб. 7, арк. 26). Текст тільки під нотами.

Ой думав я женитися, а тепер не буду. А. Зап. в Миргороді та Зіньковї на Полтавщині (Рудченко, стор. 192—193).

Вар.: зап. у Василькові (Метлинський, стор. 456—457); Руліковський, стор. 192; Новосельський, 2, стор. 195—196; «Киев. губ. ведомости», 1856, № 40, стор. 200; ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 460—461; ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 25. Близькі вар. з образом козака: Закревський, стор. 38, № 38; Балліна, стор. 3—4 № 2.

Йдуть воли із-за гори порикуючи. Б. Зап. 1940 р. Л. Лесик на Житомирщині від О. Хоменка (ІМФЕ, ф. 8-5, од. зб. 618, арк. 4—7).

Горе мені на чужині. А (з мел.). Зап. М. Лисенко в Києві та Миргороді (Лисенко, II, стор. 79; Рудченко, стор. 213—214, з мел.).

Вар. до першої частини — про сирітство див.: И. Сахаров, Песни русского народа, 5 частей, СПб., 1838—1839, ч. IV, стор. 437—439 (передрук: Рудченко, стор. 214—216). Контаміновані вар. типу **А** див. у запису М. Костомарова (Рудченко, стор. 216, В) та Гулака-Артемовського (Гулак-Артемовський, стор. 35—36; Рудченко, стор. 216—217, Г).

Чи я ж тобі не казала, да стоячи під повіткою. Б. Зап. П. Куліш у с. Вороніж на Чернігівщині (ІЛ, ф. 99, од. зб. 203, арк. 158).

Чи я тобі не казала. В. Зап. 1879 р. І. Манжура в Новомосковському пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 155).

Вар: Живі струни, стор. 28—29; Концевич, стор. 186, № 24; зап. 1935 р. на Луганщині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 23, арк. 45).

Ой вишенька-черешенька з-під коріння похилилася. Г. Зап. 1924 р. К. Квітка в с. Бейзимівка Янушпільського р-ну на Житомирщині від П. Білокурого (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 66, арк. 73).

ОДРУЖЕННЯ ЧУМАКА. ЖАЛЬ ЗА ЧУМАЦЬКИМ ПРИВІЛЛЯМ. НЕВДАЛА ЖІНКА

Мати моя, мати моя (мел.). Зап. О. Кольберг під Ковелем на Волині (Кольберг, Wołyń, стор. 309). Текст тільки під нотами.

Ой поросли опеньочки коло колодочки. Зап. в 10-х роках XIX ст. З. Доленга-Ходаковський (Ходаковський, стор. 666).

Ой голий ти, чумаче, голий (з мел.). Зап. О. Кольберг у с. Муричани на Волині (Кольберг, Wołyń, стор 310—311).

Як вертався із Криму, воли поздихали. Зап. 1925 р. в с. Медвин на Київщині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 595, арк. 10).

Ой п'є чумак, п'є — в його гроші є. А (мел.). Зап. 1973 р. О. І. Дей, А. І. Іваницький та М. М. Пазяк у с. Білики Козелецького р-ну на Чернігівщині. Розшифрував А. І. Іваницький (нові надходження).

Ой п'є чумак, п'є, бо в його гроші є. Б. Зап. в 60-х роках XIX ст. в Тульчині (ІМФЕ, ф. 8-к1, од. зб. 27, арк. 29). Майже тотожний текст: Чубинський, стор. 1040—1041; ІМФЕ, ф. 4-2, од. зб. 47, арк. 53—54 (зап. Я. П. Новицький); ЦНБ, XXXVI, 132, стор. 443.

Ой я оженився та тепер пропав. Зап. в 70-х роках XIX ст. А. Заблоцький в Подільській губ. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 163, арк. 126—127; ф. 1-к2, од. зб. 4, арк. 46).

І ти чумак, і я чумак. Зап. в с. Вертіївка Ніжинського пов. (Грінченко, стор. 569, № 1395).

Оженився чумак у петрівку. Зап. 1877 р. М. Гаморак у с. Топорівці Городенського пов. в Галичині від А. Федорука (ІЛ, ф. 3, од. зб. 4081, арк. 147).

ЖІНКА — ДОМА, ЧОЛОВІК — У ДОРОЗІ. ТУГА ЖІНКИ В ДОВГОМУ ЧЕКАННІ

Ой ніч моя темная, темная, ой да темная. А (з мел.). Зап. 1926 р. С. Липовець в с. Біленченківка Гадяцького р-ну на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 9, од. зб. 4, арк. 4).

Ой ніч моя темная. Б. Зап. М. П. Гайдай в с. Попівка на Київщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 346, арк. 5, з мел.).

Ой ніч моя темная, темная. В. Зап. 1936 р. Л. Болабан у с. Губарівка на Харківщині від Ганни Жирки (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 379, арк. 5).

Ой сам іду дорогою, голос іде дібровою. А. Зап. М. Костомаров в Острогожському пов. (ІЛ, ф. 99, од. зб. 202, арк. 193).

Та іде чумак дорогою, пустив голос та дібровою. Б. Зап. в 50—60-х роках XIX ст. в Харкові (ЦНБ, 1404/1568, арк. 4). Передрук: Хмілевська, стор. 520—521. Близький вар. з незначними відмінами і перестановкою окремих куплетів зап. 1879 р. І. Манжура в с. Ольшани Богодухівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 60, арк. 151).

Та болять ручки, та болять ніжки. А. Зап. М. Щоголь у Борисполі на Київщині (Укр. нар. багатоголосся, стор. 64—65). Передрук: Укр. нар. пісні, І, стор. 166.

Заболіла біла рученька, пшениченьку жнучи. Б. Зап. в Хорольському пов. на Полтавщині (Рудченко, стор. 206—207, В). Передрук: Хмілевська, стор. 518—519. Майже тотожні вар.: зап. 1889 р. В. Кравченко від Корнія Олійника (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 33—34); ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб. 394, арк. 15—16.

Та болять ручки, та болять ніжки. В. Друк. за зб.: Конощенко, III, № 4. Передруки: Бунт, стор. 21—22, з мел.; Хвиля, стор. 50—51, з мел

Ой сів пугач на могилі — і як «пугу» да «пугу». Г. Зап. в Козелецькому пов. на Чернігівщині (Рудченко, стор. 204—205). Передрук: Хмілевська, стор. 518—519.

Ой із-за гори да із-за кручі а рипдять вози йдучи. Д. Зап. 1891 р. В. Кравченко в с. Сапунівка Черкаського пов. (ІМФЕ, ф. 15-3, од. зб. 195, арк. 57).

Та наорали, та насіяли пшениці-яриці. Е. Зап. в Харківській губ. (Рудченко, стор. 225—226).

Вар.: Wacław z Oleska. Pieśni polskie i ruskie ludu galicyiskiego, Lwów, 1833, стор. 313; Костомаров, стор. 290; Жегота Паулі, II, стор. 130.

Із-за гори, із-за кручі риплять вози йдучи. Є. Зап. 1908 р. Д. І. Яворницький на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-к2, од. зб. 36, арк. 8). Майже тотожний текст зап. 1926 р. С. М. Маглькований на Черкащині (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 604, арк. 70).

Ой сама ж я, сама пшениченьку жала. Ж. Друк. за зб.: Концевич, стор. 21—22.

Ой козак чумакує, козак бурлакує. Зап. 1967 р. К. Д. Саливон в с. Красногірка Ленінського р-ну Кримської обл. від О. М. Легенчук (нові надходження).

Ой полети, галко, ой полети, чорна. Зап. 1905 р. П. Мартинович від М. Бондарчихи (ІМФЕ, ф. 11-4, од. зб. 755, арк. 14).

Іде чумак, гукаючи. Зап. 1926 р. Г. Танцюра в с. Тишківка Гайсинського р-ну на Вінниччині (ІМФЕ, ф. 31-2, од. зб. 12, арк. 9, мел.— од. зб. 35, арк. 19 — на мотив «Та річкою, бережком»).

БЕЗГОСПОДАРНІСТЬ ЧУМАКА І ЙОГО ЖІНКИ

Ой п'є чумак, п'є, ще й надія є. А (мел.). Зап. К. Квітка в Радомишлі (Квітка, стор. 68, № 214). Текст тільки під нотами. Див. також: ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 100, арк. 26. Передруки: Хвиля, стор. 58—59; Хмілевська, стор. 586—587.

Ой п'є чумак, п'є, сидя на риночку. Б. Зап. О. Хиждеу (ЦДАЛМ, ф. 436, оп. 1, од. зб. 321, арк. 2 — рукоп. зб. «Чумацкие песни», складений І. І. Срезневським).

Ой вже ж чумак дочумакувався. А (з мел.). Друк. за зб.: Маркевич, стор. 75—76, № 41.

Вар.: Закревський, стор. 19—20, мел.— стор. 136; Максимович, 1827, стор. 134; Чубинський, стор. 1063 (передрук: Хмілевська, стор. 587—588); Легасов, стор. 25; Коціпінський, 1862, перша сотня, дев'ятий десяток, стор. 5, № 1, з мел.; Жегота Паулі, II, стор. 89 (передрук: Рудченко, стор. 223); Червяков, стор. 42—43, № 30;

зап. 1882 р. Г. Залюбовський в Харкові (ІМФЕ, ф. 29-3, од. зб. 100, арк. 14—15); зап. С. Тобілевич на Херсонщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 335, арк. 93, мел.— стор. 138).

А вже чумак дочумакувався. Б. Зап. А. Конощенко в с. Обознівка (Конощенко, III, стор. 74—75; з приміткою: «Пісня до танців. Звичайно, хто танцює, приплітає свої власні строфи без краю»). Мел. близька до пісні «Ой вже чумак дочумакувався» (Маркевич, стор. 75—76, № 41).

А вже ж чумак дочумакувався. В (з мел.). Друк. за зб.: Карпенко, стор. 111.

Люди конопельки сіють. Г. Зап. З. Доленга-Ходаковський в 10-х роках XIX ст. (Ходаковський, стор. 665).

А вже чумак дочумакувався. Д. Друк. за зб.: Новосельський, 2, стор. 204. Передрук: Рудченко, стор. 223—224, Б. Тотожний текст: ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 463.

Люде ідуть у поле орати (з мел.). Зап. О. Кольберг біля Ковеля на Волині (Кольберг, Wołyń, стор. 298—299, № 464).

Що я буду, бідний, діяв (з мел.). Зап. О. Кольберг на Волині (Кольберг, Wołyń, стор. 297—298, № 463).

Зажурився бідний чумак (мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Адамівка на Поділлі від Івана Васькіна (ІМФЕ, ф. 6-3, од. зб. 69, арк. 14, № 39). Текст тільки під нотами.

Ой од корчми та й до шинку (з мел.). Друк. за зб.: Бігдай, 1897, вип V, стор. 330.

Ой чумаче, чумаче, чумаче. Зап. 1966 р. В. Г. Смовж у с. Куликівка Чигиринського р-ну на Черкащині від І. Г. Вороного (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 343).

Ой ходив же да чумаченько по крутій горі (з мел.). Зап. 1939 р. М. П. Гайдай у Житомирі в школі шоферів від С. А. та І. А. Сенчил (ІМФЕ, ф. 8-3, од. зб. 259, арк. 100).

Ой у полі криниченька, з неї вода протікає (з мел.). Друк. за зб.: Бігдай, 1898, вип. IX, стор. 725—726, № 348.

Ой п'є чумак і гуляє. Зап. на Переяславщині (ЦНБ, І, 1306/6434, стор. 23—24). Друк.: Хмілевська, стор. 582—583.

Чумакова жінка гуляє (з мел.). Зап. 1926 р. М. П. Гайдай в с. Українка на Київщині від Кирила Сокола та Тимоша Шинкаренка (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 121, арк. 16).

Вар.: зап. 1926 р. І. Дромашко в Зінов'ївську (ІМФЕ, ф. 1-6, од. зб. 609, арк. 174).

Гуляй, гуляй, моя чорноброва. Зап. 1964 р. С. К. Чепур в Шполі Черкаської обл. (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 389/11, арк. 421—422).

Вар.: зап. 1935 р. Т. Тихонова в с. Стайки Ржищівського р-ну Київської обл. (ІМФЕ, ф. 6-4, од. зб. 169, арк. 5, мел.— арк. 2); зап. 1966 р. В. Г. Смовж на хут. ім. Шевченка Смілянського р-ну (ІМФЕ, ф. 14-3, од. зб. 446, арк. 303); зап. 1939 р. С. Андрієвський на Київщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од зб. 438, арк. 4); зап. П. Критинка на Полтавщині (ІМФЕ, ф. 8-4, од. зб. 367, арк. 1—2).

Ой посіяла я ріпку, вродилась квасоля. А (з мел.). Друк. за зб.: Карпенко, стор. 94—95. Передрук: Співака [Певец]. Сборник малорос. песен. Собрал Грицько Остапенко, стор. 93—94.

Святий боже, святий кріпкий, святий безсмертний. Б. Зап. в Гадячі (Рудченко, стор. 232—233; з приміткою: «Вірші «Ой здорова моя мила...» до «із запічка часто» являють гумористичну переробку слів із історичної пісні про Саву Чалого»).

Святий боже, святий кріпкий, та святий безсмертний. В. Зап. 1879 р. І. Манжура в с. Кінські Роздори Олександрівського пов. (ІМФЕ, ф. 28-3, од. зб 60, арк. 135).

Вар.: ЦНБ, XXXVI, 132, арк. 454.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

ЗМІСТ

ВІД'ЇЗД ЧУМАКІВ У ДОРОГУ

ЧУМАЦЬКИЙ ПОБУТ

НАПАДИ ТАТАР І ГРАБІЖНИКІВ

ХВОРОБА І СМЕРТЬ ЧУМАКА

РОЗШАРУВАННЯ СЕРЕД ЧУМАЦТВА

ПОВЕРНЕННЯ ЧУМАКА ДОДОМУ

ПРИМІТКИ. ДОДАТКИ

Академия наук Украинской ССР
Институт искусствоведения,
фольклора и этнографии
им. М. Ф. Рыльского

ЧУМАЦКИЕ ПЕСНИ

Составители:
Алексей Иванович Дей,
Алла Юлиановна Ясенчук,
Анатолий Иванович Иваницкий

(На украинском языке)

Друкується за постановою вченої ради Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського Академії наук Української РСР

Редактор *З. Й. Бех*
Художній редактор *В. П. Кузь*
Оформлення художника *Д. Д. Грибова*
Технічний редактор *Б. О. Піковська*
Коректори *О. С. Улезко*, *О. П. Карпенко*

Здано до набору 4.VIII 1975 р. Підписано до друку 22.III 1976 р. БФ 07337. Зам. 5—1362. Вид. № 344. Тираж 10 000. Папір № 1, 60×90 1/16.
Фізичн. друк. арк. 34 + 2 накидки.
Умовн. друк. арк. 34,5. Облік.-видавн. арк. 34.
Ціна 1 крб. 75 коп.

Видавництво «Наукова думка», Київ, Рєпіна, 3.
Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига» Держкомвидаву УРСР,
Київ, вул. Довженка, 3.

В СЕРІЇ «УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ» У ВИДАВНИЦТВІ «НАУКОВА ДУМКА» ВИЙШЛИ:

ІСТОРИЧНІ ПІСНІ. 1961.

ЗАГАДКИ. 1962.

ІГРИ ТА ПІСНІ. 1963.

ПІСНІ ЯВДОХИ ЗУЇХИ. 1965.

КОЛЯДКИ ТА ЩЕДРІВКИ. 1965.

ЖАРТІВЛИВІ ПІСНІ. 1967.

РАДЯНСЬКА ПІСНЯ. 1967.

КОЛОМИЙКИ. 1969.

ВЕСІЛЛЯ. В двох книгах. 1970.

ТАНЦЮВАЛЬНІ ПІСНІ. 1972

ІНСТРУМЕНТАЛЬНА МУЗИКА. 1972

СПІВАНКИ-ХРОНІКИ. 1972.

РЕКРУТСЬКІ ТА СОЛДАТСЬКІ ПІСНІ. 1974.

НАЙМИТСЬКІ ТА ЗАРОБІТЧАНСЬКІ ПІСНІ. 1975.

ГОТУЮТЬСЯ ДО ВИДАННЯ:

ПІСНІ ЛІТЕРАТУРНОГО ПОХОДЖЕННЯ.

ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ. В двох книгах.